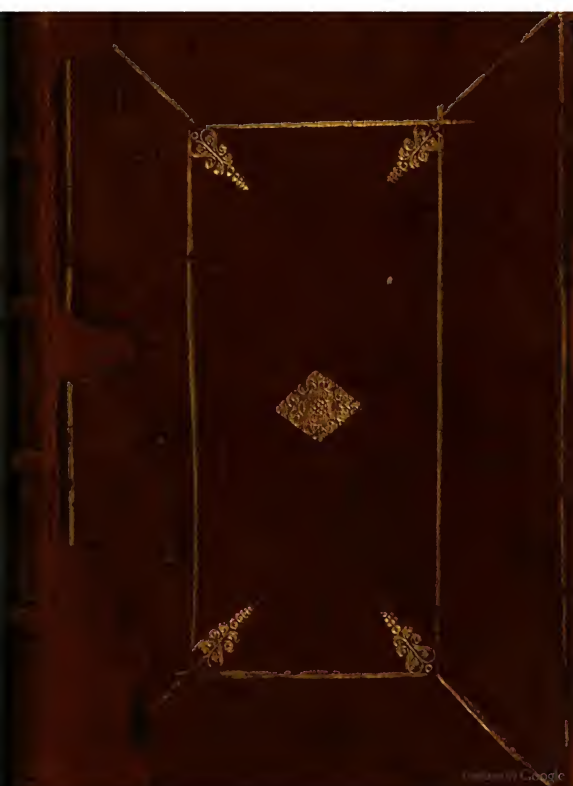

68.8.13.29

68-8-B-29

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HI-
STORIAE

TERTIA PARS.

M. D. XXXV.

2

C. PLINII SECUNDI NATVRA-
LIS HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS QVINTVS.

PROOEMIUM.

Natura herbarum sponte nascentium. Caput. I.

PSA quæ nunc dicitur herbarum
claritas, medicinæ tantum gignente eas
i tellure, in admirationem curæ prisco-
rum diligentiaeq; animum agit. Nihil
ergo intetatum inexpertumq; illis fuit.
Nihil deinde occultatum, quod non prodesse posteris uel-
lent. At nos elaborata ijs abscondere atque suppressere
cupimus, & fraudare uitam etiam alienis bonis? Ita
certe recondunt, qui pauca aliqua nouere, inuidentes
alijs: & neminem docere, in auctoritatem scientiæ est.
Tantum ab excogitandis nouis, ac inuanda uita mores
absunt: summumq; opus ingeniorum diu iam hoc fuit,
ut intra unumquenque recte facta ueterum perirent.
At hercule singula quosdam inuenta deorum numero
addidere, omnium utique uitam clariorem fecere cogno-
minibus herbarum, tam benigne gratiam memoria re-
ferre. Non æque hæc cura eorum mira esset in his, quæ
satu blandiuntur, aut cibo inuitant: sed culmina quoque
montium inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fi-
bras scrutati inuenere, quid quæque radix polleret, ad
quos usus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupe-
dum pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Mithridatem XXII. linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis LVI. quibus regnavit. Is ergo in reliqua ingenij magnitudine medicinae peculiariter curiosus subiectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum, & exemplaria, effectusq; in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Lenæum, grammaticæ artis doctissimū, iussit: uitaq; ita profuit non minus quam Reipub. uictoria illa. Præter hos Græci autores medicinae prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de simplicium effectibus ad Neronem scripsit: Crateus, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima, sed qua nihil penè aliud quàm rei difficultas intelligatur. Pinxere namque effigies herbarum, atque ita subscripsere effectus. Verum & pictura fallax est, & coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, multum degenerat transcribentium fors uaria. Præterea parum est singulas earum ætates pingi, cum quadripartitis uarietatibus anni faciem mutant. Quare cæteri sermone ea tradidere; aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerumque nominibus desuncti, quoniam satis uidebatur, potestates uimq; demonstrare querere uolentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scientia Antonij Castoris, cui summa autoritas erat: in ea arte nostro æuo, uisendo hortulo eius in quo plurimas alebat, centesimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate

quidem memoria aut uigore concussis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iam pridem ratio est prænuncians horas, non modo dies ac noctes, solis lunæq; defectuum. Durat tamen tradita persuasio in magna parte vulgi, ueneficijs et herbis id cogi, eamq; num foeminarum scientiam præualere. Certe quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæq; in primis Italia Circe, dys etiam adscripta? unde arbitror natum, ut Aeschylus e uetustissimis in poëtica refertam Italiam herbarum potentia proderet: multiq; Circeios, ubi habitauit illa, magno argumento etiamnum durante in Marsis à filio eius orta gente, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multas alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, cum etiam quæ rigatur Aegyptus illa non esset, postea fluminis limbo inuecta. Herbas certe Aegyptias à regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem tristitiæ ueniamq; afferens, et ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium quos memoria nouit, Orpheus de herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musæus et Hesiodus polio herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus et Hesiodus suffitiones commendauere. Homerus et alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus uolumen de earum effectibus composuit, Apollini, Aesculapioq; et in totum dijs immortalibus inuentione et origine assignata: composuit et Democritus, amboperagratius Persidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptique

magis. Adeoq; adhæc attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiaru auctor, in prima earum tradidit, occisum draconis catulum: reuocatum ad uitam à parente herba, quam balin nominat: eademq; Thylonem quem draco occiderat, restitutum salutis. Et Iuba in Arabia herba reuocatum ad uitam hominẽ tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbam, cuius contactu illatæ ab alite quæ retulimus, exiliret cuneus à pastoribus arbori adactus. Quæ etiamsi fide carent, admirationem tamen implet: coguntq; confiteri, multum esse quod uero supersit: Inde et plerosque ita uideo existimare, nihil non herbarum ui effici posse, sed plurimarum uires esse incognitas: Quorum in numero fuit Herophilus clarus in medicina, à quo ferunt dictum, quasdam fortissis etiã calcatas prodesse. Observatum certe est, inflammari uulnera ac morbos superuentu eorum, qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare non plures noscantur, causa est quod eas agrestes literarumq; ignari experiuntur, ut qui soli inter illas uiuant: præterea securitas quærendi, obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina desunt, sicut illi quam retulimus in frugum cura, scimusq; defossam in angulis segetis præstare, ne quas ales intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt demonstrare nolunt, tanquam ipsis perituum sit quod tradiderint alijs. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias inuenit casus, alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauorem aquæ, potusq; omnis affe-

compagesq; in genibus soluerentur. Stomacacen medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur britannica, non nervis modo & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Sucus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones vocant: qui collectus prius quàm tonitrua audiantur, & denotatus, securos in totum reddit: Frisq; quæ castra erant, nostris demonstrauere illam. Mirorq; nominis causam, nisi forte confines oceano Britannia uelut propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiam tum Britannia libera. Fuit quidem & hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi, ut docebimus fecisse reges, ut res tanta debeatur, herbam inuenire, uitam inuolare, nunc fortassis aliquibus curam nostram friuolam quoq; existimaturis: adeo delicijs sordent etiam quæ ad salutem pertinent. Auctores tamen quarum inueniuntur, in primis celebrare par est, effectum earum digesto in genera morborum. Quæ quidem in reputatione misereri sortis humane subit, præter fortuita casusq;, & nomina, quæ omnis hora excogitat ad milia morborum, singulis mortalium timenda. Qui grauissimi ex his sint, discernere stultitia prope uideri potest, cum suis cuique ad præsens quisque atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento, asperri mos cruciatus esse calculorum à supplicio uesicæ. Proximum stomachi, tertium eorum quæ in capite doleant, non ob alios fere morte conscita. A Græcis & noxias herbas demonstratas miror equidem. Nec uenenorum tantum,

quoniam ea conditio uitæ est, ut mori plerumque etiam optimi portus sit, tradatq; M. Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, ueneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni æque quàm dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monstrandi quæ mentes soluerentur, partus eliderentur, multa quæ similia? Ego nec abortiua dico, ac ne amatoria quidem, memor Lucillum imperatorem clarissimum amatorio perussisse. Nec alia magicæ portenta, nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeq; præstitum uitæ, saluantes dixisse, ac postea inuenta.

De moly, & dodecatheo, & pæonia, uel pentorabo, uel glycyside, & panace, uel asclepio, & heraclio, & panace chironio, & panace centaureo, uel pharnaceo, & heraclio syderio, & hyosciamo, uel apollinari, siue altercaingeno. Cap. IIII.

Audatissima herbarum est Homero quam uocari à dijs putat moly, & inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, speciei illa Homericæ, radice rotunda nigraque, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci autores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueni e peritis herbarum medicis, qui & in Italia nesci eam diceret, afferri quæ Cāpania mihi aliquot diebus effosam inter difficultates saxeas, radicis XXX. pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ sed abruptæ. Ab ea maxima aut uita herba est, quam dodecatheo uocant, omnium deo-

rum maiestatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septem, lactucis simillima, exeunt à lutea radice. Vetusissima inuentu paeonia est, nomenq; autoris retinet, quam quidā pentorobon appellant, alij glycyfiden. Hæc quoq; difficultas est, quod eadem aliter alibi nuncupantur. Nascitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor ferēte in cacumine ueluti Græcis nūces quatuor aut quinque. Inest ijs semen copiosum, rubrum nigrumq;. Hæc medetur & faunorum in quiete ludibrijs. Præcipiunt eruere noctu, quoniam si picus martius uideat, tuendo in oculos impetum faciat. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit, numerosum & dijs inuentoribus ascriptum. Vnum quippe asclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaciam appellauit. Succus est coactus ferulæ, qualem diximus, radice multicornitica & salsi. Hæc euulsa scrobem repleri uario genere frugum religio est, ac terræ piamentum. Vbi, & quo fieret modo, & quale maxime probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod è Macedonia affertur, bucolicon uocant, armentarijs spōte erumpentem suauem excipientibus: hoc celerrime euanescit. Et in alijs autem generibus improbatum maxime nigrum ac molle. Id enim argumentum est cera adulterati. Alterum genus heraclion uocant, & ab Hercule inuentum tradunt, alij organum heracleoticum syluestre, quoniam est origano simile, radice inutili: de quo origano diximus. Tertium panaces chironeon cognominatur ab inuentore. Folium eius lapathum simile, maius tamen & hirsutius. Flos aureus, radix payna. Nascitur pinguibus locis. Huius flos

bibantur: Etiam antiqui in uino febrem depelli arbitrà bātur. Et oleum fit ex semine, ut diximus, quod ipsum auribus infusum tentat mentem: Mirèque ut contra uenenum remedia prodidere his qui id bibissent, & ipsum pro remedius, adeo nullo omnia experiendi fine, ut cogentur etiam uenena prodesse.

De linoſte, parthenio, hermupoa, siue potius mercuriali, & achilleo, & panace heracleo, syderiti, millefolio, & de scopa regia, & hermo, teucrio, splenio, & melampodio siue elleboro, quorū ue eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicina, & qñ detur, & quomodo sumendū, et quibus non dandum, & quod mures necet. Cap. V.

linoſtis siue parthenion Mercurij inuentum est, ideo apud Græcos hermupooan multi uocāt eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera, masculus & femina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cæcumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis, semine in geniculis dependente femina copioso, mari iuxta genicula stante rariori ac breui contortoq; femina soluto & candido. Folia maribus nigriora, feminis candidiora, radix supernacua, præternis. Nasuntur in campestribus cultis. Mirum est quod de utroque eorum genere proditur: Vt mares gignantur hunc facere, ut feminae, illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edantur ue folia decocta ex oleo & sale, uel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio, & duabus aut tribus spiciis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent &

herbam ipsam in cibo altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit has, ad hunc modum medicorum nemo nouit. Ille eas uulnæ cū melle, uel rosaceo, uel irino, uel lirino admonuit: Item ad ciendos menses secundasq;. Hoc idē præstare potu fortisq; dixit. Instillauit auribus surdis suam, inunxitq; cum uino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha et thure. Aluo quidem soluendæ, uel in febris decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextariis aquæ ad dimidias, bibitur sale & melle admixto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & Achilles discipulus Chironis, quæ uulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos uocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum eruginem inuenisse, utilissimam emplastris, ideoq; pingitur ex cuspide decutens eam gladio in uulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento uolunt. Aliqui & hanc panacem heracleon, alii syderitum, & apud nos millefoliam uocant, cubitali scapo, ramosam, minutioribus quàm fœniculi folijs uestitam ab imo. Alij fatentur quidem illam uulneribus utilem, sed ueram achilleon esse scapo æruleo pedali. sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter uestitam. Alij quadrato caule, capitibus marrubij folio quercus. Hanc etiam præciosos neruos glutinare faciunt. Alij syderitum in macerijs nascentem, cum teratur

fædi odoris. Etiamnum aliam similem huic, sed candidioribus folijs & pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in uineis nascentem. Aliam uero binum tubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filias, pediculo longo, betæ semine, omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissimo folio, scopas regias uocant. Medetur anginis suum. Inuenit & Teucer eadem ætate tenerion, quam quidam hermon uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis locis nascentem, austero sapore, nunquam florentem: Neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam: Cum extra super eam proiecta essent, adhæsisse lieni, eumq; exinanisse. Ob id a quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent, adeo florere non dubitant, maximèq; ex Cilicijs & Pisidiæ montibus laudant. Melampodis forma, diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoq; lacte earum sanasse Proctidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima duo sunt, candidum ac nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. Alij folia nigri, platani similia, sed minora nigrioraq; et pluribus diuisuris scissa. Albi, betæ incipientis. Hac quoque nigriora, & canaliû dorso rubescentia. Vtraque caule palmi ferulææ, bulborum tunicis consoluta, radice fibrata ceparum modo: Nigro equi, boues, sues necantur: itaque cauent id, cum

somnum. Leguntur autem tenuissimæ radices breuesq̃;
 ac uelut decurtatæ etiam hæ. Nam summa quæ est cras-
 sissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis
 causa. Antiqui radicem cortice quàm carnosissimo seli-
 gebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis
 spongijis opertam, tergeſcentemq̃; ac in longitudinem
 findebant. Deinde fila in umbra ſicabant, ijs utentes:
 Nunc ramulos ipsos ab radice, quàm grauiſſimi corti-
 cis ita dant. Optimum quod acre gustu feruensq̃; in frā-
 gendo puluerem emittit. Durare uim eius XXX. annis
 ferunt. Nigrum medetur paralyticis, insipientibus, hy-
 dropicis, dum citra febrim, podagris ueteribus, articula-
 rjjs morbis. Trahit aluum et bilem, pituitasq̃; Ex aqua
 datur ad leniter molliendam aluum, plurimum dra-
 chma, modice quatuor obolis. Misuere aliqui & scāmo-
 neam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius pe-
 riculum infert, oculorum caliginem ſotu diſcutit: ob id
 quidam & inuinxere trito strumas, ſuppurata, duri-
 tias concoquit, & purgat: Item fistulas, tertia die exem-
 ptum. Verrucas tollit cum squamis æris, et ſandaracha.
 Hydropicorum uentri imponitur cum farina hordeacea
 & uino. Pecorum & iumentorum pituitas sanat, ſurcu-
 lo per aurem traiecto, & poſtero die eadem hora exem-
 pto. Scabiem quadrupedum cum thure aut cæra, ac pice,
 uel cum piſſeleo. Album optimum quod celerrime mo-
 uet ſternutamenta, ſed multum terribilius nigro, præci-
 pue ſi quis apparatus poturorum apud antiquos legat,
 contra horrores, ſtrangulatus, intempeſtuas ſomni uir-
 res, ſingultus infinitos, aut ſternutamenta, ſtomachi diſſo-
 lutiones, tardiores uomitus aut longiores, exiguos aut ni-

mios. Quippe alia dare soliti, quæ concitarent uomitiones, ipsumq; elleborum extraheret medicamentis, aut clysteribus, sæpe etiam sanguine uenis emissio. Iam uero & cum prospere cedat, terribili uisu uarijs coloribus uomitionum, & post uomitiones observatione alui, bali nearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore famæ. Nanque tradunt absque mi carnem, si coquatur una. Sed antiquorum uitiū erat, quod propter hos metus parcius dabant: cum celerius erumpat, quo largius sumitur. Themison binas non amplius drachmas datauit, sequentes & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui elleborum fortissimi ducis similitudini æquabat. Cōcitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Præterea mirum inuentum est, quod incisum forficulis, ut diximus cribranti cortex remanet, hoc inaniunt: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data uomitiones sistit. Cauendum est felici quoque cura, ne nubilo die detur, quippe impatibiles cruciatus existunt. Nam æstate potius quam hyeme dandum, non est in dubio. Corpus septem diebus ante præparandum cibis acribus, abstinentia uini, quarto & tertio die uomitionibus, pridie cænæ abstinentia. Album & in dulci datur, aptissime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenere dissectis raphanis inferere elleborum, rursusq; comprimere raphanos, ut transeat uis, atque eo lenimento dare. Reddi post quatuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, uertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantia albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibusq; tympanicis, stomachi-

cis, spasticis, clinicis, ischiadicis, quartanis quæ aliter nõ
desinant, tussi ueteri, inflammationibus, torminibus re-
deuntibus. Vtant dari senibus & pueris. Item molli-
bus ac fœminei corporis animiue, exilibus aut tene-
ris, & fœminis minus quàm uiris. Item timidis, aut
si exulcerata sint præcordia uel tumeant, minimè ue
sanguinem excreantibus, causarijs, uel latere, uel fauci-
bus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum
axungia salsa illitum: Item suppurationi ueteri. Mures
polenta admixtum necat. Galli sagittas in ueneti ellebo-
ro tingunt, circumsq; uulnere teneriorem sentiri carnẽ
affirmant. Muscæ quoque necantur albo trito, & cum
lacte sparso. Eodem & phthiriasis emendatur.

De mithridatio, & scordoti siue scordio, & polemo-
nia, uel philetæria, uel chiliodynama, & eupato-
ria, & centaurea siue chironia, & de lepto cen-
taureo libadio, felle terræ, & triorche medici-
næ.

Cap. VI.

Psi Mithridati Crateus adscripsit unam, Mi-
thridation uocatam. Huic folia duo à radice
acantho similia. Caulis inter utraque susti-
nens roseum florem. Alteram Lenæus, scordotin siue
scordio, ipsius manu adscriptam, magnitudine cubitali,
quadrangulo caule, ramosam quernæ similitudine, fo-
lijs lanuginosis. Reperitur in Ponto campis pinguibus
humidisq; gustus amari. Est & alterius generis, latiori-
bus folijs, mentastro similis, plurimosq; utraque ad usus
per se & inter alia in antidotis. Polemoniam, alij phi-
letariam, à certamine regum inuentionis appellat:

Cappadoceæ autem chiliodynamam, radice crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent, nigro semine: cetero rutæ similis, nascitur in montosis. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosi, nigricantis, hirsuti, cubitalis, & aliquando amplioris, folijs per intervalla quinque folij, aut cannabis, per ambitum incisus quinquepartito, nigris et ipsis pulmosisq; radice supernacua. Semen dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Centaurea curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hospino pertractati arma, sagitta excidisset in pedem, quare aliqui chironion uocant. Folia sunt lata, & oblonga, serrato ambitu, densa ab radice, caules ternum cubitorum, geniculati. In his capitula cœu papauerum. Radix uasta, rubescens, tenera fragilisq; ad bina cubita, madida suco, amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoë, & Lyceo, & in alpibus uero, plurimisq; alijs locis. Quidam & ex ea lycium faciunt. Vis in uulneribus tanta, ut coherescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. In usu radix tantum, duabus drachmis bibenda, quibus dicitur, si febris sit, in aqua trita, cæteris in uino. Medetur & ouium morbis decoctæ sucus. Est alterum centauration cognomine lepton, minutis folijs, quod aliqui libadion uocant, quoniam secundum fontes nascitur, organo simile, angustioribus & longioribus folijs, anguloso caule paululum alto fruticanti, flore lychnidis, radice tenui & supernacua, suco efficax. Ipsa herba autem non legitur, sucus e fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus XV. III. atque ita exprimunt. Hoc cœ

taurion nostri fel terræ uocant, propter amaritudinem summam: Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exigat per aluum. Tertia est centauris, cognomine triorches. Qui eam secat, rarum est ut non uulneret sese. Hac suum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam, impugnari que colligentes tradidit à triorche acipitrum genere, à quo & nomen accepit. Imperiti confundunt hæc omnia, & uni generi assignant.

De clymeno, & gentiana, & lysimachia, & parthenide, & artemisia, & ambrosia, & nymphæa, heraclio, & euphorbia medicana. Cap. VII.

Lymenos à rege herba appellata est, ederae folijs, ramosa, caule inani, articulis præincta, odore graui, & semine ederae, sylvestribus et montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indicandum est, dum medeatur sterilitatem pota etiam in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis cum semine inter se implexis, uelut in polyporum cirris. Et succus autem in usu, ui summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius, rex Illyriorum, ubique nascentem, in Illyrico tamen præstantissimam, folio fraxini, sed magnitudine lactuæ, caule tenero pollicis crassitudine, cauo & inani, ex interuallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore, aquosis motibus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radicis natura est exalfactoria, sed prægnantibus non bibenda.

Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet sali

cis uiridia, florem purpureum, fruticosa, ramulis erectis, odore acri, gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, ut iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat. Mulieres quoque hanc gloriam affectauere. In quibus Artemisia uxor Mausoli, adoptata herba quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab Artemide Ithyia cognominatam putent, quoniam priuatim medetur foeminarum malis. Est autem absinthij modo fruticosa, maioribus folijs pinguibusq; ipsius duo genera. Altera latioribus folijs, altera tenera tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent, simplici caule, minimis folijs, floris copiosi, erumpentis cum uia maturescit, odore nõ iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. Nymphæa nata traditur, nymphæ Zelotypia erga Herculem mortua. Quare heraclion uocant aliqui, alij rhopalon, à radice clauæ simili. Ideoq; eos qui biberint eam duodecim diebus coitu geniturq; priuari. Laudatissima in Orchomene & Marathone. Bæoti madon uocant, qui & semen edunt. Nascitur in aquosis, folijs magnis, insûma aqua, & alijs ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, & cû defloruit, capiti papaueris. In caule secatur autumno. Radix nigra in sole siccatur, aduersaturq; aluinis. Est & alia nymphæa in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosæ magnitudine. Inuenit et patrû nostrorû ætate rex Iuba quâ appellauit euphorbiâ, medici sui nomine & fratris Musæ, à quo diuum Augustum conseruatum indicauimus. Iidem fratres instituerent à balineis frigida multa corpora astringi. Antea nõ

erat mos nisi calida tantum lauare, sicut apud Homerū etiam inuenimus. Sed Iuba uolumen quoque extat de ea herba, & clarum præconium. Inuenit eam in monte Atlante, spectatur folijs acanthinis. Vis tanta est, ut è longinquo suus excipiat: incise conto subditur excipulus uentriculo hædino: humor lactis uidetur effluere, siccatur cum coit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clarius uident. Contra serpentes medetur, quacunque parte percussa, uertice inciso, & medicamento addito. Ibi Getuli qui legunt, hædino lacte adulterant, sed disternitur igni. Id enim quod sincerum non est, fistidie dum odorem habet. Multum infra hunc suauis est qui in Gallia fit ex herba chamelæa, granum cocti ferente. Fractus ammoniaco similis est, etiam leui gustu os accensum diu detinens & magis ex interuallo, donec fauces, quoque siccet.

De plantagine, & buglosso, & cynoglosso, & bupthalamo, & scythica, & de spartania, et hippica, & ischiemone, & uettonica, & cantabrica, & consiligne, & hiberida, et chelidonia, et canaria, & elaphobosco, & dictamo, & aristolochia, & qđ eius delectatione inuoluantur pisces, et statim capiantur, & medicina contra serpentium ictus ex herbis quas superius nominauit. Cap. VIII.

Elebrauit & Themison medicus uulgare herbam plantaginem, tanquam inuentor, uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus folijs & nigrioribus, lingue pecorum simillimis, caule anguloso, in terram inclinato, in pratis nascens. Altera maior, folijs laterum modo inclusa, quæ

quia septena sunt, quidam eam heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est, & napi similis. Nasctur in humidis multo efficacior. Vis mira in sicando desiccandoq; corpore, cauterij uicem obtinēs. Nulla res aequisistit fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant. Inungitur huic buglossos, boum linguae similis: cui præcipuū, quod in uinum deiecta, animi uoluptates auget, & uocatur euphrosynum. Inungitur & cynoglossos, caninas imitans linguas, topiarj operibus gratissima. Aiuuūq; quæ tres thyrso seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est alia similis ei, & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur. Est & bupthalmos similis boum oculis, folio fœniculi, circa oppida nascens, fruticosa caulis, qui & manduntur decocti. Quidam cachlam uocant. Hac cum cera sciromata discutit. Inuenere herbas & uniuersæ gentes. Scythia primam eam, quæ scythice uocatur, circa Borotiam nascens, prædulcis. Aliam utilissimam ad ea quæ spasmoda uocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimq; non sentiunt. Idem præstat apud eosdem hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus herbis Scythas etiā in duodenos dies durare in fame sitiq;. Ischaemonem Thracia inuenit qua ferunt sanguinem sisti, non aperta modo uena, sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis, folijs asperis & lanuginosis, sarcitur in nares. Quæ in Italia nascitur, & sanguinem eadem adalligata sistit. Vettones in Hispania eam quæ uettonica dicitur in Gallia, in Italia:

autem serratula, à Græcis æstiron aut psychotrophon, ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule, cubitorum duum, à radice spargens folia ferè lapathi, serrata, semine purpureo. Folia siccantur in farinā plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetum stomacho, et claritati oculorum. Tantumq; gloriæ habet, ut domus, in qua sata sit, tuta existimetur à piaculis omnibus. In eadē Hispania inuenta est cantabrica, per diui Augusti tempora à Cantabris reperta. Nasçitur ubique caule iunceo pedali, in quo sunt flosculi oblongi uelut calathi: in his semen perquam minutum. Nec aliâs defuere Hispaniæ herbis exquirendis, ut in quibus etiamnum hodie in numero & latiore conuictu, potionem è centum herbis mulso additis credidere saluberrimam suauissimamq;: nec quisquam genera earum iam nouit aut multitudinem, numerus tamen constat in nomine. Nostra ætas meminit herbam in Marſis repertam. Nasçitur & in Aequiculis circa uicium Neruesiæ, uocatur cõsiliço. Prodest ut demonstrabimus suo loco, deploratis in phthisi.

Inuenit nuper & Seruilius Democrates è primis medentium, quam appellauit hiberida, quanquam ficto nomine inuentioni eius assignato carmine. Nasçitur maxime circa uetera monumenta parietinasq; & inculta itinerum. Floret semper folio nasturtij, caule cubitali, semine tam paruo, ut uix aspici possit. Radici odor nasturtij. Vſus æstate efficacior, & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cū axungia modica utilissima, uiris plurimum quaternis horis, foeminis minus dimidio adalligata, ut deinde in balineis descendatur in calidam, & postea oleo & uino corpus

perungitur, diebusq; uicenis interpositis idem fiat, si qua admonitio doloris super sit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos. Imponitur non in ipsa inflammatione, sed imminuta. Animalia quoque inuenere herbas, in primisq; chelidonium. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restitunt uisum, ut quidam uolūt, etiam erutis oculis. Genera eius duo: Maior fruticoso caule, folio pastinacæ erraticæ ampliore, ipsa altitudine duum cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia edera rotundiora, minus candida. Sucus croci mordax, semen papaueris. Florent aduentu hirundinum, discissum marcescunt. Florentibus succus exprimitur, et in æreo uase cum melle Attico leniter cinere feruenti decoquitur, singulari remedio contra calignes oculorum. Utuntur et per se succo in collyrijs, quæ chelidonia appellantur ab ea. Inuenerunt et canes canariā, quæ fistidium deducunt, eamq; in uostro conspectu mandunt, sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit: etenim depasta cernitur. Notata est hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim à serpente mederi quadam sibi dicitur, sed illam homine inspectante non decerpit. Simplicius ceruæ monstrauere elaphoboscon, de qua diximus. Item se feli enixæ à partu. Dictamum ostendere (ut indicauimus) uulneratæ pastæ, statim decidentibus telis. Non est alibi quàm in Creta, ramis prætenue, pulegio simile, feruens et acris gustus: folijs tantum utuntur. Flos nullus ei, aut semen, aut caulis. Radix tenuis ac supernaqua. Et in Creta autem nõ spaciose nascitur, mireq; capris expetitur. Pro eo est et pseudodictamum, nullus in terris nascens, folio simili,

ramulis minoribus, a quibusdam chondris uocatur. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamnus enim minima portione accendit os. Qui legere eam, in ferula uel harundine condunt, praeligantque, ne potentia euanescat. Sunt qui dicant, utranque nasci multifariam, sed deteriores in agris pinguibus, ueram quidem dictamnus non nisi in asperis. Est, et tertium genus dictamnus uocatur, sed neque facie, neque effectui simile, folio sisymbrii, ramis maioribus: procedente persuasione illa, quicquid in Creta nascitur, infinito praeferre ceteris eiusdem generis alibi genitis. Proxime quod in Parnaso, alioquin herbiferum esse et Pelium montem in Thessalia, et Telethrium in Euboea, et totam Arcadiam ac Laconiam. Tradunt Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniam tunc maxime succis herbae turgant, medicenturque ubera pascuis. Bibunt autem uaccinum, quoniam boues omniuora fere sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta fit. Circa Abderam, et limitem qui Diomedis uocatur, equi pascui inflammantur rabie, circa Potnias uero asini. Inter nobilissimas aristolochiae nomen dedisse grauidae uidentur, quoniam esset ἀπίση λεχούσος. Nostri malum terreae uocant, et quatuor genera eius seruant. Unum tuberibus radicum rotundis, folijs inter maluam et ederam nigrioribus mollioribusque. Alterum masculae, radice longa quatuor digitorum longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimae tenuitatis, uitis nouellae, cui sit praecipua uis, quae clematis uocatur, ab alijs Cretica. Omnes colore buxoe,

caulibus paruis, flore purpureo. Ferunt baculas paruas ut capparis. Valent radice tantum. Est & quæ pistolochia uocatur, quarti generis, tenuior quàm proxime dicta, densis radicis capillamentis, iūci plenioris crassitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus. Sed oblonga radice tenuiori; gratior. Carnosi enim est corticis, unguentis quoque nardinis conueniens. Nascuntur pinguibus locis & campestribus. Effodere eas messibus tempestiuū, ita disquamato terreno seruantur. Maxime tamen laudatur Pontica, & in quocunque genere ponderosissima quæque medicinis aptior. Rotunda contra serpentes. Oblonga in summa tamen gloria est, si modo à conceptu admota uuluis in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Piscatores Cāpania radicem eā quæ rotunda est, uenenum terræ uocant, coramq; nobis contusam immixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupiditate mira, statimq; exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur, conuulsis, contusis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua utilissima esse traditur. Semine pleureticos & nervos cōfirmare, excalfacere. Eadem satyrion est. Verum & effectus earum ususq; dicendi sunt: ordiendumq; à malorum omnium pessimo, id est serpentium ictu. Medentur ergo Britanica herba, panacis generum omnium radix e uino, chironij & flos & semen potum, illitumq; ex uino & oleo: priuatumq; quæ cunila bubula appellatur, polemonia uel philetaria, drachmis quatuor ex mero: teucra, syderitis, scordotis, ex uino, priuatim ad anques, pota & illita, siue succo, siue folio, siue decocto: centaurij maioris radix drachma in uini albi cya-

his tribus: gentiana præcipue aduersus angues, duabus drachmis cum pipere & ruta, uini cyathis sex, siue uiridis siue siccæ. Et lysimachia odorem fugiunt. Datur ex uino percussis chelidonia. Moribus imponitur uettonica præcipue: cui uis tanta perhibetur, ut inclusæ circulo eius serpentes, ipsæ sese interimant flagellando. Datur ad ictus semen eius denarij pondere cum tribus cyathis uini, uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Catabrica, dictamnium, aristolochia radices drachma in uini hemina sæpius bibenda: prodest & illita ex aceto: similiter pistolochia. Quin & omnino suspensa supra focum, fugat e domibus serpentes.

De argemonia, & agarico, & echio, et hyoscyamo, & hierabotane, & blattaria, & lemonia, & quinquefolio, & dauco, & persolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad serpentium ictus.

Cap. IX.

Argemonia quoque radice eius denarij pondere in uini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dici, cæterisq; quæ primum nominabuntur: in eo autem genere medendi primum nominari quanque, in quo maxime ualebit. Folia habet qualia anemone, diuisa apud modo, caput in cauliculo papaueris syluestris, item radicem. Suctum croci colore acrem & acutum. Nasçitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt, & id demum probant, cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus circa Bosphorum, colore candido. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulsi. Id quod in Gallia nascitur, firmitus habetur. Præterea mas spissior,

amariorq; Hic et capitis dolores facit. Fœmina solutior,
 initio gustus dulcis, mox in amaritudinem transit.
 Echios utriusque generis pulegio similis, folijs coronata,
 dyachmis duabus ex uini cyathis quatuor datur. Item
 altera, quæ lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula
 uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidam
 arcion personatam uocant, cuius folio nullum est
 latius, grandes lappas ferentem. Huius radicem deco-
 ctam ex aceto dant. Hyoscyamum confusum cum fo-
 lijs ex uino datur peculiariter contra aspidas. Nulla
 tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotta-
 ne. Aliqui peristereon, nostri uerbenacum uocant. Hæc
 est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis
 mensa uerritur, domus purgantur, lustranturq; Genera
 eius duo sunt: Foliosa, quam fœminam putant: Mas ra-
 rioribus folijs. Ramuli utriusque plures: tenues, cubita-
 les, angulosi. Folia minora quàm quercus, angustioraq;,
 diuisuris maioribus, flos glaucus, radix longa, tenuis.
 Nasctur ubique in planis aquosis. Quidam non distin-
 guunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam utra-
 que eosdem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli,
 & præcitant responsa. Sed magi utique circa hanc in-
 saniunt. Hac perunctos impetrare quæ uelint, febres
 abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi.
 Colligi circa canis ortum debere, ita ut ne luna aut sol cõ-
 spiciat, fauis ante & melle terræ ad piamentum datis.
 Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in subli-
 me tolli. Sicari in umbra, separatim folia, caulem, radi-
 cem. Aiuntq; si aqua spargatur triclinium, qua maduerit,
 letiores conuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur

ex uino. Est similis uerbascio herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ blattariam uocant. Lemonium suum lactu mittit, conrescentem gummi modo humidis locis. Datur denarij pondus in uino. Quinquesolium nulli ignotum est, cum etiam fraga gignendo commendetur. Græci uocant pentapetes, siue chamaælon, siue pentaphyllon. Cum effeditur, rubram habet radicem. Hæc inarescens nigrescit, & angulosa fit. Nomen à numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit & desinit cum uite. Adhibetur & purgandis domibus. Aduersus serpentes bibitur & eius radix, quæ sparganion uocatur, ex uino albo. Dauici genera quatuor fecit Petronius Diodorus, quæ persequi nihil attinet, cum sint differentia duæ. Probatissima in Creta, mox in Achaia, & in siccis ubicunque nati, feniculi similitudine, candidioribus folijs & minoribus hirsutisq;. Caule pedali recto, radice suauissimi gustus & odoris. Hoc in saxosis nascitur meridianis. Reliqua genera ubique nascuntur terrenis collibus limitibusq;, nec nisi pingui solo, folijs coriãdri, caule cubitali, capinbus rotundis, sæpe pluribus quàm ternis, radice lignosa, sed cum inaruit superuacua. Semen huius cumino simile, prioris milio, album, acre, odoratum omnibus & feruens. Secundum priore uehementius est, ideoq; parce sumi debet. Si iam maxime tertium genus facere libeat, est simile staphylino, quod pastinacam erraticam appellant, semine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æstate sunt intacta quadrupedi,

nisi post abortus. Ex alijs usus feminis. Ex Creta radialis dulcis, & magis ad serpentes est. Bibitur e uino drachma una. Datur & quadrupedibus percussis. Therionarum alia quam magica, & in nostro orbe nascitur, fruticosa, folijs subuivridibus, flore roseo: serpentes necat, cuiusque admota fera & hac torporem affert.

Perfolata, quam nemo ignorat, Graeci uero arcon uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis & hirsutiora, nigrioraq; & crassiora, radicem albam & grandem. Haec ex uino bibitur denariorum duum pondere.

Item cyclamini radix contra serpentes omnes. Folia habet minora quam edera, nigrioraq; & tenuiora, sine angulis, in quibus albicant maculae. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum uideri possit, cortice nigro. Nascitur in umbrosis, nostris tuber terrae uocatur, in omnibus ferenda domibus, si uerum est, ubi facta sit, nihil nocere mala medicamenta: amuletum uocant: narrantq; & ebrietatem representari, addita in uinum. Radix siccata scillae modo conasa reponitur, decoquitur eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen uenenum ei est, traduntq; si praegnant radicem transfrediatur, abortum fieri. Est & altera cyclaminos cognomine cissanthemos, geniculatis caulibus, supernaculis, a priore distans, circa arbores se uoluens, acinis ederae, sed mollibus, flore candido, specioso, radice supernacua. Acini tantum in usu, gustu acri, sed lentu. Sicantur in umbra, tusiq; diuiduntur in pastillos. Mihi et tertia cyclaminos demonstrata est, cognomine chamaeasos, uno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur. Sed inter primas celebratur peucedanum laudatissimum

num in Arcadia, mox Samothrace. Caulis est ei tenuis, longus, foeniculo similis iuxta terram foliosus, radice nigra, crassa, graui odore, succosa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni. Placent tenerrimæ & altissimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos offeis cultellis, fiunduntq; succum in umbra, capite prius & naribus rosaceo perunctis, ne uertigo sentiat. Et alius succus inuenitur caulibus adhærens, inasisq; manet. Probatum crassitudine mellea, colore ruffo, odore suauiter graui, feruens gustu. Et hic in usu & radix, & decoctum eius pluribus medicamentis. Sucto tamen efficacissimo, qui resoluitur amaris amygdalis aut ruta, bibiturq; contra serpentes, & ex oleo perunctos tuetur.

De ebulo, & uerbasco, & thelyphono, & contra scorpionum ictus, & rubetarum, & canum morsus, & generaliter contra oë uenenū. Cap. X.

Buli quoque, quem nemo ignorat, sumo fugantur serpentes. Præsertim aduersatur scorpionibus polemonie radix, uel alligata tantum; ite phalangio, ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus aristolochia: Agaricum obolis quatuor in uini mixta cyathis totidem. Verbenacæ & phalangio, cum uino aut posca: Item quinquefolium, daucum. Verbaschum Græci phlomon uocant. Genera habet prima duo. Album, in quo mas intelligitur: Alterum nigrum, in quo femina. Tertium genus non nisi in syluis inuenitur. Sunt folia brassicæ latiora, pilosa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una crassitudine digiti. Nascuntur & in campestribus, syluestri folia eleliphæa, alta, ramis lignosis. Sunt & phlomidæ duæ hirsutæ,

rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis uocatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis, aut cum plurimum quaternis, crassis, pinguibusq; ad lucernarū lumina aptis. Aiunt in folijs eius quam foeminam diximus, ficut omnino non putrescere. Distingui genera hæc penè super uacuum est, cum sint omnia eiusdem effectus. Contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, sed effectui pari. Thelyphonon herba ab alijs scorpion uocatur, propter similitudinem radices, cuius tactu moriuntur scorpiones. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, reuiuiscere aiunt. Thelyphonon omnem quadrupedem necat, imposita uerendis radice: folio quidem, intra eundem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus aduersatur & uettonicæ succus, ac plantaginis. Sunt & raris uenena, rubens maxime, uidimusq; Pyllos in certamine patinis candefactas admittentes, ocyore etiam quàm aspidum perniciæ. Auxiliatur eis phrynon in uino pota. Aliqui neurada appellant, alij poterion, floribus paruis, radicibus multis, nervosis, bene olentibus: Item alisma, quam alij damafonion, alij lyron appellant. Folia ei planis, nisi angustiora essent, et magis laciniosa, connexa q; in terram, aliàs etiam uenosa similiter, caule simplici & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus folijs. Vnus in radice utriusque, aduersus rands, & lepores marinos, drachmæ pondere in uino pota. Lepori marino aduersatur & cyclami

nos. Veneni uim, canis quoque rabidi morsus habet, contra quos erit cynorhodum, de quo diximus. Plātago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest: Vettonica ex mero ueteri. Peristereos uocatur, caule alto: foliato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, unde & nomen. Hanc habentes negant latrari à canibus. Proxima ab his malis, uenena sunt, quæ sibi metipsi homines excogitant. Contra hæc omnia magicæq; artes, erit primum illud Homericum moly: dein Mithridation, & scordotis, & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per aluum uettonicæ. Semen in mulso aut passo, uel farinæ drachma in uini ueteris cyathis IIII Vomere cogendi, atque iterum bibere. Iis qui quotidie gustent eam, nulla noctura mala medicamenta tradunt. Poto ueneno aristolochia subuenit eadem mensura qua contra serpentes: Quinquefolij succus: Agaricum, postquam uomuerint, denarij pondere ex aquæ mulse cyathis tribus. Anarrhinon uocatur siue anarrhinon, siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine uitulinarium. Et hoc perunctos uenustiores fieri, nec ullo malo medicamento lædi posse, aut ueneno, si quis in brachiali habeat, arbitrantur magi. Similiter eam quam eupileam uocant, traduntque ea perunctos commendatoris esse famæ. Artemisiam quoque secum habentibus, negant nocere mala medicamenta bestiarum uel ullam, ne solem quidem. Bibitur & hæc ex uino aduersus opium. Alligata priuatim potens traditur, pota uel aduersus ranas. Pericarpum bulbi generis est. Duæ eius speciei: cortice rubro alarum, alterum

nigro papaueri simile. sed vis maior quam priori, utri-
que autem ex calfaciendi. Ideo contra cicutam dantur,
contra quam & thus & panaces & chironium præ-
cipue. Hoc uero & contra fungos.

Remedia ad capitis uitia.

Cap. XI.

Etum & generatim membratimq; singulis
corporum morbis remedia subteximus, orsi à
capite. Alopecias emendat nymphaea & cicu-
tæ radix, si una trita illinatur. Polytricha distat à cal-
litricha, quod iuncos albos habet, & folia plura maio-
raque. Frutice quoque maior est: defluentem capillum
confirmat & densat: Item lingulaca circa fontes na-
scens, cuius radix admixta combusta teritur cum adipe
suis nigrae. Id quoque excipitur, ut eius sit suis quæ nū-
quam peperit. Sol subinde plurimum confert illitæ. Si-
milis usus est cyclamini radice. Porrignem ueratri ra-
dix tollit in oleo decocta, uel in aqua. Capitis dolori
medetur panacis omnium generum radix, in oleo con-
trita: Aristolochia, et iberis adalligata hora, uel diutius,
si pati possit, comitante balinei usu: Medetur et daucum.
Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita,
& ulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos.

Cacalia siue leontice uocatur, semen margaritis minu-
tis simile, dependens inter folia grandia, in montibus
ferè: Huius grata XY. in oleo macerantur, atque ita ad
uerso capillo caput ungitur. Fit et ex callitriche ster-
nutamentum. Folia sunt lenticulae similia. Caules iuncis
tenuissimis, radice minima. Nasitur in opacis & humi-
dis, gustatu feruens. Hyssopum in oleo contritum phthi-
riasi resistit, & prurigini in capite. Est autem optimum

Cilicium e' Tauro monte: dein *Pamphylium*, & *Smyrneum*: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna, cum melle uomitionibus. Putant & serpentium ictibus aduersari, tritum cum melle & sale, & cum mino. *Lonchitis* non (ut plerique existimauerunt) eadem est quæ *xyphion*, aut *phasganion*, quanquam cassidi similis semine. Habet enim folia porri, rubentia ad radicem, & plura quàm in caule capitula, personis comicis similia, paruum exerentibus linguam, radiabus prælongis. Nasctur in sitentibus. E' diuerso *xyphion*, & *phasganion* in humidis, cum primum exit, gladij præbet speciem caule duum cubitorum, radice ad nucis auellanae figuram fimbriata, quam effodi ante messes oportet, siatari in umbra. Superior pars eius cum thure trita, æquo pondere admixto uino, ossa fracta è capite extrahit, aut si quid in corpore suppurat, uel si calcata sunt ossa. Serpentis eadem contra uenena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi conuenit: Penædano ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerumque ex dimidia parte capitis sentiuntur, et uertigini. Perungunt & radice eius sudoris causa eliciendi, quoniam caustica uis ei est. *Psyllion* alij cynoides, alij *crystallion*, alij *sicelion*, alij *cynomyian* appellant, radice tenui, superuacua, sarmentosum, fibrae granis in cacuminibus, folijs canino capiti non dissimilibus, semine autem pulci, unde & nomen: hoc in baccis, ipsa herba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandum & discutendum ingens. Semen in usu. Fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto & rosaceo, aut posca. Ad cætera illinitur aceto

tabuli mensura sextario aquæ, densat ac contrahit. Tunc terere, & crassitudinem illinere oportet cuiusque dolo-
ri, & collectioni, inflammationiq; Et uulneribus capi-
tis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa, & in
alia quidem parte corporis, sed maxime e capite. Simi-
liter ptystolochia. Thyssilium est non dissimile apio.
Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.

De centauryo, & chelidonia, & panace, & hyoscy-
amo, & euphorbio, ad oculorum uitia. Cap. XII.

Culorum aciem centauryo maiore putant adiu-
uari, si addita aqua foueantur. Sucto uero me-
noris cum melle culices, nubeculas, obscuritatē
discuti, cicatrices extenuari: Albugines quidem etiam in
mentorū syderite. Iam chelidonia supradictis omni-
bus mire medetur. Panacis radix cum polenta epiphoris
imponitur. Hyoscyami semen bibunt obolo, tantundem
meconij adijcentes uinumq; ad epiphoras inhibendas.
Adiungunt & gentianæ suum, quem collyrijs acro-
ribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphor-
bium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudi-
ni. Calignes aristolochia discutit. Iberis adalligata ca-
piti cum quinquefolio, epiphoras, & si qua in oculis ui-
tia sunt, emendant. Verbascum epiphoris imponitur:
Peristereos ex rosaceo uel aceto. Ad hypochysin & cali-
gnem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani suc-
cum, ut diximus, ad claritatem & calignes, cum me-
conio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras su-
spendit.

De anagallide siue corchoro, & mandragora siue
 cretio, & cicuta, & crethmo agrio, & mcl-
 bdena, & capno, & acoro, & iride, & cotyle-
 do, & alioo, & andrachne, & erigero, & de
 ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, den-
 tium, orisq; uitia medicina. Cap. XIII.

Nazallida aliqui corchoron uocant. Duo gene-
 ra eius: Mas flore phœniceo, fœmina aruleo;
 non altiores palmo, frutice tenero, folijs pusil-
 lis, rotundis, in terra iacentibus, nascuntur in hortis &
 aquosis. Prier floret cerulea. Vtriusque succus oculorum
 caliginem discutit cum melle, & ex ictu cruorem & ar-
 gema rubens. magis cum Attico melle inunctis. Pupillas
 dilatat: & ideo hoc inunguntur ante, quibus paracen-
 tesis fit. lumentorum quoque oculis medentur. Succus
 caput purgat per nares infusus, ita ut deinde uino col-
 luatur. Bibitur & contra angues succi drachma in uino.
 Mirum, quod fœminam pecora uitant. At si decepta si-
 militudine (flore enim tantum distant) degustauere, sta-
 tum eam quæ asyla uocatur, in remedio quærunt: Ea a
 nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiunt aliqui effo-
 suris, ante solis ortum, priusquam quicquam aliud lo-
 quantur, ter salutare eam, tunc sublatam exprimere: ita
 præcipuas esse uires. De euphorbio satis dictum est,
 cuius succus lippitudini si tumor erit, item absinthium
 cum melle tritum, itemquæ uettonica farinæ conue-
 nient. Aeglopas sanat herba eodem nomine, quæ in
 hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum fa-
 rina permixta impositaque, uel succo. Exprimitur hic

caule folijsq; prægnantibus, dempta spica, & in trime-
stri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandrago-
ra utebantur, postea abdicatus in hac curatione est. Epi-
phoris (quod certum est) medetur & oculorum dolori, ra-
dix tusa cum rosaceo & uino. Nam suavis multis oculo-
rum medicamentis misceatur. Mandragoram alij ar-
cium uocant. Duo eius genera: Candidus qui & mas,
niger quæ femina existimatur, angustioribus folijs, q̃
lactucæ, hirsutis & caulibus, radicibus binis ternis ue-
rufulis, intus albis, carnosissimis tenerisq; penè cubitalibus.
Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & iis
semen æu piporum. Album hoc alij arsen, alij morion,
alii hypophlomon uocant. Huius folia alba quàm alte-
rius latiora, ut lapathi satiuæ. Cauent effusuri contra-
rium uentum, & tribus circulis ante gladio circumscri-
bunt, postea fodiunt ad occasum spectantes. Suavis fit et
e caule, decocto cacumine, & radice punctis aperta deco-
cta: utilis hæc uel surculo. Concisa quoque in orbiculos
seruatur in uino. Suavis non ubique inuenitur, sed ubi
potest, circa uindemias queritur. Odor grauis eius, sed
radicis & mali grauior. Ex a'bo mala matura in um-
bra sitiantur. Suavis ex iis sole densatur: Item radicis tu-
sa, uel in uino nigro ad tertias decocta. Folia seruan-
tur in muris efficacius, aliàs recentium suavis pestis est:
sic quoque noxiæ uires. Grauedinem afferunt etiam ol-
factu, quanquam mala in aliquibus terris mandantur,
nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidē lar-
giore etiam moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibē-
tium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra ser-
pentes, & ante sectiones punctionesq; ne sentiantur: Ob

hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur
 & pro elleboro duobus obolis in mulso. Efficaxus ellebo-
 rum, ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendâ.
 Cicuta quæque uenenum est, publicæ Atheniensium pœ-
 na inuisa, ad multa tamen usus non omittendi. Semen
 habet noxium. Caulis autem & uiridis estur à pleris-
 que & in patinis. Leuis hic & geniculatus ut calami
 nigricans, altior sæpe binis cubitis, in cacuminib. ramo-
 sus: folia coriandri tenuiora, graui odoratu: semen ani-
 so crassius: radix concava, nullius usus. Semini & folijs
 refrigeratoria uis, quæ si enecat, incipiunt algere ab ex-
 tremitatibus corporis. Remedio est, priusquam peruenia-
 tur ad uitalia, uini natura excafactoria. Sed in uino po-
 ta, irremediabilis existimatur. Sucus exprimitur folijs
 floribusq; nunc enim maxime tēpestiuus est. Semine tri-
 to expressus, & sole densatus in pastillos, necat sanguine
 spissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum maculæ
 in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta
 utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum sto-
 machum malagma. Præcipuus tamen est ad cohibendas
 epiphoras æstivas, oculorumq; dolores sedādos circum-
 litus. Misceatur collyrijs, & alios omnes rheumatismos co-
 hibet. Folia quoque tumorem omnem doloremq; & epi-
 phoras sedant. Anaxilaus autor est, mammas à uirgini-
 tate illitas, semper staturas. Quod certum est, lac puerpe-
 rarum mammis imposita extinguit, ueneremq; testibus
 circa pubertatem illitis. Remedia liberationi quibus bi-
 benda censetur, non equidem præceperimus. Maxima
 uis natæ Susi Parthorum, mox Laconica, Cretica, A-
 siatica. In Græcia uero Mezarica, deinde Attica.

Cretbmos agrios gramias tollit oculorum impositus
tumorem quoque polenta addita. Nasitur vulgo *moly-*
bdena, id est, *plumbago*, etiam in aruo, folio *lapathi*,
crassa radice, hispida. Hac commanducata si oculus sub
inde liniatur, *plumbum* quod est genus uirij, ex oculo
tollitur. *Capnos* prima, quam pedes gallinacos uocant,
nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuissimis, spar
sisq; flore purpureo, uiridis; suco caliginem discutit,
itaque in medicamenta oculorum additur. Similis &
nomine & effectui, sed alia est *capnos*, fruticosa, prae-
nera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo.
Nasitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatem
facit inunctis oculis, delachrymationemq; cui sumus: un
de nomen. Eadem euulsas palpebras renasci prohibet.

Acoros iridis folia habet, angustiora tamen & longio
re pediculo, radices nigras, minusq; uenosas, cetero &
has similes iridis, gustu acres, odore non ingratis, ructu
faciles. Optima Pontica, dein Galatica, mox Cretica.
Sed prima in Chelchide iuxta Phasin amnem, et ubi-
cunque in aquosis. Recentibus uirus maius quam uetu
stis. Cretica candidiores Ponticis. Siccantur utribus in
umbra digitalibus frustis. Necnon inueniuntur qui oxy-
myrsinae radicem *acaron* uocant, ideoq; quidam hanc
acaron agrion uocare malunt. Vis ei ad calfaciendum
extenuandumq; efficax, contra suffusiones & calignes
oculorum suco eiusdem potio, contraq; serpentes. Co-
tyledon parua herba, cauliculo tenero, pusillo, pingui
folio, & concavo ut coxendices, nascitur in maritimis
petrosisq; uiridis, radice oliuae modo rotunda. Ocu-
lis medetur suco. Est aliud genus eiusdem, sordidis

folijs, latoribus, densioribusq; circa radicem, uelut oculum cingentibus, asperrimi gustus, longiore caule, sed pergracili. Vsus eius ad eam quæ iridis. Aitōi duo genera: Maius in fictilibus uasculis feritur, quod aliqui bupthalthmon uocant, alij Zophthalthmon, alij stergotron, quod amatorijs conueniat, alij hypogeson, quoniam in subgrundijs ferè nascitur. Sunt qui ambrosiā potius uocant, & qui amerimmon: Itali sedum magnum, aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum quod erithales uocant, alij trithales, quia ter floreat, alij chrysothales, aliqui isoëtes: sed aitōum utrūque, quoniam uireat semper: aliqui semperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari. Folia cacumine lingue similia, carnosæ, pinguis, larzo succo, latitudine pollicari, alia in terram conuexa, alia stantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in muris parietinisq; nascitur & tegulis, fruticosum à radice & sursum usque ad cacumen: folijs angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inuulsi. Huic similis est, quam Græci andrachnen agriam uocant. Itali illecebram, pusillis latoribus folijs, breuiori cacumine. Nascitur in petris, et colligitur cibi causa. Omnium harum uis eadem, perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita, uel succus inunctis. Purgat enim ulcera oculorum, expletq; & ad cicatricem perducit, palpebras deglutinat. Eadem capitis doloribus medentur, succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus: Aconito uero maius aitōum præcipue. A scorpionibus quoque habentem id fieri negant.

Medentur & aurium dolori: Item sucus inunctus hyoscyami modice: Item achilleæ, & minoris centaureæ, et plantaginis, peucedani cum rosaceo & meconio: Acoris sucus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Coryledon etiam purulentis, & cum medulla cervina calefacta. Ebuli radice trita sucus linteolo collatus, mox in sole densatus, cum opus est rosaceo dilutus & calefactus, parotidas sanat. Verbenacæ quoque: Item plantago: Item syderitis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt, panacis radix commanducata, præcipue chironiæ, item sucus collutis: radix hyoscyami ex aceto manducata. Item polemoniæ commanducantur & plantaginis, radices, aut colluuntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia, uel si sanguine gingivæ putrescant, uel sanguinis sit reiectio. Semen eiusdem apostemata, & collectiones gingivarum sanat. Et aristolochia gingivas dentes ue confirmat. Verbenacæ cum radice manducata, & decoctæ ex uino aut aceto sucus collutus: Item quinquefolij radices, decoctæ ad tertius uino aut aceto. Prius uero quàm decoquantur, aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenendū in ore. Quidam cinere quinquefolij fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, & peucedani succo cum meconio: uel radicū anagallidis magis fœminæ succo, ab altera nare quàm doleat infuso. Erigeron a nostris uocatur senecio. Hanc si ferro circumscriptam efficiat aliquis, tangatq; ea dentem, & alternis ter despuat, ac reponat in eundem locum, ita ut uiuat herba, aiunt dentem eum postea non

doliturum. Herba est trixaginis specie & mollitia, cauliculis subrubicundis, nascitur & in tegulis, & in muris. Nomen hoc Græci dederunt, quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine (qualis est spinæ) inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alij pappum. Nec deinde Græcis de ea constat. Alij erucae folijs esse dixerunt, alij roboris, sed minoribus multo. Radice alij supernuacua, alij nervis utili, alij potu strangulante. E' diuerso quidam regio mærobo cum uino dederunt, & contra omnia uesicæ uitia: Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere, I schiadicis drachmam cum oximelite ab ambulatione propinquare: torminibus quoque in passo utilissimam, præcordijs etiam abo ex aceto eam prædicantes, ferentesq; in hortis. Nec desuere qui & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarunt, contra serpentes in aqua bibendam, edendamq; comitialibus dantes. Noseam Romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidaë trita illinitur epiphoris. Tosta cū mica salis strumis. Ephemeron folia habet lilij, sed minora, caulem parem, florem ceruleum, semen supernuacuum, radicem unam digitali crassitudine, dentibus præcipuam concisam in aceto, decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. Cuius & exesis imprimitur. Chelidonie radix ex aceto trita continetur ore. Erosi ueratrum nigrum imponitur, Mobiles utralibet decocta in aceto firmantur. Labrum uenericum uocant in flumine nascentem. Est ei uermiculus qui circa dentes ligatur, aut cuius dentium cera includitur. Cauendū ne euulsa her-

ba terram tangat. Ranunculum uocamus, quem Graeci batrachio. Genera eius, quatuor. Vnum pinguioribus quam coriandri folijs, & ad latitudinem maluae accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, & radice alba. Nasitur in limitibus humidis & opacis. Alterum folio sius, pluribus foliorum incisuris, altis caulibus. Tertium minimum est, graui odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore luteo. Omnibus uis caustica, si cruda folia imponantur, pustulasq; ut ignis faciunt. Ideo ad lepras & psoras eis utuntur, & ad tollenda stigmata, casticisq; omnibus miscent. Alopecis imponunt, celeriter remouentes. Radix in dolore cominanducata diutius, rumpit dentes. Eadem siccata concisa, sternutamenta est. Nostri herbarii strumiea uocant, quoniam medetur strumis & panis, parte in fumo suspensa. Creduntq; ea rursus sata rebellare quae curauerint uitia: quo scelere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus suauis plantagine emendat, & folia radicesq; cominanducata, uel si rheumatismo laboret os. Vlcera faetoremq; quinq; folium. Vlcera psyllium. Composita quoque ad faetorem, uel maxime pudendum uitium, trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere, galle Syriacae dimidium pondus, simul terere & uino uetusto sparsa mandere matutino, optimum est. Vel edere baccas cum casia & myrrha, pari pondere ex uino. Naribus utilissimum est dracontii semen contritum ex melle, etiam si carcinomata in his sint. Suggillata hyssopo emendantur. Stigmata in facie, mandragora illita delet.

C. PLINII SECVNDI NATVRA-
LIS HISTORIAE LIBER

VIGESIMVS SEXTVS.

PROOEMIUM.

Reliquae per membrorum genera medicinae, & de
nouis morbis, & de lichene quid sit, & quando
primum in Italia coeperint, & de carbunculo,
& de elephantiasi, & colo. Caput. II.

ENSIT & facies hominum novos,
omniq; aeo priore incognitos, non Ita-
liae modo, uerumetiam uniuersae propè
Europae, morbos: tunc quoque nec tota
Italia, nec per Illyricū Gallias ne aut
Hispanias magnopere uagatos, aut alibi, quàm Romae
circaq; sine dolore quidem illos, ac sine pernicie uitae
sed tanta foeditate, ut quaecunque mors praefenda es-
set. Grauiissimum ex his lichenas appellauere, Graeco no-
mine, Latine, quoniam à mento fere oriebatur, iocula-
ri primum lasciuia (ut est procax natura multorum
in alienis miserijs) mox & usurpato uocabulo menta-
gram, occupantem in multis totos utiq; uultus, oculis tan-
tum immunibus, descendente uero et in colla pectusq;
ac manus, sordo cutis fursure. Nō fuerat haec lues apud
maiores patresq; nostros. Et primum Tiberij Claudij
Caesaris principatu medio irrepsit in Italia, quodam
Perusino equite Romano questorio scriba, cum in Asia
apparuiisset, inde contagionem eius importante

Nec sensere id malum fœminæ, aut seruitiæ, plebesq; humilis, aut media, sed procures ueloci transitu osculi maxime, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant, cicatrice quàm morbo. Causticis nanque curabatur: ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Adueneruntq; ex Aegypto genitricæ talium uitiorum medici, hanc solam operam afferentes, magna sua præda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum ex prætorij legatum Aquitanicæ provincie, H. S. CC. elo-
casse in ea morbo curandum sese. Aciditq; sæpius, ut noua contra genera morborum gregatim sentirentur: Quo mirabilius quid potest reperiri: aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa, membrisq; hominū certis, uel ætatibus, aut etiam fortune, tanquam malo eligente, hæc in pueris grassari, illa in adultis, hæc procures sentire, illa pauperes. L. Paulo, Q. Martio censoribus, primum in Italiam carbunculum uenisse, annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provincie malum: quo duo consulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Bassus ille medicorum inscitia sectus, hic uero pollice laue manus euulso acui ab semetipso, tam paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporū partibus, & plerumque sub lingua, duritia rubens uaricis modo, sed nigricans capite, aliàs liuida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quàm somni indicio, quo granatos in triduo aufert, aliquando & horrorem affrens, circaq; pustulas paruas, rarius ferens stomachum, faucesq; cum inuasit, occysime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompei Ma-
gni

gni etatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie
 sæpius incipientem, in nare prima ueluti lenticula: mox
 inualefcente per totum corpus, maculosa, uarijs colori-
 bus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, æu
 scabie aspera: ad postremum uero nigrescente, & ad
 ossa carnes apprimente, intumescantibus digitis in pedi-
 bus manibusq; Aegypti peculiare hoc malum: & cum
 in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis
 folia temperabantur humano sanguine ad medicinam
 eam. Et hic quidē morbus celeriter in Italia restructus
 est: sicut & ille quem gemursam appellauere prisci, in
 ter digitos pedum nascentem, etiam nomine obliterato.
 Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios dura-
 re, sicuti colum. Tiberij Cæsaris principatu irrepsit id
 malum. Nec quisquam prior imperatore ipso sensit, ma-
 gna ciuitatis ambage, cum edicto eius excusantis uale-
 tudinem, legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dica-
 mus, aut quas decorum iras? Parum enim erant certa
 morborum genera, cum supra CCC. essent, nisi etiam
 noua timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora
 sibi opera sua negocia important. Hæc apud priscos erāt
 quæ memoramus remedia, medicinam ipsa quodam mo-
 do rerum natura faciente, & diu fuisse.

Laus Hippocratis.

Cap. II.

Ippocratis certe, qui primus medendi præce-
 h ptz clarissime condidit, referta herbarum men-
 tione inuenimus uolumina. Nec minus Dio-
 clis Carysiij, qui secundus etate fama q; extitit: Item
 Praxagoræ & Chrysippi, ac deinde Erasistrati. Hero-
 philo quidem, quanquam subtilioris sectæ conditori, an
 Plinius. d d d

te omnes celebratam rationem eam, paulatim usu, efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinæ, ad uerba garrulitatemq; descendere. Sedere nanque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quam ire per solitudines, & querere herbas alias alijs diebus anni.

De noua medicina, & Aſclepiade medico, & qua ratione ueterem medicinam mutauerit. Cap. III.

Urabat tamen antiquitas firma, magnasq; cōd
d fesse rei uindicabat reliquias, donec Aſclepiades ætate Magni Pompei orandi magister, nec satis in arte ea quæstuosus, ut ad alia sagacis ingenij, huc se repente conuertit: atque (ut necesse erat homini qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usq; percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicauit: totamq; medicinam ad causam reuocando, coniecturam fecit, quinque res maxime communium auxiliorum professus, abstinentiam cibi, aliàs uini, frictionem corporis, ambulationem, gestationes: quæ cū unusquisque semetipsum sibi præstare posse inteligeret, fauentibus cunctis ut essent uera quæ facillima erant, uniuersum propè humanum genus circumegit in se, non alio modo quàm si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, uinum promittendo ægris, dandoq; tempestiue, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, uini rationem illustrauerat Cleophrantus apud præscos, ipse cognominari se frigida danda præferens, ut auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, iam suspendendo lectulos, quorum iactatu

aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret, iam balineas auidissima hominum cupidine instituendo, & alia multa dictu grata atque iucunda: magna autoritate, nec minore fama, cum occurrisset ignoto funeri, relato homine ab rogo atque seruato, ne quis leuibus momentis tantam conuersionem factam existimet. Id solum possumus indignari, unū hominem ē leuissima gente, sine opibus ullis orsum, uectigalis sui causa, repente leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogauere multi. A sclepiaden adiungere multa, quorum cura nimis anxiosa & rudis, ut obruendi egros ueste, sudoresq; omni modo ciendi, nunc corpora ad ignes torrendi, soles uel assiduo quærendi, in urbe umbrosa, imo uero tota Italia imperatrice, tum primum pensili balinearum usu ad infinitum blandientem. Præterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabat in fauces organo demisso. Damnauit merito & uomitiones, tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte uetitum. Itaque nos in primis quæ sunt stomacho utilia signamus.

Irrisio magica artis, et de lichene, eiusque remedio, et faucium. Cap. IIII.

Vper omnia adiungere eum magicae uanitates, in tantum euectæ, ut abrogare herbis fidem cunctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide coniecta in acie hostium, trepidare agmina, ac terga uertere. Lata cen dari solitam à Persarum rege legatis, ut quocunque uenissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa similia. Vbinam istæ fuere, cum

Cimbri Teutoniq; terribili Marte ulularent, aut cū Lucullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret? Cur ue Romani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? Cur hercule Cæsaris miles ad Pharsaliam famem sensit, si abundantia omnis contingere unius herbæ felicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quàm machinis claustra per tot annos quaterere? Siccetur, hodie æthiopide Pötinæ paludes, tantumq; agri suburbanæ reddatur Italia. Nam quæ apud eundem Democritum inuenitur compositio medicamenti, quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi, cur nunquam Persarum regi tales dedit? Mirum esset profecto, hucusque prosectam credulitatem antiquorum, saluberrimis orationibus, si in ulla re modum humana ingenia nouissent, atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi effemus euectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio, ut à necessarijs orsa primum, cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adiiciemus ut quasque ratio dictauerit. Sed in lichenis remedijs, atque tam fædo malo, plura undique acervabimus, quanquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plātago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulnei caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, et flos uisci cum calce subactus. Laudatur & tithymalum cum resina decoctum. Lichē vero herba omnibus his præferitur, inde nomine inuento.

Nascitur in saxosis, folio uno ad radicē lato, caule uno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet et stigma ta. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris to tum adhærens ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones il litus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illi to & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lavari iubē tur, ungi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. Ad li chenas & thapsiæ radice utuntur trita cum melle. Angi nae argemonia medetur, sumpta ex uino, Hyssopum cu uino decoctum & gargariatum, Peucedanum cum coa gulo uituli marini æquis partibus, Proserpinaca cum mu ria ex uenis & oleo trita, uel sub lingua habita, Itē suc cus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic & omni bus faucium uitiis medetur gargariatus. Verbasum pri uatim tonsillis in aqua potum.

Ad strumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tus sim medicinæ.

Cap. V.

Trumis plantago: Chelidonia cum melle & axungia: Quinquefolium: radix persolatae item cum axungia, operitur folio suo imposi ta: Item artemisia, Radix mandragoræ ex aqua. Syde ritis lata folia, clauo sinistra manu circumfossa adalli gantur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herba riorū scelere (ut in quibusdam) rebellet: quod & in his quos artemisia sanauerit, prædici reperio: item in his quos plantago. Damasconion quæ & alcea uocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua cælesti, folium tri tum, uel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes, cervicis dolores tumo-

ddd i i i

resq; quacunque in parte. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciorē esse produunt. Condurdam herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas: item uerbenaca cum plantagine. Digitorū uitīs omnibus, & priuatim pterygijs, quinquefoliū medetur. In pectoris uitīs uel grauissimum est tussis, huic medetur panacis radix in uino dulci. Sucus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus, Nidor quoque accēsi tussientibus, Item scordotis mixto nasturtio et resina, cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes, Item centaurium maius, uel sanguinem reijicientibus, cui uitio & plantaginis sucus medetur. Et uettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas excreationes, Persolatae radix drachmæ ponderis, cum pineis nucleis undecim. Peucedani sucus, pectoris doloribus, & acorum subuenit, & ideo antidotis miscetur. Tussi daucum, Item scythica herbā: Ea demum omnibus pectoris uitīs, tussi & purulenta excreantibus, obolis tribus in passo.

De uerbasco, & cacalia uel tussilagine, & bechio, & saluia ad tussim. Cap. VI.

Otidem uerbascum, cuius flos aureus. Tanta huic uis est, ut iumentis etiam, non tussientibus modo sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu, quod & de gentiana reperio. Radix cacaliæ cominanducata, & in uino madefacta, non tussi tantum, sed & saucibus prodest. Hyssopi quoque quinque rami cum duobus rutæ & ficis tribus decocti thoracem purgant. Tussim sedat bechion, quæ et tussilago dicitur. Duo eius

genera, syluestris ubi nascitur, subesse aquas credunt, et hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quæ ederae, quinque aut septem, subalbida à terra, superne pallida, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion, & alio nomine chamaeleucen putant. Huius aridae cum radice sumus per harundinem haustus aut deuoratus, ueterem sanare dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera à quibusdam saluia appellatur, similis uerbasco: cõteritur ea, & colata calefit, atque ita ad tussim laterisq; dolores bibitur: contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris, ad orthopnoeas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, urinae, tussi, pectori, ulceribus, renibus, hepaticis, ad uomitiones, & ad singultus, pleureticis, lateri. C. VII.

Ad lateris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua, uettonica farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus centaurium, gentiana, ex aqua potæ. Planta 20 aut per se sumpta in cibo, aut cum lente alicuius sorbitione. Vettonica aliàs grauis stomacho, uitia tamen sanat potæ, uel folijs commanducata, Item aristolochia potæ, Agaricum manducatum sicum, ut ex intervallo merum sorbeatur, Nymphaea heraclia illita, Peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur; uel cotyledon trita cum polenta, uel acicium. Molon scapo est striato, folijs

mollibus paruis, radice IIII digitorum, in qua extre-
 ma alijs caput est: uocatur à quibusdam syroa: ex uino
 stomacho, & dyspnœe medetur, Centaurium maius ecli-
 gmate, Plantago siccata uel cibo, & ettonicæ tuscæ pondo li-
 bra mellis Attici semuncia ex aqua calida quotidie bi-
 bētibz. Aristolochia uel agaricon, obolis ternis ex aqua
 calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad ortho-
 pnœas bibitur, Item hyssopum, & asthmaticis. Peuced-
 ni succus in iocineris doloribus, & pectoris laterisq; si
 febres non sint. Sanguinem quoque expuentibus subue-
 nit agaricum, uictoriati pondere, tritum, & in mulsi V.
 cyathis datum. Idem & amomon facit. Iocineri prima-
 tim teucra bibitur recens, drachmis IIII. in poscæ he-
 mina. & ettonicæ drachma una in aqua calida cyathis
 III. ad cordis uitia, in frigida cyathis II. Quinque so-
 lij succus iocineris & pulmonis uitijs, sanguinemq; reij-
 cientibus, & cuiusque sanguinis uitio intus occurrit. Io-
 cineri anagallides mire prosunt. Capnon herbam qui
 edēre, bilem per urinam reddunt. Acoron iocineri mede-
 tur, thoraci quoque & præcordijs. Caucon quæ &
 ephedra, ab alijs anabasis uocata, nascitur uentoso fere
 tractu, scandens arborem, & ex ramis propendens, fo-
 lio nullo, arvis numerosa, qui sunt iunci geniculati, radi-
 ce pallida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim,
 suspiria, tormina, & sorbitione facta, in quam uinum
 addi conuenit, Item gentiana madesfacta pridie contrita
 denarij pondere in uini cyathis tribus. Geum radicu-
 las tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non mo-
 do pectoris doloribus aut lateris, sed & cruditates disci-
 tit iucundo sapore. Verbenaca uero omnibus uisceribus

medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci Pec-
 liariter autem pulmonibus, & quos ab his phthisis ten-
 tat. Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentam
 diximus, suum quidem & pecoris omnis remediū præ-
 sens est pulmonum uitio, uel traiecta tantum in auricu-
 la. Bibi debet ex aqua, haberi que in ore assidue sub lin-
 gua. Superficies eius herbæ an sit in aliquo usu, ad-
 huc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus, uet-
 tonicæ potus, agaricum potum, ut in tussi. Tripolium
 in maritimis nascitur saxis, ubi alludit unda, neque in
 mari, neque in siccato, folio isatis crassiore, palmo alto, in
 mucrone diuiso, radice alba, odorata, crassa, calidi gu-
 stus. Datur hepaticis in farre cocta. Hæc herba eadem ui-
 detur quibusdam quæ polium, de qua suo loco diximus.
 Symphonia, uel gumphena, alternis uiridibus roseisq;
 per caulem folijs, in posca sanguinem reuicentibus me-
 detur. Iocineri autem herba melandryum, nascens in se-
 gete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conte-
 ritur ex uino uetere: Item herba chalcetum e uineis con-
 trita imponitur. Faciles præstat uomitiones radix uetto-
 nicæ, ellebori modo IIII. drachmis in passo aut mul-
 so: Hyssopum tritum cum melle utilius præsumpto na-
 sturtio aut irione: Molemonium denarij pondere. Est et
 psyllibus lacteus succus qui densatus in gummi, sumitur
 cum melle suprascripto pondere: præcipueq; bilem trahit.
 Rursus sistunt uomitionem cuminum syluestre, uettoni-
 cæ farina, sumuntur ex aqua: abstergent fastidia, crudi-
 tatesq; digerunt, daucum, uettonicæ farina, ex aqua mul-
 sa, plātago decocta caulium modo. Singultus hermionij
 sedat: Item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleureticis

Pleureticis et peripneumonicis centaureum maius: item hyssopum bibitur. Pleureticis peucedani succus. Halus autem quam Galli sic uocant; Veneti cotoneam; medetur lateri: Item renibus conuulsisq; et ruptis. Similis est tunila bubula, cacuminibus thymo, dulcis, et sitim sedans, raræ radices, alibi albæ, alibi nigrae. Eosdē effectus lateris doloribus habet chamærops, myrteis circa caulem geminis folijs, capitibus Græculæ rosæ, ex uino pota. Ischiadicos dolores et spinæ leuat agaritum potum, ut in tussi: Item stœchadis, aut uettonicæ farina ex aqua mulsa.

De omnibus uitjs uentris et remedijs, et eorum quæ circa uel intra sunt, et de alio sistenda, uel soluenda. Cap. VIII.

Lurimum tamen hominē negocij alius exhibet, cuius causa maior pars mortalium uiuit.

Alias enim cibos non transmittit, alias nō continet, alias non capit, alias non conficit. Eoq; mores uenere, ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas instat ut creditor, et sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur, huic luxuria conditur, huic nauigatur ad Phasin, huic profundi uada exquiruntur: Et nemo uilitatem eius æstimat, consummationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino tria, uel decocta potu. Polemonia quoque et dysentericis ex uino datur: Verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: Nymphæ heracliae semen cum uino potum: Radix superior e xiphio, drachmæ pondere ex aceto: Semen plantaginis in uino tritum, uel ipsa

ex aceto cocta, aut alicui ex succo eius sumpta: Item cum lenticula cocta, uel arida farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito, uel succus infusus, aut succus uettonicae, in uino ferro calefacto. Eadem celiacis in uino austero datur: his & iberis imponitur, ut dictum est. Tenasmo radix nymphæ heracliae e uino bibitur: Psyllium in aqua: Acori radices decoctum. Aitōi succus alium sistit & dysenterias, & tineas rotundas pellit: Symphyti radix dysenteriam sistit: Item dauici, Aitōum folijs contritis ex uino torminibus resistit. Alcae sicca farina torminibus pota cum uino. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules III. aut IIII. foliorū plenos, florē hyacinthi, radices uillosas, implicatas, rubras, praedurās. Nasitur in petroses, apricis, & iisdē nivalibus, sicut Pheneo Arcadiae. Vis ei ad spissanda corpora. Aliū sistit radix in uino pota: quo fit ut moueat urinam repercusso liquore, sicut pleraque alia sistunt. Sanat et dysentericos in uino rubro tusa. Difficile aut tūditur. Eadē gingivarū suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumnū cum folia amisit, sicatur in umbra. Et ladano sistitur alius utroque, quod in segetibus nascitur contuso & cribrato: bibitur ex aqua mulsā: Item nobili, e uino. Lada appellatur herba ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhaerescens. Nobilius in Arabia. Fit iam etiam in Syria atque Africa, quod toxicon uocant. Neros enim in arcu arcūdatos lanis trahunt, adhaerescēte rosida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc grauissimam onere est, durissimum tactu. Plurimum enim terrae colligit, cum

probetur maxime purum, odoratum, molle, uiride, resinosum. Naturæ ei, molliendi, siccandi, concoquendi, somnū alliciendi. Capillum fluentem cohibet, nigritiamq; custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat. Tussim ueterem cum storace sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chondris, siue pseudodictamnū: hypocisthis, orobathion quibusdā dicta, malo granato immaturo similis. Nasitur ut diximus sub cistho, unde nomen, hæc arefacta in umbra sistit aluum ex uino austero nigroq; utraque. Duo enim genera eius, candida, & ruffa. Vsus in succo, spissat, siccatur. Et ruffa magis stomachi rheumatismos emendat. Pota tribus obolis, sanguinis excreationes. Cum amylo dysenterias pota et infusa. Item uerbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex uino aminæo, cochlearibus quinque additis in cyathos tres uini. Lauer quoque nascent in riuis condita & cocta torminibus medetur. Potamogeton uero ex uino dysentericis etiam & celiacis, similis betæ folijs, minoribus tantum hirsutioribusq; paululum supereminens extra aquam, peculiariter, refrigerat, spissat. Vsus in folijs, cruribus uittosis utilia, & contra ulcerum nomas, cum melle uel aceto. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio uelut equinis fetis, thyrso lōgo & leui, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas & duritias. Potamogeton aduersatur & crocodilis, itaque secum habent eam qui uenantur illos. Aluum sistit & achillea. Eosdem effectus præstat & statice VII. caulibus, ueluti rosæ capita sustinens. Ceratia uno folio, radice nodosa & magna, in cibo celiacis & dysentericis medetur.

Leontopodion, alii leuceoron, alii doripetron, alii thorybetron uocant, cuius radix aluum sistit, purgatq; bilē, in aquam mulsam addito pondere denariorum duūm. Nascitur in campestri & gracili solo. Semen eius potū, lymphatica somnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum ē uinopota, aut in febris ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquesolium, decoctis in lacte radicibus potis: & aristolochiam uictoriati pondere in cyathis uini tribus. Quæ ex supradictis calida sumentur, hæc candente ferro temperari aptius erit. E' diuerso purgat aluum succus centaurii minoris, drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti, bilemq; detrahit. Maiore tormina discutuntur. Vetonica aluum soluit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis nouem. Item euphorbium uel agaricum, drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulsio obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subditis. Item chamæcissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, uel contritus cum oxymelite et sale: pellitq; uentris animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix. Aluum purgat anagallis ex aqua mulsæ. Item epithymon qui est flos ē thymo, satureiæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus: quidā hippopheon uocant: stomacho minus utilis, uomitiones mouet, sed tormina & inflammationes discutit. Sumitur & eclignate ad pectoris uitia cum melle, & aliquādo iride. Aluum soluit à quatuor drachmis ad sex, cum mellis exiguo salisq; & aceti. Quidam aliter epithymū

tradunt, sine radice nasci tenui similitudine pallioli, rubens, siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahare pituitam bilemque. Aluum leniter soluit & nymphaea in uino austero. Soluit & pycnocomon, cruce folijs crassioribus & acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore oami. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua malsa XII pondere, & aluum, & bilem, & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, una drachma in uino potum. Et capnos strumam discutit. Detrahit bilem polypodion, quam nostri filiculam uocant: similis enim est filici. Radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis caernosa ceu polyporum cirri, subdulcis, & in petris nascens, aut sub arboribus uetustis. Exprimatur succus aq̄ madefacta, & ipsa concisa inspergatur oleri, uel betae, uel maluae, uel salsamento, uel cum pulicula coquitur ad aluum uel in febre leniter soluendam. Detrahit bilem & pituitam, stomachum offendit. Arida farina indita naribus polypum consumit. Floret, & semen non fert. Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, aluum soluit, praeterquam si adijciantur aloës drachmae duae obolis eius duobus. Est autem succus herbae ab radice ramosae, pinguibus folijs, triangulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nasctur pingui & albo solo. Radix circa canis ortum excavatur, ut in ipsa confluat succus: qui sole siccatus, digeritur in passillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione Colophonium, Mysium, Prienenfe: specie autem nitidum et quam simillimum taurino glutini, fungosum tenuissi-

mis fistulis, cito liquefcens, uirus redolens, gummosum,
 linguae tactu lactescens, quàm leuissimum, cum diluitur
 albescent. Hoc euenit & adulterino, quod fit erui firi-
 na & tithymali marini succo, in Iudæa ferè, quod etiã
 strangulat sumptum. Deprehenditur gustu. Tithymalus
 enim linguam exalfacit bulbi more, nec ante, nec po-
 stea utile. Dedere, & per se ex aqua mulsa & sale qua-
 ternis obolis: sed utilissime cum aloë, ita ut incipiente
 purgatione mulsum bibatur. Fit & decoctum radiciſ in
 aceto ad crassitudinem mellis, quo lepræ illinuntur. Et
 caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymalum nostri
 herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam.
 Narrantq; lacte eius inscripto corpore cum inaruerit, si
 cinis inspergatur, apparere literas, & ita quidam adul-
 teras alloqui maluerè quàm codicillis. Genera eius mul-
 ta. Primus cognominatur characias, qui & masculus
 existimatur, ramis, digitali crassitudine, rubris, rugosis,
 quinque aut sex, cubitali longitudine, à radice folijs
 pendulis, in cacuminibus coma iunci. Nasatur in aspe-
 ris maritimis. Legitur semen autumnò cū coma, sicatum
 sole tunditur & reponitur. Suauis uero incipiente pomò-
 rum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui,
 aut ficiſ, ut cum ijs areſcat. Quinas autem guttas singu-
 lis excipi satis est. Traduntq; etiã toties purgari hy-
 dropicos fisco sumpta, quot guttas lactis exceperit. Suc-
 cus cum colligitur, ne attingat oculos cauendū est. Fit &
 è folijs tusis priore minus efficax. Fit & decoctum è
 ramis. Est & semen in usu cum melle decoctum ad cata-
 pona soluendæ alui gratia. Semen et dentiū canis cera
 includitur, collinuntur et radiciſ decocto è uino aut oleo.

Illinunt & lichenas succo, bibuntq; eum ut purgent uomitiones, & aluo soluta, aliâs stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in poru, bilem aphronitro. Si p aluum purgari libeat, in posca: si uomitione, in passo aut aqua mulsâ. Media potio tribus obolis datur. Ficos à cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruentis naturæ, ut per se extra corpori impositum, pustulas ignium modo faciat, & pro caustico in usu sit. Alterum genus tithymali myrsinitem uocant, alii caryitem, foliis myrti acutis & pungentibus, sed mollioribus, & ipsum in asperis nascent. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente, siccantq; in umbra diebus IX. in sole inarescunt. Fructus non pariter maturescit, sed pars anno sequente, & nux uocatur. Inde cognomen Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lauatq; deim siccatur, & datur cum papaueris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus: minus hic uomitionibus quam superior, cæteri item. Aliqui sic & folium eius dedere, nucem uero ipsam in mulso aut passo, uel cum sesama. Trahit bilem & pituitam per aluum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus tithymali, paralius uocatur siue tithymalis, folio rotundo, caule palmum alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uua, & siccatum teritur, sumiturq; acetabuli mensura ad purgationes. Quartum genus helioscopion appellant, foliis portulacæ, ramulis stantibus à radice quatuor aut quinque, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenius. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbis gratissimo, quod colligitur incipiente uua. Nomen accipit, quoniam capi-
 ta cum

ta cum sole circumagitur. Trahit bilem per inferna in oxy-
 melite dimidio acetabulo, ceteri usus qui characiae.
 Quintum cyparissian uocant propter foliorum simili-
 tudinem, caule gemino aut duplici nascentem in campe-
 stribus, cui eadem uis quae helioscopio aut characiae.
 Sextum platyphyllon uocant, alij corymbitem, alij amy-
 gdalitem à similitudine. Nec ullius latiora sunt folia.
 Pisces necat, aluum soluit, radice, uel folijs, uel succo in
 mulso aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit pri-
 uatim aquas. Septimum dendroides cognominant, alij
 cobion, alij leptophyllon, in petris nascent, comosissimu
 ex omnibus maxime cauliculis rubentibus, & semine
 copiosissimum, eiusdem effectus cuius characias. Apios,
 ischas, siue raphano sagria, iuncos duos, siue tres spar-
 git in terra rubentes, folijs rutae: radix cepae, sed ampli-
 or: quare quidam raphanum sylvestrem uocant. Intus
 habet mammam candidam, extra cortices nigros. Na-
 scitur in montosis asperis, aliquando & in herbosis. Ef-
 foditur uere, tusaq; in fictili mergitur: deiectoq; quod su-
 pernatat, reliquus succus purgat, utraque parte sesquio-
 bolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli
 mensura. Inspergitur & aridae radices farina potioni,
 aiuntq; superiorem partem eius uomitione biles extra-
 here, inferiorem per aluum. Tormina discutit quocun-
 que panaces & uettonica, praeterquam à cruditate. Pen-
 cedani succus inflationes & ructus gignit: Acori radix
 daucumue, si lactucae modo sumatur. Ladanum Cy-
 prium potum interancorum uitijs occurrit: Item gentia-
 nae farina, ex aqua tepida fabae magnitudine: Plantago
 mane sumpta duabus linguis, & tertia papaueris in ui-

ni non ueteris cythis IIII. datur & in somnam eunti
 bus addito nitro uel polenta, si multo post cibum detur.
 Colo infunditur hemina succi, uel in febris. Agaricum po-
 tum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno, lienem mede-
 tur: & panacis omnium generum radix in mulso: Sed
 teucria præcipue, pota arida & decocta quantum ma-
 nus capiat, in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur
 eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex fico uel
 aqua: Polemonia bibitur ex uino: Vettonica drachma in
 oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia ut contra serpen-
 tes. Argemonia VII. diebus in cibo sumpta, lienem con-
 sumere dicitur: Agaricum in aceto mulso obolis duobus.
 Nymphææ heraclie radix e uino pota, & ipsa consu-
 mit. Cissanthemus, drachma bis die sumpta, in uini albi
 cyathis II. per dies XL. lienem dicitur paulatim emitte-
 re per urinam. Prodest et hyssopum cum fico decoctum:
 Lonchitidis radix decocta priusquam semen emittat.
 Peucedani quoque radix decocta, & lienem & renibus.
 Lien acori potu consumitur. Præcordiis & ilibus utilis-
 simæ radices. Clymeni semen potum diebus XXX. pon-
 dere denarii in uino albo: Vettonicæ farina ex melle &
 aceto scillite pota: Radix lonchitidis in aqua, & teucrium
 illinitur. Item scordium cum cera, agaricum cum farina
 foenigræci, uesicæ malis, contraq; calculos grauissimis
 cruciatibus, ut diximus, auxilio est: Polemonia ex uino
 pota: Item agaricum: Plantago radice uel foliis potis ex
 passo: Et uettonica, ut in iocinere diximus: Item ramici,
 pota atque illita. Eadem ad strangurias efficacissima.
 Ad calculos quidam uettonicam & uerbenacam et mil-
 lefolium æquis portionibus ex aqua, pro singulari reme-

dio bibere suadent. Strangurias discuti & dictamo cer-
 tum est. Item quinq; folio decocto ad tertias in uino,
 hoc & enterocelis dari atque illini, uulissimum est. Xe-
 phii quoque radix superior, urinam aet infantibus. En-
 terocelis datur ex aqua, & illinitur uesica uirij. Pence-
 dari suatus infantium ramici, & umbilicis eminentibus
 psyllion illinitur. Vrinam cient anagallides, acoriq; radi-
 cis decoctum, uel ipsa trita potaq; & omnia uesica ui-
 tia sanat. Et calculos herba et radix cotyledonis: Itemq;
 genitalium inflammationem omnem, pari pondere cau-
 lis, & seminis, & myrrhae. Ebulum teneris cum foliis
 tritum, ex uino potum, calculos pellit: impositum testes
 sanat. Erigeron quoque cum farina thuris & uino dul-
 ci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita
 enterocelas cohibet, genitalium nomas hypocisthis alba.
 Artemisia quoque datur contra calculos ex uino dulci,
 & ad stranguriam. Dolores uesica sedat ex uino nym-
 phae heracleae radix. Eade uis crethmo, ab Hippocrate
 admodum laudata. Est autem inter eas quae eduntur syl-
 uestrium herbarum, Hanc certe apud Callimachum ap-
 ponit rustica illa Hecale, speciesq; est batis hortensis. Cau-
 lis unus palmum altus. Semen feruens, odoratum ceu li-
 banotidis, rotundum, siccatum rumpitur: habet intus nu-
 cleum candidum, quem aliqui cachryn uocant. Folia
 pingua, albicant ueluti oliuae, crassiora, et salso gustu:
 radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nasctur in
 maritimis petrosis. Estur crudum coctum ue cum olere, odo-
 rati saporis et iucundi. Seruatur etiam in muria prae-
 cipi usus ad stranguriam, folio, uel caule, uel radice ex
 uino. Colorem quoque corporis gratiorem facit,

uerum largior quoque inflationes. Aluum soluit decocto urinamq; & à renibus dolorem trahit. Sic & althea sicca farina in uino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lienì quoque utilis. Aduersus serpentes bibitur. Iumentis quoque in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lèti simillima, quæ in uino pota, uesicas uitij liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamæpityos similis, flore purpureo, odore graui, radice intubi. Vel magis cepæa, similis portulacæ, nigriore radice, sed inutili, nascens in littoribus harenosis, gustu amara. In uino cum asparagi radice uesicæ plurimum prodest. Eadem præstat hypericon, quam alij chamæpityn, alij corion appellant, oleaceo frutice, tenui cubitali, rubente, folio rutæ, odore acris, semine in siliqua nigro, maturescente cum hordeo: natura semini spissandi, aluum sistit. Vrinam ciet. Ad calculos uesicæ cum uino bibitur. Est aliud hypericon, quod alij corin appellant, folio tamaricis, & sub ea nascitur, sed pinguioribus folijs, & minoribus ac rubentibus, odoratum, palmo altius, leniter suauē, aculeatum. Vis semini excalfactoria, & ideo inflationem facit enterocelicis, sed stomacho non inutile, præcipuum ad stranguriam, si exulcerata non sit uesica. Medetur & pleuræticis ex uino potum. Vesicæ autem callitrichon trita simul cum cumino, & data ex uino albo. Verbenacæ quoque folijs decocta ad tertias, uel radix eius è mulsò calido calculos eijcit, Itemq; perpressa, quæ Aretij & in Illyrico nascitur, in aqua decocta è tribus heminis ad unā & pota, Trifolium ex uino sumptum, & chrysanthemum primum. Anthemum quoque calculos eijcit, par-

uis à radice folijs quinis, caulibus longis duobus, flore
 roseo, radices tritæ per se, seu lauer crudum. Silaus na
 scitur glareosis & perennibus riuis, cubitalis, apij simi
 litudine. Coquitur ut olus acidum, magna utilitate uesti
 ca: quæ si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter
 inutili uesticis. Calculos pellit malum erraticum, radicis
 libra in uini congio decocta ad dimidias: inde heminae
 sumuntur per triduum. Reliquum ex uino cum sio, &
 urtica marina, & daucum, & plantaginis semen ex ui
 no. Et herba fuluiana trita ex uino: & hæc nomen in
 uentoris habet, nota tractantibus: urinas ciet. Scordion
 testum tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus mede
 tur. Peucedani succus ex melle, & semen straguriae, Aga
 ricum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno, Trifolij
 radix drachmis duabus in uino, dauci una drachma
 uel seminis. Ischiadici & semine & folijs erythro
 dani tritis sanantur, panace pota: & infricata polemo
 nia, aristolochiae decocto folij. Agarico quidem & ner
 uus qui platys appellatur, et humerorum dolor sanatur,
 obolis tribus in uini ueteris cyatho uno pota. Quinque
 folium ischiadicas & bibitur & imponitur. Item scam
 monia decocta cum hordei farina, Semen hyperici utri
 usque bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime
 sanat plantago. Condylomata quinquefolium. Sedem
 conuersam cyclamini radix ex aceto, Anagallis cerulea
 procidentia sedis retro agit: e diuerso rubens prouitat.
 Cotyledon condylomata, & hæmorrhoidas mire curat.
 Testum tumores acori radix decocta in uino, tritaq; et
 illita. Intertrigines negat fieri Cato, absinthii Potacum
 sequi habentibus.

De pulegio & argemone. Cap. IX.

Lij adiungunt et pulegium: quod ieiunus quis legerit, si post se alliget, inguinis dolores prohibet, aut sedat coëptos. Inguinaria (quam quidam argemonen uocant) passim in uepribus nascens, ut prosit inguinibus in manu tantum habenda est. Panos sanat panaces cum melle: plantago cum sale: quinquesfolium: persolata radix, ut in strumis: item damasonium: uerbascum cum sua radice tritum, uino aspersum, folioq; inuolutum, & ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum. Experti affirmauere, plurimum referre si uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno, & manu supina tangens dicat, Negat Apollo pestem posse crescere, quam nuda uirgo restinguat: atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesq; despuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis scammonie decoctum cum melle: syderitis cum adipe ueteris: uel chrysippea cum ficiis pinguius, & hæc ab inuentore habet nomen.

De nymphæa, et abstinentia et appetentia ueneris, et de satyrio erythrocoeo, et crategi, et syderiti. C. X.

Enerem in totum adimit, ut diximus, nymphæa heraclia, eadem semel pota, in XL. dies.

Insomnia quoque ueneris à ieiuno pota, & in cibo sumpta. Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum uenerem, sed effluentiam genituræ: ob id corpus alere uocemq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix xiphio superior, data potu in uino. Ita m. quæ crethmon agrion appellant, & orminos agrios, cum polenta contritus. Sed inter paucas mirabilis est orchis herba siue serapias, folijs porri, caule palmeo, flore purpu-

reco, gemina radice, testiculis simili, ita ut maior, siue (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor siue mollior, e lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillae esse dicunt leuiori ac minori, caule spinoso. Eiusq; radices sanant oris ulcera, thoracis pituitas, aluiū sistunt e uino potae. Concitatricem uim habet satyrion. Duo eius genera: una longioribus folijs quam olea, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis testum, alternis annis intumescen- te ac residente. Altera satyrion orchys cognominatur, et foemina esse creditur. Distinguitur internodijs & ramo- siore frutice, radice fascinis utili. Nasctur ferè iuxta ma- re. Haec tumores, & uitia partium earum erumpentia, cum polenta illita sedat, uel per se trita. Superioris ra- dix in lacte ouis colonicae data, nervos intendit: eadem ex aqua remittit. Graeci satyrion, folijs lilii rubri mi- noribus, & tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule leui, cubitali, nudo, radice gemina, cuius inferior pars & maior mares gignat, superior ac mi- nor foeminas: Et aliud genus satyrii (erythraicon appel- lant) semine uiticis maiore, leui: durae radice cortice ru- bro intus album includi, sapore subdulce: ferè in mon- tosis inueniri. Venerem, etiam si omnino manu teneam- tur radix, stimulari, adeo si bibatur in uino austero. Arietibus quoque et hircis segnioribus in potu dari. Et a Sarmatis equis, ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod uitium profedanum uocant. Vm eius re- stringit aqua mulsa, aut lactuca sumpta. In totum qui- dem Graeci, cum concitationem hanc uolunt signifi- care, satyrion appellant, sic & crategin cognominantes

Et thelygonon, quarum semen testum simile est. Ti-
 thymali quoque ramorum medullam habentes, ad ue-
 nerem promiores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt quæ cir-
 ca hoc tradidit Theophrastus, autor aliqui grauis, se-
 ptuageno coitu durare libidinem contactu herbe cuiusdã
 cuius nomen speciemq; non posuit. Syderitis adalli-
 gata varices minuit, et sine dolore præstat. Podagræ
 morbus rarior solebat esse, non modo patrum auorũq;
 memoria, uerum etiam nostra, peregrinus et ipse. Nam
 si Italiæ fuisset antiquitus, Latinum nomen inuenisset.
 Insanabilis non est credendus: quippe quoniam et spõ-
 te desinit, et in pluribus cura. Medentur panacis radi-
 ces cum uua passa, succus hyoscyami cum farina uel se-
 men: scordion ex aceto, iberis uti dictum est. Verbenacæ
 cum axungia trita, ciclamini radix, cuius decoctum et
 pernionibus prodest. Podagras refrigerat radix e xiphio
 semen e psyllio, cicuta cum lithargyrio aut axungia, aĩ-
 ſum in primo impetu podagræ rubentis, hoc est cali-
 dæ. Vtrilibet uero conuenit erigeron cum axungia, plā-
 taginis folia trita addito sale medico, argemonia tusa
 ex melle. Medentur et uerbenacæ illita, aut si pedes mace-
 rentur in eius decocto. Et lappago, similis anagallidi,
 nisi esset ramosior ac pluribus folijs aspera, rugosa, aspe-
 rioris succi, grauis odoris: quæ talis est, mollugo uocatur:
 similis, sed asperioribus folijs, asperugo. Superioris suc-
 cus expressus pondere XI. denariorum in uini cyathis
 duobus quotidie sumitur. Præcipue uero liberat eo malo
 phycos thalassion: id est, fucus marinus, lactuca similis,
 qui conchylis substernitur: non podagræ modo, sed o-
 mnibus articulorum morbis impositus, prius quàm ex-

arefiat. Tria autem genera eius, Latum & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta uestes tinguntur, omnia eiusdem usus. Nicander ea & aduersus serpentes in uino dedit. Salutare est et semen eius herbae, quam psyllion appellauimus, madefactum aqua, admixtis in heminam seminis, resinae colophoniae cochlearibus duobus, thuris uno. Laudantur & mandragorae folia cum polenta tusa.

Medicinae generales de pedibus, talis, articulis, nervis & remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merchryda, & uigilijs, & paralyysi, & de febribus frigidis, & febre iumentorum, & phreneticis, & chamaeacta, & aiçoo, & igne sacro.

Cap. XI.

Aliis uero tumentibus, limus aquaticus cum oleo subactis, mire prodest. Articulis suctus est centaurio minore, idem nervis utilissimus, Item centauris. Vettonica nervis discurrentibus per scapulas, humeris, spinae, lumbis pota, ut in iocinere. Articulis quinquifolium impositum. Mandragorae folia cum polenta, uel radix recens tusa cum cucumere syluestri, uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodij radix. Articulis suctus hyoscyami cum axungia. Amomi suctus cum decocto: Item centunculus decocta, uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat, Item lappae boariae radix è uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaq; alia frigoris uitia. Perniunculos curat & cotyledon cum axungia, Folia ex batrachio, Epithymi suctus, Clauos pedum ex-

trahit ladanum cum castoreo: uerbenaca ex uino. Nunc
 peractis malis quæ membratim sentiuntur, dicemus de
 his quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc
 communia inuenio. Ante omnes potum dodecatheum, de
 qua diximus. Deinde panacis omnium generum radi-
 ces, peculiariter longinquis morbis, & semen interanco-
 rum uitis. Ad omnes uero corporis dolores suatum è
 scordio, Item uettonica, quæ pota colorem plūbeum cor-
 poris priuatim emendat, gratioremq; reducit. Geraniō
 aliqui myrrhin, alii merthyda appellant. Similis est ci-
 cutæ, foliis minutioribus, & caule breuiori, rotundo, sa-
 poris & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci
 foliis candidioribus paulo quàm maluæ, caulibus tenui-
 bus, pilosis, ramosam ex interuallis binum palmarum,
 & in his foliis, inter quæ in cacuminibus capitula sine
 gruum. Alterum genus foliis anemones, diuisuris lon-
 gioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus
 se ab imbecillitate utilissima, & ferè talis uera est. Bibi-
 tur contra phthisin drachma in uini cyathis tribus bis
 die. Item contra inflationes, & cruda idem præstat.
 Sucus radice auribus medetur. Opisthotonicis semens
 drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. Phthi-
 sin sanat, & plantaginis succus si bibatur & ipsa deco-
 cta. In cibo cum sale & oleo, a somno matutino refrige-
 rat. Eadem datur his, quos atrophos uocant, interpositis
 diebus. Vettonica phthisicis ecligmate cum melle fabæ
 magnitudine: Agaricum potum duobus obolis in passo,
 uel daucon cum centauro maiore in uino. Phagedænis,
 quod nomen sine modo exedentium est, & aliàs ulce-
 rum, tithymali medentur cum sesamis sumpti. Inter ma

la uniuersi corporis uigilie sunt plerisq; *Harum reme-*
dio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, & odo-
re, & peruncto capite. Anſon siue sedum, si inuolutu p̄o
no nigro, ignorantis puluino subijciatur: et anothera si-
ue onuris hilaritatem affrens in uino, amygdalico fo-
lio, flore rosaceo, fruticosa, longa radice, & cum sicata est
uinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cru-
ditates quæ nauseam faciūt, digerit uettonica. Eadem po-
ta à cœna concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tri-
bus drachmæ pondere, & crapulam discurrit. Item aga-
ricum post cibos in aqua calida potum. Paralyſin uetton-
ica sanare dicitur. Item iberis ut dictum est. Eadem et
torpentibus membris prodest. Item argemonia, omnia
quæ periclitentur secari discutiendo. Comitiales sanant
panacis, quam heracliam diximus, radices potæ cū co-
agulo uituli marini, ita ut sint panacis tres partes: plātæ
go pota: uettonica in oxymelite drachma, uel agaricum
obolis tribus: folia quinquefolii ex aqua. Sanat & ar-
cheostis, sed cum amnæo pota. Sanat & baccaris ra-
dix arida in puluerem contrita, cyathis tribus cum co-
riandro in aqua calida. Et centunculus trita in aceto,
aut melle, aut in aqua calida: uerbenaca ex uino pota:
hyssopi baccae ternæ contrita, & in aqua potæ diebus
sedecim: peucedanum cum coagulo uituli marini æquis
portionibus potum, quinquefolii contrita folia ex uino
potæ diebus XXXI. uettonicæ farina podere XIII. cum
aceti scillitici cyatho, mellis Attici uncia: scāmōniū obolis
duobus cū castorei drach. quatuor. Febres frigidas leui-
ores facit agaricū, potum in calida aqua: tertianas syde-
ritis cum oleo, Item ladanū, quod in segetibus nascitur,

contusum, Plantago ex aqua mulsæ, duabus horis ante
 accessionem pota binis drachmis: uel suæus radices ma-
 defactæ uel tusæ: uel ipsa radix trita in aqua ferro cale-
 facta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquæ
 dedere. Idē in quartanis quaternas fecerunt. Buglos-
 so inarescente, si quis medullam ē caule eximat, dicat q;
 ad quem liberandum febre id faciat, & alliget ei septē
 folia ante accessionem, aiunt à febre liberari, Item q;
 uettonicæ drachmam, in aquæ mulsæ cyathis tribus, uel
 agaricum, maxime in his febribus, quæ cum horrore ue-
 niunt. Quinquefolij folia quidam terna tertianis dede-
 re, quaterna quaternis, plura cæteris, alij omnibus obo-
 lis tribus cum pipere ex aqua mulsæ. Verbenacæ quidē
 & iumentorum febribus in uino medetur: sed in tertia-
 nis à tertio geniculo incisa, quartanis à quarto. Bibitur
 & semen hyperici utriusque in quartanis, & horro-
 ribus uettonicæ farina, quæ omnes horrores coërcet: Item
 panaces, adeo ex calfactoria natura, ut per niuem ituris
 bibere id, ac perungi eo præcipiant. Et aristolochia per
 frictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat, qui con-
 tingit peucedano ex aceto capiti infuso, anagallidum suc-
 co. E diuerso lethargicos excitari labor est, hoc præstan-
 te (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo.
 Contra insanias uettonicæ bibitur. Carbunculos rumpit
 panaces. Sanat uettonicæ farina ex aqua, aut brassicæ
 cum thure, frequenti potu calidæ: uel ē carbone in con-
 spectu extincto fauilla, digito sublata & illita uel plan-
 tago tusa. Tithymalus characites hydropicos sanat: Pa-
 naces, plantago in cibo, cum prius panem sicum ederint
 sine potu: uettonicæ drachmis duabus in duobus cyathis

uini aut mulsi: uel agaricum, uel semen lonchitidis, duabus lingulis ex aqua potum: psyllium ex uino: anagallidum succus: cotyledonis radix e mulso: ebuli recens radix, excussa tantum, nec colluta, quantum duo digiti comprehendant, ex uini ueteris calidi hemina: trifolij radix drachmis duabus in uino: tithymaliū, platyphyl-
lon cognomine, semen hyperici, quod coris appellatur: acēte, quam quidam esse ebulum putant, radice contrita in uini cyathis tribus, si febris absit, uel semine ex uino nigro: Item uerbenaca, fasciculo manus plenae decocta in aqua ad dinidias. Præcipue tamen chamæactæ succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant, plantago, cyclamini radix cum melle: ebuli folia contrita, & e uetere uino imposita etiam boam sanant, id est rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus.

Igni sacro medetur aiçoum: folia trita acutæ: mandragoræ radix. Siatur in aëre ut cucumis, primoq; super mustum suspenditur, mox in fumo, dein tunditur in uino aut aceto. Prodest & uino myrteo fouere: mentæ sextans, uiui sulphuris uncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ mediū hominem ambiens, qui cōster appellatur, & enecat si cinxerit. Medetur plantago cum creta cimolia, & peristereos per se: radix persolata. Alijs quæ serpunt, cotyledonis radix cum mulso: aiçoum: succus linoçōstis ex aceto.

Ad luxata membra, & contra morbum regium, & contra furunculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, et contra alios morbos, ad ner-

uos, ad sanguinem.

Cap. XII.

Adix polypodii illita, luxatis medetur. Dolor-
 remq; & tumores tollunt semen psyllii, folia
 plantaginis trita, sale modico addito: uerbasca
 semen ex uino decoctum & contritum: cicuta cum axū-
 gia. Folia ephemeris tuberibus atque tumoribus illinun-
 tur, quæ etiam dum discuti possunt. Morbum regium in
 oculis præcipue mirari est, tenuitatem illam dēsitatemq;
 tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die
 in febre, mortiferum signum esse docuit. Nos scimus ui-
 xisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit uero & ci-
 tra febres, impugnaturq; centaurio maiore (ut diximus)
 potio, uettonica, azarici obolis tribus ex uini ueteris cya-
 tho: Item uerbenacæ folio, obolis tribus ex uini calidi
 hemina quatruiduo. Sed celerrime quinquefolii succus me-
 detur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclas-
 mini radix drachmis tribus bibitur in loco calido, & a
 perfrictionibus tuto, sudores enim felleos mouet: Folia
 ussilaginis ex aqua: semen linoſtis utriusque insper-
 sum potioni, uel cū absinthio, aut cicere decoctum hys-
 sopi baccae cum aqua potæ: Lichen herba si cum sumi-
 tur cætero olere abstineatur: Polytrix in uino data, stru-
 thion in mulso. Passim & in quacunque parte ac ma-
 ximo incommodo nascuntur, qui furunculi uocantur,
 mortiferum aliquando malum confectis corporibus.
 Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nō-
 dum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita.
 Fistulæ quoque in omni parte serpunt, medicorum ui-
 tio male sectis corporibus. Auxilio est centaurium mi-
 nus collyriis cum melle decocto additis: plantaginis suc-

tus infusus: quinquifolium cum sale & melle ladanū
 cum castoreo: cotyledon cum medulla ceruina calefacta,
 imposita: uerbasci radice medulla collyrii tenuitate in fi-
 stulam additur: uel aristolochiæ radix, uel succus tithy-
 mali. Collectiones inflammationesq; sanant argemoniæ
 folia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenacæ,
 uel quinquifolium, decoctum in aceto: uerbasci folia
 uel radix: hyssopum è uino impositum: acori radix, de-
 cocto eius herbæ fouentibus: aiçoom. Item quæ contusa
 sint, duritiasq; et sinus corporis. Tela omnia infixa cor-
 pori extrahunt folia tussilaginis, daucum, semen leon-
 topodij tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus
 imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, uel se-
 men: Item orchis. Vitis quæ sunt in ossibus, satyrii radi-
 ce imposita, efficacissime sanari dicuntur. Nomæ & col-
 lectiones omnes, succo maris priusquam inarescat, & al-
 cæ radix collectiones discutit. Ambusta sanantur plan-
 tagine, arcio ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua de-
 cocta & contrita illinuntur: Radices cyclamini cum
 aiçoo: Herba ipsa hyperici, quod corion appellauimus.
 Nervis & articulis conuenit plantago trita cum sale:
 Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur
 spastici, tetanici. Nervorum duritiæ ægilopis succo. Dolo-
 ribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis &
 opisthotonicis perungi, semine hyperici, quod coris uoca-
 tur, idemquæ bibere prodest. Phrynion dicitur etiam
 abscissos sanare nervos, si confestim imponatur tri-
 ta uel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis alcæ
 radix bibitur ex aqua mulsæ. Sic & rigores exalsa-
 cit. Sanguinis profluvium sistit herbæ pæoniæ semen

rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero, si ore sanguis reijciatur, siue e naribus, siue alio fluat, siue foeminarum utero: Item lysimachia pota uel illita, uel naribus indita: Item plantaginis semen: Quinquifolium potum & illitum. Cicuta semen in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum: Aitœum, Astragali radix: sistit & ischæmon, & achillea.

De herba equiseti, nymphæa, peucedano, syderite, alijsq; pluribus ad sanguinem sistendum utilis, & stephanomeli, & erisithale, & contra uermes.

Cap. XIII.

Equisetum hippuris à Græcis dicta, & prætis uituperata nobis: est autē pilus terræ, equinae setæ similis: lienem cursorum extinguit de cocta fictili nouo ad tertias, quantum uas capiat, & per triduum heminis pota. Vnctis esculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum uaria circa hanc opinio. Alij pinifolij similem, nigricantem, eodem nomine appellat, uum eius admirabilem tradentes, quod etiam sanguinis profluvia uel tacto ea tantum homine sistat. Alij hippurin, alij ephedron, alij anabasin uocant. Traduntq; iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunctis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen rotundum, simile coriandro, radice lignosa, nasci in arbusculis maxime. Vis eius spissare corpora. Suauis sanguinem e naribus fluentem inclusus sistit: Item aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinam ciet: Tussim, orthopnoeam sanat: Item rupta, & quæ serpunt. Intestinis & uesicæ folia bibuntur. Enterocelen cohibet.

cohibet. Faciunt & aliam hippurin, breuioribus et mel-
lioribus comis candidioribusq; perquam utilem ischia-
dicis, & uulneribus ex aceto impositam, propter san-
guinem sistendum. Et nymphaea trita plagis imponi-
tur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis
per os redditus est, fluxitq; ab infernis. Syderitis tā-
tam uim habet, ut quamuis recenti gladiatoris uulneri
illigata, sanguinem claudat: quod facit & ferulae cinis,
uel carbo: Fungus uero etiam efficax, qui secundum
radicem eius nascitur. Per nares autem fluenti, & cicu-
tae semen tritum ex aqua inditumq; efficax habetur: Itē
stephanomelis ex aqua. Vettonica farina ē lacte caprino
pota, sistit ex hubere fluentem: planta goq; confusa. Eius-
dem succus uomentibus sanguinem datur. Ad erraticum
autem radix persolatae cum axungia uetere illita proba-
tur: Ruptis conuulsisq; ex alto deiectis centauryum ma-
ius, gentianae radix trita uel decocta, uel succus uettoni-
cae, & hoc amplius a uocis aut lateris contentionibus:
panaces, scordion, aristolochia, pota: agaricum, Item con-
tusis & euersis potum duobus obolis in mulsi cyathis
tribus, aut si febris sit, in aqua mulsa: uerbasum cuius
flos similis auro est, acori radix, αἰζὼν omne, sed ē ma-
iori succus efficacissime: Item symphyti uel radias deco-
ctum: daucum crudum. Erisithales est flore luteo, folijs
acanthi: bibitur ē uino: Item chamærops: Et in sorbitio-
ne irio, uel plantago omnibus modis. Item phthiriasi,
qua syllā dictator consumptus est: nascunturq; in san-
guine ipso hoīs aialia exesura corpus. Resistitur uisā tē-
minia succo, aut ueratri, cū oleo perunctis corporibus. Ta-
minia quidē in aceto decocta, ēt uestes eo tadio liberat.

Plinius.

fff

Ad ulcera, & plagas, & ad verrucas tollendas, &
de polycnemo. Cap. XIII.

Lcera multorum sunt generum, ac multis mo-
dis curatur. Panacis omnium generum radix,
ex uino calido illinitur manantibus. Sicut pri-
uatim quam chironiam diximus. Cum melle trita tube-
ra aperit: ulceribusq; quæ serpunt, deploratis auxilio
est cum æris flore, uino temperata, omnibus modis, uel
flore, uel semine, uel radice. Eadem cum polenta uetu-
stis uulneribus prodest. Heraction quoq; syderion, apol-
linaris, psyllium, tragacantha. scordotis tum melle pur-
gat. Farina eius carnes excrecentes per se insparsa cō-
sumit. Polemonia ulcera, quæ cacœthe uocant, sanat:
Centaurium maius insparsum uel illitum: Item minoris
coma decocta uel trita, uetera quoque ulcera purgat &
persanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponun-
tur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ serpunt, ra-
dice tusa, uel decocta in aqua ad mellis crassitudinē, uel
succo: uulneribus, ex ea factum lycium. Lysimachia re-
centibus plagis medetur. Plantago omnium generum
ulceribus, peculiariter foeminarum, senum, & infan-
tium. Igne mollita melior, et cum ceroto crassa ulcerum
labra purgat, nomas sistit: tritam suis folijs integere o-
portet: Suppurationes, collectiones, sinus, ulcerum cheli-
donia quoque siccantur, uulnera adeo ut etiam pro spo-
dio utantur. Eadem iam desperatis cum axungia impo-
nuntur. Dictamnem pota sagittas pellit, & alia tela extra-
hit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxi-
me pseudodictamnem. Vtraque etiam suppurationes di-

scitit. Aristolochia quoque putria ulcera exest: sordida expurgat cum melle, uermesq; extrahit, item clauos in ulceribus natos: & infixa corpori omnia, præcipue sagittas, & ossa fracta, cum resina. Cava uero ulcera explet per se. Et cum iride, recentia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca, quinquefoliū cū sale & melle. Radices persolatæ, uulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia ueteribus. Cū axungia utrunq; et suo folio operitur. Damasoniū ut in struma: Folia uerbasci ex aceto aut uino. Peristereos ad oīa genera, uel callosorum putrescentiumq; ulcerū facit. Manantia nymphææ heræclia radix sanat. Item cyclamini radix uel per se, uel ex aceto, uel cum melle. Eadē & contra steatomata efficax, sicut ad ulcera manantia hyssopū: Item paucedanum, cui ad recentia uulnera uis tanta est, ut sanie ossibus extrahat. Præstant hoc & anagallides, cohibentq; quas uocant nomas, & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis, sed præcipue senum corpori. Cum ceroto apostemata & ulcera terra, folia mandragoræ recentia radix uulnera cū melle aut oleo: cicuta cū siligine mixta mero: Aitōn herpetas quoq; et nomas, ac putrescētia: sicut erigerō uerminosa: Recētia aut uulnera astragali radix, & uetera quoq; ulcera purgat hypocisthis utraq; Leontopodij semen tritum in aqua, & cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit: Item pycnomi semē. Tithymalus characias suco gangrenas, phagedænas, putria, uel decocto ramorum cum polenta & oleo: orchis radices, hoc amplius et cacoëthe ex aceto cum melle sicca & recentes: per se anothera effrentia sese ulcera sanat. Scythica uulnera curant. Ad carcinomata, ar-

gemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus præsanatis asphodeli radix decocta, ut diximus, trita cum polenta & illita, quibusunque uero apollinaris. Astragali radix in puluerem trita, humidis ulceribus prodest: Item callitrix decocta in aqua. Priuatim uero ijs quæ calceamento facta sint uerbenaca, necnon & lysimachia contrita, ac nymphaea arida infriata. Polytrix inueteratis iisdem utilior. Polynemō cunila bubula similis est, semine pulegi, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore, quæ ferro factis uulneribus commanducata imponitur, quinto die soluitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit: Itē syderitis. Hæc imponitur ex melle: Verbasci semine ac foliis ex uino decoctis ac tritis, omnia corpori infixæ extrahuntur: Item mandragora foliis cum polenta: Cyclamini radicibus cum mellē. Trissaginis folia in oleo cōtrita, iis maxime adhibentur ulceribus, quæ serpunt: Et alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, & melanias ueteres addito sale. Verrucas tollit argemonia ex aceto, uel batrachii radix, quæ & ungues scabros aufert. Lino-Testidis utriusque folia uel succus illitus. Tithymali omnes, genera uerrucarum omnium: item omnia pterygia, uarosq; tollunt. Cicatrices cum elegantis ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimētis ad mulierū mēses et uulue morbos, et partus eiiciēdos et cōtinēdos, et cutis in facie uitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum scabiem. Cap. XV.

Remisiam & elelispacum alligatas qui habeat uiator, negatur lassitudinem sentire. Muliebribus

morbis medetur maxime in uniuersum pæonia herbæ semen nigrum ex aqua mulsæ. Eadem & in radice uis menses ciet. Panacis semen cum absinthio menses & secundos. Scordotis potu & illitu. Vetonica drachma in uini cyathis tribus bibitur contra omnia uulnarum uitia aut quæ à partu fiunt. Menses nimios sistit achillea imposita, & decoctum eius insidentibus. Mammis imponitur hyoscyami semen ex uino: locis radix è cataplasmate. Et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes, uel partus emortuos, radices panacis appositæ extrahunt.

Ipsam panaces in uino potum uulnas purgat, appositumq; cum melle. Polemonia pota ex uino, secundas pellit: nidore purgat uulnas. Centaurii minoris succus potu, fotuq; menses ciet. Item maioris radix, in uulnæ doloribus iisdem modis prodest. Derasa uero & apposita, extrahit partus emortuos. Plantago imponitur in lana in dolore uulnæ: in strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamo uis est. Menses ciet, partus emortuos uel transuersos eiicit: Bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad hæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantiū inferatur. Nec potu tantum, sed & illitu & suffitu ualet. Proxime pseudodictamnium. Sed menses ciet cum mero decoctum pōdere denarii. Plurimis tamen modis aristolochia prodest, nam & menses & secundas ciet: & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota uel subdita. Vulnas quoque procidentes inhibet fotu uel suffitu, uel subiectu, maxime tenuis. Stragulatum ab his, mensiumq; difficultatem agaricum tribus obolis in uini ueteris cyatho potum, emendat: Peristereos apposita in adipe suillo recenti: Antirrhinon cum rosaceo & mel

le. Item apposita nymphaeae thessalae radix, dolori medetur. In uino pota nigro profluvia inhibet. E' diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et uesicae insidentium decocto medetur. Secundas pota cissanthemos pellit, uulnam sanat. Et xiphii radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanum strangulatus uuluae nidore ustum recreat. Menses aliosq; praecipue psyllium, drachma in cyathis tribus aquae mulsae ciet, semen mandragorae potum uulnam purgat. Menses ciet succus appositus, & emortuos partus. Nimia rursus profluvia sistit semen cum uino & sulphure. Alui profluvia sistit & contrahit batrachion potu uel cibo, ardens alias (ut diximus) cruda. Sed cocta commendatur sale & oleo, & cumino. Daucum & menses & secundas potu facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit uuluas: dolori earum exulceratisq; imponitur. Emortua scammomium pellit, potum uel appositum. Menses ciet hypericum utrunque, appositum. Ante alia uero (ut Hippocrati uidetur) crethmos e' uino semine uel radice: cortice trahit & secundas, succurrit & strangulationibus ex aqua pota: Item radix e' geranio, peculiariter secundis inflammationibusq; uuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & apposita uuluas. Polygonus pota menses ciet: & althaeae radix. Folia plantaginis pellunt, item agricum ex aqua mulsae. Artemisia uuluae medetur trita, ex oleo irino aut fico, aut cum myrrha apposita. Eiusdem radix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. Menses & secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: Item folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt uel imposita uentri imo cum farina hordeacea.

Acoron quoque utile est interioribus foeminarum mor-
 bis, & coniza utraque, & crethmos. Et anthylli-
 des duæ uuluis utilissimæ, torminibusq; & secunda-
 rum moræ, in uino potæ. *Callitrix* fotu locis medetur,
 albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. *Gera-
 nion* in uino albo potum, hypocisthis in rubro, profu-
 uium sistunt. *Hysopum* suffocationes laxat. Radix uer-
 benacæ potæ ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu
 mala, præstantissima est. *Peucedano* quidam miscent in
 uino nigro semen cupressi contritum. Nam semen *psyl-
 ly* deferuefactum in aqua, cum intepuit, epiphoras
 omnes uteri lenit. *Symphyron* tritum in uino nigro
 euocat menses. Partus accelerat *scordotis* potæ, drachma
 succi in aqua mulsa cyathis quatuor. dictami folia
 præclare dantur ex aqua. Constat, unius oboli pon-
 dere, uel si mortui sint in utero infantes, protinus red-
 di sine uexatione puerperæ. Similiter prodest pseudo-
 dictamum, sed tardius: cyclaminos adalligata: cis-
 santhemios potæ: vettonicæ farina ex aqua mulsa.
Arsenogonon & *thelygonon* herbae sunt, habentes uias
 floribus oleæ similes, pallidiores tamen, semen album
 papaueris modo. *Thelygoni* potu foeminam concipi
 narrant. *Arsenogonon* ab ea semine oleæ, nec alio di-
 stat. Huius potu mares generari perhibentur, si credi-
 mus. Alij utranque ocimo similem tradunt. *Arse-
 nogoni* autem semen geminum esse testibus simile. Mam-
 marum uitijus aiçoum, quod digællum appellauimus,
 unice medetur. *Erigeron* ex passo mammas uberiores
 facit: *Sonchum* in farre coctum. Quæ uero mastos
 uocatur, indita, pilos mammarum e partu nascent-

tium aufert, & tinea in facie, aliaq; cutis uitia emendat. Gentiana, nymphaea heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacalia grana mixta cera liquida, extendunt cutem in facie, erugantque: Vicia omnia acori radix emendat. Capillum lysimachia flauum facit: denigrat hypericon, quod & corion uocatur: Item ophrys herba denticulato oleri similis, foliis duobus. Nigritiam dat & polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, uerum iam & uiris est in usu. Efficacissimum autem habetur archeostis. Item tithymali suato, uel in sole cum oleo illito crebro, uel euulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter syderitis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS SEPTIMVS.

PROOEMIUM.

Reliqua herbarum genera. Caput. I.

RESKIT profecto apud me certe, tractatu ipso admiratio antiquitatis : quantoq; maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare prisorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset uideri etiam rerum naturæ ipsius munificentia, si humani operis esset inuentio. Nunc uero deorum fuisse eā apparet, aut certe diuinam etiam cum homo inueniret: eandemq; omnium parentem et genuisse hæc et ostendisse, nullo uitæ miraculo maiore, si uerum fateri uolumus. Scythicam herbam à Mæotidis paludibus, et euphorbiam e monte Atlante, ultraq; Herculis columnas, et ipso rerum naturæ defectu, parte alia britannicā ex oceani insulis extraterras positus; itemq; æthiopidem ab exusto syderibus axe, alias præterea aliunde ultro citroq; humanæ saluti in toto orbe portari, immensa Romanae pacis maiestate, non homines modo diuersis inter se terris gentibusq; uerum etiam montes, et excedentia in nubes iuga, partusq; eorum et herbas quoque inuicem ostentante. Aeternum quæso deorum

74
sit munus istud: Adeo Romanos, uelut alteram lucem,
dedisse rebus humanis uidentur.

De aconito, & panthera, quæ extinguitur
aconito. Cap. II.

Ed antiquorū curam diligentiamq; quis pos-
sit satis uenerari, cum constet omnium uene-
norum ocysissimum esse aconitum: & tactis quo-
que genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die
inferre mortem? Hoc fuit uenenum, quo interemptas dor-
mientes à Calpurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusa-
tor obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius, in digito eas
mortuas. Fabulæ narrauere è spumis Cerberi canis, ex
trahente ab inferis Hercule: Ideoq; apud Heracleā Por-
ticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus, gigni. Hoc
quoque tamen in usus humanæ salutis uertēre, scorpio-
num ictibus aduersari experiendo datum in uino cali-
do. Ea est natura ut hominem occidat, nisi inuenerit
quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, uelut
pari intus inuēto. Sola hæc pugna est, cum uenenum in
uisceribus reperit. Mirumq; exitialia per se ambo cum
sint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo su-
persit. Imo uero etiam ferarum remedia antiqui pro-
diderunt, demonstrādo quomodo uenenatæ quoque ipsæ
sanaretur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentq;
pallentes, & uinci se confitentur. Auxiliatur eis ellebo-
rum album, tactu resoluente: ceditq; aconitum duobus
malis, suo & omnium. Quod si quis illa forte ab ho-
mine excogitari potuisse credit, ingrate decorum munera
intelligit. Tangunt carnes aconito, necantq; gustatu earū
pātheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id qui-

dām pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nūc ut nouum nasci, quoniam feris ratio et usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturam conditor sit
deus. Cap. III.

h Ic ergo casus, hic est ille, qui plurima in uita inuenit deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem & parens rerum omnium et magistra natura, utraq; coniectura pari, siue ista quotidie feras inuenire, siue semper scire iudicemus. Pudentiq; rursus, omnia animalia quæ sint salutaria ipsis nosse, præter hominem. Sed maiores, oculorum quoque medicamentis aconitum miseri, saluberrime promulgauere, aperta professione, malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus uenena, monstrare quale sit aconitum, uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cammaro similem marino. Quare quidam cammaron appellauere, alij thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauere. Nec desuere, qui myocstonon appellare mallent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cauitibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem, nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alij, quoniam

uis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterrendam, statimq; ad motu uelocitas sentiretur.

De æthiopide, & agerato, & aloë, et alcea, & alypo, & alsina, & androsace, & androsamo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, & anony-mo.

Cap. IIII.

Æthiopis folia habet phlomo similia, magna
a & multa, & hirsuta ab radice. Caulē quadrangulum, scabrum, similem arcio, multis concavum alis, semen eruo simile, candidum, geminum, radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccæ nigrescunt, duranturq; ut cornua uideri possint. Præter Æthiopiam nascuntur, & in Ida monte Troadis, & in Messenia. Colliguntur autumnō, siccantur in sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur uuluis, potæ in uino albo, ischiadicis, pleureticis, faucibus scabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Æthiopia uenit eximia est, atque ilico prodest. Ageraton ferulacea est, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Huius ustæ nidor urinam ciet, uulnamq; purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis non hæc, sed quoniam diutissime non marcescit. Scillæ similitudinem habet, maior, et pinguioribus folijs ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice una, cœu palo in terrâ demissa, graui odore, gustu amara. Laudatissima ex India affertur, sed nascitur & in Asia: non tamen ea utitur, nisi ad uulnera recentibus folijs, mirifice enim conglutinat, uel succo: Ob id in turbinibus cadorum eam ferunt, ut aiunt maius. Quidam & caulem ante ma-

turritatem seminis inadum suæ gratia, aliqui & folia.
Inuenitur & per se lachryma adherens. Ergo pauimē
tandum ubi sata sit, censent, ut lachryma non absorbea
tur. Fuere, qui traderēt in Iudæa sicut Hierosolymam
metalliam eius naturā: sed nulla magis improba est, ne
que alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pin
guis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac iocineris modo
coacta, facile liquefcens. Improbanda nigra & dura,
harenosa quoque quæ & gustu intelligitur. Gūmi adul
teratur & acacia. Natura eius spissare, densare, & lea
uite calfacere. Vsus in multis, sed principalis aluū sola
uere, cum penē sola medicamentorum quæ id præstant,
confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla ui cō
traria. Bibitur drachma. Ad stomachi uero dissolutionem
in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ, cochlearis
mensura, bis ter uel in die ex intervallis, ut res exigit.
Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis.
Efficacior, si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem
continet cum uino austero, capite in sole cōtra capillum
peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus & fronti
imposita ex aceto & rosaceo, dilutiorq; infusa. Oculorū
uitia omnia sanari ea conuenit, priuatim prurigines &
scabiem genarum: Item insignita ac liuida, illita cum
melle, maxime Pontico: Tonsillas, gingiuas, et omnia oris
ulcera. Sanguinis excreationes, si modicæ sint, drach
mæ pondere ex aqua: si minus, ex aceto pota. Vulnerū
quoque sanguinem, & undecunque fluentem sistit per
se, uel ex aceto. Aliàs etiam est uulneribus utilissima,
ad cicatricem perduçens. Eadem inspergitur exulcera
tis genitalibus uirorū, condylomatis, rimisq; sedis aliàs.

ex uino, aliàs ex passò, aliàs siccà per se, ut exigit miti-
ganda curatio, aut coërcenda. Hemorrhoidum quoque
abundantiam leniter sistit. Dysenteriae infunditur. Et si
difficilius concoquantur cibi, bibitur à cœna modico in-
teruallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Demo-
rantur pilulæ cum mellis decocto, aut resina terebinthi-
na, ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit.
Oculorum medicamentis lauatur, ut quod sit harenosissi-
mum subsidat. Aut torretur in testa, pennaq; subinde
uersatur, ut possit æqualiter torreri. Alcea folia ha-
bet similia uerbenacæ, quæ & peristereon cognomina-
tur, caules tres aut quatuor, foliorum plenos, florem ro-
sæ, radices albas, cum plurimū sex, cubitales, obliquas.
Nascitur in pingui solo, nec siccò. Vsus radice ex uino
uel ex aqua dysentericis, aluo citæ, & ruptis, conuul-
sis. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimi-
lis betæ, acre gustatu ac lentum, mordensq; uehementer
& accendens. Alum soluit in aqua mulsæ, addito sa-
le modico. Minima potio duarum drachmarum, media
quatuor, maxima sex, ea purgatione quibus datur è gal-
linæ iure. Alsine, quam quidam myosoton appel-
lant, nascitur in lucis, unde & alsine dicta est. Incipit
à media hyeme. Arescit æstate media, cum proreperit, mu-
sculorum aures imitatur folijs. Sed aliã docebimus esse
quæ iustus myosotis uocetur. Hæc eadem erat quæ hel-
xine, nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hor-
tis, & maxime in parietibus. Cum teritur, odorem cucu-
meris reddit. Vsus eius ad collectiones inflammationesq;
& in eadem omnia quæ helxine, sed infirmius. Epi-
phoris peculiariter imponitur: Itē uerendis ulceribusq;

cum farina hordeacea. Sucus eius auribus infunditur.

Androsaces herba est alba, amara, sine folijs, folliculos in cirris habens, & in his semen. Nasitur in maritimis Syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua, uel aceto, uel uino. Vehementer eni urinas ciet. Datur & podagricis, illiniturq; . Idem effectus est & semini. Androsemon, siue (ut alij appellauere) ascyron, non absimile est hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, densioribusq; , & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odor ei resinosus. Gignitur in uineis. Ferè medio autumno effoditur, suspenditurq; . Vsus ad purgandam aluum tusa cum semine, potæq; matutino, uel à cœna duabus drachmis, in aqua mulsæ, uel uino, uel aqua pura, totius potionis sextario. Trahit bilem: prodest ischiadicis maxime. Sed postera die, capparis radicem resinæ permixtam deuorare oportet drachmæ pondere, iterumq; quadridui intervallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagricis & ambustis, & uulneribus, cohibens sanguinem. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuati: fruticem unum habet densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiorem, folijs rutæ. Circa inum caulem in ramulis semen est uuis dependentibus, odore uinoso: qua de causa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea quæ disenti opus sit. Anonin quidam ononida malunt uocare, ramosam, similem sanogræco nisi.

fruticosior hirsutiorq; esset, odore iucundo, post uer sp̄i-
nosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines
ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori den-
tium. Eadē cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus
datur in oxymelite, decocta ad dimidias. Anagyros
quam aliqui acopon uocant, fruticosa est, grauis odore,
flore oleris: semen in corniculis non breuibus gignit, si-
mile renibus, quod durefcit per menses. Folia collectioni-
bus imponuntur, difficulterq; parientibus adalligantur,
ita ut a partu statim auferantur. Quod si mortuus hæ-
reat, & secundæ mensesq; morentur, drachmæ ponde-
re bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: &
in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix disci-
tiendis concoquendisq; adhibetur. Semen commanduca-
tum uomitiones facit. Anonymos non inueniendo no-
men inuenit. Affertur e Scythia, celebrata Hiccfio, non
paruæ autoritatis medico, item Aristogitoni, in uulneri-
bus præclara, ex aqua tusa & imposita: pota uero, mā-
mis præcordijsq; percussis: Item sanguinem excreanti-
bus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosa ar-
bitror quæ adijciuntur: recente ea si uratur, ferrum aut
æs ferruminari.

De aparine, & arctio, & aspleno, & asclepiade, et
astre uel bubonio, & ascyro uel ascyroide, &
aphæ, & de alabio, et alectorolopho. Cap. V.

Parinen aliqui omphacocarpon, alij philan-
thropon uocant, ramosam, hirsutam, quinis se-
nis ue in orbem circa ramos folijs per inter-
ualla: Semen rotundum, durum, concuum, subdulce.
Nascitur in frumentario agro, aut hortis pratis ue, aspe-
ritate

ritate etiam uestium tenaci. Efficax contra serpentes, semine potio ex uino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex uulneribus reprimunt folia imposita, succus auribus infunditur. Arction aliqui arcturum uocant: similis est uerbasco folijs, nisi quod hirsutiora sunt, caule longo, molli, semine cumini. Nasctur in petrosis, radice tenera, alba, dulciq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem, ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada & stranguriam e uino, ambustus imponitur & perniciosis. Fouentur eadem cum radice semine trito in uino. Asplenium sunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus multis, radice limosa, cauernosa, sicut filicis candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nasctur in petris, parietibus opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorum iure in aceto decocto, per dies XL. potio lienem absumi aiunt: Et illinuntur autem eadem sedante singultus. Non danda foeminis, quoniam sterilitatem facit. Asclepias folia ederae habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas, floris uirus graue, semen securidace. Nasctur in montibus. Radices torminibus medentur, & contra serpentium ictus, non solum potu, sed etiam illitu. Aster ab aliquibus bubonion appellatur, quoniam inguinum praesentaneum remedium est. Cauliculus folijs oblongis duobus aut tribus, in cacumine capitula stellae modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed ad inguinum medicinam, sinistra manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxedis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides, similia sunt inter se & hyperico: maiores habet ramos

quod ascyroides uocatur, ferulaceos, omnino rubentes, capitulis paruis, luteis. Semen in caliculis pusillum, nigrum, resinofum. Comæ tritæ uelut cruentant. Quæ de causa quidam hanc androsæmon uocauere. Vfus seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Alium soluit, bilem detrahit. Illinitur et ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet, pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora, & madidiora & minora lenticula. Nasçitur in aruis. Natura ei ad spissandum efficacior, quàm lenti: reliquo usû eodem effectus habet. Stomachi aluiq; fluxiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba, apud auctores non repperi. Sed radicem eius & folia trita, ad serpentis morsus imponi & bibi iubent: Folia quantum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum uini eadem mensura. Alektorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinacæ cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fressa, melle addito, & caligini oculorum. Solidum semen coniçitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat. colorem, sed ex nigro albicare incipit, & intumescit, ac per se exit.

De alo.

Cap. VI.

Lum nos uocamus, Græci symphyton petræum
 a simile cunila bubulæ, folijs paruis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, salinam ciens, radice longa rutila. Nasçitur in petris, ideo petræum cognomi-

natum:utilissimum lateribus,lienibus,renibus,tormini-
bus pectoris,pulmonibus,sanguinem reijcientibus,fau-
cibus asperis.Bibitur radix trita, & in uino decocta,et
aliquando superlinitur. Quin et commanducata sitim
sedat, præcipueq; pulmonem refrigerat. Luxatis quoq;
imponitur & convulsis,lieni, interancis. Aluum sistit
cocta in ancre:detractisq; folliculis trita cum piperis no-
uem granis, & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tan-
ta præstantia est,ut carnes quoque,cum coquuntur,con-
glutinet addita: unde & Græci nomen imposuere. Os-
sibus quoque fractis medetur.

De alga, & actra, & de ampelo agria, &
absinthio. Cap. VII.

Lga ruffa & scorpionum ictibus. Actra gra-
ui foliorum odore, caulibus asperis genicula-
tis, semine nigro ut edera, bacis mollibus, na-
scitur in opacis & asperis, aquosisq;. Datur acetabulo
pleno interioribus foeminarum morbis. Ampelos agria
uocatur herba, folijs duris cineracei coloris, qualem in
satis diximus, uiticulis longis, callosis, rubentibus,
qualiter flos quem Iouis flammam appellauimus
in uiolis, fert semen punia mali simile acinis. Ra-
dix eius decocta in aquæ cyathis ternis, additis ui-
ni Coi cyathis duobus, aluum soluit leniter: ideoque
hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mulie-
rum emendat ischiadicis quoque uti hac herba prodest,
tusa cum folijs, & illita cum succo suo. Absinthij ge-
nera sunt plura: Santonicum appellatur à Gallie ci-
uitate: Ponticum à Ponto, ubi pecora pinguescunt

illo, & ob id sine felle reperiuntur, neque aliud præstantius, multoq; Italico amarius, sed medulla Pontici dulcis. De usu eius conuenit, herbæ facillimæ, atque inter paucas utilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, uictorq; absinthium bibit: credo sanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, & ob hoc sapor eius in uina transfertur, ut diximus. Bibitur & decoctum aqua, postea nocte & die refrigeratum sub diuo, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cœlestis aquæ sextarijs tribus: Oportet & salem addi. Vetusissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutum: Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, ut (quisquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in usu est, sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo, recens, aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo uase ad tertias X. heminis in aquæ sextarijs XLV. iterumq; percolatum herba lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centauryo queritur succus. Sed hic absinthij, inutilis stomacho capitiq; est, cum sit ille decoctus saluberrimus. Nanque astringit stomachum, bilemq; detrahit, urinam ciet, aluum emollit, & in dolore sanat: uentris animalia pellit, malaciam stomachi & inflationes discutit cum sili & nardo gallico, aceto exiguo addito. Fastidia absterget, concoctiones adiuvat. Cruditates detrahit cum ruta, & pipere, & sale. Antiqui purgationis causa dabant, cum marinæ aquæ ueteris sextario, seminis sex drachmis, cum tribus salis, & nullis cya-

tho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem
 teri debet, propter difficultatem. Quidam & in polen-
 ta dedere supradictum pondus, addito pulegio, alij con-
 tra paralyfin, alij pueris folia in fico, sic ut amaritudi-
 nem fallerent. Thoracem purgat cum iride sumptum.
 In regio morbo crudum bibitur cum apio, aut adianto.
 Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex a-
 qua. Iocineris causa cum gallico nardo: Lienis cum ace-
 to, aut pulte, aut fico sumitur. Aduersatur fungis ex ace-
 to: Item uisco: Cicutæ ex uino & muris aranei morfi-
 bus, draconi marino, scorpionibus. Oculorum claritati
 multum confert. Epiphoris cum passo imponitur: sugilla-
 tis cum melle. Aues decoctum eius uaporis suffitu sanat:
 aut si manat sanies, cum melle tritum. Vrinam ac men-
 ses cient tres quatuorue ramuli, cum gallici nardi radi-
 ce una, cyathis aquæ VI. Menses priuatim cum melle
 sumptum, & in uellere appositum. Anginis subuenit cū
 melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat: vulnere re-
 antia, priusquam aqua turgentur, impositum: Præterea
 capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur, cū cypria
 cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non est dandum
 in febrī. Nauseas maris arceat in navigationibus potum:
 Inguinum tumorem in uentrali habitum. Somnos alli-
 cit olfactum, aut inscio sub capite positum. Vestibus in-
 fertum tineas arceat. Culices ex oleo perunctis abigit, &
 fume, si uratur. Atramentum librarium ex diluto eius
 temperatum, literas à musculis tuetur: Capillum deni-
 grat absinthij cinis, unguento rosaceoq; permixtus. Est
 & absinthium marinum, quod quidam seriphium uo-
 cant, probatissimum in Taposiri Aegypti. Huius ramū

Aures.

Isiaci præferre solene habent: angustus priore, minusq; amarum, stomacho inimicum, aluum mollit, pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale, aut in farina trimestris sorbitione dilutum. Coquitur quantum manus capiat, in aquæ sextario ad dimidias.

De ballote, & botrye fruticosa, & brabylla, et bryo, & bupleuro, & catanance, & calla, & circæa, & cirsio, & cratægono, & thelygono, & crocodilio, & cynosforchi, & chrysolachano, & cucubalo, & conferua. Cap. VIII.

Alloten alio nomine melamprasion Græci uocant, herbam fruticofam, angulosis caulibus, nigris, hirsutis, folijs uesientibus maioribus, quàm marrubij, et nigrioribus, graue olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus, ex sale folijs tritis imposita: Item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: Semen circæ totam nascitur, folia achorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur othonopnoicis: Hoc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam. Brabylla spissandi uim habet cotonei mali modo, nec amplius de ea tradunt autores.

Bryon marina herba sine dubitatione est, lactucæ folijs similis, rugosa ueluti contracta, sine caule, ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis maxime, testisq; terra comprehensis. Præcipua sicandi ei spissandiq; uis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi præcipue podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio, foueri q; plagas decocta ea herba, adiectis folijs mori aut

origani. Catanancen thessalam herbam qualis sit, a nobis describi supernacium est, cum sit usus eius ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas magicas vanitates, electam ad hunc usum coniectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milui exanimati. Eadem ex causa & cemos silebitur a nobis. Calla duorum generum est. Vna similis aro. Nasitur in arationibus. Colligitur antequam inarescat, ususq; eosdem habet quos arum. Bibitur quoque radix huius ad exinaniendas aluos, mensesq; mulierum. Item caules cum folijs in leguminibus decocti, sanant tenasmon. Alterum genus eius quidam anchusam vocant, alij rhinoclisiam. Folia lactuce longiora, plumosa, radice rubra, quae ignes sacros cum flore polentae sanat imposita: iocineris autem vitia, in uino albo pota. Circa strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine ut milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nasitur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluae & uina. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radice tuse noctem & diem. Trahit eadem potio & secundas, semine lac minuitur, in uino aut mulsae aqua pota. Cirsium cauliculus est tener duum cubitorum, triangulo similis, folijs spinosis circumdatus. Spinae molles sunt. Folia bovis linguae similia, minora, subcandida, & in cacumine capitula purpurea, quae solvuntur in lanugines. Hanc herbam radicemue eius adalligatam, dolores uaricum sanare tradunt. Cratægonon spicae tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumq;

geniculorum. Nasçitur in opacis, semine milij, uehement-
 ter aspero gustu: Quod si bibant ex uino ante cœnam,
 tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac uir, an-
 te conceptum diebus XL. uirilis sexus partum futurum
 aiunt. Est et alia cratægonos, quæ thelygonos uocatur.
 Differentia intelligitur lenitate gustus. Sum qui florem
 cratægoni bibentes mulieres, intra XL. diem concipere
 tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cum melle:
 Explent sinus ulcerum, & atrophæ carnosiora faciunt,
 purulenta expurgant, panos discutunt, podagros colle-
 ctionesq; omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theo-
 phrastus arboris genus intelligi uoluit cratægonon siue
 cratægona, quam Italia aquifolium uocant. Croco-
 dilon chamæleontis herbæ nigre figuram habet, radi-
 ce longa, æqualiter crassa, odoris asperi. Nasçitur in sa-
 buletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum cras-
 sumq; atque ita lienem consumere dicitur. Cynosor-
 chin aliqui orchin uocant, folijs oleæ, mollibus, ternis,
 per semipedem longitudinis in terra stratis, radice bul-
 bosa, oblonga, duplici ordine, superiore quæ durior est,
 & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti, in ui-
 neis ferè inuenti. Ex his radicibus si maiorem edant ui-
 ri, mares generari dicunt: si minorem fœminæ, alterũ
 sexum. In Thessalia molliorem in lacte æprino uiri bi-
 bunt ad stimulandos coitus, duriores uero ad inhiben-
 dos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum in pi-
 neto, lactuca simile nasçitur. Sanat nervos incisos, si con-
 festum imponatur. Et albi genus chrysolachani traditur
 flore aureo, folijs oleris. Coctum estur, ut olus molle.
 Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ite-

ut spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperio. Nāque & hoc uino laborauere proximi. utique herbarij nostri, quod ipsis notas uelut uulgares stricim & nominibus tantum indicauere, tanquam coagulo terræ aluum sistit, stranguriam dissolui, si bibatur ex uino aut aqua. Cucubali folia trita cum aceto, serpentum ictibus & scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum appellant, alij græce strychion: Aciuos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulli duobus, medetur lumbis: Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita. Peculiaris est alpinis maxime, fluminibus confersa appellata à conferruminando, spōgia aquarum dulcium uerius, quàm muscus aut herba, uillose densitatis atque fistulose. Curatum ea scio, omnibus ferè ossibus confractis, prolapsum ex arbore altæ putatorem circumdata uniuerso corpori, aquam suam inspergentibus quoties inaresceret, raroq; nec nisi deficientem herbam mutationis causa resoluētibz, conualuisse uix credibili celeritate.

De cocto gnudio, & dipsaco, & dryopteri, & dryophono, & elatine, & empetro siue calafraga, & epicacti siue elleborine, & epimedio & ennea-phyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopside siue galeobdolo, & glauce siue eugolacto.

Caput

IX.

Octo gnudio color cocti, magnitudo grano piperis maior, uis ardens. Itaque in pane denotatur, ne adurat cum gulam transit. Huic uis præsentanea contra cicutam. Sistit aluum. Dipsa-

eos folia habet lactuæ, bullasq; spinosas in dorsi medio,
 caulem duorum cubitorum, iisdem spinis horridum, ge-
 nacula eius binis folijs amplexantibus; concavo alarum
 sinu, in quo subsistit ros saluus. In cacumine capitula sunt
 echinata spinis. nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis.
 Item fistulas decocta in uino radice, usque dum sit cras-
 situdo ceræ, ut possit in fistula collyrium mitti. In muer-
 rucas omnium generum. Quidam & alarum quas su-
 pra diximus succum illinunt his. Dryopteris filia si-
 milis, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium
 in infra, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrū
 est radix tusa. Illinitur enim usque dum sudores euocet.
 Iterumq; & tertio, ita ne sudor abluatur. Dryopho-
 non similis herba est, cauliculis tenuibus, cubitalibus, cir-
 cundatis utrinque folijs, pollicari amplitudine, qualia
 oxymyrsmes, sed candidioribus mollioribusq; flore can-
 dido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero
 eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helxinæ,
 pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis se-
 nis uel a radice statim foliosis. nascitur in segetibus. A-
 cerba gustu, & ideo oculorum fluxionibus efficax, fo-
 lijs cum polenta tritis & impositis subdito linteolo. Ea-
 dem cum lini semine cocta, sorbitionis usu dysenteria li-
 berat. Empetron, quam nostri calcafragam uocant,
 nascitur in montibus maritimis, ferè in saxo: quo pro-
 pius mari fuit minus salsa est, pota q; hilem trahit ac pi-
 tuitas: quo longius magisq; terrena, amarior sentitur.
 Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo, aut in
 hydromelite. vetustate uires perdit. Recens urinas ciet:
 Decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui si

dem promisso huic quærunt, affirmant lapillos qui suffervesciant una rumpi. Epicactis, ab alijs elleborine vocatur, parva herba, exiguis folijs, iocineris vitijs utilissima, & contra venena pota. Epimedium caulis est non magnus, ederae folijs dens atque duodenis, nunquam florens, radice tenui, nigra, subgravi odore. Nasitur in humidis, & huic spissandi refrigerandiq; natura, foeminis cauenda. Folia in uino trita uirginum menses cohibent. Enneaphyllon, longa folia nouena habet, causticae naturae. Imponitur lana circumdatum, ne urat latus, continuo enim pustulas excitat, lumborum doloribus & coxædium utilissimum. Filicis duo genera nec florem habent, nec semen. Pterin Graeci uocant, alij blechnon cuius ex una radice comp'ures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Graeci uocant, alij nymphæam pterin. Est autem singularis atque non fruticosa, breuior, molliorq; et densior, folijs ad radicem canaliculata. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen Graeci imposuere. Radices utriq; longae in obliquum, nigrae, praecipue cum inaruerere. Siatri autem eas sole oportet. Nasuntur ubiq; sed maxime frigido solo. Effedi debent uergilijs occidentibus. Vfus radices in trimatu tantum, neque ante neque postea. Pellunt interancorum animalia. Ex his tineas cum melle. Cetera ex uino dulci triduo pota. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit, primo bilem trahens, mox aquam. Melius tineas cum scammoni pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur,

melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda
 foeminis, quoniam gravidis abortum, cæteris sterilitatē
 facit. Farina earum ulceribus tetrīs inspergitur. Lumen
 torum quoq; cervicibus. Folia cimitæ necant, serpentē
 non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis:
 Vsta etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoque
 herbae discrimen. Optima Macedonica est, secunda Cas-
 siopica. Femur bubulum appellatur herba, nervis &
 ipsa utilis, recens in aceto ac sale trita. Galeopsis,
 aut, ut alij, galeobdolon vel galion, caulem & folia ha-
 bet urticae leniora, & quæ gravem odorem trita red-
 dant: flore purpureo. Nasitur circa sepes ac semitas ubi-
 que. Folia caulesq; , duritias & carcinomata sanant ex
 aceto trita & imposita: Item strumas. Panos & paro-
 tidas discutunt. Ex usu est & decocto succo fovere. Pu-
 trescentia quoque & gangrenas sanat cum sale.
 Glaux antiquitus eugalaeton vocabatur cythso & lenti-
 culæ folijs similis: auersa candidiora. Rami in terram
 serpunt quini senive, admodum tennes ab radice. Flo-
 sculi purpurei exeunt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur
 in sorbitione similagnis, ad excitandum ubertatem la-
 ctis: eamq; qui hauserint, balineis uti convenit.

De glaucio, & glycysside, & gnaphalio siue cha-
 mæzelo, & galedrago, & holco, & hyosiri, &
 holostro, & hypophæsto. Cap. X.

Laucon in Syria & Parthia nascitur, humi-
 lis herba, densis folijs, ferè papaveris, mino-
 ribus tamē sordidioribusq; odoris tetri, gustus
 amari cum astrictione. Granum habet croci coloris.
 Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefactum

ciunt, deinde exempto succum exprimunt eiusdem nominis. Vsus est & succi & foliorum, si terantur, aduersus epiphoras, quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion uocant. Lactis quoque ubertas intermissa restituitur: Sumitur eius rei causa ex aqua. Glycyside, quam aliqui pæonianiam, aut pentorebon uocant, caulem habet duum palmorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutulum, cute lauri, folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraque, & minora. Semen in siliquis aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus æu balani longiores, circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candida q; . Ea gustu astringit. Fœminæ folia myrrham redolent, & densiora sunt. Nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodientdas, quoniam pico martio impetum in oculos faciente, interdum periculosum sit. Radix uero cum effodiatur, periculum esse ne sedes procidat. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Vsus in his diuersus. Rubra enim grana rubentis menses sistunt XV. ferè potæ in uino nigro. Nigra grana uuluis medentur, ex passo aut uino totidem potæ. Radix omnes uentris dolores sedat in uino, aluumq; purgat: Sanat opisthotonum, morbum regum, renes, uesicam; Matricem autem & stomachum decocta in uino: aluumq; sistit: Estur etiam contra malum mentis, sed in medendo quatuor drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur et suppressionibus nocturnis, in uino potæ quo dictum est numero. Stomacho uero & rosionibus, & esse ea & illinire prodest.

Suppurationes quoque discutiantur: recentes nigro semine, ueteres rubro. Vtrumque auxiliatur à serpente percussis: Et pueris contra calculos, incipiente stranguria.

Gnaphalion alij chamaeælon uocant, cuius foliis albis mollibusque pro tomento utuntur: Sanè & similia sunt. Datur in uino austero ad dysenteriam, Ventris solutiones, mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenasmo. Illinitur & putrescentibus ulcerum. Gale-dragon uocat Xenocrates leucacantho similem, palustrem & spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhæret simile ouo. In hoc crescente ætate uermiculos nasci tradunt, quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat, mireque ilico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita si terram non attigerit. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine tenues, culmo quale ordeum restibile. Hæc circa caput alligata, uel circa lacertum, educit e corpore aristas. Quidam ob id aristedam uocant.

Hyosiris intubo similis, sed minor, & tactu asperior: uulneribus contusa præclare medetur. Holosteon sine duritia est herba, ex aduerso appellata à Græcis, sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum æu gramen, folijs angustis, astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Vfus eius ad conuulsa, rupta in uino pota. Vulnera quoque conglutinat. Nam & carnes coguntur, addita. Hypophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt æneæ fullo-niæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, & foliis paruis, multis, herbacei coloris, radículas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æstate, ad

soluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. Contra uertigines, orthopnoas, paralysen incipientes.

De hypoglossa, & hypicoo, idæa, isopyro, lathyri, leontopetalo, lycopside, lithospermio, lapide vulgari, de limeo, leuca, & leucographi. Cap. XI.

Hypoglossa folia habet figura sylvestris myrti, concava, spinosa, et in his æu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit. Hypicoon in segetibus nascitur, foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris succo. Idææ herbæ folia sunt quæ oxymyrsmes: adhærent his uelut pampini, in quibus flos. Aluum mensesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendiq; naturam habet. Isopyron aliqui phaseliō uocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthii. Contra tussim & cætera peccatoris uitia, ex melle aut aqua mulsæ: item iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa, lactucæ similia, tenuiora, germina multa, in quibus semen tuniculis continetur ut capparisi: quæ cum inaruerit, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulsæ pota, hydropicos sanant. Trahunt & bilem. Qui uehementius purgari uolunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum lædunt. Itaque inuentum est, ut cum pisce aut iure gallinæci sumerentur. Leontopetalon alii rhapsion uocant, folio brassicæ, caule semipedali: alæ multæ,

semen in cacumine siliquis ciceris modo: radix rapo similis, grādis, nigra. Nasctur in aruis. Radix aduersatur omnium serpentum generibus ex uino pota, nec alia res celerius proficit. Datur & ischiadicis. Lycopsis longioribus quā lactuca est folijs, crassioribusq;. Caulle longo, hirsuto, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo. Nasctur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudorem in febris mouet, suco aquae calidae admixto. Inter omnes herbas, lithospermum nihil est mirabilius. Aliqui ægonychō uocant, alij diospyrō, alij heracleos. Herba quincuncialis ferē, folijs duplo maioribus quā ruta, ramulis surculosis, crassitudine iunci, gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarū, magnitudine ciceris, duritia uero lapidea. Ipsi quā pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nasctur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aspexi. Tantus est decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Tacere atque humi serpere autores tradunt. Ego uulsam non haerentem uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis uino albo calculos frangi, pelliq; constat, & stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est uisus statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem eius species, ut etiam sine autore uisu statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum sicutum, canum. Hic fricatur altero lapide addita hominis salina, illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit, φάρμακον ἰσχυρὸν, λόφος ἀγρίος

ἄσπις ὕμπερ δῖωνος. *Limeum* herba appellatur à *Gal*
lis, qua sagittas in uenatu tingunt medicamento, quod ue
 nenum ceruariū uocant. Ex hac in tres modios salina-
 ti additur, quantum in una sagitta addi solet, ita ossa de
 mittitur bou faucibus in morbis. Alligari postea ad præ-
 sepiā oportet, donec purgentur. Insanire enim solent.
 Si sudor insequitur, aqua frigida perfundi. *Leuce*
mercuriali similis, nomen ex causa accepit, per medium
 folium candida linea transcurrente: quare *mesoleucon*
 quidam uocant. Sucus eius fistulas sanat: Ipsa contrita
 carcinomata. Fortassis eadem sit quæ *leucas* appellatur,
 contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius au-
 tores non tradunt, nec aliud quàm syluestrem latiori-
 bus folijs esse efficaciorē, hanc semine acriorem.
Leucographis qualis esset, scriptum non reperi: quod
 eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem ex-
 creantibus, tribus obolis cum croco: Item cæliacis, trita
 ex aqua & apposita: Profluuio fæminarum, oculorum
 quoque medicamentis, & explendis ulceribus, quæ fiūt
 in teneris partibus corporis.

De medio, & *myosota*, & *myagro*, & *natrice*, &
orthone, & *onosina*, & *onopordo*, & *osyri*, & *o-*
xye, & *batrachio*, & *polygono*, et *leuchantemo*,
 & *phytema*, & *phyllo*, & *phellandrio*, & *pha-*
lari, & *polyrrhizo*, & *proserpinaca*, & *derha-*
coma, de *reseda*, & *stœchade*. Cap. XII.

Edion folia habet iridis satiuæ, caulem tripe-
 dalem, & in eo florem grandem, purpureū,
 rotundum, semine minuto, radicem semipeda-
 lem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis duabus
 Plinius. h h h

cum melle menses fœminarum sistit ecligmate per aliquot dies sumptis. Semen quoque in uino tritum, contra abundantiam fœminarum datur. Myosota siue myosotis, lenis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliqua tenus rubentibus concavis, ab imo folijs angustis, oblongis, dorso acuto nigris, per intervalla assidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore ceruleo. Radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Vis ei septica & exulceratrix, ideoq; agilopas sanat. Tradunt Aegyptij, mensis quem Thiatin uocant die XXV II. ferè in Augustum mensem incurrente, si quis huius herbae succum unguatur mane priusquam loquatur non lippiturum eo anno. Myagros herba ferulacea est, folijs similis rubiae, tripedanea. Semen oleosum, quod et fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. Herba quae uocatur nigina, tribus folijs longis intubacis, illita cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocatur herba, cuius radix euulsa uirus hirci redolet. Hac in piceo à fœminis abigunt, quos mira persuatione fatuos uocant: ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim, qui tali medicamento inuentur. Odontitis inter fœni genera est, cauliculis densis ab eadē radice, geniculatis, triangulis, nigris: in geniculis folia parua habet, longiora tamen quam polygonon. Semen in alis hordeo simile, florem purpureum, pusillum. Nasctur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino austero quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita ut contineatur ore. Othone in Syria nascitur, similis cruce, perforatis crebro folijs, flore croca, quare quidam anemonen uocauerunt: Suavis eius oculorum medica-

mentis conuenit. Mordet enim leuiter & exalfaat, astringitq; siccando. Purgat cicatrices & nubeculas, & quicquid obstat. Quidam tradunt lauari, atque ita siccatam digeri in pastillos. Onosma longa folia habet ferè ad tres digitos in terra iacentia, tria, ad similitudinè anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine. Prægnans si edat, aut supergradiatur, abortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menses, aluum sistit, suppurationes & collectiones discutit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, sanat arquatos. Eadè priusquam mature scat semen, concisæ, & sole siccatæ, aluum sistunt. Post maturitatem uero collectæ, & in sorbitione decoctæ, rheumatismis uentris medentur, & per se trita ex aqua celesti bibuntur. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui entorocelè habent. Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, caustica ui exulcerat cicatrices, & ad colorem reducat. Eademq; uirilignes concorporat. Polygonon Græci uocant, quam nos sanguinariam: non attollitur à terra, foliis rutæ, semine graminis. Suauis eius infusus naribus suppressit sanguinem, et potus cum uino, cuiuslibet partis profluium excreationesq; cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi uolunt, appellariq; à multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonaton à frequètia geniculorum, alii tenthelida, alii carinetron, alii cle

ma, multi myrtopetalon. Necnon inueniuntur, qui hanc
 feminam esse dicant: marem autem maiorem, minusq;
 nigram, & geniculis densiorem, semine sub omnibus so-
 liis turgescentem. Quocunque hæc modo se habeant, vis
 earum est spissare ac refrigerare. Semina aluum sol-
 uunt largius sumpta, urinam cient, rheumatismos cohi-
 bent: qui si non fuere, non prosunt. Stomachi feruori fo-
 lia imponuntur: uesicæ dolori illinuntur, & ignibus sa-
 cris. Suauis & auribus purulentis instillatur, & oculo-
 rum dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessio-
 nes duobus cyathis in tertianis, quartanis uel præcipue:
 Item cholericis, dysentericis, & in solutione stomachi.
 Tertium genus oreon uocatur in montibus nascentis ha-
 rundini teneræ simile, uno caule, densis geniculis, & in
 se fractis, foliis autem piceæ, radicis supernacæ, ineffi-
 cacijs quàm superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum
 genus syluestre appellatur, penè arboris modo frutex,
 radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, bi-
 nium palmarum, nigris geniculorum ternis quaternis uel
 articulis. Huic quoque spissandi natura, sapor mali coto-
 nei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina in-
 spergitur & oris ulceribus, & attritis partibus. Propter
 gingivarum uero uitia ipsa commanducatur. Nomas si-
 stit, omniaq; quæ serpunt, aut difficilem cicatricem ha-
 bent. Priuatim uero sanat à niue facta ulcera. Herbarii
 & ad anginas utuntur illa: & in capitis dolore coro-
 nam ex ea imponunt: & contra epiphoras collo circun-
 dant. In tertianis quidam sinistra manu euulsam adal-
 ligant: adeo contra profluvia sanguinis, nec ullam man-
 gis aridam quàm polygonum seruant. Pancration ali-

qui scillam pusillam appellare malunt, foliis albi lilii
 longioribus crassioribusq; radice bulbi magni, colore ruf-
 fo. Aluum soluit, suco cum farina erui sumpto: ulcera
 purgat. Hydriopis spleneticisq; cum melle datur. Alii
 decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat. Ea q; effusa, ra-
 dicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos, & po-
 stea utuntur ad capitis ulcera, & cetera quæ repurgan-
 da sunt: Item ad tussim quantum tribus digitis appre-
 henderint, in uino dantes, & ad lateris dolores, aut pe-
 ripneumoniacis ecligmate. Propter ischiada in uino bibē-
 dum, & propter tormina mensesq; ciendos. Peplos,
 quam aliqui sycem, alii meconion aphrodes uocant, ex
 una radice tenui fruticat, foliis rutæ paulo latioribus, se-
 mine sub foliis rotundo, minore quàm candidi papau-
 ris. Inter uites ferè colligitur messibus: siccaturq; cum fru-
 ctu suo, subiectis aquis in quas excidat. Hoc potio al-
 uum soluitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est
 acetabuli mensura, in aquæ mulsæ heminis tribus. Et
 cibus inspergitur obsoniisq; ad melliendam aluum. Peri-
 elymenos fruticat & ipsa, ex intervallo duo folia ha-
 bens, subcandida, mellia. In cacumine autem semen in-
 ter folia durum, & quod difficile euellatur. Nasitur in
 aruis ac sepibus, conuoluens se adminiculis quibuscunq;
 Semen eius in umbra siccatum tunditur, & in pastillos
 digeritur. Hi resoluti dantur in uini albi cyathis tribus,
 tricenis diebus, ad lienem: eumq; urina cruenta, aut per
 aluum absunt, quod intelligitur à decimo statim die.
 Urinam ciunt & folia decocta, quæ & orthopnoicis
 profunt. Partum quoque adiuvant, secundasq; pellunt
 pota simili modo. Pelecinum in segetibus diximus.

nasca, fruticosam cauliculis, foliis ciceris. Semen in sili-
quis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quater-
nis ue, quale gith nouimus, amarum, stomacho utile. Ad-
ditur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit,
in caule summo foliis lenticulae, gustu astricto, quae pota-
lactis abundantiam facit. Poterion, aut (ut alii uo-
cant) phrynion, uel neurada, large fruticat, spinis retor-
rida, lanugine spissa, foliis paruis, rotundis, ramulis lon-
gis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei colo-
ris: seminis nulli usus, sed gustu acuto & odorato. Inue-
nitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres,
binum cubitorum in altitudine, nervosas, candidas, fir-
mas. Circumfoditur autumno, & praeciso frutice dat suc-
cum gummi similem. Radix mira uulneribus sanandis
traditur, praecipueq; nervis uel praecisis illita. Decoctum
quoque eius cum melle potum dissolutiones nervorum,
& infirmitates, & incisuras iuuat. Phalangites, a qui-
busdam phalangion uocatur, ab alijs leucathemon, uel
(ut in quibusdam exemplaribus inuenio) leucacantha.
Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa
tendentes: flos candidus, lilio rubro similis, semine ni-
gro, lato, ad lenticulae dimidia figuram, multo tenuiore,
radice herbacei coloris. Huius folio uel flore uel semine
auxiliantur contra scorpionum phalangiorumq; & ser-
pentium ictus: Item contra tormina. Phytuma qua-
lis sit, describere superuacuum habeo, cum sit usus eius
tantum ad amatoria. Phyllon a Graecis uocatur her-
ba in saxosis montibus, foemina magis herbacei coloris,
caule tenui, radice parua, semine rotundo, papaueri si-
mili: Haec sui sexus facit partus. Mares autem semine

tantum differens, quod est incipientis oliuæ. Vtrunque bibitur in uino. Phellandrion nascitur in palustribus, folio apij. Bibitur semen eius propter calculos & uesicæ incommoda. Phalaris thyrsus habet longum, tenuem, cæu calamum, in summo florem inclinatum: semen simile sesamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex uino uel aceto uel cum melle & lacte: Idem & uitia uesicæ sanat. Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas: Hætusæ dantur in uino contra serpentes: Prosumt & quadrupedibus. Proserpinaca herba vulgaris est, eximij aduersus scorpiones remediij. Eadem contrita, addita muria & oleo anguiam eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiam cum obmutuerint, si subiiciatur linguæ. Si deuoretur, uomitionem sequi salutarem. Rhacoma affertur ex ijs quæ supra Pontum sunt regionibus. Radix casto nigro similis, minor & ruffior paulo, sine odore, calfaciens gustu & astringens. Eadem trita uini colorem reddit, ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesq; sedat, uulnera sanat, epiphoras oculorum sedat ex passo illita. Insignita cum melle, & alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacœthæ, & sanguinem reijicientibus drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & coliacis, si febris careant, in uino: si aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici mensura adrupta, conuulsa contusis, ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur, siue intus siue extra purulentis excreationibus: item he-

patitis, spleneticiis, i schiadicis: ad renum vitia, suspiria orthopnoas. Arteriae scabritias sanat ex passo, tribus obolis potis trita, aut decoctum eius. Lichenas quoque ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes & perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis grauitates, melancholicas uertigines, lassitudinis dolores & conuulsiones. Circa Ariminum nota est herba, quam reseda[m] uocant. Discit collectiones inflammationesq; omnes. Qui curant ea, addunt haec uerba, Reseda morbos reseda, scis ne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Haec ter dicunt, totiesq; despuunt. Stoechas in insulis tantum eiusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu, pectoris dolores leuat. Antidotis quoque miscetur.

De solano, & smyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro, & thlaspe, & tragonia, & tragoni, & trago, & tragopogo, & spondyli. Et quod quidam morbi in quibusdam non sunt gentibus.

Caput

XIII.

Olanum Graeci strychnon uocant, ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandi que. Smyrnon caulem habet apij, folia latiora, & maxime circa stolones multos, quorum a sinu exiliunt pingua, ad terram infracta, odore medicato, & cum quadam acrimonia iucundo, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis, ut anethi semine rotundo, nigro, quod arescit incipiente aestate. Radix quoque odorata, gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus. Odor myrrhae

habet qualitatem, unde & nomen. Nasçitur & in saxo-
 sis collibus, & in terrenis. Vſus eius excaſcare, exte-
 nuare. Vrinam & menſes cient folia & radix. Semen
 aluum ſiſtit. Radix collectiones & ſuppuraciones non
 ueteres, item duritias diſcutit illita. Prodeſt & contra
 phalangia ac ſerpentes, admixto cachry aut polio, aut
 meliſſophyllo, in uino pota, ſed particulatim, quoniam
 uniuerſa uomitionem mouet. Qua de cauſa aliquando
 cum ruta datur. Medetur tuiſſi & orthopnoæ ſemen, uel
 radix: Item thoracis, aut lienis, aut renum, aut ueſicæ
 uitijſ. Radix autem ruptis, conuulſis. Partus quoque ad
 iuuat, & ſecundas pellit. Datur & iſchiadicis cum cre-
 thmo in uino. Sudores ciet & ructus, ideo inflationem
 ſtomachi diſcutit. Vulnere ad cicatricem perducit. Ex-
 primitur & ſucus radici, utilis feminis et thoracis præ-
 cordiorumq; deſyderijs: calſcit enim & concoquit, &
 purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus
 & ſucus illinitur, & malagmata è cortice arido. Et ad
 obſonia utuntur cum mulſo & oleo, & gero, maxime in
 elixis carnis ſimul, concoctiones facit, ſapore ſimilli-
 ma piperi. Eadem in dolore ſtomacho effica. Tele-
 phion portulaca ſimilis eſt & caule & folijs. Rami à
 radice ſepteni octoniue fruticant, folijs craſſis, carnoſis.
 Nasçitur in cultis, & maxime inter uites. Illinitur lenti-
 gni, & cum inaruit teritur. Illinitur & uutiligni, ter-
 nis ſerè menſibus, ſenis horis noctis aut diei, poſtea ſari-
 na hordeacea illinitur. Medetur & uulneribus & fiſtu-
 lis. Trichomanes adianto ſimilis eſt, exilius modo,
 nigriusq; folijs lenticulæ denſis, amaris, aduerſus inter-
 ſe. Decoctum eius ſtrāgurias ſanat in uino albo potum,

addito cimine rustico. Succus cohibet capillos defluentes, aut si effluxerint reparat. Alopeciasq; densat tritū, & in oleo illitum. Sternutamenta quoque gustatu mouet. Thaliectrum folia coriādrī habet, pinguiora paulo, caulem papaueris. Nasctur ubique præcipue in campestribus. Medentur ulceribus folia cum melle. Thlaspe duorum generum est, angustis folijs digitali longitudine, & latitudine in terram uersis, in cacumine diuisis, cauliculo semipedali, non sine ramis, peltarum specie, semine incluso, lenticulæ effigie, nisi quod infringitur, unde nomen. Flos albit. Nasctur in semitis & sepibus. Semen asperi gustus, bilem & pituitam utrinque extrahit. Modus sumendi, acetabuli mēsurā. Prodest et ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Menses quoque ciēt, sed partus necat. Alium thlaspe, aliqui Persicum napi uocant, latis folijs, radiabus magnis. Et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest & inguinibus utrique. Præcipitur, ut qui colligit, dicat sumere se contra inguina & contra omnes collectiones, & contra uulnera, unaq; manu tollat. Tragonia herba qualis sit, nō traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti. Portentosum enim est, ad alligatam triduo absumere lienes. Tragonis, siue tragon, nascitur in Cretæ tantū insulæ maritimis, iunipero similis, & semine & folio et ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus, uel semē, impositione spicula ē corpore eijcit. Tunditur recens, & cum uino illinitur, aut stecæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit, mammisq; unice medetur. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion uocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis ruben-

tibus, grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum X. aut XII. cacumina tritice ex uirio pota coeliacis, dysentericis, sanguinem excrementibus, mensiumq; abundantiae auxiliantur. Est etragopogon, quem alii comen uocant, caule paruo, foliis croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu. Et de herbis quidem memoria digna hactenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus, aliis alias uirium aetates esse. Longissimo tempore durat elaterium, ut diximus: Chamæleon niger XL. annis: Centaurium non ultra XII. Peucedanum & aristolochia ac uitis sylvestris anno in umbra seruantur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices à nobis dictas attingit, excepta spondyli, quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum uim effectusq; minui, si fructus prius maturescant: item seminum, ante radice propter suauitatem incisa. Resoluitur autem omnium uis consuetudine. Et desinunt prodesse cum opus est, quæ quotidie in usu fuerint, æque quàm nocere. Omnes uero herbæ uehementiores effectum uiribusq; sunt in frigidis locis, et in aquilonis, item siccis. Sunt & gentium differentie non mediocres. Sicut accepimus de tineis lumbricisq; inesse Aegypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: e diuerso Græciæ, Phrygiæ omnino non nasci. Minus id mirum, quàm quod in confinio Atticæ Boætiæq; Thebanis innascentur, cum absint Atheniensibus. Quæ contemplatio auferit rursus nos ad ipsorum animalium naturas, ingenitasq; iis uel certiores morborum omnium medicinas.

NAT. HIST.

Enimvero rerum omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur, aut alia satiare, nasci uoluit, artesq; salubres inseruit & uisceribus, quippe cum surdis etiam rebus inseruerit. Tum uero illa animæ auxiliā pręstantissima ex anima alia esse uoluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVS OCTAVVS.

PROOEMIUM.

De medicinis ex animalibus. Caput I.

ICTAE erant omnium rerum naturę, inter cælum ac terram nascentiũ, restabantq; quę ex ipsa tellure fodiuntur, si non herbarum ac fructuum tractata remedia auferrent transuersos, ex ipsis animalibus quę sanantur, reperta maiore medicina. Qui ergo dixerimus herbas & florum imagines, ac pleraque inuentu rara ac difficilia, uidēte cębimus quid in ipso homine profit homini, cęteraque genera remedium inter nos uiuentia? cum pręsertim, nisi carenti doloribus morbisq; uita ipsa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem insumemus operam, licet fastidii periculum urgeat; quando ita decretum est, minorem gratiæ

quàm utilitatum uitæ respectum habere. Quinimo externa quoque & barbaros etiam ritus indagabimus. Eides tantum autores appellet. Quancquam & ipsi consensu propè iudicata eligere laborauimus, potiusq; curæ rerum, quàm copiæ instituiamus. Illud admonuisse perquam necessarium est, dictas iam à nobis naturas animalium, & quæ cuiusque essent inuenta. Neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quàm profunt præbendo. Nunc quæ in ipsis auxilientur indicari, neque illic in totum ommissa. Itaque hæc esse quidem alia, illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine, ipsum sibi exquirentes, immensa statim difficultate obuia. Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut uiuentibus poculis comitiales morbi: quod spectare facientes eadem harena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum spirantemq; & unam ipsam animam ex osculo uulnerum, cum plagis ne ferarum quidem adinoueri ore fas sit humana. Alii medullas crurum quærunt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, singulorum uiscerum membrorumq; etiam sapores dixere, omnia persecuti usque ad resegmenta unguium: quasi uero sanitas uideri possit, feram ex homine fieri, morboq; dignum in ipsa medicina, egregia hercule frustratione si non prosit. Aspici humana exta nefas habetur, quid mandi? Quis ista inuenit ostenta? Tecum enim res erit euerfor iuris humani, monstrorumq; artifex, qui primus ea condidisti, credo ne uita tua obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mādere? qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista originem habuisse? Quis ueneficia

innocentiora effect quam remedia? Est barbari exter-
niq; ritus inuenerint, etiam ne Græci suas fecere has ar-
tes? Extant commentationes Democriti, ad alia noxii ho-
minis, e capite ossa plus prodesse: ad alia, amici & ho-
spitis. Iam uero ni interempti dente, gingiuas in dolore
scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus
oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon cal-
uaria interfecti, neque cremati, propinauit aquam e fon-
te noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio in-
terempti catapotia fecit, contra canis rabiosi morsus An-
theus. Atque etiam quadrupedes homines sanauere, con-
tra inflationes bouum, perforatis cornibus inferentes os-
sa humana. Vbi homo occisus esset, aut crematus, siliginē
quæ pernoctasset, suum morbis dando. Procul a nobis
nostrisq; literis absint ista. Nos auxilia dicemus, nō pia-
cula: sicuti lactis puerperarum usus mederi poterit, sicuti
bi salina tactus ue corporis, cæteraque similia. Vitam
quidem non adeo expetendam censemus, ut quoquo mo-
do trahenda sit. Quisquis es talis, æque moriere, etiam
cum obscænus uixeris aut nefandus. Quapropter hoc
primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omni-
bus bonis quæ homini tribuit natura, nullum melius esse
tempestiua morte: in eaq; id optimum, quod illam sibi
quisque præstare poterit.

An sit in medendo aliqua uis uerborum, & sanari
& depelli. Cap. II.

X homine remedium primum maxime quæ-
stionis, & semper incertæ est, ualeant ne ali-
quid uerba et incantamenta carminū. Quod
si uerum est, homini acceptum ferri oportere conueniet.

Sed uirum sapientissimi cuiusque respuit fides. In uni-
 uersum uero omnibus horis hominis credit uita, nec sen-
 tit. Quippe uictimas cædi sine precatione non uidetur
 referre, nec deos rite consuli. Præterea alia sunt uerba
 impetratæ, alia depulsoris, alia commentationis. Vidi-
 mus certis precationibus obsecrasse summos magistratus.
 Et ne quid uerborum prætereatur, aut præposterum di-
 catur, de scripto præire aliquem, rursusq; alium custo-
 dem dari qui attendat, alium uero præponi qui fœueri
 linguis iubeat: tibicinem canere, ne quid aliud exaudia-
 tur: utraque memoria insigni, quoties ipsæ diræ obstre-
 pentes nocuerint, quoties ne precatio errauerit, sic repen-
 te extis adimi capita, uel corda, aut geminari uictima
 stante. Duratq; immenso exemplo Deciorum, patris
 filiiq; quo se deuouere, carmen. Extat Tuciæ Vestalis
 incestæ precatio, qua usa aquam in cribro tulit, anno ur-
 bis DCIX. Boario uero in foro Græcum Græcamq; de-
 fossos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res esset,
 etiam nostra ætas uidit. Cuius sacri precationem, qua
 solet præire quindecimuirum collegii magister, si quis
 legat, profecto uim carminum fateatur, ea omnia appro-
 bantibus octingentorum triginta annorum euentibus.
 Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe
 mancipia fugitiua retinere in loco precatione: cum si se-
 mel recipiatur ea ratio, & deos preces aliquas exaudi-
 re, aut ullis moueri uerbis, confitendum sit de tota conie-
 ctatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere.
 Difficillimumq; ex his etiam fulmina elici, ut suo loco
 docuimus. L. Piso primo annalium autor est, Tullum
 Hostilium regem ex Numæ libris eodem quo illum sa-

crisficio Iouem caelo deuocare conatum, quoniam parum rite quaedam feciffet, fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inueniffent, miffis ob id à fenatu legatis, Hetruriae celeberrimus uates Olenus Calenus praclarum id fortunatumq; cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, Scipione prius determinata templi imagine in solo ante se: Hoc ergo dictis Romani, hic templum Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus? constantiffima annalium affirmatione transiturum fuisse fatum in Hetruriam, ni praemoniti à filio uatis legati Romani respondiffent, non planè hic, sed Romae inuentum caput dicamus. Iterum id accidiffe tradunt, cum in fastigium eiusdem delubri praeparatae quadrigae fictiles in fornace creuiffent: & iterum simili modo retentum augurium. Haec satis sint exemplis, ut appareat ostentorum uires et in nostra potestate esse: ac prout quaeque accepta sint, ita ualere. In augurum certe disciplina constat, neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredienti, obseruare se ea negauerint: quo munere diuinæ indulgentiae maius nullum est. Quid? non et legum ipsarum in duodecim tabulis uerba sunt, Qui fruges excantasset. Et alibi, Qui malum carmen incantasset. Verrius Flaccus aures ponit quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitum à Romanis sacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum effret: promittiq; illi eundem, aut ampliozem locum apud Romanos, cultum ue. Durat in pontificum disciplina id sacrum. Constatq; ideo occultatum, in cuius

in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Desigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ouorum, ut exorbuerit quisque calyces cochlearumq; protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeq; Vergilij incantamentorū amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas recantari: Et hunc unum illis esse intellectum, cōtrahiq; Marforum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiōrum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa uerba atque ineffabilia, derogent fidem ualidius, an Latina inopinata, Et quæ ridicula uideri cogit animus, semper aliquid immensum expectans, ac dignum deo mouendo, imo uero quod numini imperet. Dixit Homerus, profluum sanguinis uulnerato femine Vlixem inhibuisse carmine: Theophrastus ischiadicōs sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari. M. Varro podagris. Casarem dictatorem post unum ancipitem uehiculi casum, ferunt semper ut primum confedisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum. Licet hanc in partem singulorum quoque conscientiam coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem, letis precationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina uictimas ducentium prospera eligimus? Cur Et fascinationibus adoratione peculiari occurimus? alij Græcam Nemesis inuocantes? cuius ob id Romæ simulachrum in Capitolio est, quamuis Latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum, testa-

mur memoriam eorum à nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus? Idq; in febribus dierum observatione intelligitur. Cur ad primitias pomorū hæc uetera esse dicimus, alia noua optamus? Cur sternutamentis salutamur? quod etiam Tiberiū Cæsarem, tristissimum (ut constat) hominum, in uehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare, religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se, receptū est. Attalus affirmat scorpione uiso, si quis dicat duo, cohiberi nec uibrare ictus. Et quoniam scorpio admovuit, in Africa nemo desinat aliquid, nisi præfatus Africam. In cæteris uero gentibus, deos ante obtestatur ut uelint. Nam si mensa ad sit, nullum ponere, translaticium uidemus etiam, quoniam multas religiones pollere manifestum est. Alius salina post aurem digito relata, sollicitudinem animi propitiat. Pollices, cum faueamus, premere etiam pro uerbis iubemur. In adorādo dexteram ad osculum referimus, totumq; corpus circumagimus: quod in læuam fecisse, Gallie religiosius credunt. Fulgetras popysimis adorare consensus gentium est. Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensas profusis abominamur: recedente aliquo ab epulis, simul uerri solum: aut bibente conuiuia, mensam uel repositorium tolli, inauspicatissimum indicatur. Seruū Sulpitiū principis uiri commentatio est, quā obrem mensa linquenda non sit. Nondum enim plures quā conuiuia numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensamue, si non postea gustetur aliquid, inter dira habetur, aut omnino non esse. Hæc instituerē illi, qui omnibus negocijs horisq; interesse credebāt

deos: & ideo placatos etiam uitijs nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatum est, non nisi in pari praesentium numero: qua in re famae labor est, ad quemcunque eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapsus reddebatur, utique per mensas, uetabantiq; munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria, quid loquenti cogitant: ue id acciderit, inter execrabilissima. Si pontifica accadat ditis causa epulanti, in mensa utique id reponi adoleriq; ad larem, piatio est. Medicamenta, priusquam adhibeantur, in mensa forte deposita, negantur prodesse: Vngues refecari munditiae Romanis ta centi atque a digito indicis, multorum pecuniae religiosum est. Capillum uero contrectari, contra defluuia ac dolores capitis XVII. luna atque XXIX. Pagana lege in plerisque Italiae praedijs cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino detectos ferant, quoniam aduersetur id omnium spei, praecipueq; frugum. M. seruilius Nonianus princeps ciuitatis, non pridem in menelippitudinis, priusquam ipse eam nominaret, alius ue ei praediceret, duabus literis Graecis, Π & Α, chartam inscriptam, circumligatam lino, subnectebat collo. Mutianus ter consul, eadem observatione uiuentem muscam in linteolo albo, his remedijs curare ipsos lippitudine praedicantes. Carmina quaedam extant contra grandines, contraq; morborum genera, contraq; ambusta, quaedam etiam experta: sed prodendo obstat ingens uerecundia, in tanta animorum uarietate. Quapropter de his, ut libitum quicq; fuerit opinetur.

Remedia ex homine contra magos. Cap. III.

Omnium monstrificas naturas & ueneficos
 h aspectus, diximus in portentis gentium, &
 multas animalium proprietates, quæ repeti su-
 peruacuum est. Quorundam hominum tota corpora
 prosunt, ut ex his familijs quæ sunt terrori serpentibus,
 tactu ipso leuant percussos, suctuue modico. Quorum
 è genere sunt Psylli Marsiq; & qui ophiogenes uocan-
 tur in insula Cypri: ex qua familia legatus Hexagon no-
 mine, à consulibus Romæ in dolium serpentium conie-
 ctus, experimenti causa circummulcentibus linguis mi-
 raculum præbuit. Signum eius familiæ est, si modo ad
 huc durat, uernis temporibus odoris uirus: atque eorum
 sudor quoque medebatur, non modo salina. Nam in in-
 sula Nili Tentiri nascentes tanto sunt crocodilis terrori,
 ut uocem quoque eorum fugiant. Horum omnium ge-
 nerum in sua repugnantia interuentum quoque mede-
 ri constat: sicuti aggravari uulnera introitu eorum,
 qui unquam fuerint serpentium canis uel dente læsi. Ii-
 dem gallinarum incubitus, pecorum fetus abortu uitiât.
 Tantum remanet uirus excepto semel malo, ut uenefici
 fiant uenena passi. Remedio est, ablui prius manus eo-
 rum, aquaq; illa eos quibus medearis inspergi. Rursus
 à scorpione aliquando percussi, nunquam postea à cra-
 bronibus, uestis, apibus uel feriuntur. Minus miretur hoc
 qui sciat, uestem à tincis non attingi, quæ fuerit in fune
 re: serpentes ægre, præterquam læua manu extrahi.

De quibusdā sortilegijs, et salina hominis. Cap. IIII.

p Ythagoræ inuentis non temere fallere, impositiuo-
 rum nominum imparè uocalium numeru, clau-

ditates, oculorum'ue orbitatem, ac similes casus dextris assignare partibus, partem laevis. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis testum, in quo sit grauida, transmiserit lapide, uel missili ex his, quae tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam. Probabilius id facit hasta uelitaris, euulsa à corpore hominis, si terram non attigerit. Eosdem enim illata effectus habet. Sic et sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus et Archelaus scribunt. Quin et comitalem morbum sanari cibo è carne fera occise eodem ferro, quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicae sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam affirmabant. Nauos in facie tondere, religiosum habent etiam nunc multi. Hominum uero in primis ieiunam salinam, contra serpentes praesidio esse, docuimus. Sed et alios efficacies eius usus recognoscat uita. Despuimus comitales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo et fascinationes repercutimus dextraeq; claudicantis occursum. Veniam quoque à deis spei alicuius audacioris petimus, in sinum spuendo etiam. Eadem ratione terna de spueri deprecatione, in omni medicina mos est, atque effectus adiuuare: Incipientes furunculos ter praesignare ieiuna salina. Mirum dicemus, sed experimento facile: Si quem poeniteat ictus eminus cominus'ue illati, et statim expuat mediam in manum qua percussit, leuatur ilico percussus à poena. Hoc saepe delumbata quadrupede approbatur, statim à tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam uero aggrauant ictus, ante conatum

simili modo salina in manu ingesta. Credamus ergo &
 lichenas leprasq; ieiunæ illitu assiduo arceri: item lippē
 tudines, matutina quotidie uelut inunctione: carcinoma-
 ta, malo terræ subactis: cervicis dolorem, salina ieiuni dex-
 tra manu ad dextrum poplitem relata, lena ad sini-
 strum: si quod animal autem intrauerit, & inspuatur,
 exire. Inter amuleta est, editæ quæque urinae expue-
 re: similiter in calceamentum dextri pedis antequam in-
 duatur: Item cum quis transeat locum in quo aliquod
 periculum adierit. Marcion Smyrnaeus qui de simplici-
 bus effectibus scripsit, rumpi scolopendras marinas spu-
 to tradit: item rubetas aliasq; ranas. Ophilius, serpentes
 si quis inhiatum earum expuat. Salpe, torporem seda-
 ri quocunque membro instupente, si quis in sinum ex-
 pnat: aut si superior palpebra salina tangatur. Nos, si
 hæc, & illa credamus rite fieri: Extranei interuentu,
 aut si dormiens spectetur infans, à nutrice terna adspui,
 quanquam religione mutatur & fascinus, Imperatoriū
 quoque non solum infantium custos, qui deus inter sa-
 cra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphā-
 tium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetq;
 eosdem recipere. Similis medicina linguæ, ut sit exorata.
 à tergo fortuna, gloriæ carnifex. Morsus hominis inter
 asperros quoque numeratur. Medentur sordes ex au-
 ribus: Ac ne quis miretur, etiam scorpionum ictibus ser-
 pentiumq; statim impositæ. Melius è percussi auribus
 profunt: Ita & reducias sanari: Serpentium uero ictū,
 contusi dentis humani farina. Capillus puerorum qui
 primum decisus est, podagræ impetus dicitur lenare cir-
 cumligatus: et in totum impubium impositus. Virorum

quoque capillus, canis morfibus medetur ex aceto: Et capitum vulneribus ex oleo aut uino. Si credimus, à re-
 uulso cruci quartanis. Combustus æque capillus, carcino
 mati. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram nō at-
 tingat, inclusus in armillam, & assidue in brachio ha-
 bitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in
 pede præligatus proximo digito, tumores inguinū sedat.
 In manu dextra duo mediū lino leuiter colligati, distilla-
 tiones atque lippitudines arcent. Quin & eiectus lapil-
 lus calculoso, alligatus supra pubem leuare ceteros dici-
 tur, ac iocineris etiam dolores: ac celeritatem partus fa-
 cere. Addidit Granius, efficaciorē ad hoc esse ferro exē-
 ptum. Partus accelerat uianos, ex quo quæque concepe-
 rit, si cinctu suo soluto fœminam cinxerit, dein soluerit,
 adiecta precatione, se uinxisse eandem & soluturum,
 atque abierit. Sanguine ipsius hominis, ex quacunq; par-
 te emissō, efficacissime anginam illi tradunt Orpheus et
 Archelaus; Item ora, comitali morbo lapsorum: exurge-
 re enim protinus. Quidam si pollices pedum pungan-
 tur, ex q; his guttæ referantur in faciem: aut si uirgo de-
 xtro pollice attingat: hac coniectura censentes uirgines
 carnes edendas. Aeschines Atheniensis ex crematorum
 cinere anginis medebatur & tonsillis, unisq; & carci-
 nomatis. Hoc medicamentum uocabat botryon. Multa
 genera morborum primo coitu soluantur, primōq; fœ-
 minarum mense. Aut si non id contingat, longinqua
 fiunt, maximēq; comitiales. Quin & a serpēte ac scor-
 pione percussos, coitu leuari produnt: uerum fœminas
 uenere ea lēdi. Oculorum uita fieri negant, nec lippi-
 re eos, qui cum pedes lauant, aqua inde ter oculos tan-

gant. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura tactu sanari affirmant. Quidam uero cuiusque defuncti, duntaxat sui sexus, laeva manu auersa. Et è ligno fulgure icto, reiectis post terga manibus, de morderi aliquid, & ad dentem qui doleat admoneri, remedio esse produnt. Sunt qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus: et eum qui caninus uocetur, insepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria, psilobrum esse palpebrarum tradunt. Herba uero si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Vlcera non serpere ex osse hominis circumscripta. Alij è tribus puteis pari mensura aquas miscent, & prolabant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum clauis à cruce, in uolutum lana, collo subnectunt: aut spartum è cruce: liberatoq; condunt cauerna quam sol non attingat. Magorū hæc commenta sunt: ut eodem qua ferramenta sæpe exacta sint, subiectam ignari cervicalibus, de ueneficio deficientes euocare: inditum, ut ipse dicat, quid sibi datum sit, & ubi, & quo tempore, autorem tamen non nominare. Fulmine utique percusso, circumactum in uulnus hominem, loqui protinus constat. Inguinibus medetur aliqui, licium telæ detractum alligantes nouenis septenis uel nodis, ad singulos nominantes uiduam aliquam, atque ita inguina adalligantes licio. Et clauum aliud uel quod quis calcauerit, alligatum ipsos iubent gerere, ne sit dolori uulnus. Verrucas auellunt à uicesima luna, in limitibus supini ipsam intuentes, ultra caput manibus porrectis, & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis, cum cadat stella, si quis distin-

gat, uel cito sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affusus, lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare: Item laqueum suspendiosi circumdatum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus, in aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si uero ex alijs ossibus, impositis capiti, ex eodem osse officulis. Si panis hæreat, ex eodem in utranque aurem addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remedijs quæstuosorum gymnasia Græcorum, quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore & oleo medicinam facientibus: Vuluis inflammatis contractisq; admouentur: Sic & menses crient: sedis inflammationes & condylomata leniunt: item nervorum dolores, luxata, articulorum nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta à balineis, & ideo miscentur suppuratorijs medicamentis. Nā illa quæ sunt e ceromate permixto cæno, articulos tantum molliunt, calefaciunt, discutiunt efficacius, sed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes uirilitatis contra scorpionum ictus singularis remedijs celeberrimi autores clamant. Rursus in fæminis, quas infantium aluo editas in utero ipso contra sterilitatem subdi censent, meconium uocant. Imo etiam ipsos gymnasiarum rasere parietes: & illæ quoque sordes ex calfactoriam uim habere dicuntur: panos discutiunt. Vleeribus senum puerorumq; & desquamatis ambustis uel illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinerè cibo nimio, aut potu, aliàs uino tantum aut carne, aliàs balineis, cum quid eorum postulet ualetudo, in præsentissimis remedijs habetur. His remedijs adnumeratur exercitatio, intentio uocis,

ungue fricari cum ratione. Vehemens enim frictio spissat, lenis mollit: Multa adimit corpus, auget modica. In primis uero prodest ambulatio, gestatio, & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima: Phetisi navigatio: Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi, aut lectulo, aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera aduersum distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimum somnari circa uernum & autumnum tradunt, magisq; supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius a supinis. Solum quoque remediorum maximum ab ipso sibi praestari potest, sicuti linteorum strigiliumq; uehementia: perfundere caput aqua calida ante balinearum uaporationem, & postea frigida, saluberrimum intelligitur. Item praesumere cibis, & interponere frigidam, eiusdemq; potu somnos antecedere, & si libeat interrompere. Notandum, nullum aliud animal calidos potus sequi, ideoq; non esse naturales. Mero ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum detrium dolores: item postea oculos contra lippitudines, certa experimenta sunt.

De observatione uictus.

Cap. V.

Sicut totius corporis ualeitudini uarietate uictus inobservata. Hippocrates tradit non praedentium exta celerius senescere. Verum id re medijs cecinit, non epulis: quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se praefecturam seruo dederat, ultimoq; probro manus in cibis triumphat

li seni deducebatur, uel in Capitolio epulanti, pudenda
re, seruo suo facilius parere quàm sibi.

De sternutamento, & uenere, & ceteris re
medijs. Cap. VI.

Sternutamenta pinna grauedinem emendant,
& si quis muris nares, ut tradunt, osculo at-
tingat. Sternutamenta & singultum. Ob hoc
Varro suadet palmam altera manu scalpere. Plerique
anulum e sinistra in longissimum dexterae digitum trans-
ferre, aut in aquam feruentem manus immergere. Theo-
phrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerem da-
nauit Democritus, ut in qua homo alius exiliret ex ho-
mine. Est hercule raritas eius utilior. Athleta tamen tor-
pentes restituuntur uenere, nox reuocatur, cum e candi-
da declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori,
oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis. Ad-
sidere grauidis, uel cum remedium alicui adhibeatur,
digitis pectinatum inter se implexis, ueneficium est: idq;
compertum tradunt, Alcmena Herculem pariète. Peius,
si circa unum ambo'ue genua. Item poplites alternis ge-
nibus impone. Ideo hæc in concilijs ducum potestatum ue-
fieri uetere maiores, uelut omnem actum impediencia.
Vetere & sacris uotis ue simili modo interesse. Capite
autem aperiri aspectu magistratuum, non uenerationis
causa insere, sed (ut Varro autor est) ualetudinis, quo
firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inci-
derit, alterum comprimere prodest. Cum aqua dextre au-
riculae, sinistro pede exultare, capite in dextrum hume-
rum deuexo, inuicem e diuersa aure. Si tussis concitet,
salinam in fronte ab alio afflari. Si iaceat una, a uer-

tite morfu alterius suspendi. In cervicis dolore poplites
 fricare, aut cervicem in poplitum. Pedes in humo depo-
 ni, si nervi in his cruribus ue tendantur in lectulo. At
 si in leua parte id accidat, sinistra plantæ pollicem de-
 xtra manu apprehendi. Item e diuerso. Extremitates
 corporis uel aurium perstringi contra horrores corporis,
 sanguinem ue narium immodicum. Lino uel papyro
 principia genitalium; femur medium, ad cohibenda uri-
 nae profusua. In stomachi solutione pedes pressare, aut
 manus in feruentem aquam dimittere. Iam & sermo
 ni parci multis de causis salutare est. Triennio Mæ-
 cenatem Messium accepimus silentium sibi imperauisse,
 a' conuulsione reddito sanguine. Nam euersos scanden-
 tesq; ac iacentes, si quid ingruat, contraq; ictus, spiritus
 cohibere singularis præsidij est: quod inuentum esse ani-
 malis docuimus. Clauum ferreum defigere, in quo loco
 primum caput defixerit corruens morbo comitiali, ab-
 solutorium eius mali dicitur. Contra renum & lumbo-
 rum uesicæq; cruciatus, in balnearum solijs pronos uri-
 nam reddere, mitigatorium habetur. Vulnere nodo her-
 culis præligare, mirum quantum ocyor medicina est.
 Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, uim quandã
 habere utilem dicuntur, quippe cum Hercules eum pro-
 diderit. Numerum quoque quaternarium Demetrius
 condito uolumine & quare quaterni cyathi sextarii ue
 non essent potandi. Contra lippitudines retro aures fri-
 care prodest, & lachrymosis oculis frontem. Augurium
 ex homine ipso est non timendi mortem in ægritudine,
 quandiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna
 & urinae non ratio solum, sed etiam religio apud auto-

res inuenitur, digesta in genera. Spadonum quoque ad
 foecunditatis beneficia. Verum ex his quae referre fas sit,
 impubium puerorū contra saliuas aspidum, quas ptya-
 das uocant, quoniam uenena in oculos hominum expuat:
 Contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, arge-
 ma, palpebras, & cum erui farina contra adustiones, co-
 tra aurium pura, uermiculosq; si decoquatur ad dimi-
 dias partes cum porro capitato nouo fictili. Vaporatio
 quoque ea menses foeminarum ciet. Salpe fouet illa ocu-
 los firmitatis causa illinit sole uista, cum oui albumine, ef-
 ficacius struthio cameli, binis horis. Hac & atramenti li-
 cura abluuntur. Virilis podagris medetar, argumento ful-
 lonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri misce-
 tur canis ostreorum, aduersus eruptiones in corpore in-
 fantium, & omnia ulcera manantia. Ea exesis, ambu-
 stis, sedis uitis, rhagadis, & scorpionum ictibus illini-
 tur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius cura-
 ri pronunciauit corporum pruritus nitro addito, ulcera
 capiti, porrigines, nomas, praecipue genitalium. Sua
 cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest, conse-
 sum persuso canis morsu, echinorumq; spinis inhaerenti-
 bus, et in spongia lanis ue imposita: aut aduersus canis
 rabidi morsus, cinere ex ea subacto: Contraq; serpentium
 ictus. Nam contra scolopendras mirum prodit, uerti-
 ce tacto urinae suae gutta, liberari protinus laesos. Augu-
 ria ualeitudinis ex ea traduntur. Si mane candida, dein
 ruffa sit: illo modo concoquere, hoc concoxisse significa-
 tur. Mala signa rubra, pessima nigra: Mala bullantis
 & crassae: in qua quod subsidit si album est, significat
 circa articulos aut uiscera dolore imminere. Eadem ui-

ridis, morbum uiscerum, pallida bilis, rubēs sanguinis. Mala & in qua ueluti surfures atque nubeculae appa-
rent. Diluta quoque alba nitrosa est mortifera uero cras-
sa, graui odore: & in pueris tenuis ac diluta. Magi ue-
tant eius causa contra solem lunamq; nudari, aut um-
bram cuiusquam ab ipsa respergi. Hesiodus iuxta obstā-
tia reddi suadet, ne deum aliquem nudatio offendat. Ho-
sthanes contra mala medicamenta omnia promisit au-
xiliari, matutinis horis suam cuiq; instillatam in pedē.

De remedijs muliebribus. Cap. VII.

Vae ex mulierum corporibus traduntur, ad
portentorum miracula accedūt, ut sileamus di-
uisos membratim in scelera abortus, mensium
piacula, quæq; alia non obstetrices modo, uerumetiam
ipsæ meretrices prodidere. Capilli si cremen-
tur, odore serpentes fugari. Eodem odore uulnæ morbo strangula-
tas respirare. Cinere eo quidem, si in testa sint cremati,
uel cum spuma argenti, scabrias oculorum ac prurigi-
nes emendari. Item uerrucas, & infantium ulcera cum
melle. Capitis quoque uulnera, & omnium ulcerum si-
nus, addito melle ac thure. Pannos, podagras, cum adipe
suillo sacrum ignem, sanguinemq; sisti ilico, & formi-
cationes corporum. De lactis usu conuenit dulcissimum
esse molliissimumq; & in longa febre celiacisq; utilissi-
mum, maxime eius quæ iam infantem remouerit. Et in
malacia stomachi, in febribus, torsionibus efficacissimum
experiuntur. Item mammarum collectionibus cum thu-
re, oculo ab ictu cruore suffuso, & in dolore aut epipho-
ris si immulgeatur, plurimū prodest: magisq; cum mel-
le et narcissi suco, aut thuris polline. Semperq; in omni

usu efficacius eius quæ marem enixa sit: multoq; efficacissimum eius quæ geminos peperit mares, & si uino ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorû candido liquore; madidaq; lana frontibus impositum, fluxiones oculorum suspendit. Nam si rana salina sua oculum asperferit, præcipuum est remedium. Et contra morsum eiusdem bibitur, stillaturq; Qui simul matris filiaq; lacte inuctus sit, liberari oculorum metu in totam uitam affirmant. Aurium quoque uitis medetur, modice admixto oleo: aut si ab ictu dolent, anserino adipe tepefactum. Si odor grauior sit, ut plerumque fit longis uitis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum contra uenena, quæ data sunt e marino lepore buprestisq; ut Aristoteles tradit, dorycnion. Et contra insaniam, quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque iubent illini cum aceto. Alij cum æsipo & adipe anserino, qualiter etiam uulnarum doloribus imponitur. Aluum etiam sistit potum, ut Rabirius scribit. Et menses cæet. Eius uero quæ foeminam enixa sit, ad uita tantum in facie sananda præualet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris sanantur, cui si admisceatur impubis pueri urina & mel atticum, & omnia singulorum cochlearium mensura, murmura quæque aurium eici inuenio. Eius quæ marem peperit, lacte gustato, canes rabiosos fieri negant. Mulieris salinam quoque ieiunæ potentem diiudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras, feruentes anguli oculorum subinde madesiant: efficacius, si cibo uinoq; se pridie ea abstinerit. Inuenio & fasciâ mulieris alligato capite, do-

lores minui. Post hæc nullus est medus. Iam primum abigi grandines turbinesq; contra fulgura ipsa in mense connudata, sic auerti uolentiâ cœli. In nauigando quidem tempestates etiâ sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus monstrificis alias uti suo loco indicauimus, dira & infanda uaticinantur: Et quibus dixisse non pudeat, si in defectu lunæ solis uel congruat uis illa, irremediabilem fieri: non segnius & silente luna, coitusq; tum maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab his eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quo cunque autem alio menstruo, si nudatæ segetem ambiât erucas ac uermiculos scarabeosq; ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in Cappadocia inuentum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arua, relictis super clunes uestibus. Alibi seruatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuq; dissoluto. Cauendum ne id oriente sole faciant, sementem enim arescere. Item nouellas uites eius tactu in perpetuum ledi: rutam & ederas res medicatissimas ilico mori. Multa diximus de hac uolentia. Sed præter illa certum est, apes tactis aluearijs fugere, linâq; cum coquantur nigrescere, aciem in cultris tonsorum hebetesce, æs contactum graue uirus accipere & æruginem, magis si decrecente luna id accidat: equas, si sint grauidæ, tactas abortu pati: Quin & aspectu omnino, quamuis procul uisas, si purgatio illa post uirginitatem prima sit, aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in Iudæa nascens, sola hac uis superari, filo uestis contactæ, docuimus. Ne igne quidē uincitur quo cuncta: cinisq; etiam ille, si quis aspergat lauantis uestibus, purpuras mutat, florem coloribus adi-

mit, ne

mit, ne ipsis quidem faminis malo suo inter se immuni-
 bus. Abortum facit illitus, aut si omnino pragnans super-
 grediatur. Quæ Laïs & Elephantis inter se contraria
 prodidere de abortiuo carbone è radice brassicæ uel
 myrti uel tamaricis in eo sanguine extincto: item asi-
 nas non concipere tot annis, quot grana hordei conta-
 cta ederint: quæq; alia nuncupauere monstrifica, aut
 inter ipsas pugnancia, cum hac fecunditatem fieri ijs-
 dem modis quibus illa sterilitatem pronuncicaret, meli-
 us est non credere. Bythus Dyrrachinus hebetata aspe-
 ctu specula recipere nitorem tradit, iisdem auersa rur-
 sus contuentibus, omnemq; uim talem resolui, si nullum
 piscem secum habeant. Multi uero inesse etiam remedia
 tanto malo aiunt. Podagras illini, strumas, et parotidas,
 panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu ea-
 rum mulierum leniri. Laïs & Salpe canum rabioforū
 morsus, & tertianas quartanasq; febres, menstruo in la-
 na arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus
 Thebanus, uestis omnino ita infectæ portuicula, ac uel-
 licio, brachiali inserta. Sotira obstetrix, tertianis quarta-
 nisq; efficacissimum dixit plantas ægri subterlini: mul-
 toq; efficacius, ab ipsa muliere, & ignoranti. Sic & co-
 mitiales excitari. Ictidas medicus quartanas coitu finire
 incipientibus duntaxat mensuris, spopondit. Inter o-
 mnes uero conuenit, si aqua potusq; formidetur à mor-
 su canis, supposita tantum calici lacinia tali, statim me-
 tum eum discuti, uidelicet præualente sympathia illa
 Græcorum, cum rabiem canum eius sanguinis gustatu
 incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium ul-
 cera sanari certum est, addita caminorum farina & æ-

ra. Maculas autem e ueste eas, non nisi eiusdem urina elui. Cinerem per se rosaceo mixtum, fœminarum præcipue, capitis sedare dolores illitum fronti. Asperrimamq; uim profluuij eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoque conuenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino menstruo postibus, irritas fieri magorum artes, generis uanissimi, ut aestimare licet. Ponam enim uel modestissimum e promissis eorum: Ex homine siquidem resegmina unguium e pedibus manibusq; cera permixta, ita ut dicatur tertianæ, uel quotidianæ uel quartanæ feбри remedium quæri, ante solis ortu alienæ ianuæ affigi iubent, ad remedia in ijs morbis: quanta uanitate si falsum est, quanta ue noxa, si transferunt morbos ad innocentiores? Ex his omnium digitorum resegmina unguium, ad cauernas fornicarū abijci iubent, eamq; quæ prima caperit trahere, corruptam subnecti collo, ita discuti morbum.

Medicinæ ex animalibus peregrinis, de elephanto, & leone, & camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & scinco, & hippopotamo, & lynxibus.

Cap. VIII.

Acc sunt quæ retulisse fas sit, ac pleraq; ex ijs non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia et infanda, ut festinet oratio ab homine fugere.

In cæteris claritates animalium aut operum sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris fluxiones omnes, quas rheumatismos uocant, sistit. Ramenti eboris cum melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie, scobe paronychia tolluntur. Proboscidis tactu capitis dolor lenatur, efficacius si & sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lénia

rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Sanguis
 & syntecticis prodest, iecurq; comitialibus morbus.
 Leonis adipēs cum rosaceo, cutem in facie custodiunt à
 uitijs, candoremq; seruant, & sanant adustu niuibus,
 articulorumq; tumores. Magorum uanitas perunctis eo
 adipe, faciliorem gratiam apud reges populos ue pro-
 mittit: præcipue tamen eo pingui quod sit inter superci-
 lia, ubi esse nullum potest. Similia dentis, maxime à de-
 xtra parte, nulliq; è rostro inferiori, promissa sunt. Fel
 aqua addita, claritatem oculis inuēctis facit. Et cum adi-
 pe eiusdem, comitiales morbos discutit, leui gustu, & ut
 protinus qui sumpserē cursu id digerant. Cor in cibo
 sumptum, quartanis medetur. Adeps cum rosaceo quoti-
 dianis febribus. Perunctos eo bestiae fugiunt. Resistere
 etiam insidijs uidetur. Cameli cerebrum arefactum,
 potumq; ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi: Itē
 fel cum melle potum: hoc et anginae. Cauda arefacta sol-
 ui alium. Fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et
 dysentericis prodest illitus cinis, potusq; quantum trinis
 digitis capitur, & comitialibus morbis. Urinam fulloni-
 bus utilissimam esse tradunt: itemq; ulceribus mananti-
 bus. Barbaros constat eam seruare quinquennio & he-
 minis pota ciere alium. Setas è cauda contortas, & sin-
 stro brachio adalligatas, quartanis mederi. Hyenam
 magis ex omnibus animalibus in maxima admiratione
 posuerunt, utpote cui & ipsi magicas artes dederint,
 uimq; qua alliciat ad se homines mente alienatos. De
 permutationis sexus annua uice diximus, ceteraque de
 monstrosa natura eius: Nunc persequemur quaecunque
 medicinis produntur. Præcipue pantheris terrori esse tra-

duntur, ut ne conentur quidem resistere: & aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumq; dictu, si pelles utriusque contraria suspendantur, decidere pilos pantheræ. Cum fugiant uenantem, declinare ad dextrâ ut prægressi hominis uestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac uel ex equo hominem decidere. At si in laeuam detorserit, deficientis argumentum esse, celeremq; capturam. Facilius autem capi, si cinctus suos uenator, flagellumq; imperitans equo septenis alligauerit nodis. Mox, ut est solers ambagibus uanitas magorum, capi iubent geminorum signum transeunte luna, singulosq; prope pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis attici cyathis tribus & croci uncia, inunctum: sic & caligines discuti & suffusiones. Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Asseruari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabrias, excresecientia in oculis: Item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse, uel adaligatos ordine: humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiusdem dentes si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos cæliacis. Ventriculis, ane rem cum oleo illitum. Nervis, medullas è dorso cum oleo uetere ac felle. Febris quartanis, iecur degustatum ter ante accessiones. Podagris, spinæ cinerem cum lingua et dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter decocta atq; illita hyænæ pelle. In eodem mor-

bo prodesse & fel cum lapide asio. Tremulis, spasticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compositione. illita, aut per se felle, euulsis prius quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas, illinendasq; cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhizâ & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu. Contra nocturnos pauores umbrarumq; terrorē unus e magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur. Furentes suffiri eodem, & circumligari ante pectus cum adipe renum, aut iocinere, aut pelle præcipiunt. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, et genitale cerui si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt. Venere stimulari, genitali ad sexus suos in melle sumpto, etiam si uiri mulierum coitus oderint. Quin imo totius domus concordia, eodem genitali & articulo spinæ cum adhærente corio adseruatis, constare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion uocant. Est autem primus. In comitaliū quoque remedijs habent eum. Adipe acenso, serpentes fugari dicunt. Maxillæ parte comminuta in aniso, & in cibo sumpta, horrores sedari. Eodē suffitu mulierum menses euocari. Tantumq; est uanitatis, ut si ad brachium adal ligetur superioris rostri dextræ partis dens, iaculātium istius decerraturos negent. Palato eiusdem arefacto, & cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fautores & ulcera oris emendari. Eos uero, qui linguam in calceamento sub pede habeant, non latrari a;

canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos p-
 niciosos mitigari, siue hominum, siue quadrupedum.
 Frontis corium fascinationibus resistere. Cervicis carnes
 siue mandantur, siue bibantur, aresactæ, lumborum do-
 loribus. Nervus à dorso armisq; suffiendos nervorum
 dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris, amato-
 rium esse. Iecur potum, torminibus & calculis mederi.
 Iam cor in cibo potu ne sumptum, omnibus doloribus
 corporum auxiliari: Lienem lienibus. Omentum, ulce-
 rum inflammationibus cum oleo. Medullas, doloribus
 spinæ & nervorum, lassitudini remum. Nervos potos
 in uino cum thure, fecunditatem restituere ademptam
 ueneficio. Vulvam cum mali punici dulcis cortice in po-
 tu datam prodesse mulierum uulvæ. Adipe è lumbis
 suffiri difficulter parientes, et statim parere. E' dorso me-
 dullam adalligatam contra uanas species opitulari. Spa-
 sthis, genitale è maribus suffitu. Item lippientibus, ru-
 ptis, & contra insolationes, seruatos pedes, tactu: lauos
 dextris partibus, dextros lænis. Sinistrū pedē superlatū
 parturiēti, letalē esse: dextro illato, facile eniti. Mēbranā
 quæ fel contineat, cardiacis potā in uino, uel in cibo sum-
 ptam, suaturrere. Vesicam in uino potam, contra urinae
 incontinentiam. Quæ autem in uesica inuenta sit uri-
 na, additis oleo ex sēsamo, & melle, haustam prodesse
 ægrimonie ueteri. Costurum primam et octauam, suffi-
 tu ruptis salutarem esse. Ex spina uero parturientibus
 ossa. Sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Eo-
 dem tactis postibus, ubicunque magorum infestari artes,
 non elici deos, nec colloqui, siue lucernis, siue pelui, siue
 aqua, siue pila, siue quo alio genere tententur. Carnes se

edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiam
 num iecur efficacius. Carnes uel ossa hominis, si quæ in
 uentriculo occise inueniantur, suffitu podagricis auxilia-
 ri. Si ungues inueniantur in his, mortem alicuius capiē-
 tium significari. Excrementa siue ossa reddita cum inte-
 rimitur, contra magicas insidias pollere. Fimum quod in
 intestinis inuentum sit, arefactum, ad dysentericos uale-
 re potum: illitumq; cū adipe anserino opitulari toto cor-
 pore lassis malo medicamento, a cane uero morsis adipē
 illitum, & corium substratum. Rursus tali sinistri ane-
 re decocto cum sanguine mustolæ, perunctos omnibus
 odio uenire: Idem fieri oculo decocto. Super omnia est,
 quod extremam fistulam intestini contra ducum ac po-
 testatum iniquitates cōmonstrant, & ad successus petito-
 rum, iudiciorumq; ac litum euentus, si omnino tantum
 aliquis secum habeat. Eiusdem cauerna sinistro lacerto
 religata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam
 præsens, ut ilico sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerē
 ex oleo illitum uiris, qui sunt probrosæ molliciei, non mo-
 do pudicos, sed & seueros mores induere. Proxime
 fabulosus est crocodilus, ingenio quoque illo, cui uita in
 aqua terraq; communis. Duo enim genera eorum: Illius
 ē dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus
 (si credimus) stimulant. Canini eius dentes fibres statas
 arcent thure repleti, sunt enim caui, ita ne diebus quin-
 que ab ægro cernatur qui adalligauerit. Idem pollere et
 uentre exemptos lapillos, aduersus febrium horrores ue-
 nientes tradunt. Eadem de causa Aegyptij perungunt
 & adipe ægros suos. Alter illi sumitis, multum infra ma-
 gnitudinem, in terra tantum, odoratissimisq; floribus ui-

uit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore fœta: Crocodileam uocant, oculorum uitæ utilissimam, cum porri succo inunctis, & contra suffusiones uel caligines. Allita quoque ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua uero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit ac uaros, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optimaq; est, quæ candidissima et friabilis, minimeq; ponderosa: cum teratur inter digitos, fermentescens. Lauatur ut cerusa. Adulterât amylo, aut cimolia, sed maxime, qui aptos oryza tantum pascent. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones nihil utilius prædicant. Intestinis & reliquo corpore eius suffiri uulua laborantes salutare tradunt. Item uelleribus arcundari uapore eius infectis. Corij utriusque cinis ex aceto illitus his partibus quas secari opus sit, aut nidore cremati sensum omnem scilpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusq;, elixiū manditur ischiadicis: tussimq; ueterem sanat, præcipue in pueris, item lumborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos à crocodilis tue tur, instillaturq; morsibus. Cor annexum in lana ouis nigra, cui nullus alius color incurfauerit, et primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Iungemus illis simillima & peregrina æque animalia, priusq; chamæleontem, peculiari uolumine dignum existimatum Democrito, ac per singula mēbra desecratum, non sine magna uoluptate nostra, cognitis proditijsq; mendacijs Græ

ca uanitatis. Similis & magnitudine est supradicto cro-
codilo, spinæ tantum acutiore curuatura, & caudæ am-
plitudine distans. Nullum animal pauidius existimatur,
& ideo uersicoloris esse mutationis. Vis eius maxima
contra accipitrum genius. Detrahente enim supra uolan-
tem ad se traditur, & uoluntarium præbere lacerandū
ceteris animalibus. Caput eius & guttur si roboreis li-
gnis accendantur, imbrium & tonitruum concursus fa-
cere Democritus narrat: Item iecur in tegulisustum.
Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit, quanquam
falsa existimantes, omitemus, præterquam ubi irrisi co-
arguendum. Dextro oculo, si uiuenti eruatur, albugines
oculorum cum lacte caprino tolli: Lingua adalligata,
pericula puerperij. Eundem salutarem esse parturienti-
bus sit domi: si uero inferatur, perniciosissimū. Lingua,
si uiuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere.
Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ
tonsuræ. Pedem è prioribus dextrum, hyenæ pelle ad-
alligatum sinistro brachio, contra latrocinia terroresq;
nocturnos pollere. Item dextram mammillam contra
formidines pauoresq;. Sinistrum uero pedem torreri in
furno cum herba quæ etiam chamæleon uocetur, addi-
toq; unguento in pastillos digeri: eos in ligneo nase con-
ditos, præstare (si credimus) ne cernatur ab alijs qui ha-
beat. Armum dextrum ad uincendos aduersarios uel
hostes ualere, utique si abiectos eiusdem nervos calcue-
rint. Sinistrum, myrum, quibus monstris consecret, qua-
liter somnia quæ uelis & quibus uelis mittantur, putet
referre. Omnia ea dextro pede resolui: sicut sinistro la-
tere lethargos, quos fecerit dextrum. Capitis dolores,

inperfo uino, in quo latus alterutrum maceratum fit, sanari. Eo minis sinistri vel. pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis p. dibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi prope creditur, tridui inunctione: Serpentes fugari ignibus instillato. Mustelas contrahi in aquam coniecto. Corpore uero illito, detrahi pilos.

Idem præstare narrant iecur, cum ranae rubetæ pulmo ne illitum. Præterea iocunere amatoria dissolui. Melancholicos autem sanari, si ex corio chamaeleontis herba succus bibatur. Intestina & finem eorum, cum id animal nullo cibo uiuat, cum simiarum urina illita inimicorum ianua, odium omnium hominum his conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus sisti, serpentes soporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigataq; gemino ramo palmæ, percussam aquam discuti, ut quæ itus sine omnia appareant: utinamq; eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promisit inhiberi. Palamq; est, uirum aliis sagacem & uitæ utilissimum, nimio inuandi mortales studio prolapsum.

Ex eadem similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidiore autem & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dinoscitur a crocodilo, squamarum seta a cauda ad caput uersa. Maximus Indicus. deinde Arabicus. Afferuntur falsi. Rostrum eius & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Utique cum satyrio & erucæ semine, similis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur: per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere parimodo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodest &

contra sagittarum uenena, ut Apelles tradit, ante potestāq; sumptus. In antidota quoque nobilia additur. Sestius, plus quā drachmā pondere in uini hemina potum, perniciem afferre tradit. Præterea eiusdem decocti ius cum melle sumptum, uenerem inhibere. Est crocodilo cognatio quædam amnis eiusdem, geminūq; uictus cum hippopotamo, repertore detrahendi sanguinis, ut diximus. Plurimi autem super Saiticam præfecturam. Huius cori cinis cum aqua illitus, panos sanat: adeps frigidas febres: Item finum suffitu. Dentes ē parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius ē sinistra parte frontis in inguina adalligata, uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur. Peregrinæ sunt et lynces, quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt. Ungues earum omnes cum corio exuri efficacissime in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere potio, propudia uirorum: eiusdem aspersu fœminarum libidines inhiberi: Item pruritus corporum: Urina, stillicidia uesticæ. Itaque eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem et ingulorum dolori monstratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad nostrum orbem: primumq; communia animalium remedia, atque eximia dicemus.

Medicinae communes ex feris animalibus, aut eiusdem generis placidis. Lactis usus et observationes, et de caseis, butyro, et adipe. Cap. IX.

Item de lactis usu. Utillissimum cuique materium. Concipere nutrices exitiosum est: hi sunt enim infantes qui colostrati appellantur, den-

sato lacte in casei speciem. Est autem colostræ, prima à
 partu spōgiosa dēsitas lactis. Maxime autem alit quod-
 cunque humanum, mox caprinum: unde fortassis fabu-
 læ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hominis
 camelinum, efficacissimum ex asinis. Magnorum ani-
 malium & corporum, facilius redditur. Stomacho accō-
 modatissimum caprinum, quoniam frōde magis quàm
 herba uescuntur. Bubulum medicatius. Ouillum dulcius.
 & magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pin-
 guius. Omne autem uernum aquatius æstiuo, & de no-
 uellis: Probatissimum uero quod in ungue hæret, nec de-
 fluit. Innocentius decoctum, præcipue cum calculis ma-
 rinis. Alius maxime soluitur bubulo. Minus iſtat quod
 cunque decoctum. Vſus lactis ad omnia intus exulcera-
 ta, maxime renes, uescicam, interanea, fauces, pulmones.
 Foris pruritus cutis, eruptiones pituitæ, post abstinētiā.
 Nam ut in Arcadia bubulum biberent phthisica synte-
 thicāq; & cachectæ, ut diximus in ratione herbarum.
 Sunt inter exempla, qui asinum bibendo liberati sint
 podagra chiragræ ue. Medici speciem unam addidere
 lactis generibus, quod schiston appellauere. Id fit hoc
 modo: Ficili nouo feruet caprinum maxime, ramisq; fi-
 culneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsæ
 quot sint heminæ lactis. Cum feruet ne circumfundatur
 præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus,
 ita ne quid fundat: Ablatum, deinde igni refrigeratione
 diuiditur, & discedit serum à lacte. Quidam et ipsum
 serum iā multo potentissimum, decoquunt ad tertias par-
 tes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissime he-
 minis per interualla singulis diebus quæ inis: melius à po-

tu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis. Infunditur quoque lac contra rosiones à medicamentis factas. Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cū pisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ouillum utilius. Recens quoque dysentericis infunditur: ad colum autem crudum: Item uulua, & contra serpentium ictus: phthisicis, cantharidum, aut salamandra, aut buprestis, aut pityocampes uenenis. Primitim bubulum his qui colchicū biberint, aut cicutam, aut doryenium, aut leporem marinum: sicut asininum contra gypsum, & cerusam, & sulphur, & argentum uiuum: Item dura aluo in febris Gargarizatur quoque faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus, quos atrophos uocant: In febris etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini heminam dari, aut si in exitu cibi rosiones sentiret, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerunt e caprino. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cetera, addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi, in lactis heminis sesamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur, post bidui in ediam tertia die edera pastis capris, per triduum poto sine alio cibo. Lactis usus aliàs cōtrarius capitis doloribus, hepaticis, splenicis, nervorum uitio, febres habentibus, uertigini præterquam purgationis gratia, grauedini, tussientibus, lippis. Suillum utilissimum tenasmo, dysenteriae, necnon phthisicis. Hoc & mulieri saluberrimum qui dicerene fuerunt. De generibus caseorum diximus, cum de uberibus singulisq; animalium mēbris dicemus. Sextius

eosdem effectus equino quos bubulo tradit. Hunc uo-
 cant hippacem. Stomacho utiles, qui non sunt falsi, id est
 recentes. Veteres aluum sistunt, corpusq; minuunt, stoma-
 cho ualiores: & in totum falsa minuunt corpus, alium
 mollia. Caseus recens cum melle, sugillata emendat, mol-
 lis aluum sistit. Sedat tormina passillis in uino austero
 decoctis, rursusq; in patina tostis cum melle. Saprum uo-
 cant, qui cum sale & sorbis siccis e uino tritus potusq;
 medetur coeliacis. Genitalium carbunculis caprinus tri-
 tus & impositus: Item acidus cum oxymelite. Maculis
 in balneo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & buty-
 rum, barbarum gentium laudatissimus abus, & qui di-
 uites a plebe discernat. Plurimum e bubulo, & inde no-
 men: pinguisimum ex ouibus. Fit & ex caprino, sed
 hyeme calefacto lacte, aestate expresso tantum, crebro
 iactatu in longis uasis, angusto foramine spiritum
 accipientibus sub ipso ore, alias praeligato. Additur pau-
 lum aquae ut acescat. Quod est maxime coactum, in
 summo fluitat: id exemptum addito sale, oxygala ap-
 pellant. Reliqua decoquunt in ollis: Ibi quod supernatat
 butyrum est, oleosum natura. Quod magis uirus resi-
 pit, hoc praestantius indicatur. Pluribus compositionibus
 miscetur inueteratum. Natura eius astringere, mollire,
 replere, purgare. Oxygala fit & alio modo, acido lacte
 addito recens quod uelis acescere, utilissimum stoma-
 cho. Effectus dicemus suis locis. Proxima in commu-
 nibus adipis, laus est, sed maxime suilli, apud antiquos
 etiam religiosi. Certe nouae nuptae intrantes, etiamnum
 solenne habent postes eo attingere. Inueteratur duobus
 modis, aut cum sale, aut syncerus: tanto utilior, quanto

fit uetustior. Axungiam etiam Græci appellauere in uo-
luminibus suis. Neque est occulta uirium causa, quoniã
id animal herbarum radicibus uestitur. Itaque etiam si-
mo innumeri usus. Quamobrem non de alia loquimur
sue, multo efficaciore femina, & quæ non peperit. Mul-
to uero præstantior in apris est. Vsus igitur axungie est
ad mollienda, exalfacienda, discutienda, purgandaq;
Medicorum aliqui admixto anseris adipe, taurorumq;
seuo & asypo, ad podagras uti iubent. Si uero perma-
neat dolor cum cera, myrto, resina, picæ. Syncera axun-
gia medetur ambustis uel niue. Pernionibus autem cum
hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confric-
tis membris. Itinerumq; lassitudines & fatigationes le-
uat. Adtussim ueterem recens decoquitur quadrantis
pondere in uini cyathis tribus addito melle. Vetus etiã
phthisin in pilulis sumpta sanat quæ sine sale inuetera-
ta est. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sint,
aut quæ non sint exulcerata, salsa petitur. Quidã qua-
drantes axungia & mulsi in uini cyathis tribus de-
coquunt contra phthises, quintoq; die picem liqui-
dam in ouo sumi iubent, circumligatis lateribus &
pectoribus, & scapulis eorum qui phthisin sentiunt.
Tantaq; est uis, ut genibus etiam adalligata, redeat in
os sapor, eamq; expuere uideantur. E sue quæ non pe-
perit, aptissime utuntur ad cutem mulieres. Contra sca-
biem uero quiuis, admixto iumentorum seuo, pro parte
tertia, & picæ, pariterq; subfernefactis. Syncera par-
tus in abortum uergentes nutrit, collryi modo sub-
dita. Cicatrices concolores facit cerusa admixta, uel
argenti spuma. At cum sulphure, unguium siabridica.

emendat. Medetur & capillo fluenti: Et ulceribus in ca-
 pite mulierum cum gallæ parte quarta: Et infumata pi-
 lis oculorum. Datur & phthificis unciatim, cum uini
 ueteris hemina decocta, donec tres uncia e toto residat.
 Alij & mellis exiguum adiungunt. Panis illinitur cum
 calce, Item furunculis duritiæq; mammarum, Rupta et
 conuulsa, & spasinata, & luxata sanat. Clauos & ri-
 mas calli; uitia, cum elleboro albo: Parotidas admixta
 farina salsamentariæ testæ: quo genere proficit et ad stru-
 mas. Pruritus & papulas in balneo perunctis tollit,
 alioq; etiamnum modo podagricis prodest mixto oleo
 uetere, contrito una sarcophago lapide, & quinquefolio
 tuso in uino, uel cum calce, uel cum cinere. Facit & pe-
 culiare emplastrum LXXXV. pondo, centum spumæ
 argenteæ mixtis. Vtilissimum contra inflammationes ulce-
 rum adipe uerrino confici, & inungi putant utile: ijsq;
 quæ serpan, illinire cum resina. Antiqui maxime axi-
 bus uehiculorum perungendis, ad faciliorem circum-
 actum rotarum utebantur: unde nomen: sic quoque uti-
 li medicina cum illa ferrugine rotarum ad sedis uitia
 uirilitatisq;. Et per se axungiam medici antiqui maxi-
 me probabant renibus detractam, & exemptis uenis
 aqua cœlesti fricabant crebro, decoquebantq; fictili nouo
 sæpius, tum demum asseruantes. Conuenit salsam magis
 emollire, exalfacere, discutere, utilioremq; esse uino lo-
 tam. Massurius palmam lupino adipi dedisse antiquos
 tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas,
 ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adipis
 eadem in his quæ ruminant seui est, alijs modis nõ mi-
 noris potentia. Perficitur omne, exemptis uenis aqua
 marina

marina uel salsa lotum, mox in pila tusum, aspersum marina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo sole ad candorem reducitur. A re-
nibus autem omne laudatissimum est. Si uero uetus re-
uocetur ad curam, liquefieri prius iubent. Mox frigida
aqua lauari sæpius, dein liquefacere affuso uino quàm
odoratissimo. Eodemq; modo iterum ac sæpius coquunt,
donec uirus euanescat. Multi priuatim sic taurorū, leo-
numq; ac pantherarum, & camelorum pingua, cura-
ri iubent. Vsus dicitur suis locis. Communis & ratio
medullarum est. Omnes molliunt, explent, siccant, excal-
faciunt. Laudatissima ceruina, mox uitulina, dein hirci-
na et caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ,
siccataq; in umbra per cribrum. Dein liquatæ per lin-
tea exprimuntur, ac reponuntur in fictili locis frigidis.

Inter omnia autem communia animalium, fel præ-
stantius in effectu. Est enim uis eius excalfacere, morde-
re, scindere, extrahere, discutere. Minorum animalium
subtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamenta
utilius existimatur. Taurino præcipua potentia, etiã in
ære pellibusq; colore aureo ducendis. Omne autem cura-
tur recens præligato ore lino crasso, demissum in feruen-
tem aquam semihora, mox siccatum sine sole, atque in
melle conditum. Damnatur equinum tantum inter uene-
na, ideo flammæ sacro equum tangere non licet, cū Ro-
mæ publicis sacris equus etiam immoletur. Quin &
sanguis eorum septiciam uim habet. Item equarū præ-
terquam uirginum erodit, emarginat ulcera. Taurinus
quidē recens inter uenena est, excepta Aegira. Ibi enim
sacerdos terræ uaticinatura, tauri sanguinē bibit prius-

quam descendat in specus. Tantum potest sympathia illa de qua loquimur, ut aliquādo religione uel loco fiat. Drusus tribunus plebis traditur caprinum bibisse, cum pallore & inuidia ueneni sibi dati insimulare Q. Cæpionem inimicum uellet. Hircorum sanguini tanta uis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter acrius induretur, scabricia tollatur uehementius quàm lima. Nō igitur & sanguis animalium inter communia dici potest, & ideo quisque suis dicitur effectibus. Digeremus enim in animalia singula usus, plurimumq; contra serpentes. Exitio his esse ceruos nemo ignorat, ut si quæ sunt, extractas cauernis mandentes. Nec uero ipsi spirantesq; tantum aduersantur, sed membratim quoque. Fugari eas nidore cornus si iuratur, dictum est. At e summo gutture usts ossibus, congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substratæ, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoque ex aceto potum ab ictu, & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoq; eius inueterati, uel genitale maris salutariter dantur in uino: Item uentres qui centipelliones uocantur. Fugunt & omnino dentem cerui habentes, aut medulla perunctos seu uel cerui aut hinuli. Summis autem remedijs præfertur hinulei coagulum, in matris utero execti, ut indicauimus. Sanguine quoque ceruino, si una urantur dracotion & cunilago & anchusa lentisci ligno, contra hi serpentes dicunt. Dissipari deinde, si sanguine detracto adijciatur pyrethrum. Inuenio apud autores grecos animal ceruo minus, & pilo denum simile, quod ophion uocatur. Sardiniam id tantum ferre solitam. Hoc interijssæ arbitror. Et ideo medicinas ex eo omitto.

Mediāne de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex bestijs contra omnes morbos. Cap. X.

Pri quoque cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum cum ruta potum ex uino. Item adeps cū melle resinaq; Simili modo uerrinum iecur, exemptis dūtaxat fibris, quatuor obolorum pondere, uel cerebrum in uino potū. Caprarum cornu uel pilis accensis, fugari serpentes dicunt: aneremq; eorum potum uel illitum contra ictus ualere: Item lactis haustus cum uua taminia, uel urina cum aceto scillitico: Caseum caprinum cum origano impositum, uel serum cum cera. Milia prater ea remediorū ex eo animali demonstrantur, sicut apparebit: quod equidem miror, cum febris negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiamnum effectus auget eius, qui singularis natus sit. Fimum quoq; caprarum in aceto decoctum, & illitum in ictus serpentium, placet, & recentis canis in uino: Atque in totum, difficilius se recolligentes a serpentium ictu, in capribus optime conualescunt. Qui efficacius uolunt mederi, occise caprae alium dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alij carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodemq; nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne et fimo equi in agro pasci, coagulo leporis ex aceto, contraq; scorpionem & mu rem araneum. Aiunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. A scorpione percussis, fimum caprae efficacius cum aceto decoctum auxiliatur. Lardum iusq; decocti potum his, qui buprestem hauserint. Quinetiam si

quis asino in aurem percussus a scorpione se dicat, trāsire malum protinus tradunt: uenenataq; omnia accenso eius pulmone fugere. Et simo uituli suffiri percussos a scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circumcidunt ad uinas usque partes quidam, carnemq; uituli admovent, & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tusam. Laudant hirci iecur, quo imposito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ finum ex uino illitum, aut melle: Melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus, caprinum caseum sicutum cum origano imponunt, & bi bi iubent: Ad hominis morsus carnem bubulam coctam. Efficacius uituli, si non ante quintum diē soluant. Veneficijs rostrum lupi resistere inueteratum aiunt, ob idq; uillarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida existimatur: quippe tāta uis est animalis, præter ea quæ retulimus, ut uestigia eius calcata equis afferant torporem. Iis qui argentum uiuum biberint, lardum remedio est. Asinino lacte poto uenena restinguuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut uiscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpalum, aut pharicon, aut dorycenium, & si coagulum alicui nocuerit, nam id quoque uenenum est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum, aut non multo postea tepefacto. Nullū enim celerius euanescit. Ossa quoque asini confracta et decocta, contra leporis marini uenenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserūt Græci, quoniam terræ illæ non gigneabant. Veruntamen

fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debent. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes habuerunt Græci in experimentis, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis, portione tamen eadem efficaciora omnia ex his credi par est. Sic quoq; lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt, maxime supradicta, & si ephemerum impetum sit, aut si cantharides data, uomitione omnia egeri: Sic & caprino iure cantharides. Cōtra ea uero quæ exulceratione enecant, serum uitulinum seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugis potas butyrum remedium est, cum aceto ferro calefacto: quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleum non sit, uicem eius representat. Multipedum morsus cum melle sanat. Omasi quoque iure poto uenena supradicta expugnari putant. Privatim uero aconita & cicutas: Itemq; uitulino seuo: Caprinus caseus recens, his qui uiscum biberint. Lac uero contra cantharidas remedio est, & contra ephemerum potum cum tannia uua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica uenena sumitur: hœdinus contra reliqua, Coagulum hœdi contra uiscum, & chameleontem album, sanguinemq; taurinum, contra quem & leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus, coagulum leporis, uel hœdi, uel agni, drachmæ pōdere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus aduolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum, sicut fel ueneficijs ex mustela rustica factis.

De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus.

Cap. XI.

Inc deinde reuertemur ad genera morborum.

h Capilli defluuia ursinus adeps admixto ladanio & adianto continet, alopeciasq; emendat, & raritatem superciliarum cum fungis lucernarū, ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cum uino prodest. Ad hæc & cornus ceruini cinis è uino, utq; non tædia animalium capillis increstant. Item fel caprinum cum creta cimolia & aceto, sic ut paululū capilli inarescant: Item fel hircinum cum urina tauri. Si uero uetus sit, etiam surfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini, spissari capillum putant, & è canitie uindicari si rasis illinatur, plumboq; tritus cum oleo. Densari & asinini pulli cum urina, admiscensq; nardum fastidij gratia. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepesactis illinunt. Capitis ulcera manātia, urina tauri efficaciter sanat: Item hominis uetus, si cyclaminum adiutor & sulphur. Efficacius tamen et uitulinum fel: quo cum aceto calefacto, & lendes tolluntur. Seuum uitulinum cum sale tritum, capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpiū adeps, sed præcipue fel, & finum cum sinapi, pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoq; prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt: fimo cum melle alopecias expleri: Item ungularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo, capitis

dolores sedat: Item aqua pota, quæ e' bonis aut asini potu relicta est: Et si credimus, vulpis mascula genitale circumligatum: cornus cervini cinis illitus ex aceto uel rosaceo, aut ex irino. Oculorum epiphoras bubulo seu oleo cocto illinunt: Cervini cornus cinere scabrias eorū inungunt, mucrones autem ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini suffusiones, prodest. Cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates: Item felle urfino. Epinyctidas, adipe aprino cum rosaceo. Ungula asinina cinis inunctus e' suo lacte, cicatrices oculorum, et albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore irita cum fuligine, pilis, et palpebrarum uitijs angulorumq; occurrit: calliblephariq; modo fuligo in huc suo temperatur: optime ellychnio papyraceo oleoq; sesamino, fuligine in nouo uase pennis deterfa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coërcet. Felle tauri cum oui albo, collyria fiunt, aquaq; dissoluta inunguntur per quatridiu. Serum uituli cum anseris adipe et ocimi succo, genarum uitijs aptissimum est. Eiusdem medullæ cum pari pondere ceræ et olei uel rosacei, addito ouo, duritiæ genarū illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle. Vtrunque uero sero calido fouendum. Siata lippitudo, lumbulis suū tostis atque contritis, et impositis tollitur. Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: Item dorcades. Et ob id finum earum cera circumdatum noua luna deuorare iubent, et quoniam noctu æque quoque cernant. Sanguine hirano sanari lusciosos putat: nyctalopas à Græcis dictos: Capræ uero iocinere, in uino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inun-

gunt, aut felle caprae, carnesq; eas uesci, & dum coquantur oculos uaporari praecipiunt. Id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri, iocinere in ollis decocto: quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt: cum melle, contra caligines: cum ueratri candidi tertia parte, contra glaucomatia: cum uino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras uero, euulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut inunctio inarescat. Contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata, fel efficacius putant. Nec abdicant firmum ex melle illitum epiphoris contraq; dolores medullarum: Item pulmonem leporis, Sedat caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoque adipe, uel medulla suu, friatri oculos contra lippitudines praecipiunt. Nam uulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant. Aurium dolori & uitij medetur urina apri in uitro seruata: Fel apri uel suis, uel bubulum, cum oleo cycino & rosaceo aequis portionibus. Praecipue uero taurinum, cum porri succo tepidum, uel cum melle si suppurent. Contraq; odorem grauem per se tepesactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. Quidam etiam in grauitate aures sic perluendas putant. Alij cum senecta serpentium & aceto includunt lanas, ante aqua calida collutas. Et si maior sit grauitas aurium, fel cum myrrha & ruta in malicorio exalfectum infundunt: Lardum quoque pingue: Item firmum asini recens cum rosaceo instillatur: Omniaq; ea tepesacta. Vtilior equi spuma, uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Senum bubulum cum adipe anserino:

Butyrum recens. Vrina capri uel tauri, uel fullonia uetus calfacta, uapore per lagenæ collum subeunte. Admiscentur & aceti tertiā partem. Et aliquid urinae uituli qui nondum herbam gustauerit. Fimum etiam mixto felle eiusdem. Et cutem quam relinquunt angues, ex calfactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & serum uituli cum anseris adipe, & ocini succo: eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus uerrinum ē scrophæ exceptum priusquam terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum ē naturis uitulorum factum & in aqua liquatum. Alijs uitijs adeps uulpium. Item fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, ē lacte mulieris. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina caprae, uel hirci, uel si pus sit. In quocunque autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies uiginti insumata. Laudant & coagulum leporis tertia de narū parte, dimidiaq; sagapeni in aminæo uino. Parotidas uersinus adeps comprimit, pari pondere cerae & taurini seui: addunt quidam hypocisthidem: & per se butyrum illitum, si prius foueantur fœnigræci decocti succo. Efficacius cum strychno. Prosunt & uulpium testes, & taurinus sanguis aridus tritus. Vrina caprae calefacta instillata auribus. Fimumq; eiusdem cum axungia illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresq; eorum mitigat, siue infricentur, siue colluātur. Quidam efficaciorē ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrātur. Dentificia utroque modo sūt. Magnum remedium est & in luporum capitis cinere. Certumq; est in excrementis eorum plerumque inueniri

ossa. Hæc ad alligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores, Et capitis eorum cinis dentifricum est. Adiectoq; nardo mulcet graueolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem misuisse malunt. Reperitur in latere leporis acui os simile, hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus, eos qui labant cum dolore ad motus confirmat. Eiusdem cinis cum myrrha, dentifricum est. Ossa quoque ex ungulis suum combusta, eundem usum præbent. Item ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices uertuntur. Iisdem sanari, dimissis in fauces, iumentorum uerminationes notum est: sed & combustis dentes confirmari. A sinino quoque lacte percussu uexatos, aut dentium eiusdem cinere: Lichene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, sed in equorum genibus, ac super ungulas. Præterea in corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maxime simile: hoc scarificari dolorem, aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonstrant. Equarum uirus a coitu in lychnis accensum, Anaxilaus prodidit, equinorum capitum uisus representare monstrifice: Similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet, ut affusum aeris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, ad motos mares equos ad rabiem coitus agit. Medetur dentibus & fabrile glutinum, in aqua decoctum illitumq; & mox paulo detractum, ita ut confestim colluantur uino, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, uel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis, dentifricio

placet, & omnium ferè uillaticarum quadrupedum, ne
sepius eadem dicantur.

Ad faciei uitia, ceruicis & pectoris morbos. C. XII.

Vtem in facie erugari & tenerescere, & can-
c dorem custodire lacte asinino putant. Notumq;
est quasdam quotidie D. custodito numero fo-
uere: Poppea hoc Neronis principis instituit, balinearum
quoque sic solio temperato, asinarum gregibus ob hoc
eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito
tolluntur: Efficacius cum cerusa. Syncero uero ea uitia
quæ serpunt, insuper imposita farina hordeacea. Vlæra
in facie membrana è parta bouis madida. Friuolum uĩ
deatur, non tamen omittendum, propter desyderia mu-
lierum: Talum candidi iuueni, quadraginta diebus no-
ctibusq;, donec resoluator in liquorem decoctum, & il-
litum linteolo, candorem cutisq; erugationem præstare.
Fimo taurino malas rubescere aiunt, non crocodileam
illini melius, sed foueri frigida & ante & postea iu-
bent. Aestates, & quæ decolorem faciunt cutem, finum
uituli cum oleo et gummi manu subactum emendat. Vl-
cera oris ac rimas, seuum uituli uel bouis cum adipe an-
seris & oamĩ succo. Est & alia mixtura, seuo uituli cū
medulla cerui, & albæ spinæ folijs una tritis. Idẽ præ-
stat et medulla cum resina, uel si uaccina sit, iusq; è car-
ne uaccina. Lichenas oris præstantissime uincit glutinũ,
factum è genitalibus uitulorum, liquatum aceto cum sul-
phure uiuo, ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die re-
cens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum,
quas & iecur hirci calidum illitum tollit, sicut elephan-
tasin fel caprinum: etiamnum lepras ac furfures, tau-

ri, uel addito nitro. Vrina asini circa canis ortum, macu-
 las in facie: Fel utriusque per sese aqua infractum, eui-
 tatisq; solibus ac uentis post detractam cutem. Similis
 effectus in taurino seu uitulino uel felle, cum semine ca-
 nilae ac cinere e cornu ceruino, si canicula exoriente co-
 buratur. Asinino seu cicatricibus ac licheni leprisq; ma-
 xime color redditur. Hirsi fel & lentigines tollit, admi-
 xto caseo ac uiuo sulphure spongiaeq; cinere, ut mellis sit
 crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluerunt, mixtis ca-
 lidis fursuribus pondere oboli unius, quatuorq; mellis,
 prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & serum cu
 melanthio, & sulphure, & iride. Labrorum fissuris cu
 adipe anserino, ac medulla ceruina resinaq; & calce.
 Inuenio apud autores, his qui lentiginem habeant nega-
 ri magicæ sacrificiorum usum. Lacte bubulo aut capri-
 no tonsillae & arteriae exulceratae leuantur: Gargari-
 tur tepidum, ut est expressum, aut calefactum. Caprinu
 utilius, cum malua decoctum & sale exiguo. Linguae
 exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargari-
 zatu. Tonsillis autem priuatim renes uulpium aridi, cu
 melle triti illitiq; Anginae fel taurinum uel caprinum
 cum melle. Iecur melis ex aqua oris grauitate, ulceraq;
 butyrum emendat. Spinam aliud ne quid faucibus ad-
 haerens, felis extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut
 delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum, uel bubu-
 lum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e uino in
 linteolo exulceratis duntaxat imponitur. Discutit et un-
 gulae asini uel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & urina
 calefacta: Et bouis ungulae cinis ex aqua: Fimur quo-
 que feruens ex aceto, Item serum caprinum cum calce,

aut finium ex aceto decoctum, testesq; uulpini: Prodest
 & sapo: Gallorum hoc inuentum rutilandis capillis, ex
 seuo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus mo-
 dis, spissus ac liquidus: uterq; apud Germanos maiore
 in usu uiris quàm fœminis. Cerui cum dolores butyro
 aut adipe ursino perfricatur. Rigores bubulo seuo, quod
 & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem
 (opisthotonon uocant) leuat urina caprae auribus infusa,
 aut finium cum bulbis illitum. Ungues contusos fel cu-
 iuscunque animalis circumligatum. Pterygia digitorum
 fel taurinum, aqua calida dissolutum. Quidam adijci-
 unt sulphur & alumen, pari pondere omnium. Tussim
 iecur lupi ex uino tepido sanat: ursinumq; fel admixto
 melle: aut ex cornu bubuli summis partibus cinis: uel sa-
 lina equi, triduo potu eam mori tradunt: pulmo cerui-
 nus cum gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle
 quotidiano ecligmate. Efficacior est ad id subulo ceruorū
 generis. Sanguinem expuentes, ceruini cornus cinis: co-
 agulum leporis tertia parte denarij cum terra samia et
 uino myrteo potum sanat. Eiusdem fimi cinis in uino
 uesperis potus, nocturnas tussis. Pili quoque leporis suffi-
 ti, extrahunt pulmonibus difficiles excreationes. Puru-
 lentas autem exulcerationes pectoris pulmonisq; & a
 pulmone graueolentiam halitus, butyrum efficacissime
 inuat, cum pari modo mellis Attici decoctum donec ruf-
 fescat, & matutinis sumptum ad mensurā ligulae. Qui-
 dam pro melle, laticis resinam addere maluerunt. Si
 sanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinē
 modice & cum aceto sumptum: Nam de taurino crede-
 re, temerarium est. Sed glutinum taurinum tribus

obolis cum calida aqua bibitur in uetere sanguinis ex-
creatione.

Ad stomachi mala, lumborum dolores & re-
num uitia. Cap. XIII.

Tomachum exulceratum lactis asinini potus
reficit: Item bubuli. Rosiones eius caro bubu-
la admixto aceto & uino cocta. Rheumatif-
mos cornus cervini cinis. Sanguinis excreationes hœdi-
nus sanguis recens, ad cyathos ternos, cum aceto acri
pari modo feruens potus: Coagulum tertia parte ex ace-
to potum. Iocineris dolores, lupi iecur aridum ex mulso:
Asininum iecur aridum cum petroselini partibus dua-
bus, ac nucibus tribus, ac melle tritum, & in cibo sum-
ptum: Sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante o-
mnia efficax est potus equiferorum sanguinis. Proxime
lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut serum ex
eo bibatur, addito in tres heminas cyatho nasturtij albi,
perfusi aqua, deinde melle diluti: Iecur quoque mulpi-
num, aut pulmo, in uino nigro, aut fel ursinū in aqua,
laxat meatus spirandi. Lumborum dolores, & quæcū-
que alia mollire opus sit, ursino adipe perfricari conue-
nit: cinerem aprini aut suilli fimi inueterati, aspergi po-
tione uini. Afferunt & magis sua commenta. Primum o-
mnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari:
eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem. Huic
admiscent finum caprinum, & subdito linteolo uncto
caua manu, quantum pati possit. feruens, sustineri iu-
bent: ita ut si læua pars doleat, hæc mediana in dextra
manu fiat, aut e contrario. Fimū quoque ad eum usum
acus areæ punctis tolli iubent. Modus curationis est, do

nec vapor ad lumbos sentiat peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt, item lumbos ipso fimo cum melle, suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis finum bubulum imponunt, calfactum in folijs cinere feruenti. In renum dolore leporis renes erudos deuorari iubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes. Lienem sedat fel apri uel suis potum, uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen inueteratus lien asini, ita ut in triduo sentiat utilitas. Asinini pulli finum, quod primum edidit, polean uocant Syri: dant in aceto mulso. Datur & equi lingua in ueterata ex uino, praesentaneo medicamento, ut didicisse se ex barbaris Caelius Bion tradidit. Et lien bubulus simili modo. Recens autem assus uel elixus, in cibo. In uescia quoque bouis alij capita XX. tusa, cum aceti sextario, imponuntur ad lienis dolorem. Eadem ex causa emulsiem uituli quanti indicatus sit, iubet magi, nulla pretij contatione, quoniam hoc quoque religiose pertineat. Diuisumq; per longitudinem annecti tunicae utrinque, & induentem pati decedere ad pedes. Dein collectum in umbra arescere. Cum hoc fiat, simul residere lienem aegri uitium, liberariq; cum morbo dicitur. Prodest et pulmo uulpium cinere siccatus, atque in aqua potus. Item haedorum lien impositus.

Ad aluum sistendam, coeliacos, dysentericos, inflationes alui, rupta, tenasmon & tineas, & colum.

Caput

XIIII.

4 Luum sistit ceruinus sanguis, item cornus cinis: iecur aprinum ex uino potum citra salem, recēsq;

item assum suillum, uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua. Aliqui & gallam adijciunt, alij per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquae. Sanguis hircinus in carbone decoctus: Corium caprinum cum suo pilo decoctum, suco epoto. Coagulum equi, & sanguis caprinus, uel medulla, uel iecur aluum soluit: Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum. Vel lactis equini potus: item caprini cum sale et melle: Caprae fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum, coeliacis & dysentericis medetur, iecur uaccinum: Cornus ceruini cinis, tribus digitis captus in potione aquae: Coagulum leporis subactum in pane: Si uero sanguinem detrahunt, in polenta: Aprini, uel suilli, uel leporini fimi cinis, inspersus potioni tepidae uini. Vituli quoque ius uulgariter datum, inter auxilia coeliacorum & dysentericorum tradunt. Lactis asinini potus utilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino, utriusque uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen uocant, etiam si sanguinem detrahant: uel fimi cinis, dentiumque eiusdem tusorum farina, salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum praecipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitae carnes umbilico imponere. Caseus recens uaccinus immittitur ad utrumque uitium. Item butyrum heminis quatuor, cum resina

cum resinæ terebinthina sextante, aut cum malka decocta, aut rosaceo. Datur & serum uitulinum, aut bubulum. Item medullæ excoquantur cum farina & cera exiguoq; oleo, ut sorberi possint: Medulla & in pane subigitur: Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedi in leporis coagulo potest è uino tepido, uel semel, arbitrantur aliqui. Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina, uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caseum mollem suadent: Veterem autem in farina tritum, celiacis & dysentericis dari, cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis: Iecur asini capræ, celiacis subuenit, magisq; etiam hirci, in uino austero decoctum potumq; uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam uero decoquunt à tribus sextarijs aquæ ad heminam, addita ruta. Vtuntur & liene asini capræ hirciue, & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, capræ à renibus maxime, ut per se hauriatur: protinusq; modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum serum admixta polenta & cumino, & anetho, acetoq; illinunt & uentrem celiacis, fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrumque uitium & coagulo hirci in uino myrtite, magnitudine fabæ potest: & sanguine eiusdem in cibum formato, quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis glutinum & taurinum, aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum. Intestinorum uitijs magnopere prodest coagulum ceruorum, decoctum cum lente betæq; atque ita in cibo sumptum: Leporis pi-

lorum cinis cum melle decoctus: Lactis caprini potus decoctus cum malua, exiguo sale addito. Et si coagulum addatur, maioribus emolumentis fiat. Eadem uis est & in feno caprino in sorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hœdi cinis, rupta intestina sarcare mire traditur: Fimium leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, ita ut deploratos sanauerint. Laudant et caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenaſmos, id est, crebra et inanis uoluntas egerendi, tollitur potio lacte asinino: Itē bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa, si terram non attigerint, colo medentur adalligata brachio: Polea quoque supradicta magnopere prodest in ſappa decocta. Item ſuilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ: Cornus ceruini teneri cinis, cochleis africanis cum testa sua tufis mixtus, in uini potione.

Ad uesicæ cruciatus & calculos: de genitalium et ſedis uitijſ, & inguinum remedijs. Cap. XV.

U Esicæ calculorūq; cruciatibus auxiliatur urina apri, & ipsa uesica pro cibo sumpta: Efficacius, si prius ſumo maceratur utrunque. Vesicam elixam mandi oportet, et à muliere fœminæ ſuis. Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis ſimiles, candidi, ſicuti in uulgaribus ſue: quibus contritis atque potis in uino, pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis ſua urina eſt, ut niſi egeſta fugæ non ſufficiat, ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati, in uino poti, calculos pellunt. In perna ſuis articulos eſſe diximus, quorum de

coctum ius facit urinae utile. Asinini testes inueterati tri-
tiq; & in uino mero dati, uesica medentur. Calculos ex-
pellunt lichenes equini ex uino aut mulso poti diebus
XL. Prodest et ungulae equinae cinis, in uino, aut aqua.
Item finium caprarum in mulso, efficacius syluestrium:
Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis, cere-
brum apri uel suis, sanguisq; Vitia uero quae in eadem
parte serpunt, iecur eorum combustum, maxime iunipe-
ri ligno cum charta et arrenico sanat: Fimi cinis, uel bu-
bulum, cum alumine Aegyptio ac muria ad crassitudi-
nem mellis subactum, insuper beta ex uino cocta imposi-
ta: caro quoque. Manantia uero ulcera, seuum cum me-
dulla uituli in uino decoctum, uel caprinum cum melle
rubiq; suato: uel si serpant, finium etiam prodesse cū mel-
le dicunt aut cum aceto, & per se butyrum. Testium tu-
mor, cū seuo uituli, addito nitro cohibetur: uel fimo eius-
dem ex aceto decocto. Urinae incontinentiam cohibet
uesica aprina, si assa mandatur: Ungularum apri uel
suis cinis potioni inspersus: Vesicae foeminae suis combu-
sta ac pota. Item hodi uel pulmo: Cerebrum leporis in
uino: Eiusdem testiculi tostī, uel coagulum cum anseri-
no adipe in polenta: Renes asinini in mero triti poti q;
Magis uerrini genitalis cinere potio ex uino dulci demo-
strant urinam facere in canis cubili, ac uerba adijcere,
ut ipse urinam faciat ut canis in suo cubili. Rursus ciet
urinam uesica suis, si terram non attigerit, imposita pu-
bi. Sedis uitijs praeclare prodest fel ursinum cum adipe:
Quidam adijciunt spumam argenti ac thus. Prodest et
butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsae
res statuunt, ut sint illitu faciles. Praeclare medetur. &

taurinum fel, in linteolis conserptis: rimasq; perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, seuum vituli, maxime ab inguinibus cum ruta: Cateris vitijs medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex uino. Panos & apostemata in quacunque parte, sanguis ursinus discutit: Item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interficiatur reddere urina, liquidiorē initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omniq; suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum melanthio. Et ungula equina cinis cum oleo & aqua illitus: Sanguis equi, præcipue admisarij: Et sanguis bubulus: Item fel. Caro quoque eisdem effectus habet calida imposita: & ungula cinis ex aqua aut melle: urina caprarum: hircorumq; carnes in aqua decoctæ: aut finum ex his cum melle decoctum: fel ursinum siue uerrinum: urina suum in lana imposita. Femina atteri aduriq; equitatu, notum est. Vtilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusq; illinire. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres, totidem nodis alligatæ intra ulcus.

De podagris, ad morbum comitalem, ad syderatos, morbumq; regium, ossaq; fracta, remedia. C. XVI.

Podagris medetur ursinus adeps, taurinumq; seuum, pari pondere & ceræ. Addunt quidam hypocisthida & gallam. Alij hircinum præferunt seuum cum fimo capræ, et croco, sinapiue, uel cau

libus edere tritis, ac perditio uel flore cucumeris sylue-
 stris: Item bouis finum cum aceti fec. Magnificant &
 uituli, qui nondum herbam gustauerit, finum, aut per
 se sanguinem tauri: Vulpē decoctam uinam, dneoc ossa
 tantum restent: lupum uel uinum oleo cerati modo inco-
 ctum: seuum hircinum, cum helxines parte aqua, sina-
 pis tertia: Fimi caprini cinerem cum axungia. Quin et
 ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo feruente,
 utilissime tradūt. Articulorumq; uicys fel ursinum uti-
 lissimum esse, & leporis pedes adalligatos. Podagras
 quidam mitigari pede leporis uiuētis absasso, si quis se-
 cum assidue habeat. Perniones ursinus adeps, rimasq;
 pedum omnes sarcit: Efficacius alumine addito: seuum
 caprinum: Dentium equi farina: Aprinum uel snillum
 fel: cum adipe pulmo impositus: & si subtriti sint contu-
 si ne offensatione. Si uero adusti frigore, leporini pili ci-
 nis: Eiusdem pulmo contusus dissectus, aut pulmonis ci-
 nis. Sole adusta, seuo asinino aptissime curantur. Item
 bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas calliq; uitia, fimi
 apri uel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat.
 Talorum cinis, pulmo aprinus, aut snillus, aut cerui-
 nus. Attritus calceamentorum, urina asini cum luto suo
 illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Per-
 niones uero corium combustum: melius ex uetere cal-
 ceamento. Iniurias ē calceatu, ex oleo corij caprini cinis.
 Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis, cum lilij bul-
 bis decoctis, addito melle modico: Itemq; omnia inflam-
 mata & suppuraciones minantia. Eadem res & poda-
 gris prodest, et articularijs morbis, ē maribus præcipue
 nitulis. Articulorum attritis, fel aprorum uel suum,

lintheo calefacto impositum: vituliq; qui nondum herbæ gustauerit, finum: Item caprinum cum melle in aceto decoctum. Vngues scabros serum vituli emendat: Item caprinum admixta sandaracha. Verrucas uero auferit vitulini fimi cinis ex aceto: asini urinae lutum. Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, uel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua: Item aprinam urinam ex aceto mulso: efficacius, quæ inaruerit in uesica sua. Dantur & suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte, præcedente uini abstinentia, & sequente continuis diebus. Dantur & leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in uino albo, per dies XXX. Item coagula eiusdem. Asini cerebrum ex aqua mulsa, insinuatū prius in folijs, semuncia per dies: uel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto mense potus: Item testes sale asseruati, & aspersi, potioni, in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfactata accedente morbo comitalem resistit. Sunt, qui e mare nigroq; cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna præcipiant. Alij carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies XL. bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officina miscent, eademq; potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus, lichenq; in aceto mulso bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, ut uolunt magi. Serum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum uero sublimæ ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usi nidor. Syderatis urina pulli asinini nar

do admixto perunctione prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis: Sanguis asinini pulli ex uino. Item finum asinini pulli, quod primum adidit à partu, datum fabae magnitudine è uino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterq; uis est. Fraetis ossibus praesentaneus maxillarum apri cinis uel suis. Item lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum finum ex uino uetere, aperit, extrahit, persanat. Febres ardet ceruorum caro, ut diximus. Eas quidem quae certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter salsus adalligatusq; si credimus magis. Est genus febrim, quod amphimerinum uocant. Hoc liberari tradunt, si quis è uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquae hauserit. Quartanis magis excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circitu. Quis hoc quaeſo inuenire potuit? quae uel est ista mixtura? cur digitus potissimum bubonis electus est? Modestiores iecur felis decreſcente luna occisa inueteratum sale, ex uino bibendum ante acceſſiones quartanae dixerunt. Iidem magis fini bubuli cinere conſperſo puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante acceſſione propinant. Datur & caſeus caprinus recens cum melle diligenter ſero expreſſo.

Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos: ad ignem ſacrum, & ad dolores neruorum remedia. C. XVII.

Elancholicis finum uituli in uino decoctum
m remedio est. Lethargicos excitat asini lichen,
naribus illitus ex aceto: Caprini cornus nideat

aut pilorum: iecur aprinum. Itaque & ueternosis datur. Phthiasis medentur, iecur lupi ex uino, macra suis foeminae herbis pasta lardum, carnes asininae ex iure sumptae. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, sed pabulo uiridi pasto bone, fumum harundine haustum prodesse tradunt: Bubuli quoque cornus mucronem exustum, duorum cochleariorum mensura, addito melle, pilulis decoratis. Caprae seuo in pulte ex alica & phthisin & tussim sanari, uel recenti cum mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum ad datur, rutaeq; ramo permisceatur, non pauci tradunt. Rupicaprae seu cyatho, & lactis pari mensura, deploratum phthisicum conualuisse certus autor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo: & cerui pulmonem maxime subulonis, siccatum in fumo tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur urina uesicae apri paulatim data in potus: Efficacius quae inaruerit cum uesica sua: Fimi ceruini maxime subulonis, sed & bubuli, de armentinis loquor (quod bolbiton uocant) cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, bonis foeminae in mulieribus, & ex altero sexu in uiris, quod ueluti mysterium occultarunt magi: Fimum uituli masculi illitum: Fimi uituli cinis cum semine staphylini, aequa portione ex uino: Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorum putant hircorum, utique si lentisco pascantur. Igni sacro ursinus adeps illinitur, maxime qui est ad renes: Vitulinum fimum recens, uel bubulum: Caseus caprinus siccus cum porro: Ramenta pellis ceruinae deiecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi spuma aut ungula cinis. Eruptionibus pituitae, asi-

nini fini cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus capri-
nus siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto.
Pustulis suilli fini cinis aqua illitus, uel cornus ceruini
cinis. Luxatis recens finum aprinum uel suillum:
Item uitulinum: Verris spuma recens cum aceto, finum
caprinum cum melle. Bubula caro imposita tumore
sanat. Finum suillum in testa calefactum tritumq;
cum oleo, duritias corporum omnes tollit optime.
Adeps e lupis illitus in his quæ rumpere opus est, plu-
rimum proficit: Finum bubulum in cinere calefactum,
aut caprinum in uino uel aceto decoctum. In furuncu-
lis serum bubulum cum sale: aut si dolor est, intinctum
oleo, liquefactum sine sale, similiq; modo caprinum. In
ambustis ursinus adeps cum lilij radicibus: Aprinum
aut suillum finum inueteratum: Setarum ex his e peno-
cillis tectorijs cinis cum adipe tritus: Tali bubuli cinis,
cum cera & medulla ceruina: Fel tauri: Finum lepo-
ris: Sed caprarum finus sine cicatrice sanare dicitur.
Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum
& genitalibus: Nec quicquam efficacius prodest ambu-
stis. Sed adulteratur nihil æque, quibus suis pellibus inue-
teratis, calceamentisq; etiam decoctis. Rhodiaceum fidelis-
simum: eoq; pictores & medici utuntur: Id quoque quo
candidius, eo probatius. Nigrum & lignosum damna-
tur. Nervorum doloribus, finum caprinum decoctum
in aceto cum melle, utilissimum putant, uel putrescente
nervo. Spasmatæ & percussu uitiata, fimo aprino curant,
uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tra-
ctos, rotæ uel uulneratos: & quoquo modo sanguine con-
tuso, uel si reces illinatur. Sunt qui incoxisse aceto, utilius

putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuul-
neratisq; & euerfis ex aceto salutarem promittunt. Re-
uerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Feruntq; &
Neronem principem hac potione recreari solitum, cum
sic quoque se trigatio approbare uellet. Proximam sul-
lo fimo uim putant.

Ad sanguinem sistendum: contra ulcera & car-
cinomata, ad scabiem remedia: & quæ in-
fixa corpori extrahunt, et quæ cicatrici-
bus prosunt. Cap. XVIII.

Anguinem sistit coagulum ceruinum ex ace-
to: Item leporis: Huius quidem & pilorum ci-
nis: Item ex fimo asinino cinis: & pilorum
quidem cinis illitus. Efficacior uis est maribus aceto ad-
mixto, & in lana ad omne profluvium imposito. Simi-
liter ex equino capite & femine: Aut fimi uitulorum ci-
nis illitus ex aceto. Item caprini cornus uel fimi ex ace-
to: Hirani uero iocineris dissecti sanies efficacior: Et cinis
utriusque ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus. Hir-
cini quoque utris uinaei duntaxat cinis, cum pari pon-
dere resinæ, quo genere sistitur sanguis, & uulnus glu-
tinatur. Hædinum quoque coagulum ex aceto, & femi-
num eius combustorum cinis, similiter pollere tradun-
tur. Ulcera sanat in tibijs cruribusq; adeps ursinus, ad-
mixta rubrica. Quæ uero serpunt, fel aprinum cum re-
sina & cerusa: Maxillarum apri uel suum cinis: Fimū
suum illitum sicutum: Item caprinum ex aceto subferue-
factum. Cætera purgantur & explentur butyro: Cornus
ceruini cinere, uel medulla cerui: Felletaurino cum cy-
prino oleo, aut fimo aprino, aut hirano. Fimum recans

suum, uel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis. Phagedænis & fistulis immittitur fel tauri, cum succo porri, aut lacte mulierum, uel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis aspersum uino. Gangrenas ursinam fel penna illitum. Asini ungularum cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica ui. Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedænas uocant in ulcerum genere, cori bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intumescere. Fimam bubulum cum melle. Fenum uituli cinis sordida ulcera, & quæ cacœthe uocant e lacte mulieris sanat. Recentes uero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat ulcera. Quæ uero serpant, cohibet seuum cum cera: Item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacœthe, hœdi foeminum cinis e lacte mulieris. Et aduersus carbunculos, suis foeminæ cerebrum tostum illitumq; scabiem hominis, asininæ medullæ maxime abolent. Urinæ eiusdem cum suo luto illitæ: Butyrum etiâ, quod in iumentis proficit cum resina calida: Glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas finum bubulum, unde et nomen traxere: Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: iterumq; cum inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac similia corpori extrahuntur felis excrementis: Item capræ ex uino: coagulo quocunque, sed maxime leporis, cum thuris polline et oleo, aut cum uiscâ pari pondere, aut cum propoli. Cicatræ

res nigras seuum asinum reducit ad colorem. Fel nutuli extenuat calefactum. Medici adiungunt myrrham, et mel, & crocum, æreaq; pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiscunt.

Ad muliebria mala medicina, & ad infantium morbos, & ueneris remedia. Cap. XIX.

Vlcerum purgationes adiuvat fel taurinum lana succida appositum. Olympias Thebana addidit hyssopum & nitrum: Cornus ceruinæ cinis potus. Item vuluas laborantes, illitu quoque: et fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino suffire prodest. Tradunt, ceruas cum senserint se gravidas, lapillum deuorare: quem in excrementis repertum, aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum. Inueniuntur & officula in corde & in uulua, perquam utilia gravidis parturientibusq;: Nam de pumice, qui in uaccarum utero simili modo inuenitur, diximus in natura bouum. Lupi adeps illitus vuluas mollit, dolores earum iecur. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit, adeo, ut etiam contra illatas noxias ualeat. Eundem superuenire, perniciosum est. Magnus & leporis usus mulieribus. Vuluam adiuvat pulmo aridus potus. Profluvia iecur cum samia terra ex aqua potum. Secundas coagulum: cauentur pridiana balinea. Illitu quoque cum croco & porri succo, uellere appositum abortus mortuos expellit. Si uulua leporum in cibis sumatur, mares concipi putant. Hoc & testiculis eorum et coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum his, quæ parere desierint, restibilem fecunditatem asferre.

Sed pro conceptu, leporis saniem & uiro magi propi-
nant, Item uirgini nouem grana fimi, ut stent perpetuo
mammæ: coagulum quoque ob id cum melle illinunt:
Sanguinem, ubi euulsos pilos renasci nolunt. Inflationi
uulvæ, finum aprinum suillum uel cum oleo illini pro-
dest. Efficacius sistit farina aridi, ut aspergatur potioni,
uel si grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte suis po-
to cum mulso adiuantur partus mulierum. Per se uero
potum, deficientia ubera puerperarum replet. Eadem cir-
cumlita sanguine foeminae suis, minus crescent. Si dolêt,
lactis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumptum,
& purgationes earum adiuvat. Sanat & uuluarum
exulcerationes eiusdem animalis senum inueteratum,
& in uellere appositum duritiem uuluarum emollit.
Per se uero recens uel inueteratum, ex aqua illitum, psi-
lothri uim obtinet. Eiusdem animalis lien inueteratus,
ex aqua illitus mammis, abundantiam facit. Vulvas suffi-
tu corrigit. Ungulæ asininae suffitæ partum maturant,
ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibentur, quoniam
uiuentem partum necant. Eiusdem animalis finum si re-
cens imponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur.
Nec non & cinis eiusdem fimi, qui & uulvæ prodest
impositus. Equi spuma illita per dies XX. priusquam
primum nascantur pili restringuntur. Item cornus cerui
ni decocto: melius, si recentia sint cornua. Lacte equino
iuantur uulvæ collutæ. Quod si mortuus partus sen-
tiatur, lien ex aqua dulci potus eicit. Item ungulæ suffi-
tu, aut finum aridum. Vulvas procidentes butyrum in-
fusum sistit. Induratum uulnam aperit fel bubulum ro-
saceo admixto, foris uellere cum resina terebinthina im-

posito. Aiunt & suffitu fini e mare boue, procidentes
 uulvas reprimi; partus adiuuari. Conceptus uero
 uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem
 fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana af-
 firmat felle taurino, & adipe serpentium, & ærugine,
 addito melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinum quo-
 que fel, si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum uul-
 uæ, etiam duritiæ uentris emollit, & profluum mi-
 nuit umbilico peruncto, atque in totum uulvæ prodest.
 Modum statuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam,
 admixto amygdalino oleo, quātum esse satis appareat,
 hoc in uellere imponunt. Masculi fel uituli, cum mellis
 dimidio tritum, seruatur ad uulvas. Carnem uituli si
 cum aristolochia inassatam edant arca conceptum, ma-
 res parituras promittunt. Medulla uituli in uino ex a-
 qua decocta cum seuo, exulcerationibus uuluarum im-
 posita prodest. Item adeps uulpium, excrementumq; fe-
 lium: hoc cum resina et rosaceo impositum. Caprino cor-
 nu suffiri uulvam, utilissimum putant. Syluestrium ca-
 prarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæ-
 terarum uero fel, callum uuluarum emollit inspersum,
 & a purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri uis
 efficitur, si euulsis pilis triduo seruatur illitum. Proflu-
 uium quamuis immensum, urina capræ pota sisti, obste-
 trices promittunt, & si finum illinatur. Membrana ca-
 prarum in qua partus editus, inueterata potuq; sumpta
 in uino, secundas pellit. Hædorum pilis suffiri uulvas,
 utile putant, & in profluuio sanguinis coagulum bibi,
 aut hyoscyami semen imponi. E boue syluestri nigro si
 sanguine ricini lumbi perungantur mulieri, tædium ue-

neris fieri dicit Osthane. Idem amoris, pota hirci urina, admixto propter fastidium nardo. Infantibus nihil butyro utilius, per se & cum melle: priuatim & in dentitione & ad gingivas, & ad oris ulcera. Dēs lupi adalligatus, infantium pauores prohibet, dentientiꝫ morbos, quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi, equis quoque adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere, si statur infantium aluus. Iecur asini, admixta modice panace, instillatum in os, à comitialibus morbis et alijs infantes tuetur: hoc XL. diebus fieri præcipiunt. Et pellis asinina iniecta, impavidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstant infantibus, adalligati, efficacius si terram non attingere. Lien bubulus in melle editur, & illinitur ad lienis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lien uituli in uino decoctus, tritusq; & illitus, ulcuscula oris. Cerebrum caprae magis per anulū aureum traiectum, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, catarrhosq; infantium morbos. Caprinum finium inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime puellas. Lacte caprino, uel cerebro leporum perunctæ gingivæ, faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur: Vulgus & gratiam corpori in VII. dies friuolo quidem ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magis felle caprae sacrificatae duntaxat illito oculis, uel sub puluino posito, somnum alluci dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis. Coitus stimulat fel aprinū illitum: Item medullæ suum haustæ: serum asininum,

anseris masculi adipe pmixto illitum: Item a' coitu equi Vergilio quoque descriptum uirus, & testiculi equini aridi, ut potioni interiri possint, dexter' ue asini testis in uino potus pro portione, uel adalligatus brachiali. Eiusdē a' coitu spuma collecta roseo panno, et inclusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale in oleum ferues mergrubet septies, eoq; perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, uel tauri a' coitu urinam, lutoq; ipso illini pubem. At ē diuerso muris fimo illito, cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumptus eo die: Item hardinus.

Mira. de animalibus.

Cap. XX.

Ira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerunque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse, recordantibus quonam loco id reposuerint. Iecur luporum equinae ungulae simile esse, & rumpi equos, qui uestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiae uim quandam inesse. In incendijs si fimi aliquid egeratur ē stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesq; . Hircorum carnes uirus non resipere, si panem hordeaceum eo die quo interficiantur ederint, laser' ue dilutum biberint. Nullas uero teredinē sentire, luna decrescēte induratas sale. Adeoq; nihil omissum est, ut leporem surdum celerius pinguescere reperianus. Animalium uero medicinas: Si sanguis profluat iumentis, suillum fimum ex uino infundendum. Boum autem morbis senum, sulphur uiuum, alliū syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem. Carnem caballinam discoctam, potus
suum

suum morbis mederi. Omnium uero quadrupedū mor-
bis, capram solidam cum corio, & ranam rubetam
discoctas. Gallinaceos non attingi à uulpibus, qui iecur
animalis eius aridum ederint: uel si pellicula ex ea col-
lo inducta, galli inierint: Similia in felle mustelæ. Boues
in Cypro contra tormina, hominum excrementis sibi me-
deri. Non subteri pedes boum, si prius cornua pice li-
quida perungantur. Lupos in agrum non accedere, si
capti unius pedibus infractis, cultroq; adacto,

ex quo caperit trahi: Aut si

uomerem, quo primus

sulcus eo anno in

agro du-

ctus

sit, excus-

sum aratro, fo-

cus larii, quo familia

conuenit, absumat: ac lupum

nulli animalium nociturum in eo

agro quandiu id fiat. Hinc

deinde reuertemur ad

animalia sui ge-

neris, quæ

aut

placida non sunt, aut fera.

Plinius.

nnn

C. PLINII SECUNDI NATVRA
LIS HISTORIAE LIBER
VIGESIMVS NONVS.

PROOEMIUM.

De medicina & inuentoribus eius, de origine medici-
nae, & quando primum clinice, & quando pri-
mum iatroleptice, & de Chrysippo & Erasistra-
to, & empirice, & Herophilo, & reliquis illustri-
bus medicis, & quoniam ratio medicinae mutata sit,
& qui primus Romae medicus, & quando, &
quid de medicis antiqui Romani iudicauerint,
& vitia medicinae.

Caput I.

ATVRA remediorum, atque multi-
do instantiam ac praeceptorum, plura
de ipsa medendi arte cogunt dicere: quā-
quam non ignarus sim nullis ante haec
Latino sermone condita, ancepsq; lu-
bricum esse rerum omnium novarum, talium utique
quā steriles gratiae difficultates in promendo: sed quo-
niam occurrere uerisimile est omnium qui haec cogno-
scant cogitationi, quoniam modo exoluerint in medici-
nae usu, quae tam parata atque pertinentia erant: mi-
rumq; & indignum protinus subit, nullam artium in
constantiorum fuisse, & etiamnum sepius mutari, cum
sit fructuosior nulla. Dūs primum inuentores suos assi-
gnauit, & caelo dicauit. Necnon & hodie multifariam

ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde fama in etiā crimine, ictum fulmine Aesculapium fabulata, quoniā Tyndaridam reuocauisset ad uitam: Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, uulnerum tamen duntaxat remedijs: Sequentia eius (mirum dictu) in nocte densissima latuere usque ad Peloponnesiacum bellum: tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo. in primis clara ac ualida, & Aesculapio dicata. Is cū fuisset mos, liberatos morbis scribere in templo eius dei quid auxiliatum esset, ut postea similitudo proficeret, exscripsisse ea traditur: atque (ut Varro apud nos credit) iam templo cremato, instituisse medicinam hāc quae clinice uocatur. Nec fuit postea quaestus modus, quoniā Prodicus Selymbriæ natus, discipulus eius, instituens quam uocant ietralepticen, reuictoribus quoque medicorum ac mediastrinis uectigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, plurimumq; etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato, C. talentis donatus est à rege Ptolemæo filio eius, ut incipiamus et præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans, empiricen coepit in Sialia, Acrone Agri-
gentino Empedoclis physici autoritate commendato. Dissederuntq; ea scholæ, & omnes eas damnauit Herophilus, in muscos pedes uenarum pulsu descripto per ætatum gradus. Deserta deinde & hæc secta est, quoniam necesse erat in ea literas scire. Mutata & quam postea Asclepiades (ut retulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quæ inter initia scripsit, illo

mox recedente à uita ad sua placita mutauit. Sed & il-
 la Antonius Musa eiusdem autoritate diui Augusti, quæ
 contraria medicina graui periculo exemerat. Multos
 prætereo medicos, celeberrimosq; ex ijs Cassios Carpi-
 nos, Aruntios, Albutios, Rubrios. CCL. H-S annua mer-
 cede ijs fuisse apud principes. Q. Vero Stertinius impu-
 tauit principibus, quod H-S quingenis annuis conten-
 tus esset: sexcena enim sibi quæstu urbis fuisse numera-
 tis domibus ostendebat. Par & fratri eius merces à
 Claudio Cæsare infusa est: censusq; quanquam exhau-
 sti operibus Neapoli exornata, hæredi H-S CCC. reli-
 quere quantum ad eam ætatem Aruntius solus. Exor-
 tus deinde est Vectius Valēs, adulterio Messalinæ Clau-
 dij Cæsaris nobilitatus, pariterq; eloquentiæ affectator.
 Is eam potentiam nactus, nouam instituit sectam. Ea-
 dem ætas Neronis principatu ad Thessalum transili-
 uit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadā
 in omnis æui medicos perorantem: quali prudentia in-
 genioq; æstimari uel uno argumento abunde potest, cum
 monumento suo (quod est Appia uia) iatronicen se in-
 scripserit. Nullius histrionum equarumq; trigarij comi-
 tator egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis
 arte geminata, ut cautior religiosiorq; ad syderum mo-
 tus ex ephemeride mathematica cibos dando, horasq; ob-
 seruādo, autoritate eum præcessit. Nuperq; centies H-S
 reliquit muris patriæ, mœnibus quoque alijs penè non
 minori summa extructis. Hi regebant fata, cum repente
 ciuitatem Charmis ex eadem Massilia inuasit, damna-
 tis non solum prioribus medicis, uerum & balineis: fri-
 gidaq; etiam hybernis algoribus lauari persuasit, inersit

ægros in lacus. Videbamus senes consulares usque in
 ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Annei
 Senecæ astipulatio. Nec dubium est, omnes istos famam
 nouitate aliqua aucupantes, animas statim nostras nego-
 ciari. Hinc illæ circa ægros miserae sententiarum concer-
 tationes, nullo idem censente, ne uideatur accessio alteri-
 us. Hinc illa infelicias monumenti inscriptio, turba se me-
 dicorum perisse. Mutatur ars quotidie toties interpollis,
 & ingeniorum Græciæ statu impellimur. Palamq; est,
 ut quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem ili-
 co uitæ nostræ necisq; fieri: ceu uero non milia gentium
 sine medicis degunt, nec tamen sine medicina: sicut Pop-
 Ro. ultra sexcentissimum annum, neque ipse in accipien-
 dis artibus lentus, medicinæ uero etiam audius, donec ex-
 pertam damnavit. Etenim per censere insignia priscorū
 in his meritis conuenit. Cassius Hemina ex antiquis
 autor est, primum e medicis uenisse Romam Peloponne-
 so Archagathum Lysaniæ filium, L. Aemilio, M. Liui-
 o C O S S. anno urbis D. XXXV. eiq; ius quiritium datū
 & tabernam in compito Acilio emptam ob id publicæ.
 Vulnerarium eum tradunt fuisse uocatum, mireq; gra-
 tum aduentum eius initio: mox a seuitia secandi ur-
 diq; transisse nomen in carnificem, & in tædium artē
 omnesq; medicos: quod clarissime intelligi potest ex M.
 Catone, cuius auctoritati triumphus atque censura mini-
 mum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem uer-
 ba eius ipsa ponemus, Dicam de istis Græcis suo loco
 Marce fili quid Athenis exquisitum habeam, & quod
 bonum sit eorum literas inspicere non perdiscere. Vin-
 tam nequissimum & indoctile genus illorum, et hoc pu-

et natem dixisse, Quandocunque ista gens suas literas
 dabit, omnia corrumpet. Tum etiam magis si medicos
 suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes
 medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides ipsa sit,
 et facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros, et
 spurcius nos quam alios opicos appellatione fodant.
 Interdixi tibi de medicis. Atque hic Cato DCV. anno
 urbis nostrae obiit, LXXXV. suo, ne quis illi defuisse pu-
 blice tempora, aut privatim vitae spatia ad experiendum
 arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam
 credimus? Minime hercule. Subijcit enim quia medicina
 et se et coniugem usque ad longam senectam perdu-
 xerit, ipsi scilicet quae nunc nos tractamus. Profite-
 turque esse commentarium sibi quo medeatur filio, servis
 familiaribus, quem nos per genera usus sui differimus.
 Non rem antiqui damnabant, sed artem. Maxime uero
 questum esse immani pretio vitae recusabant. Ideo tem-
 plum Aesculapii etiam cum reciperetur is deus, extra
 urbem fecisse, iterumque in insula traduntur. Et cum Grae-
 cos Italia pellerent, diu etiam post Catonem excepisse
 medicos. Augebo providentiam illorum. Solam hanc ar-
 tem Graecarum nondum exercet Romana grauitas
 in tanto fructu, paucissimi quirritium attingere, et ipsi
 statim ad Graecos transfugae. Imo uero autoritas aliter
 quam Graece eam tractantibus, etiam apud imperitos
 expertesque linguae non est. Ac minus credunt, quae ad sa-
 lutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in
 hac artium sola euenit, ut cuiusque medicum se profes-
 so statim credatur, cum sit periculum in nullo menda-
 cio maius. Non tamen illud intuemur: Adeo blanda est

spirandi pro se cuique dulcedo. Nulla præterea lex quæ
 puniat inscitiam capitalem, nullum exemplum uindi-
 ctæ. Discunt periculis nostris, & experimenta per mor-
 tes agunt: medicoq; tantum hominem occidisse impunitas
 summa est. Quinimo transit conuiuium, & intemperā-
 tia culpatur, utroq; qui periire arguuntur. sed decurie
 pro more censuris principum examinantur, inquisitio
 per parietes agitur, & qui de nummo iudicat à Gadi-
 bus columnisq; Herculis accersitur: de exilio uero non
 nisi die XL. quinque electis uiris datur tabella. At de in-
 dice ipso quales in consilium eunt, statim occisuri? Meri-
 to, dum nemini nostrum libet scire quid salutis opus
 sit. Alienis pedibus ambulamus, alienis oculis agnosci-
 mus, aliena memoria salutamus, aliena uiuimus opera.
 Perieruntq; rerum naturæ pretia, & uitæ argumenta.
 Nihil aliud pro nostro habemus quàm delicias. Non de-
 seram Catonem tam ambitiosæ artis inuidiæ à me obie-
 ctum, ut à senatu illum qui ita censebat: idq; non crimi-
 nibus artis arreptis, ut aliquis expectauerit. Quid enī
 uenenorum fertilius, aut unde plures testamentorum in-
 sidia? Iam uero & adulteria etiam in principum do-
 mibus, ut Eudemi in Linia Drusi Cæsaris: Item Valen-
 tis, in qua dictum est regina. Non sine artis ista, sed ho-
 minum. Non magis hæc urbi timuit Cato, ut equidem
 credo, quàm reginas. Ne auaritiā quidem arguam, rā-
 pacesq; mundinas pendentibus fatis, & dolorum indica-
 turam, ac mortis arram, aut arcana præcepta, squamā
 in oculis emouendam potius quàm extrahendam: per
 quæ effectū est, ut nihil magis prodesse uideretur, quàm
 multitudo grassantium. Neque enim pudor, sed æmuli

prætia summittunt. Notum est ab eodem Charmide unū
 ægrum ex provincialibus H-S ducentis conductum, et
 Alconti vulnerum medico H-S. C. condemnato ademisse
 Claudium principem, Eidemq; in Gallia exulanti, &
 deinde restituto acquisitum non minus intra paucos an-
 nos. Et hæc personis imputentur. Ne fecem quidem aut
 inscitiam eius turbæ arguamus, ipsorumq; intemperan-
 nam in morbis, aquarum calidarum diuerticulis: impe-
 riosam in ediam, & ab ijsdem deficientibus cibos sæpius
 die ingestos: nulle præterea pœnitentiæ modis, culinarum
 etiam præceptis & unguentorū mixturis, quando nul-
 las omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces, cō-
 ciliariq; externa prætia, displicuisse maioribus credide-
 rim equidem, non tamen hoc Catonem providisse, cum
 damnaret artem. Theriace uocatur excogitata composito
 luxuria. Fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit
 natura, quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotū
 ex rebus LIIII. componitur, interim nullo pondere æ-
 quali, & quarundam rerum sexagesima denarij uni-
 us imperata. Quodeorum perfidiam istam monstra-
 te? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Osten-
 tatio artis & portentosa scientiæ uenditatio manifesta
 est: Ac nē ipsi quidem illam nouere. Comperiq; uulgo
 pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi,
 inscitia nominis, quod esse uenenum docebimus inter pi-
 gmenta. Verum hæc ad singulorum salutem pertinent.
 Illa autem quæ timuit Cato, atque providit, innocentio-
 ra multo & parua opinatu, quæ procures artis eiusdem
 in semetipsis fœtentur. Illa perdere imperij mores, illa
 quæ sani patimur, luctatus, ceromata cœu ualetudinis

causa instituta: balineæ ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minus validus exiret, obediētiſſimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones, et rursus perpotationes, ac pilorū eniratio instituta resinis eorum: itemq; pectines in faminis quidem publicati. Ita est profecto, lues morum, nec aliunde maior quàm e medianā, uatem prorsus quotidie facit Catonem, et oraculum: Satis esse ingenia Græcorū inspicere, non perdiscere. Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisq; populi Romani annis aduersus artem, in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundā persuasiones, qui prodesse nisi pretiosa non putant. Neque enim dubitauerim aliquibus fastidio futura quæ dicuntur animalia: at non Vergilio fuit, nominare formicas nulla necessitate, et gurguliones, ac lucifugas congesta cubilia blatis: non Homero inter prælia deorum improbitatem muscæ describere: non naturæ gignere ista, cum gignat hominem. Proinde causas quisque et effectus nō res æstimet. Ordinem autem a confessis, hoc est, lanis ouisq; ut obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam si alienis locis, tamen obiter dicti necesse erit. Nec deerat materiæ pompa, si quicquam aliud intueri liberet, quàm fidem operis: Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis mdoq; medicinis, æu uero id certum esset, atque non fabulosum. Irridere est, uitæ remedia post millesimum annum reditura monstrare.

De medicina lanarum.

Cap. II.

Anis auctoritatem ueteres Romani etiam reli-
 giosam habuere, postes à nubentibus attinge-
 iucentes. Præterq; cultum & tutelam contra
 frigora, sucida plurima præstant remedia ex oleo ui-
 noq; aut aceto, prout quæq; mulceri morderiq; opus sit,
 et astringi laxariue, luxatis membris, dolentibusq; ner-
 uis impositæ, & crebro suffusæ. Quidam etiam salem
 admiscunt luxatis. Alij cum lana rutam trita adipemq;
 imponunt. Item contusis tumentibusq;. Halitus quoque
 oris gratiores facere traditur, confriatis dentibus atque
 ginguis admixto melle. Prodest & phreneticis suffitu.
 Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo, et alio mo-
 do indite auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus
 uetustis imponitur cum melle. Vulnere ex uino, uel ace-
 to, uel aqua frigida & oleo expressa sanat. Arietis uelle-
 ra lota frigida ex oleo madefacta, in muliebris malis
 inflammationes uulvæ sedant. Et si procidant, suffitu re-
 primunt. Sucida lana impositæ subditaq; mortuos par-
 tus euocat. Sistit etiā profluvia earum. At canis rabiosi
 morsibus inculcata post diem septimam soluitur. Redu-
 nias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro, sulphure, oleo,
 aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidissima
 imposita bis die, lumborum dolores sedat. Sanguinemq;
 sistit ex ariete sucida, articulos extremitatū præligās.
 Laudatissima omnis è collo, natione uero Galatica, Ta-
 rentina, Attica, Milesia. Sucidam imponunt & desqua-
 matis, percussis, linidis, incussis, collisis, cōtritis, deiectis,
 capitis & alijs doloribus, stomachi inflationi ex aceto
 & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis, uulneratis, ambu

fhs. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fistu-
 las auresq; suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alij ue-
 ro euulsam deasis summis partibus siccant, carpuntq; et
 in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt utrū-
 que. Alij hastulæ eadē subiectis & subinde interstratis,
 oleo aspersam accendunt, cineremq; in labellis aqua ad-
 dita confricant manu, & considerare patiuntur, idq; sæ-
 pius, mutantes aquam donec linguam astringat leniter,
 nec mordeat. Tum cinerem reponunt. Vis eius septica
 est, efficacissimēq; genas purgat. Quin ipse sordes pec-
 dum sudorq; feminum & alarum adherentes lanis
 (asipum uocant) innumeros prope usus habent. In Atti-
 cis ouibus genito palma. Fit pluribus modis. Sed proba-
 tissimum, lana ab his partibus recenti concepta, aut qui-
 buscunque sordibus siccatis primum collectis, ac lento
 igni in æneo uase subferuefactis et refrigeratis, pinguiq;
 quod supernatet, collecto in fictili uase, iterumq; decocta
 priori materia: quæ pinguitudo utraque frigida aqua la-
 uatur, & in linteo sicatur, ac sole torretur, donec candi-
 da fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide condi-
 tur. Probatio autem ut sordium uirus oleat, & manu
 fricante ex aqua non liquetur, sed albescat ut cerusa.
 Oculis utilissimum contra inflammationes genarumq;
 callum. Quidam in testa torrent, donec pinguedinem a-
 mittat, utilius tale existimantes erosīs & duris genis, an-
 gulis scabiosis & lachrymantibus. Vlcera non oculorū
 modo sanat, sed oris etiam & genitalium cum anseri-
 no adipe. Medetur & uulvæ inflammationibus, & se-
 dis rhagadijs, & condylomatis cum meliloto ac buty-
 ro. Reliquos usus eius suo loco digeremus. Sordes quoq;

caudarum concretæ in pilulas, ac siccatae per se tuseq; in farinam, & illitæ dentibus mire prosunt, etiam labantibus, gingivisq; si carcinoma serpat. Iam uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulphure & cinis eorum genitalium uitijs. Tantūq; pollent, ut medicamentis quoque superponantur. Medentur ante omnia & pecori ipsi, si fastidio non pascatur. Cauda enim quàm arctissime præligata, euulsa inde lana, statim uescuntur. Traduntq; quod extra nodum sit e cauda præmori.

De ouorum natura.

Cap. III.

Anæ habent & cum ouis societatem simul frō
 l ti impositæ contra epiphoras. Non opus est eas in hoc usu radícula esse curatas: neque aliud quàm candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent, ur̄tesq; refrigerant. Quidam cum croco præferunt, et pro aqua miscent collyrijs. Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remedium est, butyro admixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt, betæ folijs superilligatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinantur ammoniaco trito admixtoq;. Et uari in facie cum pineis nucleis, ac melle modico. Ipsa facies illita sole nō adurit. Ambusta aquis si statim ouo occupentur, pustulas non sentiunt. Quidam admiscunt farinam hordeaceam, & salis parum. Vlceribus uero ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeum, & suillo adipe mire prodest. Eadem curatione ad sedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum cerusæ denariorum

duorum pondere, pari spumæ argenti, myrrhæ, exiguo
 deinde uino. Ad ignem sacrum candido ouorum trito
 cum amylo. Aium & uulnera candido glutinari, calce
 losq; pelli. Lutea ouorum cocta ut indurescant, admixto
 croco modice, item melle & lacte mulieris illita, dolores
 oculorum mitigant. Vel cum rosaceo & mulso lana ocu-
 lis imposita, uel cum trito apij semine ac polëta in mul-
 so illita. Prodest & tussientibus per se luteum deuoratu
 liquidum, ita ut dentibus non attingatur. Thoracis di-
 stillationibus, faucium scabrie. Prinatum contra hæmor-
 rhoidum morsum illinitur, sorbeturq; crudum. Prodest
 & renibus, uesicæ rosionibus, exulcerationibusq;, &
 cruenta excrementibus. Quinque ouorum lutea in uini
 hemina cruda sorbentur dysentericis, cum iure putami-
 nis sui & papaueris succo, ac uino. Dantur celiacis cū
 una passæ pinguis pari pondere & malicorio, per tri-
 dum æquis portionibus. Et alio modo, lutea ouorū triū
 lardi ueteris & mellis quadratibus, uini ueteris cyathis
 tribus trita ad crassitudinem mellis, & cum opus sit
 auellanae nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo
 fricta terna totis ovis pridie maceratis in aceto. Sic &
 lienicis. Sanguinem autem reijcientibus cum tribus cya-
 this musti. Vtuntur iisdem ad liuentia, si uetustiora sint,
 cum bulbis ac melle. Siftunt & menses mulierum cocta,
 & ex uino pota. Inflationes quoque uulnæ cruda cum
 oleo ac uino illita. Utilia sunt & ceruicis doloribus cum
 anserino adipe & rosaceo. Sedis etiam uitij dura-
 ta igni, ut calore quoque prosint. Et condylomatis cum
 rosaceo. Item ambustis durata in aqua, mox in pru-
 na putaminibus exustis, tum lutea ex rosaceo illinuntur.

Fiunt & tota lutea, quæ uocant schista, cum triduo incubata tolluntur. Stomachû dissolutum confirmant pulli onorum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos, admixta uini austeri hemina, & pari modo olei polentæq; Membrana putaminis detracta siue crudo siue cocto, labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in uino potus, sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet, sic fit & dentifricium. Idem cinis et mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminum tanta est, ut recta nec ui nec pondere ullo frangantur, nec nisi paululum inflexa rotunditate. Totæ oua adiuuant partum, cum ruta & anetho & cumino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritum oleo & cædria mixtis tollunt. Vlcera quoque humida in capite cyclamino admixta. Ad puris & sanguinis excreationes ouum crudum cum porri sectui succo, pariq; mensura mellis Græci calefactum hauritur. Dantur & tussientibus cocta & trita cum melle, & cruda cum passo oleiq; pari modo. Infunduntur & uirilitatis uitis singula cūternis passi cyathis, amyliq; semina a balineis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinuntur. Cibo quot modis inuenit notum est, cum transmeent faucium tumorem, calfactuq; obiter foueant. Nullus est alius cibus qui in ægritudine alat neque oneret, simulq; uim potus & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliiri diximus putamen. Talibus cum farina in pane subactis, cæliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri utilius putant. Quo genere non aluos tantum, sed & menses foeminarum sistunt: aut si maior sit

impetus, cruda cum farina ex aqua hauriuntur: Et per se lutea ex ijs decocta in aceto donec indurescant: iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibendos aluos. Fit & dysentericis remedium singulare, ouo effuso in fictili nouo, eiusdemq; oui mensura, ut paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confusis crebroq; permixtis. Quo fuerint ea excellētiōra, hoc præsentiū remedium erit. Alij eadem mensura pro oleo et aceto resinam adiungunt rubentem, uinumq;: & alio modo temperant, olei tantum mensura pari, pineiq; corticis duabus sexagesimis denariorum, una eius quod rhus diximus, mellis obolis quinque simul decoctis, ita ut cibus alius post quatuor horas sumatur. Torminibus quoque multi medentur, oua bina cum alijs piscis quatuor una atterendo, uiniq; hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ, candidum ex his admixtum calci uiuæ glutinat nitri fragmenta. Vis uero tanta est, ut lignum perfusum ouo non ardeat, ac ne uestis quidem cōtacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti sumus, cum & reliquarum alitum restent magnæ utilitates, sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorum genus in magna Galliarum fama, ommissum Græcis. Angues innumeri æstate conuoluti, saluius faucū corporūq; spūmis artificii complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari sagōq; oportere intercipi ne tellurem attingat. Profugere raptores equo. Serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius esse, si contra aquas fluitet uel auro uinctum. Atque ut est magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certæ lina

capiendum censent, tanquam congruere operationem
 eam serpentium humani sit arbitrij. Vidi equidem id
 onum mali orbiculati modici magnitudine, crusta carti-
 laginis uelut acetabulis brachiorum polypi crebris, insi-
 gne Druidis. Ad uictorias lituum ac regum aditus mare
 laudatur: tanta uanitatis, ut habentem id in lite in sinu
 equitem Romanum e Vocontijs, a diuo Claudio princi-
 pe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen comple-
 xus anguium & efferatorum concordia, causa uidetur
 esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis
 circumdata effigie anguium fecerint. Neque enim crista-
 tos esse in caduceo mos est. De anserum onis magnæ uti-
 litatis, ipsosq; ansere dicturi hoc in uolumine, debemus
 honorem & Comagenorum clarissimæ rei. Fit ex adi-
 pe anserum, alioquin celeberrimi usus est, ad hoc in Co-
 magene Syriae parte cum cinnamo, casia, pipere albo,
 herba quæ comagene uocatur, obrutis niue uasis, odore
 iucundo, utilissimum ad perfrictiones, conuulsiones, cæ-
 cos ac subitos dolores, omniaq; quæ acopis curantur, un-
 guentumq; pariter & medicamentum est. Fit & in Sy-
 ria alio modo, adipe auium curato, ut diximus, additis
 erysiseptro, xylobalsamo, phœnice elate, item calamo,
 singulorum pondere qui sit adipis, cum uino bis aut ter
 subferuefactis. Fit autem hyeme, quoniam æstate non
 glaciât nisi accepta cera. Multa præterea remedia sunt
 ex ansere, quod miror æque quàm in capris. Nanque
 anser coruusq; ab æstate in autumnum morbo conflictari
 dicuntur. De anserum honore, quem meruere Gallorû
 in Capitolium ascensu deprehensio, diximus.

Remedia

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non sunt, sed fera, & ex uolucris, & contra morbus phalangiorum. Cap. IIII.

Adem de causa supplicia annua canes pendunt inter adem Iuuentutis & Summani, uini in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo pueros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur his. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deum etiamnum ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini uidetur. Et alios usus ex eo mirè laudatos referemus suis locis. Nunc ad statutum ordinem pergemus. Aduersus serpentium ictus efficacia habentur, finium pecudis recens in uino decoctum illitumque; mures dissecti & impositi, quorum natura non est spernenda, præcipue in assensu syderum (ut diximus) cum lumine lunæ fibrarum numero crescente ac decrecente. Tradunt magi iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal. In homine quoque similiter ualere, sed resolui cyatho olei potio. Mustelarum duo genera: Alterum sylvestre. Distant magnitudine. Græci uocant ictidas. Harum fel contra aspidem dicitur efficax, cætero uenenum. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat, & catulos suos (ut autor est Cicero) quotidie transfert, mutatque; sedem, serpentes persequitur. Ex ea inueterata sale denarii pondus in cyathis tribus datur percussis, aut uentriculis coriandro factus inueteratusque; & in uino

Plinius.

000

potus. Et catulus mustelæ etiam efficacius. Quædam pa-
 denda dictu tanta autorum asseueratione commendan-
 tur, ut præterire fas non sit. Siquidem illa concordia re-
 rum, aut repugnantia, medicinæ gignuntur: Veluti ci-
 micum animalis foetidissimi, & dictu quoque fastidien-
 di natura, contra serpentium morsus, & præcipue aspi-
 dum ualere dicitur. Item contra uenena omnia: argumē-
 to quod dicunt gallinas quo die id ederint, non interfici
 ab aspidē: carnes quoque earū percussis plurimum pro-
 desse. Ex his quæ tradunt, humanissimū est illinere mor-
 sibus cum sanguine testudinis. Item suffitu eorum abige-
 re. Sanguisugas adherentes, haustasq; ab animalibus re-
 stringere in potu datos. Quamquam & oculos quidam
 ijs inungunt tritis cum sale & lacte mulierum, auresq;
 cum melle & rosaceo admixtis. Eos qui agrestes sint,
 & in malua nascuntur, crematos cinere permixto rosa-
 ceo infundunt auribus. Cætera quæ de ijs tradunt, no-
 mica & quartanarum remedia, aliorumq; morborū,
 quamquam oro aut cera aut faba inclusos censeant de-
 uorandos, falsa nec referenda arbitror. Lethargi tamen
 medicinæ cum argumento adhibent, quoniam uincatur
 aspidum somnifica uis, septenos in cyatho aquæ dantes,
 puerilibus annis quaternos. Et stranguriæ fistulæq; im-
 poskere. Adeo nihil parens illa rerum omnium sine in-
 gentibus causis genuit. Quin & adalligatos læuo bra-
 chio binos lana subrepta pastoribus, resistere nocturnis
 febribus prodiderunt, diurnis in rosaceo panno. Rursus
 ijs aduersatur scolopendra, suffituq; necat. Aspides
 percussos torpore & somno necant, omnium serpentium
 minime sanabiles. Sed & uenenum earum si sanguinē

attingit, aut recens vulnus, statim interimit: inueteratū
 ulcus tardius. De cætero potum quantalibet copia, non
 nocet. Non enim est tabifica vis: itaque occisa morsu ea-
 rum animalia, cibis innoxia sunt. Cunctarier in proferē-
 do ex his remedio, nisi M. Varronē scire LXXXVIII.
 uitæ anno prodidisse, aspidum ictus efficacissime cura-
 ri, hausta à percussis ipsorum urina. Basiliscæ, quem
 etiam serpentes ipsi fugiunt, alios olfactu necantem, qui
 hominem uel si aspiciat tantum dicitur interimere, san-
 guinem magi miris laudibus celebrant, cōeuntem picis
 modo & colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tri-
 buunt ei & successus petitionū à potestatibus, & à dīs
 etiam precum, morborum remedia, ueneficiorum amule-
 ta. Quidam id Saturni sanguinem appellant. Dra-
 co non habet uenena. Caput eius limini ianuarum sub-
 ditum, propitiatis adoratione dīs, fortunatam domum fa-
 cere promittunt. Oculis eius inueteratis, & cum melle
 tritis, inunctos non pauescere ad nocturnas imagines,
 etiam pauidos. Cordis pingue in pelle dorcadum nervis
 ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum ui-
 ctoria. Primum spondylum aditus potestatum mulcere.
 Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis nervis,
 mites præstare dominos, potestatesq; exorabiles. Sed su-
 per omnia est compositio, qua inuictos faciunt magorum
 mendacia. Cauda draconis & capite, pilis leonis è fron-
 te & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis ungui-
 bus adalligatis ceruino corio, nervisq; cerui alternatis et
 dorcadis: quæ arguisse non minus refert, quàm contra
 serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborū
 ueneficia sunt. Draconum adipem uenenat. fugiunt:

Item uirus ichneumonum, & cutis cinere in aceto perunctos. Viperae caput impositum, uel alterius quàm quae percusserit, sine fine prodest. Item si quis eam ipsam in uapore baculo sustineat, aiunt enim praecauere: Item si quis exustae eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percussum serpentes necessitate naturae, Nigidius auctor est. Caput quidem dissecant Scythae inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari trita. Alij ipso toto capite utuntur. Fiunt ex uipera pastilli, qui theriaci uocantur à Græcis, quaternis digitis utrinque amputatis, exemptisq; interaneis & liuore spinæ adherente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho dissecto, spinisq; exemptis, & addita simlagine, atque ita in umbra siccatas pastillis, quibus ad multa medicamentum utuntur. Significandum uidetur è uipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ, ut supra dictum est adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidias. Ex eo cum opus sit ternis stillis additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiae fugant eos. Præterea constat, contra omnium serpentium ictus, quamuis insanabiles, ipsarum serpentium exta impositæ auxiliari. Eosq; qui aliquando uiperæ iecur coctum hauerint, nunquam postea feriri à serpente. Neque anguis uenenatus est, nisi per mensem luna instigatus. Sed prodest uiuus comprehensus, & in aqua contusus, si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia multi creduntur, ut dicemus, & ideo Aesculapio dicitur. Democritus quidem monstra quædam ex his conficit, ut possint auium sermones intelligi. Atqui anguis Aesculapius Epidauro Romam aduectus est, uulgoq; pascitur et in domibus. Ac nisi incendijs semina exure-

rentur, non esset fecunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguiū genus est, quod in aqua uiuit, hydri uocantur, nullis serpentium inferiores ueneno. Horum iecur seruatum aduersus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum ueneno aduersatur. Fit enim & stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortalis est uirgo, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximū est. Cetera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt: ut omittam, quod perire conscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras: salamandra populos pariter necare impronidos potest. Nam: si arbori irrepsit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederint necat frigida ui, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno uel pede crusta panis incoquatur, idem ueneficium est, uel si in puteum cadat. Quippe cum salina eius quacunque parte corporis, uel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamentalis ac tanta uis ueneri à quibusdā animalium ut suis manditur, domante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius extingui primū omniū ab his quæ uescantur illa, uerisimile est. Quæ prodantur, cantharidum potu, aut lactea in cibo sumpta: cetera aduersantia diximus dicemusq; suis locis. Ex ipsis quæ magi tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent uera, iam esset experta Roma. Sextius uenerem accendi cibo earum, si detractis

interaneis, & pedibus, & capite, in melle seruentur tradit, negatq; restingui ignem ab ijs. Ex uolucris in auxilio contra serpentes primum uultur est. Annotatū quoque, minus uirium esse nigris. Pennarum ex his nō dore, si urantur, fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes, tutos esse ab impetu non solum serpentium, sed etiam ferarum latronumq; et regum ira. Carnibus gallinaceorum, ita ut tepeant auulsæ, appositis, uenena serpentium domantur: Item cerebro in uino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Ius quoque ex his potum præclare medetur, & in multis alijs usibus mirabile. Pantheræ leonesq; non attingunt perunctos eo, præcipue si & allium fuerit incoctum. Alium soluit. Validius ē uetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres, & torpentibus membris tremulisq; & articularijs morbis, & capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidijs, incipienti tenasmo, iocineri, renibus, uescicæ: contra cruditates, suspiria. Itaque et faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olera marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba mercuriali, aut polypodio, aut anetho: utilissime autem in congijs tribus aquæ ad tres heminas cum supra dictis herbis, & refrigeratum sub diuo dari tempestiuus antecedente uomitione. Non præteribo miraculum, quamquam ad medicinam non pertinens: si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se. Itaque hoc uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo ē samentis addito collo, non canunt. Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recens concepta, & hirūdinum: Bubonis pedes usti cum plumbagine herba. Nec

omittam in hac quoque alite exemplum magicæ uanitas. Quippe præter reliqua portentoſa mendacia, cor eius impositum mammae mulieris dormientis sinistrae, tradunt efficere ut omnia secreta pronunciet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortiores fieri. Eiusdem ouo ad capillos remedia demonstrant. Quis autem quaſo ouû bubonis unquam uidere potuit, cum ipsam auem uidisse prodigium sit? quis utique experiri & præcipue in capillo? sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt. Cuius generis propè uideri possint quæ tradunt & de uestertione, si ter circumlatus domui uiuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatimq; ouilibus circumlatum toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari. Sanguinem quoque eius cum carduo, contra serpentium ictus interpretæ laudant. Phalangium est Italiae ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multo maius, ruffo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus respersum guttis. Acerbior huius quàm uestpæ ictus. Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio est, si quis eiusdem generis alterum percusso ostēdat. Et ad hoc seruantur cum mortui inueniuntur. Et cortices eorum contriti & poti medentur, & mustelæ catuli, ut diximus supra. Aequè phalangion Græci uocāt inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tercium genus est eodem phalangii nomine araneus lauiuginosus, grandissimo capite: Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortum, præstare ne concipiant, ut Cælius in commentarijs reliquit. Vis ea annua est,

quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliarum fecunditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur & rhagion acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus brevissimis tanquam imperfectis. Dolor à morsu eius qualis à scorpione. Vrina similis araneis testis. Idem erat asterion, nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morsu genua labefactantur. Peior utroque est ceruleus lanugine nigra, calignem concitans, & uomitus araneosus: etiamnum deterior, à crabrone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formica similis capite, aluo nigro, guttis albis distinguentibus, uesprium dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent, peior medium caput distinguente linea alba, & transuersa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minime autem noxius eodè colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omnium morsus remedium est gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in posca. Item formicae quinque pota: Pechdu fimi cinis illitus ex aceto: Et ipsi aranei quicunque in oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in uino pota: Ungulae arietinae cinere cum melle, mustelae catulo, ut in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, aut fel uespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est, diuisus et impositus. Nam si pragnans momordit, protinus dissilit. Optimum si imponatur & qui momorderit. Sed et alios adhuc usum seruant in oleo, aut luto circumlitos. Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim non transiri ab eo orbitam torpore quo-

dam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem stellio traditur, ut uisu quoque pauorem ijs afferat, & torporem frigidi sudoris. Itaque in oleo putrefaciunt eum, & ita ea uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus, atque ita illa linunt. Hunc Græci coloton uocant, & ascalabotem, & galeotem. In Italia non nascitur. Est enim hic plenus lætigue, stridoris acerbi, & uestitur, quæ omnia à nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarum fimi cinis illitus, draconis iecur, lacerta diuulsa, mus diuulsus, scorpio ipse suæ plagæ impositus, aut assus in cibo sumptus, aut potus, in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionum, quod manus palmam non feriunt, nec nisi pilos attingere. Lapis qualiscunque, ab ea parte qua in terra erat appositus plagæ, leuat dolorem. Item testa terra operta ex aliqua parte sicut erat imposita, liberare dicitur. Non debent respicere qui imponunt, & cauere ne sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi profunt. Multa & alia ex his remedia sunt, propter quæ in melle seruantur. Noctua apibus contraria, & uestis crabronibusq; & sanguisugis: Pici quoque martij rostrum secum habentes non feriuntur ab ijs. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis, quos attelabos uocant. Est & formicarum genus uenenatum: non ferè in Italia. Solipugas Cicero appellat, salpugas Bætica. Iis cor uestertilionis contrarium, omnibusq; formicis: salamandris cantharides, ut diximus. Sed in ijs magna quæstio, quoniam ipse uenena sunt potæ uesicæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitem Romanum, amicitia Neronis principis notum, cum is lichene correptus esset, uoca-

tus ex Aegypto medicus ob hanc ualeitudinem eius a
 Cesare, cum cantharidum potum preparare uoluisset,
 interemit. Verum illitas prodesse non dubium est, cū su-
 co taminia uuae, & seno ouis uel caprae. Ipsarum can-
 tharidum uenenum in qua parte sit, non constat inter
 autores, Alij in pedibus & capite existimant esse, alij
 negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in
 quacunque parte sit uenenum. Ipsae nascuntur ex uer-
 miculo, in spongia maxime cynorhodi quae fit in caule,
 sed facindissime in fraxino: ceteraeq; in alba rosa, mi-
 nus efficaces. Potentissima inter omnes uariae, luteis li-
 neis, quas in pennis transversas habent, multum pingues
 inertiores, minutae, latae, pilosae inutilissima uero, unius
 coloris macrae q;. Conduntur in calice fictili non picato,
 & linteo colligato, congesta rosa matura, & suspendun-
 tur super acetum cum sale feruens, donec per linteolum
 uaporentur, postea reponuntur. Vis earum adurere cor-
 pus, crustas obducere. Eadem pityocampis, in picca na-
 scentibus, eadem buprestis, similiterq; preparantur. Effi-
 caciores omnes ad lepras lichenasq;, dicuntur menses
 ciere & urinam. Ideo Hippocrates & hydropicis da-
 bat. Cantharides obiectae sunt Catoni Uticensi, cum uene-
 num uendidisset in auctione regia, quoniam eas sester-
 tijs LX. addixerat.

De seno struthiocamelino, & cane rabido, & lacer-
 ta, & anseribus, & columbis, & mustelis reme-
 dia.

Cap. V.

Senum autem struthiocamelinum tunc uenisse
 sestertijs LXXX. obiter dictum sit, efficaciores
 ad omnia usus quam est adeps anserinus. Di-

ximus & mellis uenenati genera, contra quod utuntur melle in quo apes sunt mortuae. Idem potum in uino, re-
medium est uitiorum quæ cibo piscium gignantur: In
canis rabidi morsu tuetur à pauore aquæ, capitis cani-
ni cinis illitus uulneri. Oportet autem comburi omnia
eodem modo, ut semel dicamus, in uase fictili nouo, ar-
gilla circumlito, atque ita in furnum indito. Idem & in
potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Ali-
qui & uermem è cadauere canino adalligauere. Men-
struâ ue canis in panno subdidere calici, aut intus ipsi-
us caudæ pilos combustos insuere uulneri. Cor caninum
habentem fugiunt canes. Non larrant uero, lingua cani-
na in calceamento subdita pollici: aut caudam mustelæ,
quæ abscissa dimissa sit, habentes. Est limus salinæ sub
lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydropho-
uos non patitur. Multo tamen utilissime iecur eius, qui
in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum man-
dendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius inco-
ctis carnibus. Est uermiculus in lingua canum, qui uo-
catur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis,
nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. Idem ter igni
circumlatus, datur morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Et
cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno-
tantum eo prodest. Aiunt & cristam contritam efficaci-
ter imponi & anseris adipem cum melle. Saliuntur &
carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in
cibo dandæ. Quin & necantur catuli statim in aqua,
ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum deuo-
retur ex ijs. Prodest & finum gallinaceum, duntaxat
iussu, ex aceto impositum: Et muris aranei caudæ ci-

nis, ita ut ipse cui abscissa sit, uiuus dimittatur: Gledula ex hirundinum nido illita ex aceto, uel pulli hirundinis combusti. Membrana siue senectus anguium, uernatione exuta, cum cancro masculo trita. Nam etiam per se reposita in aris armarijsq; tineas necat. Tanta uis mali est, ut urina quoque calcata rabiosi canis noceat maxime ulcus habentibus. Remedium est finum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidē a cane morsum, usque in prouerbiū discordiæ uenisse. Quin in urinam canis suam egresserit, torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta, quam hi sepa, alij chalcidicē uocant, in uino pota, morsus suos sanat. Veneficijs ex mustela syluestri factis, contrarium est ius gallinacei ueteris large haustum, peculiariter contra aconitum, addi parū salis oportet. Gallinarum finum duntaxat candidum, in hyssopo decoctum aut mulso, uenena fungorum boletorumq; astringit: Item inflammationes ac strangulationes: quod miremur, cum si aliud animal gustauerit id finum, torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anserinus contra lepores marinos ualet, cum olei & aqua portione. Item contra mala medicamenta omnia asseruatur cum Lemnia rubrica & spinæ albæ succo, pastil-
lorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibantur: Item mustelæ catulus, ut supra diximus præparatus. Coagulum quoque agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet: Item sanguis anatum Ponticarū. Ita que & spissatus seruatur, uinoq; diluitur. Quidam faminae anatis efficaciorē putant. Simili modo contra uenena omnia, aconiarum uentriculus ualet, coagulum

pecoris. Caulis ius ex carne arietum, priuatim aduersus cantharidas: Item lac ouium calidum, praterquam ijs qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum syluestrium finum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica, mustela vulgaris inueterata, binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, et ad lentes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos, & ad parotidas remedia.

Caput VI.

Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle: Item ungularum, muli uel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (ut Varro non ster tradit) murinum finum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, prius folio ficulneo asperata. Alij sanguine muscarum utuntur. Alij X. diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, uel nucum, ita ut sit tertia pars e muscis. Alij lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt, quidam mel le tantum. Nullum animal minus docile existimatur moris uel intellectus: eo mirabilius est, Olympiæ sacro certamine, nubes earum immolato tauro deo, quem Myiodesm vocant, extra territorium id abire. Alopecias cinis e murium capitibus caudisq; & totius muris emendat, præcipue si ueneficio aciderit hæc iniuria. Item herinacæ cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida. Caput quidem eius ustum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula et sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt: Quæ de herinacæ dicuntur omnia

tanto magis ualebunt in hystrice. Lacertæ quoque, ut docuimus, combustæ cum radice recentis harundinis, quæ ut una cremari possit, minutim findenda est, ita myrteo oleo permixto aneres capillorum defluvia continent. Efficacius uirides lacertæ omnia eadē præstant. Etiamnum utilius admixto sale, & adipe urfino, & cepa tusa. Quidam denas uirides in X. sextarijs olei ueteris discoquunt, contenti semel in mense ungere. Pellium uiperinarum cinis, alopecias celerrime explet: Item gallinarum finum recens illitum. Corui ouum in æreo uase permixtum illitumq; derafo capite nigriciam capillis affert: sed donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne & dentes simul nigrescant. Idq; in umbra faciendū, neque ante triduum abluendum. Alij sanguine & cerebro eius utuntur cum uino nigro. Alij excoquunt ipsū, & nocte concubia in plumbeum uas conduunt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro preparata cute. Caustica uis earum, cauendumq; ne exulcerent alte. Postea ad ulcera ita facta, capita murium, & fel murium, & finum cum elleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino, uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo, aut uernatione eorum quam exuunt pota. Porrigines, felle ouillo cum creta amolia, illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochlearum, quæ nuda inueniuntur nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea durezza exempta (est autem calculi latitudine) quæ alligantur, & minutæ fronti illinuntur tritæ. Item ægyptij ossa e capite aut uulturis adalligata, aut cerebrum, cum oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illi-

tis. Cornicis cerebrum coctum, in cibo sumptum, uel noctuæ, idem præstat: Gallinæ uisq; si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, euulsis collo plurimis circumligatisq; uel cristis: Mustela cinis illitus: Surculus ex nido milui puluino subiectus: Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inueta officulum per aurem cum ebore traiectum, uel in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus semperq; prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita, non nisi uulnere sanato, abscedit. Hæc & uulneribus constrictarum sanguinem sistit. A cerebro uero profluentem, anseris sanguis, aut anatis infusus: adepsq; earundem alitum cum rosaceo coctus. Matutino pascentis hirundinis caput præcisum, maxime luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba frõti illinunt, pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras genere dicitur: Oesypum cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præstare muscarum, fimi q; murini cinerem æquis portionibus, ut efficiatur dimidium pondus denarii promittitur, additis duabus sextis denarii e sibi ut omnia oesypo illinantur: Item murini catuli triti in uino uetere ad crassitudinem acopi. Pilos in his incommodos, euulsos renasci non patitur fel herinacæ: ouorū stellionis liquor: salamandræ cinis: lacertæ uiridis fel in uino albo sole coactum ad crassitudinem mellis in æreo uase: hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, spumaq; cochlearum. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli VII. dierum emendari, specillo dimisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si

sinister: aut felle recenti asionis. Noctuarum est id genus maximum, quibus pluma aurium modo micat.

¶ Suffusionem oculorum canino felle malebat quam hyena curari Apollonius Pitaneus cum melle: Item albugines oculorum. Murum capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem uisus restitui dicunt: multoq; magis gliris aut muris sylvestris cinere, aut aquilae cerebro uel felle. Cum Attico melle cinis & adeps fornicis combusti tritis lachrymosis oculis plurimum confert: sibi, quod quid sit dicemus in metallis. Mustelae cinis suffusionibus: Item lacertae hirundinis, ue cerebrum: quae etiam trita cocta, ue fronti illita, epiphoras sedant, siue per se, siue cum polline, siue cum thure. Sic & solatis profunt. Viuas quoque cremare, & cinere earum cum melle Cretico inungi caligines, utilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis quam exuerit, cum adipe eiusdem claritatem inunctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere, addito faeniculi succo ad cyathum unum, & thuris manna una, atque ita suffusionem oculorum & caligines inungere utilissimum est. Medicamentum id echion uocatur. Fit & collyrium e uipera, in olla putrefacta, uermiculisq; enatis cum crocotritis. Exurit in olla cum sale, quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, & stomachi totiusq; corporis tempestiuitates. Hic sal & pecori datur salubritatis causa, & in antidotum contra serpentes additur.

Quidam & uiperis utuntur in abis. Primum omnium ocae statim salem in os addi iubent, donec lique scat humor, quatuor digitorum mensura utrinque praecisa, exemptisq; interaneis discoquunt in aqua, aut oleo, sale,

sale, anetho, & omnibus aut statim uescuntur, aut pane colligunt ut sepius utantur. Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit, pruritusq; etiam summæ cutis. Effectum ostendit & per se capitis uiperini cinis. Vtilissime oculos inungunt. Itemq; adeps uiperinus. De felle non audacter suaserim quæ præcipiunt, quoniam (ut suo loco docuimus) non aliud est serpentinum uenenū. Anguium adeps ærugini mixtus, ruptas oculorum partes sanat; & membrana siue senectus uernatione eorum exuta, si adfricetur, claritatem facit. Vlutæ quoque fel prædicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem. Aquilæ, quam diximus pullos ad contuendum solem experiri, mixto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionesq; oculorum. Eadem uis & in uulturino felle est cum porri succo, & melle exiguo. Item in gallinæ felle alligato ad argema, & ad albugines ex aqua diluto: Item ad suffusiones oculorum maxime candidi gallinæ. Fimū quoque gallinæorum duntaxat rubrum lusciosis illinendum, monstrant. Laudant & gallinæ fel, sed præcipue adipem, contra pustulas in pupillis. Has scilicet eius rei gratia saginant. Adiuuat mirifice, & ruptas oculorum tuniculas admixtis schisto & hæmatite lapidibus. Fimū quoque earum duntaxat candidum, oleo in uetere corneisq; pyxidibus adseruant, ad pupillarum albugines. Quæ in mentione significandum est, pauones fimū suū resorbere tradi, inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium uitiorum putatur: Item fimi eius cinis cum Attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimū

columbarum ex aceto ad æglopos. Similiter ad albugines & cicatrices. Fel anserinum, sanguis anatum confusus oculis, ita ut postea hyssopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere, per se uero ad claritatem dorcadis. Hippocratis (ut putant) autoritate adijcitur, quod in argentea pyxide id seruari iubent. Oua perdicum in uase æreo decocta cum melle, ulceribus oculorum et glaucomatis medentur: Columbarum, turturum, palumbium; perdicum sanguis, oculis cruore suffusis eximie prodest. In columbis masculæ efficacior rem putant. Vena autem sub ala ad hunc usum inciditur, quoniam suo calore utilior est. Superimponi oportet splenium e melle decoctum, lanamq; succidam ex oleo aut uino. Earundem auium sanguis nyctalopas sanat: Et iecur ouium, atque (ut in capris diximus) efficacius fuluæ. Decocto quoque eius oculos abluere suadent, & medulla dolores tumoresq; illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatē oculis facere promittitur. Turturis finum albugines extenuat: Item cochlearum cinis finum cenchridis, accipitrum generis hanc Græci faciunt. Argema ex melle omnibus quæ suprascripta sunt sanantur. Mel utilissimum oculis, in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippiturus: Item qui draconis caput habeat. Huius adipe & melle cum oleo uetere, incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excant, restitutaq; eorum acie capita comburuntur, hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem & dolores, ac lippitudines & ictus. Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alij uiridem includunt no

no fictili: ac lapillos, qui uocantur cinædia, quæ & in-
 guinum, tumoribus adalligari solent, nouem singulos si-
 gnis signantes, & singulos detrahunt per dies. Nono
 emittunt lacertam, lapillos seruât ad oculorum dolores.
 Alij terram substernunt lacertæ uiridi excacata, &
 unâ in uitreo uase annulos includunt e ferro solido
 uel auro: cum recepisse uisum lacertam apparuerit per
 uitrum, emissâ ea, annulis contra lippitudinem utuntur.
 Alij capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam ui-
 ridem longo collo in sabulosis nascentem comburunt, &
 incipientem epiphoram inungunt: item glaucomata. Mu-
 stela etiam oculis puncta erutis, aiunt uisum reuerti ea-
 demq; quæ in lacertis & anulis faciunt. Serpentis ocu-
 lum dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse, si
 serpens uiuâ dimittatur. Lachrymantibus sine fine ocu-
 lis, cinis stellionis capitis cum stibio eximie medetur. Ara-
 nei muscarij tela; & præcipue speluncæ ipsa imposita
 per frontem ad duo tempora, ita ut à puero impube et
 capiatur & imponatur, nec is triduo se ostendat ei cui
 medeatur, ne uel alteruter nudis pedibus terram attingat
 his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albu-
 gines quoque dicitur tollere inunctione araneus candi-
 dus, longissimis ac tenuissimis pedibus, contritus in oleo
 uetere. Sed is etiam cui crassissimum textum est, in conti-
 gnationibus fere, adalligatus pāno epiphoras sanare tra-
 ditur. Scarabei uiridis natura contuentium uisum exa-
 cuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum ac-
 quiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle: canini la-
 etis instillatio sedat dolorē. Grauitatem adeps cum ab-
 sinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidam

adiungunt suam cepæ & alij pari modo. Vtuntur & per se ouis fornicarum. Nanque et huic animali est medicina, constatq; ursos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoque & omnium auium adeps præparatur, exemptisq; uenis omnibus patina noua fictili operta in sole, subdita aqua feruenti liquatur. Sacatusq; lineis sacis, & in fictili nouo repositus loco frigido, minus putrescit addito melle: Murium cinis cum melle instillatus, aut cū rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal intrauerit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit, adeps anserinus cum cepæ succo. Gliris detracta pelle, intestinisq; exemptis discoquitur melle in uase nouo: sed medici malunt e nardo decoqui usque ad tertias, atque ita asseruari, deinde cum opus sit strigili tepesacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sanari: Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale contusi & ab ictu lasas aures sanant, efficacissime autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiā per caudam distincti. Millepæda, ab alijs centipæda aut multipæda dicta, animal est e uermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuq; contrahens se, oniscus Græci uocant, alij tilon: efficaciter sanat aurium dolores, in cortice punici mali decoctum & porri succo. Addunt & rosaceum, et in alteram aurem infundunt. Illam autem quæ non arcuatur, sepa Græci uocant, alij scolopendram, minorem perniciosamq;. Cochleæ quæ sunt in usu cibi, cum myrrha aut thuris polline apposi-

te, item minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpentium feruente testa uſta inſtillatur roſaceo admixto, contra omnia quidem uitia eſficax, ſed contra graueolentiam præcipue, aut ſi purulenta ſunt ex aceto, melius cum felle caprino, uel bubulo, aut teſtitudinis marinæ. Vetiſtior anno eadem membrana non prodeſt, nec imbre perſuſa, ut aliqui putant. Item aranei ſanies cum roſaceo, aut per ſe in lana, uel cum croco, auribus prodeſt: gryllus cum ſua terra effuſus & illitus. Magnam auteritatem huic animali perhibet Nigridius, maiorem magi, quoniam retro ambulet, terramq; terebret, ſtridat noctibus. Venantur cum formica circumligato capillo in cauernam eius coniecta, eſſato prius puluere ne ſeſe condant: ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abijci ſolet, inueterata & in uino trita, auribus purulētis calida inſunditur, gallinarum quoque adeps. Eſt & quedam pinguitudo blattæ ſi caput auellatur, hanc tritam unā cum roſaceo auribus mire prodeſſe dicunt, ſed lanam qua incluſerint poſt paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue tranſire in animal, fieri ue uermiculum. Alj binas ternas'ue in oleo decoctas efficaciffime auribus mederi ſcribunt, & tritas in linteolo imponi contuſis. Hoc quoque animal inter pudenda eſt: ſed propter admirationem naturæ, priſcorumq; curæ, totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerūt. Molles, quas in oleo decoctas, uerrucis efficaciter illiti experti ſunt. Alterum genus mylæcon appellauere, circa molas ferè naſcens. Has capite detractō attritas, lepras ſanſſe, Muſa & Pictor in exemplis reliquerunt. Ter-

tium genus & odoris tædio inuisum, exacuta clune, cū
pisseleo sanare ulcera aliâs insanabilia. Strumias, panos
diebus XXI. impostas, percussa, contusa, cacœthe, sca-
biem, furunculosq; detractis pedibus & pennis.

Nos hæc etiam audita fastidimus. At hercule

Diodorus & in morbo regio et orthopnoi-
cis se id dedisse tradit cū resina et mel-

le. Tantū potestatis habet arsea pro
medicamento dandi quicquid ue-

lit. Humanissimi eorū cinerem

crematarum seruandū ad

hos usus in cornea py-

xide cēsuerē, aut tri-

tas clysteribus in-

fundēdas or-

thopnoi-

cis, aut rheumati-

cis. Infixa utiq; corpo-

ri illitas extrahere cōstat. Mel

utilissimum auribus quoque est in

quo apes emortuæ sunt. Parotidas compri-

mit colūbinum stercus uel per se, uel cum fa-

rina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; ce-

rebrū uel iecur cū oleo insusum au-

riculæ aut parotidæ: Multipe

da cū resina tertia par-

te illita: Grylli si

ue illiti, siue adalligati. At reliqua morborum

genera medicinasque ex iisdem animalibus,

aut eiusdem generis, sequenti dicemus uolumine.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS.

PROOEMIUM.

De origine magica artis, quando, & à quibus coe-
perit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex
animalibus medicinae. Caput I.

AGICAS uanitates sæpius quidẽ
antecedentis operis parte, ubicunq; cau-
sa locusq; poscebant, coarguimus, detege-
musq; etiamnum: in paucis tamen di-
gna res est de qua plura dicantur, uel
eo ipso quod fraudulentissima artium plurimum in toto
terrarum orbe plurimisq; seculis ualuit. Autoritatem
ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola
artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis com-
plexa in unam se redegit. Natam primum ẽ medicina
nemo dubitat, ac speciei salutari irrepsisse uelut altiorẽ
sanctioremq; quàm medicinam: ita blandissimis desy-
deratissimisq; promissis addidisse uires religionis, ad
quas maxime etiamnum caligat humanum genus, Atq;
ut hoc quoque suggesserit mischisse artes mathematicas,
nullo non auido futura de sese sciendi, atque ea ẽ cælo
uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus
triplici uinculo, in tantum fastigij adoleuit, ut hodieq; ẽt
in magna parte gentium praeualeat, & in oriente res

gum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, ut inter autores convenit. Sed unus hic fuerit, an postea & alius, non satis constat. Eudoxus qui inter sapientiæ sectas clarissimam, utilissimamq; eam intelligi uoluit, Zoroastrem hunc sex milibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic et Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scripsit, & uicies centum milia uersuum à Zoroastre condita, indicibus quoque uoluminum eius positis explanauit, præceptorem à quo institutum diceret, tradidit Anonacem, ipsum uero V. milibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, durasse memoriæ artemq; tam longo æno commentarijs non intercadentibus, præterea nec claris nec continuis successionibus custoditam.

Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet, qui soli cognominantur, Apuscorum & Zaratum Medos, Babyloniumq; Marmaridium, & Arabem Hippocum, Assyrium uero Zarmocenidam, quorum nulla extant monumenta. Maxime tamen mirum est, in bello Troiano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumq; operis ex eadē in Vlixis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde constet. Siquidem Protea & Sirenam cantus apud eum non aliter intelligi uolunt: Circe utique et inferorum euocatione hoc solum agi. Nec postea quisquam dixit, quonam modo uenisset Telmessum religiosissimam urbem, quando transisset ad Thessalas urbes, quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaque temporibus Chironis medicus contenta & solo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæsisse, ut Me-

nander quoque literarum subtilitati sine æmulo genitus,
Thessalam cognominavit fabulam, complexam amba-
ges fœminarum detrahentium lunam. Orpheus putare
è propinquo primum intulisse, ad vicinas usque supersti-
tiones ac medicinæ profectum, si non expers sedes eius
tota Thrace magices fuisset. Primus extat (ut equidem
inuenio) commentatus de ea Osthanes Xerxem regem
Persarum bello, quod is Græciæ intulit comitatus: ac ve-
lut semina artis portentosa, sparsisse obiter infecto qua-
cunque commeauerat mundo. Diligentiores paulo ante
hunc ponunt Zoroastrem alium Proconnesium. Quod
certum est, hic maxime Osthanes ad rabiem, non auidi-
tatem modo scientiæ eius, Græcorum populos egit. Quan-
quam animaduertam summam literarum claritatem
gloriamq; ex ea scientia antiquitus & penè semper pe-
titam. Certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Pla-
to ad hanc discendam nauigare, exilijs uerius quàm
peregrinationibus susceptis. Hanc reuerſi prædicauere,
hanc in arcanis habuerè. Democritus Apolloniam Ca-
ptidinem & Dardanum è Phœnice illustrauit, uolumi-
nibus Dardani in sepulchrum eius petitis, suis uero ex
disciplina eorum aditis: quæ recepta ab alijs hominum
atque transisse per memoriam, æque ac nihil in uita mi-
randum est. In tantum fides istis fideq; omne deest, adeo,
ut ij qui cætera in uiro illo probant, hæc eius opera esse
insufficienter. Sed frustra. Hunc enim maxime affixisse
animis eam dulcedinem constat. Plenumq; miraculi et
hoc, pariter utrasque artes effloruisse, medicinam dico
magicæq; eadem ætate illam Hippocrate, hanc Demo-
crito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Græciæ bel-

lum, quod gestum est à CCC urbis nostræ anno. Est et alia magices factio, à Mose & Iamne et Iotape Iudæis pendens, sed multis milibus annorum post Zoroastræ. Tanto recentior est Cypria. Non leuem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthanes, comitatu eius exornatus, planeq; quod nemo dubitet orbem terrarum peragravit. Extant itaque & apud Italas gentes uestigia eius in duodecim tabulis nostris, alijsq; argumentis, quæ priori uolumine exposui. DCLVII. demum anno urbis. Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso C O S S. senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur, palamq; in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Gallias utique possedit, & quidem ad nostram memoriam. Nanque Tiberij Cæsaris principatus sustulit Druidæ eorum, & hoc genus natu medicorumq;. Sed quid ego hæc commemorem in arte oceanum quoque transgressa, & ad naturæ inane peruecta? Britannia hodieq; eam attonite celebrat tantis ceremonijs, ut dedisse Persis uideri possit. Adeo ista toto mundo consensere, quanquam discordi & sibi ignoto. Non satis æstimari potest quantum Romanis debeat, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi uero etiam saluberrimum.

Species magiæ, Neronisq; & magorum delictum statio. Cap. II.

T narravit Osthanes, species eius plures sunt. Nanque & ex aqua, & sphaeris, & ex aëre, & stellis, & lucernis, ac peluibus, securibusq; & multis alijs modis diuina promittit, præterea umbrarum, inferorumq; colloquia; quæ omnia ætate no-

stra princeps Nero uana falsaq; comperit. Quippe nō
cithara tragicq; cantus libido illi maior fuit, fortuna re-
rum humanarum summa gestiente in profundis animi
uitijs. Primumq; imperare dijs concupiuit, nec quicquā
generosius uoluit. Nemo unquam ulli artium ualidius
fuit. Ad hæc non opes illi defuere, non uires, non discē-
di ingenium, aliq; non patiente mundo. Immensum et
indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit
Nero: utinamq; inferos potius et quosunque de suspi-
cionibus suis deos consulisset, quàm lupanaribus atque
prostitutis mandasset inquisitiones eas, nulla profecto sa-
cra, barbari licet feri q; ritus, non mitiora quàm cogita-
tiones eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sunt
quædam magis persugia, ueluti lentiginem habentibus
non obsequi numina, ut cerni non possint. Forte hoc in
illo. Nihil membris defuit: Nam dies eligere certos libe-
rum erat: pecudes uero quibus non nisi ater colos esset,
facile. Nam hominem immolare etiam gratissimum. Ma-
gus ad eum Tyridates uenerat, Armeniacum de se triū-
phum affrens, et ideo provincijs grauis. Nauigare no-
luerat, quoniam expuere in maria, alijsq; mortalium
necessitatibus uiolare naturam eam fas non putant. Ma-
gos secum adduxerat. Magicis etiam cænis eum initia-
uerat. Non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo ac-
cipere artem ualuit. Proinde ita persuasum sit, instabi-
lem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam ue-
ritatis umbras, sed in his ueneficas artes pollere, non
magicas. Querat aliquis quæ sint mentiti ueteres ma-
gi, cum adulescentibus nobis uisus Apion grammaticæ
artis prodiderit cynocephaliā herbam, quæ in Aegypto

uocaretur osirites, diuinam, & contra omnia ueneficia: sed si ea erueretur, statim eum qui eruisset mori. Sequi euocasse umbras ad percontandum Homerum, qua patria quibusq; parentibus genitus esset: non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret.

De talpis, & reliquæ medicinae per morbos digestæ in animalibus, quorum genera placida sunt, aut fera.

Cap. III.

Eccliare uanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis à rerum natura damnatas, cæcitate perpetua tenebris etiamnum alijs, defossas sepultisq; similes. Nullis æque credunt extis, nullum religionis capacius iudicant animal: ut si quis cor eius recens palpitansq; deuorarit, diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant. Dente talpæ uiuæ exempto, sanari dentium dolores adalligato affirmant. Cætera ex eo animal placita eorum, suis reddemus locis. Nec quicquam probabilius inuenietur, quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra (orbitis ut diximus) depressa aduersatur. Cæterum dētium doloribus (ut ijdem narrant) medetur canum qui rabiem præferunt, capitū cinis crematorum sine carnibus, instillatus ex oleo cyprio per aurem cuius è parte doleant. Caninus dens sinister maximus, circūscarificato eo qui doleat, aut draconis os è spina: Item enhydridis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circūscarificant. At in superiorum dolore duos superiores adalligant, è diuerso inferiores. Huius adipe perunguntur, qui crocodilum captant. Dentes scarificant & ossibus lacer

ta e fronte luna plena exemptis, ita ne terram attingat. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuvat cum melle. Fit eodem modo et dentifricium. Cuius dentibus cinis e murino fimo inditur, uel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in mense iubeant mandi, doloresq; ita cauere. Vermes terreni decocti in oleo, infusiq; auriculæ cuius e parte doleant, præstant lenamentum. Eorundem cinis exesis dentibus coniectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Prosumt & cum mori radice in aceto scillite decocti, ita ut colluantur dentes. Is quoque uermiculus, qui in herba ueneris labro appellata inuenitur, cuius dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ, eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Harenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum, cuius dentium indita statim liberant dolore. Cochlearum inanum cinis cum myrrha gingiuis prodest: Serpentis cum sale in olla exusta cinis, cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ uernationis membrana cum oleo tædæq; resina calefacta, & auri alterutri infusa: adiungunt aliqui thus & rosaceum: Eadem atuis indita, ut sine molestia cadant, præstat. Vanum arbitror esse, canis ortu angues candidos membranam exuere, quoniam nec in Italia uisum est, multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem uel inueteratam cum cera celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguinum al ligatus, dolores minuit. Sunt qui & araneum animal

ipsum sinistra manu captum tritumq; in rosaceo, & in aurem infusum cuius a parte doleat, prodesse arbitrentur. Officulis gallinarum in pariete seruatis, fistula salua, adacto dente uel gingua scarificata, proiectoq; officulo, statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato, uel passerum cum oleo calefacto, et proximæ auriculæ infuso, pruritus quidem intolerabilem facit: & ideo tolerabilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

Quomodo commendetur os, contra maculas faciei, & ad faucium uitia. Cap. IIII.

Ris saporem commendari affirmant murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admascet quidam marathri radices. Penna uulturis, si scalpantur dentes, acidū halitum faciunt. Hoc idem hystricis pinna fecisse, ad firmitatem pertinet. Lingua ulcera et labrorum hirundines in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypum cum galla, araneorum tela candidæ, & quæ in trabibus parue texuntur. Si feruentia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico quod asperissimum habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero uirilignes sint, fel caninū prius acu punctas. Liuentia & sugillata pulmones arietum pecudumq; in tenues coacti membranas calidi impositi, uel columbinum finum. Cutem in facie adeps anseris, uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt, & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt.

Tollit ex facie vitia & cochlearum, quæ lata & minute passim inueniuntur, cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat, calfacit sinectica ui. Et ideo causticis commiscetur, psorisq; & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas, quibus tritis adiecto sale exiguo talia vitia sanentur. Buprestis animal est rarum in Italia, simillimum scyabeo longipedi. Fallit inter herbas bouem maxime, unde & nomen inuenit, deuoratumq; tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Hæc cum hircino seuo illita lichenas ex facie tollit septica ui, ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chameleontis albæ (quam herbam esse diximus) radice & cedria tritus, contectusq; brassica lepras sanat. Item pedes locustarum cum seuo hircino triti. Vero adeps gallinaceus cum apæ tritus & subactus. Vtilissimum & in facie mel in quo apes sint immortuæ. Præcipue tamen facie purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinē inuenio finiri, si quis nares murinas osculetur. Vna & faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priusquam herbam gustauerint in umbra arefacto. Vna succo cochleæ acutransfossa illita, ut cochlea ipsa in summo suspendatur. Hirundinum canere cum melle: Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita, finum columbinum cum passo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro impositum extra. Asperitatem faucium & distillationes leuunt cochleæ: coqui debent in lacte, demptoq; tantum terreno coteri, & in passo dari potui. Sunt qui astypalaicas efficacissimas putant, & in ijs sinegma earum. Lenit &

grillus infricatus. Aut si quis manibus quibus eum contriuerit, tonsillas attingat. Anginis felle anserino cū elaterio & melle citissime succurritur: Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida potio. Huius medicinae auctor est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrantur, pulli syluestrium. Figura nidorum eas deprehendit. Multo tamen efficacissimum ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt qui cuiuscunque hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cū sanguine comburunt in uase, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustelæ cineres pari modo admiscunt. Sic & ad strumæ remedia dant, & comitialibus quotidie potu. In sale quoque seruatae hirudines ad anginam una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimum putant. Alij XXI. tritis in aquæ mulsæ hemina dari per hirundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. Tradunt & murem cum uerbenaca extractum, si bibatur is liquor remedio esse: Et corrigiam asininam ter collo circumdatam: Fimum columbinum uino et oleo permixtum. Cervicis nervis et opisthotono ex milui nido furculus uitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad strumas exulceratis, ad humerorum & praecordiorum dolores. Cap. V.

Strumis exulceratis mustelæ sanguis ipsa decocta in uino, non tamen sectis admouetur. Aiuu & in cibo sumptam idem efficere. Vel cineris eius sarmentis combustæ miscetur axungia. Lacertus uiridis adalligatur. Post dies XXX. oportet alium adalligari. Quidam

ri. Quidam cor eius in argenteo uasculo seruant. Ad for-
minarum strumas ueteres cochleæ cum testa sua tuscæ il-
linuntur, maxime quæ fructibus adherent. Item cinis as-
pidum cum seuo taurino imponitur. Anguinus adeps
mixtus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus, uel cum
cera. Edisse quoque eos medios absctis utrinque extre-
mis artubus aduersus strumas prodest: uel cinerem bibis-
se in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter
duas orbitas occisorum. Et gryllum illinire cum sua ter-
ra effissum suadent. Item finum columbarum per se,
uel cum farina hordeacea auenacea uel ex aceto. Talpæ
cinerem ex melle illinire. Alij iecur eiusdem contritum
inter manus illinunt, & triduo non abluunt. Dextrum
quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alij
præcidunt caput, & cum terra à talpæ excitata tuscum
digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad o-
mnia quæ intumescunt, et quæ apostemata uocant, quæq;
in ceruicæ sint: uesciq; suilla tunc uetant. Tauri uocan-
tur scarabei terrestres ricino similes, nomen cornicula de-
dere. Alij pediculos terræ uocant. Ab his quoque terram
egestam illinunt strumis et similibus uitijs et podagris.
Triduo non abluunt, prodestq; hæc medicina in annu.
Omniaq; his ascribunt, quæ nos in gryllis retulimus.
Quidam et à formicis terra egesta sic utuntur. Alij uer-
mes terrenos totidem quot sint strumæ adalligant, pari-
terq; cum his arescunt. Alij uiperam circa canis ortum
circumcidunt, ut diximus: Dein mediâ comburunt, dein
cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus quan-
tum prehenditur ternis digitis, sic strumis medentur. Ali-
liqui uero circumligant eas lino, quo præligata infra ca-

put uipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis utuntur addita resina terebinthina parte quarta, quo medicamento omnia apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustelae cinis cum cera medetur. Ne sint malae hirsutae, formicarum ova pueris infricata praestant. Item mangonibus, ut lanugo tardior sit pubescentium, sanguis e testiculis agnorum qui castrantur: qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit. Praecordia uocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscunque partis si catulus lactens admoueat, apprimaturque; his partibus, transire in eum morbus dicitur. Idque exenterato persusoque; uino deprehendi, uitiato uiscere illo quod doluerit hominis: et obrui tales religio est. Hi quoque quos melitaeos uocamus, stomachi dolorem sedant applicati saepius. Transireque; morbos aegritudine eorum intelligitur, plerumque & morte.

De pulmonum uitijs, iecoris, & sanguinis reiectionibus.

Cap. VI

Ulmorum uitijs medentur & mures, maxime Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atque in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur. Praecipue uero cochlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto corpore earum oportet, mox in pruna torrefi nihilo addito, atque ita e uino garoque; sumi, praecipue Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoque observant, ut numero impari sumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Prosumt & sanguinem excreantibus dempta testa tritae in aquae potu. Laudatissima autem sunt Africanae, ex his solitanae.

Astypalæica, *Sicula medica*, quoniam magnitudo duras facit, & sine succo. *Balearica* quas *cauaticas* uocāt, quoniam in speluncis nascuntur. *Laudata* & ex insulis *Caprearum*. Nullæ autem cibus grata, neque ueteres neque recentes. *Fluminales* & albæ uirus habent, nec non syluestres, stomacho inutiles, aluum solunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ stomacho utiliores. Efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur quæcunq; uiuæ cum aceto deuoratæ. Præterea sunt aceratæ uocantur, latæ multifariamq; nascentes, de quarum usu suis dicemus locis. *Gallinaceorum* uentris membrana inueterata & inspersa potioni, distillationes pectoris & humidam tussim, uel recens tosta lenit. *Cochleæ* cruda trita cum aquæ tepidæ cyathis tribus si sorbeantur, tussim sedant. Distillationes sedat et canina cutis chilibet digito arcundata. Iure perdicum stomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur mustela syluestris in cibo sumpta, uel iocinera eius. Item uiuerra porcelli modo inassata. *Suspiriosis* multipedæ, ita ut ter septenæ in Attico melle diluantur, & per harundinem bibantur. Omne enim uas earum nigrescit contactu. Quidam torrent ex his sextarium in patina, donec candidæ fiât, tunc melle miscent. Alij centipedam uocant, & ex aqua calda dari iubent. *Cochleæ* in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus uertigines fiunt, ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cû sua testa & calefactæ, in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic & suspiria emendant & uomicas. Est animal locustæ simile

sine pennis, quod tryxalis Græce uocatur, Latinum nomen non habet, ut aliqui arbitrantur; nec pauciores, hoc esse quod gryllus uocetur: Ex his uiginti torreretur iubent, ac bibi e mulso contra orthopnæas, sanguinemq; expuētibus. Est qui cochleis illotis protropum infundat, uel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo sumat: aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo, sic & tussi medentur. Vomica priuatim sanat mel in quo apes sint emortuæ. Sanguinem reijcientibus pulmo uulturinus uirgineis lignis combustus adiecto flore mali punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumq; iisdem portionibus potus mane atque uesperis in uino si febris absit. Si minus, ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lien recens magicis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere. Post hæc iubent eum in pariete dormitorij eius tetraue includi, & obsignari annulo, terq; nonies carmedici. Caninus si uiuenti eximatur, & in cibo sumatur, liberat eo uitio. Quidam recentem superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignorantifelis, uel herinacæ lienem. Item cochlearum cinerem cum semine lini & urticæ addito melle donec persanet. Eo liberat & lacerta uiridis, uina in olla ante cubiculū dormitorium eius cui medetur suspensa, ut egrediens reuertensq; attingat manu: Cinis e capite bubonis cum unguento: Mel in quo apes sunt emortuæ: Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor in lateris doloribus laudatur. & cochlearum cinis in ptisana decoctarum, quæ & per se illinuntur. Canis rabiosi caluarie cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus, ca-

pite ablato & intestinis, decoctus in uino cum papaue-
ris nigri denarij pondere dimidio eo facto bibitur. La-
certæ uirides decisis pedibus & capite in cibo sumun-
tur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis, atque in uino
decoctæ cum piperis granis XV. Aquilæ pedes euellunt
in aduersum a suffragine, ita ut dexter dexteræ partis
doloribus adalligetur, sinister læuæ. Mulpeda quoque
quam oniscum appellauimus, medetur, denarij pondere
ex uino cyathis duobus pota. Vermem terrenum catillo
ligneo ante fisso & ferro uincto impositum, aqua exæ-
pta perfundere, & defodere unde effoderis magi iubet,
mox aquam bibere catillo, mire id prodesse ischiadicis
affirmantes.

Ad dysentericos & uentris mala
remedia. Cap. VII.

Dysentericos recreant femina pecudum decoctæ
cum lini semine aqua pota. Caseus ouillus ue-
tus. seuum onium decoctum in uino austro.
Hoc & ileo medetur, & tussi ueteri. Dysentericis stellio
transmarinus ablatis intestinis & capite, pedibusq; ac-
cute, decoctusq; & in cibo sumptus. Cochleæ duæ cum
ouo utraque cum putamine contritæ, atque in uase no-
uo addito sale & passi cyathis duobus, aut palmarum
succo & aquæ cyathis tribus subferuescētis & in potu
datis. Profunt & combustæ, ut cinis earum bibatur in
uino, addito resinæ momento. Cochleæ nudæ, de quibus
diximus, in Africa maxime inueniuntur, utilissimæ dy-
sentericis, quinæ combustæ cum denarij pondere dimidij
acaciæ, exq; eo cinere dantur cochlearia bina in uino
myrtite, aut quolibet austro cum pari modo caldæ.

Quidam omnibus Africanis ita utuntur. Alij totidem Africanas, uel latus infundunt potius. Et si maior fluxio sit, addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dysentericis & tenasimis in stanneo uase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio, cum stanno illinitur. Ius è gallinaceo iisdem medetur, sed ueteris gallinacei uehementius. Salsum ius aluum ciet. Membrana gallinarum tosta et data in oleo ac sale, coeliacorum dolores mulcet. Abstinerere autem frugibus ante & gallinam & hominem oportet. Fimium columbinum tostum potumq; Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & coeliacis medetur. Turdus massatus cum myrtibacis dysentericis: Item merula. Mel in quo sint immortue apes decoctum. Grauiissimum uitium ileos appellatur. Huic resisti aiunt discepti uersperilionis sanguine, etiam illito uentre subuenire. Sistit aluum & cochlea sicut diximus in suspiriosis temperata. Item cinis earum quæ uiuæ crematæ sint, potus ex uino austero. Gallinaceorum iecur assum cum uentriculi membrana, quæ abijci solet, inueterata, admixto papaueris succo. Alij recentem torrent ex uino bibendam. Ius perdicum, & per se uenterculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus, è posca decoctus. Lien pecudis tostus, & in uino tritus. Fimium columbinum cum melle illitum. Ossifragi ueter arefactus et potus is qui cibos non faciunt utilissimus, uel si manu tantum teneant capientes cibum. Quidam adalligant ex hac causa, sed continuare non debent: maciem enim facit. Sistit & anatum muscularum sanguis. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormina sanat lien ouium tostus, atque è uino potus. Palumbus ferus ex posca de-

coctus: Apodes ex uino. Cinis ibidis sine pennis crema-
ta potus. Quod præterea traditur in torminibus mirū
est, anate apposita uentri transire morbum, anatemq;
emori. Tormina & melle curantur, in quo sunt apes
immortuæ decocto. Coli vitium efficacissime sanatur aue
galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cū
plumis exuri iubent, conteriq; in cinerē, bibiq; ex aqua
cochlearibus ternis per quatridduum. Quidam cor eius
adalligari femini. Alij recens tepensq; adhuc deuorari.
Consularis Asprenatum domus est, in qua alter ē fratri-
bus colo liberatus est, aue hac in cibo sumpta, & corde
eius arimilla aurea incluso: alter sacrificio quodam fa-
cto crudis laterculis ad formam camini, atque ut sacrū
peractum erat obstructo sacello. Vnum est ossifrago inte-
stinum mirabili natura, omnia deuorata conficienti. Hu-
ius partem extremam adalligatam prodesse contra co-
lum cōstat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus
mirum proditur. Si catuli priusquam uideant applicen-
tur triduo stomacho maxime ac pectori, & ex ore ægri
suctum lactis accipiant, transire uim morbi, postremo
exanimari, dissectisq; palām fieri ægri causas. Mori &
humari debere eos obrutos terra. Magi quidem uesperti-
lionis sanguine contacto uentre, in totum annum caueri
dolorem tradunt: Aut in dolore si quis aquam per pe-
des fluentem haurire sustineat.

Ad calculos & uesica dolores, testiumq; & inguinū
tumores, & ad panos. Cap. VIII.

Vino fimo contra calculos illinire uentrem
prodest. Herinacei carnem iucundam esse aiūt,
si capite percusso uno ictu interficiatur, prius-

quam in se urinam reddat, eos qui carnem ederint, stranguaria morbum contrahere minime posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia uesicæ emendat. Item suffusus ex eodem. Quod si urinam in se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguaria morbum contrahere traditur. Iubent & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad comminuendos calculos, uel cochleas decoctas uti spiriosis. Easde exemptas testis tritasq; tres in uini cyatho bibi, sequenti die duas, tertia die unam, ut stillicidia urinæ emendent. Testarum uero inanium cinerem ad calculos pellendos. Item hydri iecur bibi, uel cinerem scorpionum in pane sumi, uel si quis cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceorum uesicæ, aut in palumbiū uentriculo inueniantur, conteri, & potioni inspergi. Itē membranā ē uentriculo gallinacæ aridam: uel si recens sit, tostam. Finum quoque palumbinum in faba sumi contra calculos, & alias difficultates uesicæ. Similiter plumarum cinerem palumbium ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex his cinerem cochlearibus tribus ē nido hirūdinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi uentrem arefactum. Turturis finum in mulso decoctum, uel ipsius decoctæ ius. Turdos quoque edisse cum bacis myrti prodest urinæ. Cicadas tostas in patellis. Millepedam oniscum bibisse. Et in uesicæ doloribus decoctum agnorum pedum. Alum ciet gallinaceorū discoctorum ius, & acria mollit. Ciet & hirundinum finum adiecto melle subditum. Sedis uitæ efficacissima sunt æsypum (quidam adijciunt pompholygem, & rosaceum) canini capitis cinis, senecta serpentis ex aceto si rhaqades sint, cinis finis canini candidi cum rosaceo:

aiuntq; inuentum Aesculapij esse, & eodem uerrucas
 efficacissime tolli: murini fimi cinis, adeps cygni, serum
 bouis. Procidencia alui succus cochlearum punctis euo-
 catus illita depellit. Attritis medetur cinis muris syluati-
 ci cum melle, uel herinacei, uel uespertilionis. Et anseri-
 nus cum cerebro, & alumine, & asypo. Fimum colu-
 binum cum melle. Condylomatis priuatum araneus de-
 pto capite pedibusq; infricatur. Ne acria perurât, adeps
 anserinus, cum cera punica, cerusa, rosaceo: Adeps cy-
 gni. Hæc & hæmorrhoidas sanare dicuntur. Ischiadicis
 cochleas crudas tritas cum uino aminæo & pipere, po-
 ni prodesse dicunt. Lacertam uiridem in cibo ablatis pe-
 dibus, interaneis, capite. Sic & stellionem, adiectis huic
 paupaueris nigri obolis tribus. Ruptis, conuulsis fel on-
 ium cum lacte mulierum. Verendorum fornicationibus
 uerrucisq; medetur arietini pulmonis inassati sanies. Cæ-
 teris uirijis uellerum eius uel sordidorum cinis ex aqua.
 Serum ex omento pecudis, præcipue à renibus admi-
 xto cinere pumicis & sale. Lana succida ex aqua frigi-
 da. Carnes pecudis combustæ ex aqua. Mula ungularu
 cinis. Dentis caballini contusi farina inspersa. Testibus
 uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tuis. Si
 decidat testum alter, spumam cochlearum illitam reme-
 dio esse tradunt. Tetrus ibi ulceribus & manantibus au-
 xiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ
 parue contritæ ex aceto, uel cinis eius. Mel in quo apes
 sunt emortuæ cum resina. Cochleæ nadæ quas in Africa
 gigni diximus, tritæ cum thuris polline & ouorum al-
 bo, tricesimoq; die resolunt. Aliqui pro thure bulbum
 admiscunt. Hydrocelicis stelliones mire prodesse tradunt.

capite, pedibus, inter aneisq; demptis, reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur, sicut ad urinæ incontinentiam. Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas Africanas cum sua carne. Et testa cremata potio cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo huius rei autor est Anaxilaus. Panos aperit fœsum pecudum cum sale tosto. Murinum finum admixto thuris polline, Et sandaracha discutit. Lacertæ cinis, Et ipsa diuisa imposita. Item mulipeda contrita admixta resina terebinthina ex parte tertia. Quidam Et sinopidem admiscet cochleæ contusæ: Et per se cinis inanum cochlearum ceræ mixtus, discussoria vim habet. Finum columbarum per sese, uel cum farina hordeacea, aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos, scalpelli uice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt. Varices ne nascantur, lacertæ sanguine pueris crura, ieiunis à ieiunio illinuntur.

Ad podagras Et articulorum dolores. Cap. IX.
Podagras lenit asypum cum lacte mulieris et cerusa. Finum pecudum quod liquidum reddunt. Pulmones pecudum. Fel arietis cum fenico. Mures dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plantagine illitus, Et uiuæ combustæ cinis ex aceto et rosaceo, si penna illinatur, uel si cera Et rosaceum admisceatur: Fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur. Finum gallinarum, Vermium terrenorum cinis cum melle, ita ut tercio die soluantur. Alij ex aqua illinere malunt. Alij ipsos aceto mensura æm mellis cyathis tribus pedibus, ante rosaceo permixtis. Cochleæ latæ potæ tolle

re dicuntur pedum & articularum dolores. Bibuntur autem binæ in uino tritæ. Eadem illinuntur cum helxines herbarum succo. Quidam ex aceto intrinsece contenti sunt. Quidam sale cum uipera cremato in olla noua, & sæpius sumpto, aiunt podagra liberari. Vtile esse & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant, si in ueterato tritoq; quantum tres digiti capiant bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinent cum urtica, uel pennis eorum (cum primum nascentur) tritis cum urtica. Quin & finis eorum articularum doloribus illinitur. Item cinis mustelæ aut cochlearum, & cum amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ commodissime curant. Sunt qui cinere earum uti malint, sicut fimi columbini cinere, cum polenta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & serum pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur serum pecudis cum alumine. Canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod si purida sint ulcera, cera addita ad cicatricem perducunt, uel gryllorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris syluatici cum melle. Vermium quoque terrenorum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Ulcera omnia pedum sanat cinis earum, quæ uiuæ combustæ sint. Fimiq; gallinæ cinis exulcerationes, columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam calciamentorum ueteris soleæ crematæ cinis, agninus pulmo & arietis sanat. Dentis caballini contusi farina priuatim subluxi. Lacertæ uiridis sanguis suberitus, & hominum & iumentorum pedes subtilius sanat. Clauos pedum urina muli mulæ uel cum luto suo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ uiridis, uel sanguis floccis impositus.

Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum uitiis pari modo tritum ex oleo. Fimum columbinum decoctum ex aceto. Verrucas uero omnium generum urina canis recens cum suo luto illita. Fimi canini cinis cum cera. Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus, uel ipse minus diuulsus. Herinacei fel. Caput lacertæ uel sanguis, uel cinis totius. Membrana senectutis anguium. Fimum gallinaceum cum oleo & nitro. Cantharides cum uia taminia intritæ exedūt. Sed ita erosas alijs quæ ad per sananda ulcera monstrauiumus, curari oportet.

Remedia aduersus morbos toti corpori. Cap. X.

Vnc reuertemur ad ea quæ totis corporibus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius, suffitæ eo purificatæ uel contra omnia mala medicamenta. Item sanguine canis respersis parietibus, genitaliq; eius sub limine ianue de fossō. Minus mirentur hoc, qui sciunt fœdis simum animalium in quantum magnificent ricinum, quoniã uni nullus sit exitus saginæ, nec finis alia quàm morte, diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus durasse tradunt: at in satietate paucioribus dehiscere: hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Eundem in augurio uitalium habent. Nam si æger ei respōdeat qui intulerit, à pedibus stanti interrogantiq; de morbo, spem uitæ certam esse: moriturum nihil respōdere. Adjiciunt ut euellatur ex aure læna canis, cui nō sit alius quàm niger color. Nigridius fugere tota die canes conspectum eius qui e' sue id animal euellerit, scriptum reliquit. Rursus magi tradunt, lymphatos sanguinis talpæ aspersu resipiscere. Eos uero qui à nocturnis

dijs Faunisq; agitentur, dracorus lingua & oculis, & felle, intestinisq; in uino & oleo decoctis, ac sub diuo noctu refrigeratis. perunctos matutinis uespertinisq; liberari. Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphibiaenam mortuam adalligatam, uel pellem tantum eius. Quinimo arbori quæ cadatur adalligata non algere cadentes, faciliusq; succidere. Itaque sola serpentium frigori se committit, prima omnium procedens & ante cuculi tantum. Aliud est cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam, si dexter pes circumscribatur, ac uestigium id effodiatur, non gigni pulices ubique spargatur. Paralyzin cauentibus pinguium gliarium decoctorum & soricum utilissima tradunt esse: Millepedas ut in anginis diximus potas phthisin sentientibus, lacertam uiridem decoctam in uini sextarijs tribus ad cyathum unum, singulis cochlearibus sumptis per dies donec conualescant. Cochlearum cinerem potum in uino. Comitialibus morbis asypum cum myrrhæ momento, & uini cyathis duobus, dilutum magnitudine nucis auellanae a balineo potum. Testiculos arietinos inuenteratos tritosq; dimidio denarij pondere in aqua uel lactis asinini hemina. Interdicitur uini potus quinque diebus ante & postea. Magnifice laudatur & sanguis pecudum potus. Item fel cum melle præcipue agnium. Catulus lactens sumptus abscisso capite pedibusq; ex uino & myrrha. Lichen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunicula stellionis, quam eodem modo ut anguis exiit, pota. Quidam & ipsum harundine exenteratum inueteratumq; bibendum dedere. Alij in cibo in ligneis ueribus

inassatum. Opera precium est scire quomodo præripidatur, cum exiit membrana hyberna, alias deuoranti eam, quoniam nullum animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aium in maledictum translatum. Observant cubile eius astatibus. Est autem in locis hostiorum fenestrarumq; aut cameris se pulchris ue: Ibi uere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas, quarum angustijs etiam gaudet, eo facilius exuens circumdatum torporem. Sed eo derelicto nõ potest remeare. Nihil ei remedio in comitalibus morbis præfertur. Prodest & cerebrum mustelæ inueteratũ potumq; & iecur eius: Testiculi uulvæq; aut uentriculus inueteratus cum coriandro, ut diximus: Item cinis, sylvestris uero tota in cibo sumpta. Eadem omnia prædicantur ex uinerra. Lacerta uiridis cum condimentis quæ fastidium abstergeant, ablatis pedibus & capite: Cochlearum cinis addito semine lini et urticæ cum melle inunctos sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre pulorum hirundinum sinistro lacerto annexi. Dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo quem primum peperit, cum quis primum tentatus sit, liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum sanguis cum thure uel cor recens deuoratu. Quin & e nido earum lapillus impositus recreare dicitur confestim, & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum, & senectus serpentium. Iecur uulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum. Cor pulli uulturini adalligatu. Sed et ipsum uulturem in cibo dari iubent, & quidem satiatum hu-

mano cadauere. Quidam pectus eius bibendum censent,
 & in terrino calice. Aut testes gallinacei ex aqua et la-
 cte, antecedente quinque dierum abstinentia uini, ob id
 inueteratos. Eueri & qui uiginti unam muscas ruffas,
 & quidem emictuas in potu darent, infirmioribus pau-
 ciores.

Contra morbum regium, & phreneticos, & contra
 febres & hydropicos. Cap. XI.

Orbo regio resistunt sordes aurium, aut mam-
 mæ marum pecudis denarij pōdere cum myrrha
 momento, & uini cyathis duobus. Canini capi-
 tis cinis in mulso. Multipeda in uini hemina. Vermes
 terreni in aceto mulso cum myrrha. Gallina si sit luteis
 pedibus prius aqua purificatus, dein collutus uino, quod
 bibatur. Cerebrum perdiciis aut aquilæ in uini cyathis
 tribus. Cinis plumarum aut interaneorum palumbis
 in mulso ad cochlearia tria. Passerum cinis sarmentis
 crematorum cochlearibus duobus in aqua mulsa. Aui
 icterus uocatur à colore, quæ si spectitur, sanari id malū
 tradunt, & auem mori. Hanc puto latine uocari galgu-
 lum. Phreneticis prodesse uidetur pulmo pecudum cali-
 dus circa caput alligatus. Nam non modo muris cerebrū
 dare potui ex aqua, aut cinerem mustelæ, uerumetiam
 inueteratas herinacei carnes quis possit furenti, etiam si
 certa sit medicina? Bubonis certe oculorum cinerem inter
 ea quibus prodigiose uitam ludificantur, acceperim. Præ-
 cipueq; febrium medicina placitis eorum renunciat.
 Nanque & in XII. signa digessere eam sole transmeā-
 te, iterumq; luna, quod totum abdicandum paucis exē-
 plaribus docebo. Siquidem crematis, tritisq; cum oleo

perungi iubent agros, cum geminos transit sol, cristis, et auribus, et unguibus gallinæ eorum. Si luna, radijs barbisq; eorum. Si uirginem alteruter, hordei granis. Si sanguittarium, uespertilionis alis. Si leonem luna, tamaricis fronde, et adiungunt satiuæ. Si aquarium, e buxo carbonibus tritis. Ex istis confessa, aut certe uerisimilia ponemus, sicut et lethargum olfactorijs excitari: Inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis, aut iocinere uto. His quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicina clinice prope modum nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus, primumq; ea quæ adalligari iubent: puluerem, in quo se accipiter uolutauerit, lino rutilo in linteolo: Canis nigri dentem longissimum. Pseudosphæcen uocant uespam, quæ singularis uolitat, hanc sinistra manu apprehensam subnectunt, alij uero quam quis eo anno uiderit primam. Viperae caput abscissum in linteolo, uel cor uiuentis exemptum. Muris rostellum auriculasq; summas roseo panno, ipsumq; dimittunt. Lacertæ uiridis uiuæ dextrum oculum effossus, mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina. Scarabeum qui pilulas uoluit. Propter hunc Aegypti magna pars scarabeos inter numina colit, curiosa Apionis interpretatione, qua colligit solis operum similitudinem huic animali esse, ad excusandos gentis suæ ritus. Sed et alium adalligant magi, cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectum. Tertium qui uocatur fullo, albis guttis, dissectum utriusque lateris adalligant. Cætera sinistro. Cor anguinum sinistra manu exemptum uiuentibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cum aculeo panno nigro, ita ut nec scorpionem dimissum

dimissum, nec eum qui alligauerit, uideat æger triduo. Post tertium circuitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circumdant totidem nodis, ad singulos dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, uel quatuor limacum capita præcisa harundine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pennas germinent. Alios è spinosis frutectis lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleasq; quæ nuda inueniuntur. Stellionem inclusum capsulis subiiciunt capiti, & sub decessu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum, inueteratumq; conteri, & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle: Alij simũ drachma una in lactis caprini et ouilli, uel passi cyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeant deuorandas. Aspidis cutem pondere sextæ parte denarij cum piperis pari modo, Parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chrysippus philosophus tradidit phrygianen adalligatũ remedio esse quartanis. Quod esset animal, neque ille descripsit, nec nos inuenimus qui nouisset. Demonstrandum tamen fuit a tam graui autore dictum, si cuiusquam cura efficacior esset ad inquirendum. Cornicis carnes esse, & nidum illic inire in longissimis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi, quoniam miseria spei delectat, an ne aranei quem lycon uocant, tela cum ipso specu toto resina ceraq; imposita utrisque temporibus et fronti prosit: aut ipse calamo adalligatus, qualiter et alijs febribus prodesse traditur: Item lacerta uiridis adalligata uina in eo uase quod capiat. Quo genere & recidi-

uas frequenter abigi affirmant: Hydropicis α sypum ex vino addita myrrha modice potui datur, nucis auellanae magnitudine. Aliqui addum $\&$ anserinum adipem, et oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent. Item carnes inueteratae herinacei sumptae. Vomitus quoque canum illitus uentri, aquam trahere promittitur.

Ad ignem sacrum, ad carbunculos, furunculos, ambusta, nervorumq; contractiones. Cap. XII.

Cui sacro medetur α sypum cum pompholyge $\&$ rosaceo, ricini sanguis, uermes terreni ex aceto illiti, gryllus contritus in manibus. Quo genere praestat, ut qui id fecerit antequam incipiat uitium, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra caeuernae suae tolli: Adeps anseris. Viperae caput aridum asseruatum $\&$ combustum, dein ex aceto impositum: Senectus serpentinum ex aqua illita à balineo cum bitumine $\&$ seuo agnino. Carbunculus fimo columbino aboletur per se illito, uel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus quae in melle sunt immortuae impositis. Polentaq; imposita inspersa. Si in uerendis sit, ceterisq; ibi ulceribus occurrit e melle α sypum cum plūbi squamis. Item finum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera $\&$ quaecunque molliri opus sit, efficacissime anserino adipe curantur. Idem praestat $\&$ gruui adeps. Furunculis mederi dicitur araneus, priusquam nomine tur impositus, $\&$ tertia die solutus. Mus araneus pendens enecatus, sic ut terram nec postea attingat, ter circunda-

tus furunculo, toties expuentibus medente & eo cui me-
 debitur. Ex gallinaceo fimo quod est ruffum maxime re-
 cens illitum ex aceto. Ventriculus ciconia ex uino deco-
 ctus Muscæ impari numero infricata digito medico.
 Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum
 cinere & capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere pu-
 micis & salis pari pondere. Ambustus canini capitis a-
 nis medetur. Item glirium cum oleo. Fimium cuius cu-
 cera commixtum. Muriuum cinis et cochlearum, idq; sic,
 ut ne cicatrix quidē appareat. Item adeps uiperinus.
 Fimi columbini cinis ex oleo illitus. Nernorum nodis
 nudetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus.
 Terreni uermes cum melle illiti. Dolores tollit eorū am-
 phisbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cum uē-
 tre arefactus, contritusq; cum adipe suillo inueterato. Ci-
 nis & capite bubonis in mulso potus cum lilij radice, si ma-
 gis credimus. In contractione neruorum caro palumbi-
 na in cibis prodest & inueterata. Herinacei spasticis.
 Item mustela cinis. Serpentium senectus in pelle taurina
 adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthotonos milui ie-
 cur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus
 potum. Redunias & quæ in digitis nascuntur pterygia,
 tollunt canini capitis cinis, aut uulua decocta in oleo, su-
 perillito butyro ouillo cum melle. Item folliculus cuiuslibet
 animalis fellis. Vnguium scabritiam cantharides
 cum pice tertio die solutæ, ac locustæ frictæ cum fetio
 hircino: Pecudum seuum. Aliqui miscent uiscum & por-
 tulacam, alij aris florem et uiscum, ita ut tertio die sol-
 uant.

Ad sanguinem sistendum & tumores uulnerum, ulcera, uulnera, & alia mala, ex animalibus remedia.

Cap. XIII.

Anguinem sistit in naribus seuum ex omento pecudum inditum. Item coagulū ex aqua maxime agninum subductum uel infusum, etiam si alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cochlearum terrena. Sed & ipsæ extractæ testis. E' naribus fluētum sistunt cochleæ contritæ fronti illitæ. Aranei telæ suppositæ. Gallinae cerebellum, uel sanguinis profluvia ex cerebro. Item columbinus sanguis ob id seruatus cōcretusq;: Si uero ex uulnere immodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mire sistit. Uulneribus medetur æsypum cum hordei cinere & ærugine æquis partibus. Ad carcinomata quoque ac serpentina ualeat. Erodit & ulcerum margines: carnesq; excrecentes ad æqualitatem redigit. Explet quoque, & ad cicatricē perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro aut cinere ex ossibus feminum agninorum, præcipue in his ulceribus quæ cicatricē nō trahant. Magna & pulmonibus quoque arietum. Excrecentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoque ipso ouium sub testō calefacto & subacto, tumor uulnery sedatur. Fistulæ purgātur sananturq;. Item epinyctides. Summa ueronis in canini capitis cinere: excrecentia omnia spodij uice erodit ac per sanat. Et murino fimo eroduntur. Item mustelæ fimi cinere. Duritias etiam in alto ulcerum & carcinomata persequitur multiplicitate, admixta resina tere-

binthina & sinopide. Eademq; utilissima sunt in his ulceribus, quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsorum genera mirandos usus habent. Cosses qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia. Nomas uero, combusti cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Vulnere recentia conglutinant terreni, adeo ut nervos quoque abscisos illitis solidari infra septimum diem persuasum sit: itaque in melle seruandos censent. Cinis eorum margines ulcerum duriores absument, cum pice liquida uel simbio melle. Quidam arefactis in sole ad uulnera ex aceto utuntur, nec solum nisi biduo intermisso. Eadem ratione & cochlearum terrena prosunt: totaq; exemptæ tuasæ & impostæ, recentia uulnera conglutinant, & nomas sistunt. Herpes quoque animal a Græcis uocatur, quo præcipue sanantur quæcunque serpunt. Cochleæ prosunt eis cum testis suis tusæ: cum myrrha quidem & thure, etiam præscisos nervos sanare dicuntur. Draconum quoque adeps siccatus sole magnopere prodest: Item gallinæ cerebrum recentibus plagis, sale uiperino in cibo sumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri, & sanari celerius. Antonius Musa medicus cum incidisset insanabilia ulcera, uiperas edendas dabat, miraq; celeritate persanabat. Tryxalidum cinis margines ulcerum dueros aufert cum melle. Item fimi columbini cinis cum arsenico & melle ea quæ erodenda sunt. Bubonis cerebrum cum adipe anserino mire uulnera dicitur glutinare: quæ uero uocantur cacœthe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis. Vlnula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel. Vlnarum labra duriora apes in melle mortuæ emol-

liunt. Et elephantiasin sanguis & cinis mustelæ. Verberum vulnera atque uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterantur. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis simul uestis, cornuq; ceruino & cera mollita rosaceo. Ossibus fractis cininum cerebrum linteolo illito, superpositis lanis quæ subinde suffundantur fere' XIII. diebus solidat: nec cardius cinis syluestris mutis cum melle, aut cum uermium terrenorum cinere, qui etiam ossa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete, seruum ex nitro: Lacertæ uiridis cinis: Vernatio anguim ex uino decocta: Fimum colubinum ex melle. Item uutilignes albas ex uino. Ad uutiliginem & cætharides cum rutæ foliorum duabus partibus in sole, donec formicet cutis, tolerandæ sunt. Postea fouere, oleoq; perungere, necessariū, iterumq; illinere, idq; diebus pluribus facere, cauentes exulcerationem multam. Ad easdē uutilignes, & muscas illini iubent cum radice lapathorum: gallinarum fimum candidum, seruatum in oleo uetere cornea pyxide, uespertilionum sanguinem: fel herinacei ex aqua. Scabiem uero, bubonis cerebrum cum aphronitro: sed ante omnia sanguis caninus sedant: pruritum cochleæ minutæ, latæ, contritæ, illitæ. Harundines, & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, euocatus dissectus impositus. Præcipue uero lacerta dissecta, & uel caput eius tantum contusum cum sale impositum: Cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur, contusæ impositæq; cum testis, & ea quæ manduntur exemptæ testis: sed cum leporis coagulo efficacissime: Ossia anguin

eundem cum coagulo cuiuscunque quadrupedis intra tertium diem approbant effectum. Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea.

Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos. Cap. XIII.

In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, sicut in capris retulimus. Finimum quoque pecudum eosdem usus habet.

Locustarum suffitu stranguriæ maxime mulierum iuvantur. Gallinaceorum testes subinde si à conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptus hystricum cinis potus continet: maturat caninum lac potum: euocat membrana è canum secundis, si terram nõ attigerit. Lumbos parturientium potus Lactis: Finimum murinum aqua pluvia dilutum, mammas mulierum à partu tumescentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum custodit partus contra abortus. Facilius enituntur, quæ finimum anserinũ cum aquæ cyathis duobus sorbuere: aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas, ne nervi doleant præstant. Grauidis secundas pelunt in passo poti. Iidem per se impositi, mammarũ supurationes concoquunt & aperiunt, extrahunt, & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur & in gramine uermiculi, qui ad alligati collo continent partum. Detrahuntur autem sub partu, aliàs eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in abosumptæ accelerant partum. Item conceptum impositæ cum croco. Eadem ex amylo &

tragaantha illita, profluvia sistunt. Pro sunt & purga-
 tionibus sumptæ in cibo, & uulnam auersam corrigunt
 cum medulla ceruina, ita ut uni cochleæ denarij pondus
 addatur & cyperî. Inflationes quoque uulnarum di-
 sciuntur exëptæ testis, tritaëq; cum rosaceo. Ad hæc *asty*
palaica maxime eliguntur. Alio modo *Africana* binæ
 trita cum *femogræci* quod tribus digitis capiatur, addi-
 tis mellis cochlearibus quatuor, illinuntur aluo, prius iri
 no succo perunctæ. Sunt & minutæ longæq; candidæ
 cochleæ, passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis,
 tuscæq; in farina, miscentur lomento æquis partibus, can-
 doremq; & leuorem corpori afferunt. Scabendi desy-
 deria tollunt minutæ & latæ cum polenta. *Viperâ* mu-
 lier prægnans si transcenderit, abortum faciet: Itē *am-*
phisbænam, mortuam duntaxat. Nam uiuam habentes
 in pyxide, impune transeunt, etiam si mortua sit, atque
 asservata, partus faciles præstat uel mortua. Mirum, si
 non adseruatam transcenderit grauida, innoxiam fieri
 ri, si protinus transcendat adseruatam. Anguis inuete-
 rati sufficit menstrua adiuvant. Anguium senectus ad-
 alligata lumbis, faciliores partus facit, protinus a puerpe-
 rio remouenda. Dant & in uino bibendam cum thure:
 aliter sumpta: abortum facit. Baculus quo angui rana ex-
 cussa sit, parturientes adiuvat. *Tryxalidum* cinis illi-
 tus cum melle, purgationes. Item araneus qui filum de-
 ducit ex alto: capi debet manu caua, tritusq; admoueri:
 quod si redeuntem prehenderit, inhibebit idem purga-
 tiones. Lapis ætites in aquilæ repertus nido, custodit
 partus contra omnes abortuum insidias. Penna uulturi
 na subiecta pedibus adiuvat parturientes. Oñum corni

gravidis cauendum constat, quoniam transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso potum, uideatur fecundas facere. Vuluarum duritias & collectiones adeps anserinus aut cygni emollit. Mamas à partu custodit adeps anseris cum rosaceo & araneo. Phryges & Lycaones mammis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilem esse: his quæ uulua strangulètur, & blattas illinunt. Onorum perdisis putaminum cinis, cadmia mixtus, & ceræ, stantes mammas seruat. Putat & iter circumductis ouo perdisis, non inclinari. Et si sorbeantur eadem, fecunditatem facere, lactis quoque copiam. Cum anserino adipe perunctis mammis, dolores minuere, molas uteri rumpere, scabiem uuluarum sedare, si cum cimice trito illinatur. Vespertilionum sanguis psilothri uim habet: sed malis puerorum illitus non satis proficit, nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur: sic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem. Idem et cerebrocorum profici putant. Est autem duplex, rubens utique & candidum. Aliqui sanguinem & iecur eius admiscant. Quidam in tribus heminis olei discoquant uiperam, exemptis ossibus psilothri uice utuntur, euulsis prius pilis quos renasci nolunt. Fel herinacæ psilothrum est utique mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: Item per se cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis, quos renasci nolunt, uel nondum natis perunctis partibus, alij non surgunt: Idem euenire traditur sanguine ricini euulsi cani: Item hirundinino sanguine uel felle.

Vis formicarū supercilia denigrari cum mu-
 o scis tritis tradunt. Si uero oculi nigri nascentium placeant, soricem prægnanti edendum.
 Capilli ne canescant, uermium terrenorum cinere præstari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum. Aut si uitium coagulato lacte aciderit, discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimū est. Ossibus in canino fimo inuentis, adustio infantium, quæ uocatur siriasis, adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uiridis admotæ dormientibus morsu emendantur. Postea harundini adalligatæ suspenduntur in fumo, traduntq; pariter cum ea expirante sanari infantem. Cochlearum salina illita infantium oculis, palpebras corrigit gignitq; Ramicosis cochlearum cinis cū thure ex oui albo succo illitus per dies XXX. medetur. In ueniuntur in corniculis cochlearū harenacæ duritiæ, eæ dentitionem facile præstant adalligatæ. Cochlearū inanū cinis admixtus ceræ, procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri sanientis punctis emissam ē cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ, dentitiones adiuvat. Ad idem ualens & grandissimi dentes serpentium. Fimū corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix est serio complecti quedam, non omittenda tamē, quia sunt prodita. Ramia infantium lacertæ mederi iubent. Marem hanc prehendi: Id intelligi & quod sub cauda unam cauerenam habeat. Id agendum ut per aurum aut argentum, aut osrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illiga-

tur, & in fumo ponitur. Urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum cornua grădia denticulata, adalligata his amuleti naturam obtinent. Bonis capiti lapillum inesse tradunt, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capite exemptum, adalligatumq; mire prodesse dentitioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent. Et limacis Lapillum siue officulum quod inuenitur in dorso: Magnifice iuvat et ouis cerebrum gingivis illitum. Sicut aures adeps anserinus cum ocini succo impositus. Sunt uermiculi in spinosis herbis asperi, lanuginosi, hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, si quid ex cibo hæreat. Somnos allicit æsyfium cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutum, uel cum adipe anserino et uino myrrite: Auis cuculus leporina pelle adalligatus: Ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Putant & per se rostrum eiusdem effectus esse uino colutum. E diuerso somnum arcei uestertilionis caput aridum adalligatum. In urina uirili lacerta necata, uenerē eius qui fecerit, cohibet. Nam inter amatoria esse magis dicunt. Inhibet & finum cochleæ et columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dextræ partes uenerem concitant uiris adalligatae gruis pelle: Item si lutea ex ouis quinque colubarum, admixto adipis suilli denarij pondere, ex melle sorbeantur: Passeres in cibo uel oua eorū. Gallinacci dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibiu aneres cum adipe anseris et irino perunctis si conceptus sit, partus continere: Contra inhiberi uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisq; pelle arietina tradunt. Item cuiuscunq;

galli gallinacei, si cum sanguine gallinacei lecto subijciantur. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mule, si iumentis euellantur, inter se colligatæ in coitu. Qui in urinam canis suam ingesserit, dicitur ad uenerem pigrior fieri. Mirum & de stellionis cinere (si uerum est) linamento inuolutum in sinistra manu uenerem stimulare: si transferatur in dextram, inhibere. Item uestpertilionis sanguinem collectum flocto, suppositumq; capiti mulierum, libidinem mœuere: aut anseris linguam in cibo uel potione sumptam. Phthiriasin à toto corpore pota membrana se nectutis anguium triduo inhibet: Ac serum exempto caseo potum cum exiguo sale. Caseos si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant corrûpi uetustate, aut à muribus attingi. Eiusdem mustelæ cinis si detur in ossa gallinaceis pullis & columbinis, tutos esse à mustelis. Iumentorum urinæ tormina uestpertilione adalligato finiuntur: Verminatio ter circulato uerendis palumbo: mærum dictu, palumbus emissus moritur, iumentum liberatur confestim. Ebriosi oua noctuæ per triduum data in uino, tædium eius adducunt. Ebrietatem arceat pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus, & uino quod bibetur inspersus, securos præstabit à temulentia: Inuenit hoc Horus Assyriorum rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertinentiũ. Gromphenam auem in Sardinia narrant grui simile, ignotam iam etiam Sardis, ut existimo. In eadem provincia est ophion ceruis tantum pilo similis nec alibi nascens. Iidem autores nominauere sirulugum, quod nec quale esset animal, nec ubi nasceretur tradiderunt. Fuisse quidem non dubito, cum & me

dicina ex eo sint demonstrata. M. Cicero tradit animalia byturos vocari, qui uites in Campania erodant.

De miraculis quarundam bestiarum. Cap. XVI.

Eligua mirabilia ex his quæ diximus. Non

r latrari à cane membranam ex secūdis canis habentem, aut leporis finum uel pilos tenentē.

In culicum genere muliones nō amplius quàm uno die uiuere. Eosq; qui arborarij picis rostrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos sequi eos à quibus cerebrum corui acceperint in ossa. Puluerem in quo se mula uolutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, si unus castratus emittatur. Anguina pelle, & sale, & farre cum serpyllo contritis uno die, deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturescēte, toto anno eos ualere. Vel si hirundinum pulli tres tribus ossis dentur. Puluere ē uestigio anguinū collecto, sparsas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tantum gigni. Non lassescere in ullo labore, qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant.

Mulas non calcitrare cum uinum biberint. Ungulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam quæ non perroderetur à ueneno stygis aquæ, cum id dā dum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum.

Nunc ad aquatilia reuertemur.

C. PLINII SECUNDI NATVR A
LIS HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS PRIMVS.

PROOEMIUM.

Medicinæ ex aquatilibus: Aquarum
mirabilia. Caput I.

QVATILIVM sequuntur in me-
dicina beneficia, opifite natura ne in il-
lis quidem cessante, & per undas flu-
ctusq; ac reciprocos aestus amniumq;
rapidos cursus improbas exercente vi-
res: nusquam potentia maiore, si uerum fateri uolumus.
Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat: terras
deuorant aquæ, flammam necant, scandunt in sublime,
& cælum quoque sibi uendicant, ac nubium obtentu ui-
talem spiritum strangulant: Quæ causa fulmina elidit,
ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius po-
test aquis in cælo stantibus? At illæ æu parum sit in tan-
tam peruenire altitudinem, rapiunt eo secum piscium
ex anima. Sæpe etiam lapides subuehunt portantes alie-
na pondera. Eadem cadentes omnium terrarum nascentium
causa fiunt, prorsus mirabili natura, si quis uelit repu-
tare, ut fruges gignantur, arbores fruticesq; uiuant, in
cælum migrare aquas, animamq; etiam herbis uitalem
inde deferre: iusta confessione, omnes terræ quoque uires
aquarum esse beneficij. Quapropter ante omnia ipsarum

potentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortaliū enumerare queat?

De differentia aquarum, medicinis, & observationibus CCLXVI.

Cap. II.

Micant benigne passimq; in plurimis terris, alibi frigida, alibi calida, alibi iuncta, sicut in Tarbellis Aquitanica gente, et in Pyrenæis montibus, tenui intervallo discernente. Alibi tepida egelidaq; auxilia morborum conferentes, & e cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum nominibus varijs, urbesq; condunt, sicut Puteolos in campania, Statiellas in Liguria, Sextias in Narbonensi provincia. Nusquā tamen largius quā in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus, aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida salsa'ue matura. Vapore quoque ipso aliquæ prosunt. Tantaq; eis est vis, ut balineas calefaciant, ac frigidam etiam in solijs feruere cogant quæ in Baiano Posidiana vocantur, nomine accepto à Claudij Caesaris liberto. Obscura quoque percipiunt. Vaporant & in mari ipso quæ Licinij Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliquid valetudini salutare. Iam generatim nervis prosunt pedibus'ue aut coxendicibus, aliæ luxatis, fractis'ue. Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusq; privatim medentur. Oculis uero Ciceroniana. Digna memoratu nulla est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita littori, celebrata portici ac nemore, quam & uocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, ibi compositis uoluntatibus eiusdem nominis, in qua & monumentum

sibi instaurauerat, cum uero non & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi praequam salubres oculis, celebrati carmine Laureae Tullij, qui fuit e libertis eius, ut protinus noscatur etiam ministerium eius ex illa maiestate. Ponam enim ipsum carmen, dignum ubique, & non ibi tantum legi.

Quo tua Romanae uindex clarissime linguae
Sylua loco melius surgere iussa uiret.
Atque academia celebratam nomine uillam,
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hæc fontes cum patefecit ope.
Ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem foeminarum, & uirorum insaniam abolere produitur. In Aenaria insula calculosis mederi. Et quæ uocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor M. passuum, hæc frigida. Item in Stabiano, quæ dimidia uocatur, & in Venefrano ex fronte Acidulo. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte iuxta Taurum montem. autor est M. Varro: & in Phrygiæ Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos agat, quod in Aethiopia acidere his qui fonte rubro biberint Ctesias scribit. Iuxta Romam Albulæ aquæ uulneribus medenter: egelidæ hæc, sed Cutiliæ

tiliæ in Sabinis gelidissimæ, suctu quodam corpora in-
 uadunt, ut prope morsus uideri possit, aptissimæ stoma-
 cho, neruis, uniuerso corpori. Thespiarum fons conceptus
 mulieribus repræsentat. Item in Arcadia flumen Ela-
 tum. Custodit autem partum Linus fons in eadem Ar-
 cadia, abortusq; fieri non patitur. E' diuerso in Pyrrhea
 flumen, quod Aphrodisium uocatur, steriles fecit. Lachus
 Alphion uiligines tollit. Varro autor est, Titium quen-
 dam prætura functum, marmorei signi faciem habuisse
 propter id uitium. Cydneus Ciliciæ amnis podagricis me-
 detur, sicut apparet in epistola Cassii Parmensis ad M.
 Antonium. Contra, aquarum culpa in Træzene omniũ
 pedes uitia sentiunt. Tungri ciuitas Galliæ fontem ha-
 bet insigne, plurimis bullis stellantem, ferruginei sapo-
 ris, quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur: purgat
 hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumq; uitia.
 Eadem aqua igne admoto turbida fit, ad postremum ru-
 bescit. Leucogæi fontes inter Puteolos et Neapolim ocu-
 lis & uulneribus medentur. Cicero in admirandis po-
 suit, Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum
 indurari. Endicæ in Hestæotide fontes duos tradit esse,
 Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan ex
 quo albas, ex utroque autem uarias. Theophrastus in
 Thurijs Cratim candorem facere, Sybarim nigriciam
 bobus ac pecoribus. Quin & homines sentire differen-
 tiam eam. Nam qui Sybarim bibant, nigriores esse, du-
 rioresq; & crispo capillo. Qui ex Cratide candidos,
 mollioresq; ac porrecta coma. Item in Macedonia qui
 uelint sibi candida nasci, ad Aliacmonem ducere: qui
 nigra aut fusca ad Axium. Idẽ omnia fusca quibusdã

in locis tradit nasci, & fruges quoque, sicut in Messapijs.
 At in Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres ui-
 uere & conuersari. Erythris Aleos amnis pilos gignit
 in corporibus. In Boætia ad Trophonium deum iuxta
 flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter me-
 moriam, alter obliuionem affert, inde naminibus inuen-
 tis. In Sicilia apud oppidum Iusum riuus fluit unus,
 ex quo bibentium subtiliores sensus fieri Varro tradit.
 At in Cea insula fontem esse quo hebetes fiant: Zamæ
 in Africa quo canoræ uoces. Vinū tædio uenire his qui
 ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus
 inebriari fontibus ijs quos diximus. Mutianus Andri
 è fonte Liberi patris, statis diebus septenis eius dei ui-
 num fluere, si auferatur à conspectu templi, sapore in
 aquam transeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta
 Solos Ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idē fieri in Aethiopia
 eiusdem uirtutis fonte. Lycos, in Indiæ terris
 fontem esse, cuius aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatani
 traditur. Theopompus in Scotussa lacum esse dicit,
 qui uulneribus medetur. Iuba in Troglodytis lacum, in
 sanum malefici ui appellatum, ter die fieri amarū sal-
 sumq; ac deinde dulcem, totiesq; etiam noctu, scatentem
 albis serpentibus uiceniū cubitorum. Idem in Arabia
 fontem exilire tanta ui, ut nullum non pondus im-
 pactum respuat. Theophrastus Marsyæ fontem in Phry-
 gia ad Celenarum oppidum saxa egerere. Non procul
 ab eo duo sunt fontes, Clæon & Gelon, ab effectu græ-
 corum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis uocatur,
 ex quo potantes amorem deponere Mutianus credit.
 Cranone est fons calidus citra summum feruorem, qui

in uinum additus, triduo calore potionis custodit in uas-
 sis. Sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans
 Rhenum, quorum haustus triduo feruet. Circa margines
 uero pumicem faciunt aquae. Quod si quis fide carere
 ex his aliqua arbitratur, discat in nulla parte naturae
 maiora esse miracula: quanquam inter initia operis abū-
 de multa retulimus. Ctesias tradit, Siden uocari stagnū
 in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Caelius
 apud nos in Averno ait etiam folia subsidere: Varro,
 aues quae aduolauerint emori. Contra in Africa lacu
 Apuscidamo omnia fluitant, nihil mergitur: Item in Si-
 ciliae fonte Pythia, ut Apion tradit. Et in Medorum la-
 cu puteoq; Saturni. Fons Limyrae transire solet in loca
 uicina, portendēs aliquid: Mirumq;, quod cum piscibus
 transit. Responso ab his petunt incolae cibo, quem rapi-
 unt annuentes: si uero euentum negent, caudis abigunt.
 Amnis Olachas in Bithynia Briazum alluit, hoc est et
 templo et deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pa-
 ti uelut flammam urentem. Et in Cantabria fontes Ta-
 marici in augurio habentur. Tres sunt octonis pedibus
 distantes: In unum alueum coeunt uasto amne. Singu-
 lis sistantur duodecies diebus, aliquando uicies, citra su-
 spicionem ullam aquae, cum sit uicanus illis fons sine in-
 termissione largus. Dirum est non profluere eos aspicere
 uolentibus, sicut proxime Lartio Liciano legato post prae-
 turam post septem dies accidit. In Iudaea riuus sabba-
 tis omnibus sistantur. E diuerso miracula alia dira. Cte-
 sias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces
 ilico mortem asferre in cibis: quod et circa Danubij ex-
 ortum audiui, donec ueniatur ad fontem alueo appositū

ubi finitur id genus piscium. Ideoq; ibi caput eius am-
nis intelligitur fama. Hoc idem & in Lydia in stagno
nympharum tradunt. In Arcadia ad Pheneum aqua
profluit e saxis, styx appellata, quæ ilico necat, ut dixi-
mus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus le-
tales & ipsos, quod non in alio genere mortiferorum
fontium. Necare aquas Theopompus & in Thracia apud
Cychros dicit: Lycus in Leontinis tertio die, si quisquã
biberit. Varro ad Soracten in fonte, cuius sit latitudo
quatuor pedum: sole oriente eum exundare feruenti si-
milem, auesq; quæ gustauerint, iuxta mortuas iacere.
Nanque et hæc insidiosa conditio, quod quædam etiam
blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrin Arcadiæ. Omni-
no enim nulla deterrent qualitate: hanc putant nimio
frigore esse noxiã, utpote cum profluens ipsa lapide-
scat. Aliter circa Thessalica tempe, quoniam uisus omni-
bus terrori est: traduntq; etiam æs ac ferrum erodi illa
aqua. Profluit (ut indicauimus) breui spatio: mirumq;
siliqua syluestris amplecti radicibus fontem eum dici-
tur, semper florens purpura. Et quædã sui generis her-
ba in labris fontis uiret. In Macedonia, non procul Eu-
ripidis poetæ sepulchro, duo riuus confluunt, alter salu-
berrimi potus, alter mortiferi. In Perparenis fons est,
qui quacunque rigat, lapideam facit terram: Item cali-
dæ aquæ in Eubœæ Delio. nam quæ alluit riuus, saxa
in altitudinem crescunt: In Eurymenis deiectæ coronæ
in fontem, lapides fiunt. In Colossis flumen est, in quo
lateres coniecti, lapides extrahuntur. In scyretico metal-
lo arbores quæcunque flumine alluuntur, saxa fiunt cū
ramis. Distillantes quoque guttæ in lapides durescunt in

antris Corycjs: Nam Miezæ in Macedonia, etiam pendentes in ipsis cameris: at in Corintho cum decidere. In quibusdam speluncis utroque modo columnas faciunt, ut in Phausia Chersenosi Rhodiorum in antro magno, etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti sumus exemplis.

De qualitate aquarum, insalubritate uel commoditate earum. Cap. III.

Varietur inter medicos, cuius generis aquæ sine q̄ utilissima. Stagnantes pigraeq; merito dānāt, utiliores quæ profluunt existimantes: cursu enim percussuq; ipso exnuari atque proficere: eoque miror asternarum ab aliquibus maxime probari: sed hī rationem afferunt, quoniam leuissima sit imbriū aqua, ut quæ subire potuerit ac pendere in aëre. Ideo et nives præferunt imbribus, niuibusq; etiam glaciem, uelut ad infinitum coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse, et glaciem multo leuiorem aqua. Horum sententiam refellere interest uitæ. In primis enim leuitas illa deprehendi aliter quā sensu uix potest, nullo penè momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in cælum, cum etiam lapides subire appareat, cadensq; inficiatur haliu terra. Quo fit ut pluuia aquæ sordium inesse plurimum sentiatur, citissimeq; ideo tale fiat aqua pluuia. Nivem quidem glaciemq; subtilissimum elementi eius uideri miror, apposito grandinum argumento, e quibus pestilentissimum potum esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum sit inde quod tenuis-

finium fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatio-
 ne deprehenditur, & rore nimio scabiem fieri, pruina
 uredinem, cognatis et niuis causis. Pluvias quidē aquas
 celerrime putrescere convenit, minimeq; durare in nauī
 gatione. Epigenes autem, aquam quæ septies putrescēta
 purgata sit, perhibet amplius non putrescere. Nam ci-
 sternas etiam medici confitentur inutiles, alio duritias
 faciētes, faucibusq; etiam limi non alijs inesse plus, aut
 animalium quæ faciunt tedium, confitendum habent.
 Nec statim amnium utilissimas esse, sicuti nec torrētium
 ullius, lacusq; plurimos salubres maxime. Quædā igitur
 & huius generis aptissimæ aliæ alibi. Parthorum
 reges ex Choaspe & Euleo tantum bibunt, & ea quā-
 vis in longinqua comitantur illos. Et horum placere po-
 tum, non quia sint amnes apparet, quoniam nec ē Ti-
 gri nec Euphrate, nec ē multis alijs bibūt. Limus aqua
 rum vitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat,
 salubritatis indicium habetur: sicut frigoris, tineas in fon-
 te gigni. Ante omnia autem damnantur amaræ, et quæ
 scrobem statim implent, quod evenit Træzene. Nam ni-
 trosas atque salinacidas in desertis rubrum mare peten-
 tes, addita polenta, utiles intra duas horas faciunt, ipsaq;
 uescuntur polenta. Damnantur in primis fontes, qui cœ-
 num faciunt, quiq; malum colorem bibentibus referunt,
 & si uasa ære inficiunt, aut si legumina tarde perco-
 quunt, si liquata leniter terram relinquunt, decoctæq;
 crassis obducunt uasa crustis. Est etiam vitium non
 fortidæ modo, verum omnino quicquam respicientis, in-
 cundum sit illud licet gratumq;, & ut sæpe ad uiciā
 lactis accedens. Aquam salubrem aëri quā simillimā

esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucundæ olentis in Mesopotamia Cabura. Fabula rationem asserunt, quoniam eo Iuno perfusa sit. De cætero aquarum salubrium sapor odorue nullus esse debet. Quidam statera iudicant de salubritate, frustrante diligentia, quando perrarum est ut leuior sit aliqua. Ceteris subtilitas, inter pares meliorem esse, quæ calefiat refrigereturq; celerius. Quin exhaustam uasis ne manus pendeant, depositisq; in humum tepescere affirmant. Ex quoniam ergo genere maxime probabilis continget? Puteis nimirum, ut in oppidis constare uideo: sed his, quibus exercitationis ratio crebro haustu contingit, & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria, utq; cælum uideant. Super omnia observatio una, eadem & ad perennitatem pertinet, ut illa uado exiliat uena, non è lateribus. Nam ut tactu gelida sit, etiam arte contingit, si etiam expressa in altum, aut è sublimi deiecta, uerberatu corripiat aëra. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur eadē. Neronis principis inuentum est, decoquere aquam, uitroq; demissam in niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris contingit sine uitijis niuis. Omnem utique decoctam utilitorem esse conuenit: item calefactam magis refrigerari, subtilissimo inuento. Vitiosæ aquæ remedium est, si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta sistitur sanguis. Aestus in balneis arceatur, si quis ore teneat. Quæ sunt haustu frigidissima, non perinde & tactu esse, alternante hoc bono, multi familiari, exemplo colligunt. Clarissima aquarum omnium toto orbe, frigoris salubritatisq; palma, præconio urbis, Marcia est, inter re-

liqua deum munere urbi tributa. Vocabatur hæc quodã
 Auscia, fons autem ipse Piconia. Oritur in ultimis mon-
 tibus Pelignorum, transit Marfos & fucinum lacum,
 Romam non dubie petens. Mox specu mersa, in Tibur-
 tina se aperit. IX. M. pass. fornicibus structis perducta.
 Primus eam in urbē ducere auspicatus est Ancus Mar-
 cius, unus e regibus. Postea Q. Marcus Rex in prætu-
 ra. Rursusq; restituit Marcus Agrippa. Idem & Virgi-
 nem adduxit ab octavi lapidis diuerticulo II. M. pass.
 Prænestina uia. Iuxta est Herculeus riuus, quem re-
 fugiens Virginis nomen obtinuit. Horum amnium com-
 paratione differentia supradicta deprehenditur, cum
 quantum Virgo tactu, tantum præstet Martia haustu.
 Quamquam utriusque iã pridem urbi perijt uoluptas,
 ambitione auaritiãq; in uillas ac suburbana decoquenti-
 bus publicam salutem. Non ab re sit, querendi aquas
 iunxisse rationem. Reperiuntur in conuallibus maxime,
 & quodam conuexitatis cardine, aut montium radici-
 bus. Multi septentrionales ubique partes aquosas existi-
 mauere. Quia in re uarietatem naturæ aperuisse conue-
 niat. In Hyrcanis montibus à meridiano latere non
 pluit. Ideo syluigeri ab aquilonis tantum parte sunt. At
 Olympus, Ossa, Parnasus, Apenninus, Alpes, undiq; ue-
 stuntur, amnibusq; persunduntur. Aliqui ab austro, si-
 cut in Creta Albi montes. Nihil ergo in his perpetuæ ob-
 seruationis indicabitur. Aquarum sunt notæ iuncus aut
 harundo, aut herba de qua dictum est: multumq; alicui
 loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, & al-
 nus, aut uitex, aut edera, sponte proueniunt, & corrina-
 tione aquæ pluuiæ in locum humiliore e superioribus

de fluentis, augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est, ante ortum solis longius intuentibus, quod ex ædito quidam specularunt, proni terram mento attingente. Est & peculiaris æstimatio peritis tantum notæ, quam ferventissimo æstu sequuntur, diei q; horis ardentissimis, qualis ex quoque loco percussos splendeat: Nā si terra sitiente humidior est ille, indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus est, ut indolescant: quod fugientes, ad alia experimenta decurrunt, loco in altitudine pedum quinque defosso, ollis q; è figulino opere crudis, aut peruncta pelui ærea cooperto, lucerna q; ardente concamerata frondibus, dein terra. Si figlinum humidum ruptum ue, aut in ære sudor, uel lucerna sine defectu olei restincta, aut etiam uellus lana madidum reperiatur, non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excolunt locum, tanto efficaciore nasorum argumento. Terra uero ipsa promittit candidibus maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim scaturigines non ferè sunt perennes. Figulari creta semper adimitur spes. Nec amplius puteum fodiunt, coria terræ observantes, ut à nigra descendat ordo supradictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra, frigidior in toptho. Nanque & hic probatur. Dulces enim leues q; faciunt, & colando continet sordes. Sabulū exiles limosas q; promittit. Glarea incertus uenas, sed boni saporis. Sabulum masculum & harena carbunculosa, certas, stables q; et salubres. Rubra saxa optimas, spei q; certissimæ. Radices montium saxosæ, & silex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, facilius q; ferramenta descendere. Depressis

puteis sulphurata uel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimentum huius periculi est, demissa ardēs lucerna, si extinguatur. Tūc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur aestuaria, quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & sine his uitijs altitudine ipsa grauior aër, quem emendant assiduo linteorum iactatu euentilando: cum ad aquam uentum est, sine harena opus surgit, ne uenæ obstruantur. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt, quarum non in alto origo est, hybernis enim constant imbribus: quædam canis ortu, sicut in Macedonia Pella utrunque. Ante oppidum enim incipiente æstate, frigida est palustris: dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget. Hoc & in Chio euenit, simili ratione portus & oppidi. Athenis Enneacrunos nimbose æstate frigidior est, quàm puteus in Iouis horto. At ille siccitatibus riget.

Aquarum subito nascentium, aut desinentium ratio. Cap. IIII.

Axime autem putei circa arcturum. Nā ipsa in æstate deficiunt, omnesq; quatriduo eo subsidunt. Iam uero multi hyeme tota, ut circa Olympum uere primum aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa Messānam & Mylas hyeme in totum inarescunt fontes: æstate exundant amnemq; faciunt. Apollonia in Ponto fons iuxta mare æstate tantum superfluit, et maxime canis ortu, parcius si frigidior sit æstas. Quædam terræ imbribus sicciores fiunt, uelut in Narniensi agro, quod admirandis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre puluerem. Omnis aqua hyeme dulciôr, æstate autem minus, autumnô mi-

nime: minusq; per siccitates. Neque æqualis amnium plerunque gustus est, magna alvei differentia. Quippe tales sunt aquæ, qualis terra per quam fluunt, qualesq; herbarum quas lauant succi: Ergo idem amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. Mutant saporem & influentes riuus, ut Borysthenem, uictiq; diluuntur. Aliqui uero & imbre mutantur. Ter accidit in Bosphoro, ut sal si deciderent, necarentq; frumenta. Toties & Nili rigua pluuia, amara fecere, magna pestilentia Aegypti. Nasuntur fontes decisis plerunque syluis, quos arborum alimenta consumebant. Sicut in Hemo obsidente Gallos Cassandro, cum ualli gratia syluas cecidissent. Plerunq; uero damnosi torrètes corruiantur detracta collibus sylua, continere nimbos ac digere consueta. Et coli moueri q; terram callumq; summae cutis solui aquarum inter est. Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod uocabatur Arcadia, cecidisse fontes, amnesq; qui in eo sita uultu erant. Rursus condito post sex annos emersisse, utiquæque cœpissent partes coli.

Observatio historica.

Cap. V.

Erræ quoque motus profundunt, sorbentq; aquas, sicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies acidisse constat. Sic & in Coryco monte amnis erupit, posteaquam cœptus est coli. Illa mutatio mirra, ubi causa nulla euident apparet, sicut in Magnesia calidas factas frigidas, aliàs non mutato sapore. Et in Caria, ubi Neptuni templum est, amnis qui fuerat antea dulcis mutatus in salem est. Et illa miraculi plena, Arcthusam Syracusis finem redolere per olympia, ueriq; simile, quoniam Alpheus in ea insula sub ima maria

permeet. Rhodiorū fons in Cherroneso nono anno pur-
gamenta egerit. Mutantur et colores aquarum, sicut Ba-
byloniæ lacus æstate rubras habet diebus XI. Et Bory-
sthenes æstatis temporibus ceruleus fertur, quanquam o-
mnium aquarum tenuissimus: ideoq; innatans Hypani.
In quo et illud mirabile: Austris flantibus superiorem
Hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud est,
quod nullum halitum non modo nebulam emittit. Qui
uolunt diligentes circa hoc uideri, dicunt aquas graui-
ores post brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis uten-
dum, & quid proſit nauigatio, et medicina aqua
marinæ. Cap. VI.

Aeterum a fonte duā fistilibus tubis utilissi-
mum est crassitudine binū digitorum, com-
missuris pyxidatis, ita ut superior intret, calce
uina ex oleo leuigatis. Libramentum aquæ in centenos
pedes sursum elici, minimum erit: si uno cuniculo ueniet,
in binos actus: laminæ esse debebunt, per quas surgere
in sublime opus fuerit, e plumbo. Subit altitudinem ex-
ortus sui: si longiore tractu ueniet, subeat crebro descen-
datq; ne libramenta pereant. Fistulas denūm pedum lō-
gitudinis esse, legitimum est. Et si quinariæ erunt, sexage-
na pondo pendere: Si octonariæ, centena: Si denariæ, cen-
tena uicena, ac deinde ad has portiones. Denaria appel-
latur, cuius laminæ latitudo antequam curuetur digito-
rum decem est, dimidioq; eius quinariæ. In omni anfra-
ctu collis quinariam fieri, ubi dometur impetus, necessa-
rium est: Item castella, prout res exiget. Homerum calia-
dorum fontium mentionem non fecisse demiror, cū alio

quā lauari calida frequenter induceret, uidelicet quia medicina tunc non erat hæc, quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis sulphurata nervis, alumina-
ta paralyticis, aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa que lis Cutilia, utilis est bibendo atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt, plurimis horis perpeti calorem earum, quod est inimicissimum. Nanque paulò diutius quàm balineis uti oportet, ac postea frigida dulci nec sine oleo discedentis, quod vulgus alienum arbitrat, idcirco non alibi corporibus magis obnoxys.

Quippe & uasitate odoris capita replentur, & frigore infestantur sudantia, reliqua corporum parte mersa. Si milis error quo quidam plurimo potu gloriatur. Vidiq; iam turgidos bibendo, in tantum ut annuli integerentur cute, cum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit sine crebro salis gustu. Utuntur et cæno fontium ipsorum utiliter, sed ita si illitum sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ, medicatas esse credendum, sicut in Egesta Sicilia, Larissa, Troade, Magnesia, Melo, Lipara. Nec decolor species æris, argenteæ (ut multi existimant) medicaminum argumentum est, quando nihil eorum in Patavinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idem & in marinis erit, quæ calefiunt ad neruorum dolores, ferruminant & fracturas ossa; contusa. Item corpora siccant, qua de causa & frigido mari utuntur. Præterea est alius usus multiplex, principalis uero nauigandi phetisi affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus, sicuti proxime Anneum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter se

petitur, sed propter longinquitatem nauigandi. Quin et uomitiones ipsæ instabili uoluntate commotæ plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris medentur; omnibusq; propter quæ elleborum bibitur. Aquam uero maris per se efficaciorē discutiendis tumoribus putant medici: si illa decoquatur hordeacea farina, ad parotidas. Emplastris etiam maxime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoque quamuis non sine iniuria stomachi ad purganda corpora bilēq; atrā, aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam: Et in tenasmiis articularibusq; morbis asseruatam, & in hoc uetustate uirus deponentem. Aliqui decoctam, omnes ex alto haustam, nullaq; dulcium mixtura corruptam, in quo usu præcedere uomitum uolunt. Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent. Qui parum dedere, raphanos supermandi ex mulso aceto iubent, ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoque marinam insundunt tepesactam. Testum quidem tumori fouendo non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera: Simili modo pruritibus, psoris, & lichenum curationi. Lēdes quoque & tetra capitis animalia hæc curantur, & liuentia reducat eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimū prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur, ut phalangiorum et scorpionum, & ptyade aspidē resper- sis. Calida autem in his assumitur. Sufficit eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & choleram calida infusa clysteribus sedat. Difficilius perfrigescent marina calefacti. Mammæ sororientes præcordia ma-

ciemq; corporis piscine maris corrigunt. Aurium dolores, capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant, lanasq; emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verum & hoc cura prouidit, inuenta ratione qua sibi quisq; aqua maris faceret. Illud in ea ratione mirum, si plusquam sextarius salis cum quatuor aquæ sextarijs mergatur, uinci aquam, salemq; non liquari. Cætero sextarius salis cum quatuor aquæ sextarijs, salissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putant, supradicta aquæ mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniã ita & nervos calefaciat, & corpus non exasperet. Inueteratur quod uocatur thalassomeli, æquis portionibus maris, mellis, imbris: ex alto & ad hunc usum aduehūt, fitchliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi nexatione, et sapore grato et odore. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabantur quondam, quod daretur appetentibus uinum ægris, ueluti innocentiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitijs quibus uinum, nec iisdem utilitatibus. Quia sepe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoque subsidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concuæ e cera pilæ, uel uasa inania obturata, dulcē intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet generis aqua facillime in artus redeunt. Est et in metu peregrinantium,

ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ: Hoc cauent è bali-
neis egressi statim frigidam suspectam hauriendo. Mu-
scus qui in aqua fuerit, podagris illitus prodest: itè oleo
admixto, talorum dolori tumoriq; spuma aquæ affri-
ctu uerrucas tollit. Necnon harena littorum maris, præ-
cipue tenuis & solibus candens, in medicina est sican-
dis corporibus coopertis hydropicorū aut rheumatismos
sentientium. Et hastenus de aquis. Nunc & de aquati-
libus. Ordinemur autem, ut in reliquis, à principalibus
eorum, quæ sunt sal & spongia.

De generibus salis, & confecturis, & medicinis, &
observationibus. Cap. VII.

Al omnis aut fit, aut gignitur. Vtrunque plu-
s ribus modis, sed causa gemina, coacto humo-
re, uel siccato. Siccatur in lacu Tarentino æsti-
uis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicū alio-
quin altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in
lacu qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam: Horū
extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cáp-
padocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usque ad me-
dium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantun-
dem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est
alius sal minutus, atque non gleba est. Aliud genus ex
aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis littori-
bus ac scopulis relictæ. Hic omnis rore densatur, & est
acrior qui in scopulis inuenitur. Sunt etiamnum natura
les differentiæ tres. Nanque in Bactris duo lacus uasti,
alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant. Si-
cut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt
lacu, dein sole siccant. Sed & summa fluminū densan-
tur in

tur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus & Oxus, ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Africa lacus, & qui dem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hæcenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapidinarum modo ceditur renascens, maiusq; regum uestigal ex eo est, quàm ex auro atque margaritis. Effoditur et e terra, ut palàm est humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem ceditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micæ uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit et iuxta Pelusium Ptolemæus rex, cum castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum & Arabiam, etiam squallentibus locis, ceptus est inueniri detrahtis harenis: qualiter & per Africæ sitientia usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna notibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur ammoniacæ, & ipso quia sub harenis inueniatur appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinae utilis. Probatum quammaxime perspicuus, rectis scissuris. Insigne de eo proditur, quod leuissimus intra specus suos, in lucem uniuersam prolatus, uix credibili pondere in grauescat. Causa euidens, cuniculorum spiritu madido sic adiuvante molientes, ut adiuvant aquæ. Adulteratur Siculo, quem cocanicum appellauimus, necnon &

Cyprio mire simili. In Hispania quoque citriore Egla
sta caditur, glebis penè translucentibus, cui iam pridem
palma à plerisq; medicis inter omnia salis genera per-
hibetur. Omnis locus in quo reperitur sal, sterilis est, ni-
hilq; gignit, & in totum sponte nascens inter hæc est.
Facti uaria genera. Vulgaris plurimusq; in salinis,
mari adfuso, non sine aquæ dulcis riguis, sed imbre ma-
xime iuuante, ac super omnia sole multo, non aliter ina-
rescens. Africa circa Vticam construit acervos salis ad
collium speciem. Qui ubi sole lunaq; induuere, nullo
humore liquecunt, uixq; etiam ferro caduntur. Fit ta-
men & in Creta sine riguis, in salinas mare infunden-
tibus: & circa Aegyptum, ipso mari influente in solum
(ut credo) Nilo succosum. Fit & puteis in salinas inge-
stis. Prima densatio Babylone in bitumen liquidum co-
gitur, oleo simile, quod & in lucernis utuntur: hoc detra-
cto subest sal. Et in Cappadocia è puteis ac fonte aqua
in salinas ingerunt. In Chaonia excoquunt aquam ex
fonte, refrigeradoq; salem faciunt inertem, nec candidu.
Gallia, Germaniaq; ardentibus lignis aquam salsam in-
fundunt. Hispania quadam sui parte è puteis hauriunt,
muriā appellant: & illi quidem etiam lignum refer-
re arbitrantur. Quercus optima, ut quæ per se cinere
syncero uim salis reddat: alibi corylus laudatur: ita in-
fuso liquore salso, turbo etiam in salem uertitur. Qui-
cunque ligno confit sal, niger est. Apud Theophrastum
inuenio Imbrios harundinis & iunci cinerem decoque-
re aqua solitos, donec exiguum superesset humoris. Quin
& è muriā salsamentorum recoquitur, iterumq; cōsum-
pto liquore ad naturam suam redit: uulgo è mænis iu-

candidissimus. Marinorum maxime laudatur Cyprius à Salamine: At è stagnis Tarëtinus, ac Phrygius, qui Tarteus uocatur. Hi duo oculis utiles. À Cappadocia uero qui in laterculis affertur, cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is, quem Citteum appellauimus. Itaque à partu uentrem eo cum melanthio illinunt. Salissimus sal siccissimus: suauissimus omnium Tarëtinus, atque candidissimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiore tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis non fit, nisi aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exilit Tragsæus, neque Achantius ab opido appellatus: nec ullius spuma, aut ramentum, aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens, ex aqua exilit. Sūt et colorum differentiae. Rubet Memphi, ruffus est circa Oxum, Centuripis purpureus. Circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris, ut imaginem recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, translucidus et odoratissimus. Ad medicinae usus, antiqui Tarentinum maxime laudabant. Ab hoc quemcunque è marinis, ex eo genere spumeum præcipue. Iumentorum uero et bouum oculis, Tragsæum et Bæticum. Ad obsonium et cibum utilior quisquis facile liquefit: Item humidior, minorem enim amaritudinem habent, ut Atticus et Euboicus. Seruandis carnis aptior acer et siccus, ut Megaricus. Conditur etiam odoribus additis, et pulmentary uicem implet, excitans auiditatem, inuitansq; in omnibus cibis, ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quasi sitis gero. Quin et pecudes armenta q; et iumenta, sale maxime sollici-

tantur ad pascuum, multo largiore lacte, multoq; gratiore
 etiam in caseodote. Ergo hercule uita humanior sine sale
 nequit degere: adeoq; necessarium elementum est, ut trā
 fierit intellectus ad uoluptates animi quoque. Nam ita
 sales appellantur: omnisq; uitae lepos & summa hilari
 tas, laborumq; requies non alio magis uocabulo cōstat.
 Honoribus etiam militiae q; interponitur, salarijs inde
 dictis, magna apud antiquos autoritate, sicut apparet
 ex nomine salariae uiae, quoniā illa sal in Sabinos por
 tari consuebat. Ancus Martius rex, salis modia sex mi
 lia in congiario dedit populo, & salinas primus insti
 tuit. Varro etiam pulmentarij uice usos ueteres, autor est:
 Esitasse enim salem cum pane & caseo, ut prouerbio ap
 paret. Maxime tamen in sacris intelligitur autoritas,
 quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum
 sinceritas summam fecit suam differentiam quadam fa
 uilla salis, quae leuissima ex eo est & candidissima: ap
 pellatur et flos salis, in totum diuersa res, humidiorisq;
 naturae, & crocei coloris, aut ruffi, ueluti rubigo salis,
 odore quoque ingrato ceu gari, dissentiens à sale non
 modo à spuma. Aegyptus inuenit, uideturq; Nilo defer
 ri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex
 eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim
 etiam in sale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur au
 tem tingiturq; rubrica, aut plerumque testa trita: qui si
 cus aqua deprehenditur, diluente factitium colorem, cum
 uerus ille non nisi oleo resoluitur, & unguentarij pro
 pter colorem eo maxime utantur. Canicia in uasis sum
 ma est: media uero pars humidior, ut diximus. Floris
 natura aspera, excofactoria, stomacho inuulsi. Sudorē

ciet, aluum soluit in uino & aqua, acopis & smegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Feces imæ concutiuntur, ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo, ab alijs salsilago, tota liquida, marina aqua salsior, ui distans. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garon uocauere, intestinis piscium cæterisq; quæ abijcienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon uocabant. Capite eius usto, suffitu, extrahit secundas morantes.

De scombro pisce, & muria, & alece. Cap. VIII.

Vnc è scombro pisce laudatissimum in Carthaginis spartaria cætaris; sociorum id appellatur, singulis milibus nummum permutantibus congos penè binos. Nec liquor ullus penè præter unguenta maiore in pretio esse capit, nobilitatis etiam gentibus. Sombros quidem & Mauritania, Beticæq; et Carteia ex oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeiæq; & Lepis, sicut muria Antipolis ac Thurij, iam uero & Dalmatia. Vitiū huius est alex, imperfecta nec colata fex. Caput tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoq; confici. Apuam nostri, aphyen Græci uocant, quoniam is pisciculus è pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt, lupum appellant. Transijt deinde in luxuriam, creueruntq; genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi ueteris, adeoq; dilutam suauitatem ut ibi possit. Aliud uero ad castimoniarum superstitionem, etiā sacris Iudæis dicatum, quod fit è piscibus squama carētibz. Sic alex peruenit ad ostreas, echinos, urticas, cam-

maros, nullorum iocinera. Innumerisq; generibus ad
 sapore gulæ cæpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sine
 desyderijs uitæ, & ipsa tamen nonnulli usus in meden-
 do. Nanque & alece scabies pectoris sanatur, infusa per
 cutem incisam: Et contra canis morsus draconisq; ma-
 rini prodest. In linteolis autem conceptis imponitur. Et
 garo ambusta recentia sanantur, si quis infundat ac non
 noninet garum. Contra canum quoque morsus prodest,
 maximeq; crocodili, & ulceribus quæ serpunt, aut sor-
 didis. Oris quoque & aurium ulceribus aut do'oribus
 mirifice prodest. Muria quoque, siue illa salsugo, spissat,
 mordet, extenuat, siccatur. Dysentericis utilis est, etiam si
 nome intestina corripit. Ischiadicis, cæliacis ueteribus in-
 funditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ mari-
 næ uicem pensat.

De natura salis, & eius medicinis. Cap. IX.

Alis natura est per se ignea, & inimica igni-
 bus, fugiens eos, omnia erodens. Corpora uero
 astringens, siccans, alligans: defuncta etiam à
 putrescendo uendicans, ut durent ita per secula. In me-
 dendo uero mordens, adurens, repurgans, extenuans,
 dissoluens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad ex-
 citandam auiditatem. Aduersus serpentium morsus cū
 origano, melle, hyssopo. Contra cerasten cum origano, aut
 cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra scolopen-
 dras ex aceto potus. Aduersus scorpionum ictus, cum
 quarta parte lini seminis ex oleo uel aceto illitus. Aduer-
 sus crabrones uero uel uespas, similiaq; ex aceto. Ad hete-
 rocraneas, capitisq; ulcera, & pustulas, papulas ue, &
 incipientes verrucas, cum seuo uitulino: Item oculorum

remedijs, & ad excreſcentes ibi carnes totiusq; corporis pterygia: ſed in oculis peculiariter, ob id collyrijs emplaſtrisq; additur. Ad hoc maxime probatur Tattæus, aut Caunites. Ex ictu uero ſuffuſis cruore oculis ſugillatisq;, cum myrrhæ pari pondere ac melle, aut cum hyſſopo ex aqua calida, utq; foueantur ſalſugine. Ad hæc Hiſpaniæ ſis eligitur, contraq; ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim ſugillationibus in linteolo inuolutus, crebroq; ex aqua ſeruenti impoſitus. Vlceribus oris manantibus in linteolo conſcripto. Gingularum tumori inſtrictus. Et contra ſcabriæ lingue frictus cõminutusq;. Aiunt dentes non erodi neque putreſcere, ſi quis quotidie mane ieiunus ſalem contineat ſub lingua, donec liqueſcat. Lepras idem, & furunculos, & lichenas, & pſoras emendat cum paſſa una exempto eius ligno, & ſeuo bubulo atque origano ac fermento uel pane, maxime Thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tõſillis & uuis cum melle prodeſt. Quicumque ad anginas, hoc amplius cum oleo & aceto, eodem tempore extra fauces illitus. cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia, & tinearum genera pellit in uino potus. Aëſtus balinearum conualeſcentes ut tolerare poſſint, lingue ſubditus præſtat. Neruorum dolorem, maxime uſurpanda obſervatione circa humeros & renes, in ſacris aqua ſeruenti crebro madefactus leuat. Colum torminaq; & coxarum dolores potus, et in iſdẽ ſacris impoſitus candens. Podagras cum farina ex melle et oleo tritus, ibi maxima obſeruanda uſurpatione, quæ quidem totis corporibus nihil eſſe utilis ſale & ſole dicunt. Ita q; cornea uidemus corpora piſcatorum. Sed hoc

præcipuum dicitur in podagris. Tollit & claudos pedum: Item perniones. Ambustus ex oleo imponitur, aut commanducatus, pustulasq; reprimat. Ignibus uero sacris ulceribusq; quæ serpunt ex aceto aut hyssopo. Carcinomatis cum uua taminia. Phagedænis ulcerum, tritus cum farina hordei, superimposito linteolo madento uino. Morbo regio laborantes, donec sudent ad ignem, contra priuritus quos sentiunt, ex oleo & aceto infriatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere, feruoresq; febrium cum oleo perunxere, & tussim ueterem linctui eius discussere. Clysteribus infudere ischiadicis. Vlceribus excrescentibus uel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolo, ita ut batuerentur antehac ulcera. Bibitur & contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto tostus & illitus cum resina prodest. Ad omnia autem spuma salis iucundior utiliorq;. Sed quicumque sal acopis additur ad excalfactiones: Item smegmaticis ad extendendam cutem leuandamq;. Pecorum quoque scabiem & bouum illitus tollit. Datusq; lingendus, et oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

De nitri generibus, & confecturis, & medicinis, & observationibus. Cap. X.

Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eo diligentius dicenda, quia palam est et medicos qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescitibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhagi. Minus et

in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellat agrium. Nam quercu cremata nunquam multum factitatum est, & iam pridem in totum omissum. Aquæ uero nitrosæ pluribus locis reperiuntur, sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in Letis Macedonia, quod uocant chalastricum, candidum, purumq; proximum sali. Lacus est nitrosus, exiliète e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse quæ gignat, quoniam comper tum est nec soles proficere quicquam cum cesset, nec im bres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emi tante, lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus quibus gignitur, si fuc̃re imbres, salsius nitrum faciunt aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multo abundantius, sed deterius. Nam fuscum lapido sumq; est. Fit penè eodem modo quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excenden te Nilo siccantur, decedente madent succo nitri XL. diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si autem im bres affuerint, minus de flumine addunt: statimq; ut densari est captum, rapitur ne resoluator in nitrarijs. Sic quoque olei natura interuenit, ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in acruis durat. Mirum, in lacu Ascanio, et quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potariq; inferiores nitrosas. In nitro optimum quod tenuissimum, & ideo spuma melior Ad aliqua tamen sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras tincturasq; omnes. Magnus & nitro

usus, qui dicitur suo loco. Nitrariae egregiae Aegyptus. Nam circa Naucratin & Memphim tantum solebant esse, circa Memphim deteriores. Nam & lapides ibi in acernis, multique sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex his uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque quae inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariae, in quibus et ruffum exit a colore terrae. Spumam nitri quae maxime laudatur, antiqui negabant fieri nisi cum ros cecidisset, praegnantibus nitrarijs, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis etiam si caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima aetas medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi, in speluicis molibus distillans. Specus eos colycas uocant, deinsicant sole. Optimum putatur Lydium. Probatio, ut sit minime ponderosum, & maxime friabile, colore penè purpureo. Hoc in pastillis affertur. Aegyptium in uasis picatis, ne liquecat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum & quae maxime spongiosum fistulosumque, Adulteratur in Aegyptio calce. Deprehenditur gustu. Syncerum enim facile resoluitur. Adulteratum pungit. Calce aspersum reddit odorem uehementem. Vritur in testa opertum ne exultet; aliàs igni non exilit nitrum: nihilque gignit aut alit, cum in salinis herbae gignantur, & in mari tot animalia, tantum algae. Sed maiorem esse acrimoniam nitro apparet; non hoc tantum argumento, sed & illo quod nitrariae calciamenta protinus consumunt, aliàs salubres, oculorumque claritati utiles. In nitrarijs non lippiunt. Vlcera allata eo celerrime sanantur: ibi facta, tarde. Ciet & su-

dorem cum oleo perunctis, corpusq; emollit. In pane salis uice utuntur chalastræo: ad raphanos Aegyptio: teneriores eos facit, sed obsonia alba & deteriora, olera uiridiora. In medicina autem calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccit, exulcerat. Vtile his quæ euocanda sint aut discutienda, & lenius mordenda atque extenuanda, sicut in papulis pustulisq;. Quidā in hoc usu attenuatum uino austero restinguunt, atque ita trito in balineis utuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cum arida iride, adiecta oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculorum et scabrias genarum cum fico illitum, aut decoctum in passo ad dimidias partes: Item contra argema oculorū. Ungues, decoctum cum passo in mali punici calyce adiunuat nitrum: Claritatemq; uisus cum melle inunctum. Prodest dentium dolori ex uino, si cum pipere colluantur. Item cum porro decoctum. Nigrescentes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia & lendes necat, cum samia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis uino liquatum infunditur. Sordes eiusdē partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit sicum additum. Vitilignes albas cum camelia creta, æquo pondere ex aceto, in sole illitum emendat. Furunculos admixtum resinæ extrahit, aut cum uua alba passa, nucleis eius simul tritis. Testum inflammationi occurrat: Item eruptionibus pituitæ in toto corpore, cum axūgia. Contraq; canis morsus, addita resina, initijs cum aceto illinitur. Sic & serpentium moribus, phagedænis, & ulceribus quæ serpunt, aut putrescunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tusum datur illiniturq;. Discutit & tormina, si decoctum bibatur pondere drachmæ cū

ruta, uel anetho, uel cymino. Reficit lassitudines cū oleo ex aceto perunctorum. Et contra algores horroresq; prodest, manibus pedibusq; confrictis cum oleo. Comprimat & pruritus suffusorum felle, maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex posca potum: aut si buprestis pasta sit, ex aqua: uomitionesq; euocat. His qui sanguinem tauri biberint cum laesere datur. In facie quoque exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec nigrescat tritumq; illinitur. Infunditur uentris & renum doloribus, aut rigori corporum, neruorumq; doloribus. Paralyti in lingua cum pane imponitur. Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim ueterem sanat, flore mixto galbano, resinæ terebinthinæ, pari pōdere omnium, ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur, dilutumq; postea cum pice liquida sorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo Cyprio articulorum doloribus in sole iucundus est. Regium quoque morbum in uino exterminat potum. Et inflationes discutit, sanguinis profluium ē naribus sistit ex feruente aqua uapore naribus rapto. Pruriginem alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Ulcera ex pituita nata cera permixtum: quo genere nervis quoque prodest. Celiacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidæ nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras, lentigines. Podagricis in balineis uti solio nitri prodest atrophis, opisthotonis, tetanis. Sal nitrum sulphurī concoctum in lapidem uertitur.

De spongiarum natura.

Cap. XI.

s Pongiarum genera diximus in naturis aquatiliū marinarum. Quidam eas ita distinguunt. Alias

ex his mares existimauere, tenui fistula spissioresq; per-
sorbentes, & quæ tinguntur in delicijs, aliquando &
purpura. Alias fœminas, maioribus fistulis ac perpetu-
is. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, te-
nuissimis fistulis atque densissimis. Candidæ cura fiût:
e mollissimis recentes per æstatem tinctæ salis spuma,
ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ, hoc est, qua
parte adhæsere, ut candorem bibant. Animal esse docui-
mus, etiam cruore inherente. Aliqui narrant & auditu
regi eas, contrahiq; ad sonum, exprimentes abundantia
humoris, nec auelli petris posse, ideo abscondi & saniem
emittere. Quin et eas quæ ab aquilone sint genitæ, præ-
ferunt cæteris. Nec usquam diutius durare spiritum me-
dici affirmant. Sic & prodesse corporibus, quia nostro
suum miscant, & ideo magis recentes, magisq; humi-
das: Sed minus in calida aqua minusq; unctas, aut un-
ctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere.
Mollissimum genus earum penicilli, oculorum tumores
leuant ex mulso impositi. Iidem abstergenda lippitudi-
ni utilissimi, eosq; tenuissimos & mollissimos esse opor-
tet. Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca: ex a-
ceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discuti-
unt, molliunt, mitigant. Veteres conglutinant uulnera.
Vsus earum ad abstergenda, fouenda, operienda a fœtu
dum aliud imponatur. Vlcera quoque humida & seni-
lia impositæ siccant: Fracturæ & uulnera spongijs uti-
lissime fouentur. Sanguis rapitur in secando, ut curatio
perspici possit. Et ipsæ uulnerum inflammationibus im-
ponuntur, nunc sicca, nunc ex aceto inspersæ, nunc e
uino, nunc ex aqua frigida. Ex aqua uero celesti im-

positæ, secta recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus, sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ discutienda sit, & ijs quæ apostemata uocant, melle decocto perunctis. Item articulis alijs aceto falso madidæ, alijs è poscæ. Si ferueat impetus, ex aqua. Eadem & callo falsa madidæ: at contra scorpi-
num ictus ex aceto. In uulnorum curatione & succidie lane uicem implent, nunc ex uina & oleo, nunc ex eadem. Differentia hæc, quod lane emolliunt, spogia coërent, rapiuntq; uitia ulcerum. Circumligantur et hydropicis siccæ, uel ex aqua tepida poscæ uel, utcumque blandioribus opus est, opeririue aut sicari cutem. Imponuntur & his morbis, quos uaporari oporteat, feruenti ex aqua persusæ expressæq; inter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho prosunt, & in febre contra nimios ardores. Sed spleneticis è poscæ, ignibus sacris ex aceto, efficaciores quàm aliud. Imponi oportet sic, ut sanas quoque partes spatiosè operiant. Sanguinis profluium sistunt ex aceto, aut frigida. Liuorem ab ictu recentem, ex aqua falsa calida sæpius mutata tollunt, testum tumorem doloremq; ex poscæ. Ad canum morsus utiliter con-
cise imponuntur, ex aceto, aut frigida, aut melle, abinde subinde humectandæ. Africanæ anis cum porri sectui suco, sanguinem reijicientibus haustu salis ex frigida prodest. Idem anis cum oleo uel aceto fronti illitus, tertianas tollit, Priuatiu. Africana ex poscæ tumorem discutiunt, Omnium autem anis cum pice crematarum, sanguinem sistit uulnorum. Aliqui rarastantum ad hoc cū pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere con-

tra

scabricias

genarum excre-

scentesque carnes, &

quicquid opus sit ibi destrin-

gere, spissare, explere. Vtilius in eo

usu lauare cinerem. Præstant & strigilum

uicem linteolorumq; affectis corporibus. Et con-

tra solem apte protegunt capita. Medici inscitia ad duo

no-

mina eas

redegere, Africa

nas; quarum firmitus

sit robur, Rhodiacasq; ad so-

uendum. molliores.

Nunc autem mol-

lissimæ cir-

ca

muros Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus autor est,

circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in al-

to, unde ablatae sint spongiae. Polybius su-

per agrum suspensos quietiores

facere noctes. Nunc reuer-

temur ad marina ani-

malia & aqua

tilia.

C. PLINII SECVNDI NATVR A-
LIS HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS SECVNDVS.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM est ad summa naturæ exē-
plorumq; per rerū ordinem, & ipsum
sua sponte occurrit immensum potētiae
ocultæ documentū, ut prorsus nec aliud
ultra quæri debeat, nec par aut simile
possit inueniri, ipsa se uincente natura, & quidem nu-
merosis modis. Quid enim uiolentius mari uentis ue,
& turbinibus ac procellis, quo maiore hominum inge-
nio in ulla sui parte adiuta est, quàm uelis remisq; Ad-
datur his & reciproci æstus inenarrabilis uis, uersumq;
totum mare in flumen.

De echeneide pisce, & mirabili eius proprietate, &
torpedine, & marino lepore, & mirabilia ru-
bri maris.

Caput I.

Amen omnia hæc pariterq; eodem impellen-
tia, unus ac paruus admodū pisciculus, eche-
neis appellatus, in se tenet. Ruant uenti licet,
& sæuiant procellæ, imperat furori, uiresq; tantas com-
pesat, & cogit stare nauigia: quod non uincula ulla, nō
ancoræ pondere irreuocabili iactæ. In frenat impetus,
& domat

Et domat mundi rabiem nullo suo labore, non retinen-
 do, aut alio modo quàm adherendo. Hæc tātilla est satis
 cōtra tot impetus, ut uetet ire nauigii. Sed armatæ clas-
 ses imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari
 quoque pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humana,
 cum rostra illa ære ferroq; ad ictus armata, semipeda-
 lis inhibere possit, ac tenere deuincta pisciculus. Fertur
 Aethiaco Marte tenuisse prætoriam nauim Atonij, prope-
 rantis circumire Et exhortari suos, donec transiret in
 aliam. Ideoq; Casariana classis impetu maiore protinus
 uenit. Tenuit Et nostra memoria Caij principis ab A-
 stura Antium remigantis, ut res est etiam auspicalis pi-
 sciculus. Siquidem nouissime tum in urbem reuersus ille
 imperator, suis telis confessus est. Nec longa fuit illius
 moræ admiratio, statim causa intellecta, cum e toto clas-
 se quinquere mis sola non proficeret, exilientibus protin-
 us quid id quærent circa nauim, inuenere adhaeren-
 tem gubernaculo, ostenderemq; Caio, indignati hoc fuis-
 se quod se reuocaret, quadringentorumq; remigum ob-
 sequio contra se intercederet. Constabat peculiariter mi-
 ratum quomodo adherens tenuisset, nec idem polleret
 in nauigium receptus. Qui tunc posteaq; uidere, cum li-
 maci magnæ similem esse dicunt. Nos plurium opinio-
 nes posuimus in natura aquatilium, cum de eo dicere-
 mus. Nec dubitamus idem ualere omnia genera, cum ce-
 lebri Et consecrato etiam exemplo apud Gnidiā Ve-
 nerem, conchas quoque eiusdem potentiae credi necesse
 sit. E nostris quidam Latinis remoram appellauere eū.
 Mirumq; e Græcis alij lubricos partus atque prociden-
 tes cōtineri ad maturitatem alligato eo (ut diximus) pro-

diderunt: alij sale adseruatum adalligatumq; grauidis partus soluere, ob id alio nomine odinolyontem appellari. Quocunque modo ista se habeant, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atque effectu, in remedijs spõte nascentium rerum dubitet? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo: etiam procul & e' longinquo, uel si hasta uirgæ ne attingatur, quamuis præualidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum ueloces alligari pedes. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam, quæ odore tantum & quadam aura sui corporis afficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis sperandum est? Non sunt minus mira quæ de lepore marino traduntur. Venenum est alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiam uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint fæminā ex eo genere diutaxat, statim nauisæ & redundatione stomachi uitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas, ob id induratus sale, ut in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantum animalium ut non intreat, nullus piscis, & tenerescit tantum & ingrator uiliorq; fit. Homines quibus in pastu est, piscem olenti, hoc primo argumento ueneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidem diebus, quot uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficium id esse, auctor est Licinius Macer. In India affirmant non capi uiuentem, inuicemq; ibi hominem illi pro ueneno esse, ac uel digito omnino in mari tactum mori. Esse autem ampliores multo, sicut reliqua animalia. Iuba in his uoluminibus quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium de Arabia,

tradit mītilos ternas heminas capere. Cetos sexcentorū pedum longitudinis, & trecentorum sexaginta latitudinis in flumen Arabia intrasse, pinguiq; eius negociatores & omnium piscium adipe camelos perungere in eo situ, ut asilos ab his fugent odore.

De ingenijs & mansuetudine quorundam piscium,
& ubi ex manu edant, & ubi responsa dantur
ex piscibus. Cap. II.

Ihi videntur mira & quæ Ovidius prodidit
m piscium ingenia, in eo volumine quod halieuticon inscribitur. Scarum inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis uiminibus caput inferere, sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat, apprehensa mordicus caudæ adiunare nixus erumpentis. Lupum rete circumdatum harenas arare caudæ, atque ita conditum transire rete. Murenæ maculas appetere ipsas, consciam terebis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec euadat. Polypum hamos appetere, brachijsq; complecti non morsu, nec prius dimittere quàm escam circumroserit, aus harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil esse in esca hamum, insidiasq; non ignorat: auuiditas tamen tanta est, ut caudæ uerberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus solertiæ habet, sed magnum robur in pœnitendo. Nam ut hæsit in hamo, tumultuoso discursu laxat uulnera, donec excidant insidiæ. Murenæ amplius deuorant quàm hamum, adinueniuntq; dentibus lineas, atque ita erodunt. Pytheas id tradit. Idem infi-

xam hamo inuertere se, quoniam sit dorso cultellato,
 spinaq; lineam præsecare. Licinius Macer murenas tan-
 tum foeminini sexus esse tradit, & concipere è serpenti-
 bus, ut diximus, ob id sibilo à piscatoribus tanquam
 serpentibus euocari & capi: pinguescere lactatu, fuste nõ
 interim, easdem ferula protinus. Animam in cauda ha-
 bere certum est, eaq; icta celerrime exanimari, at capitis
 ictu difficulter. Nouacula pisce quæ tacta sunt, ferrum
 olent. Durissimum esse piscium constat qui orchis uoce-
 tur: rotundus est, & sine squamis, totusq; capite constat.
 Miluago quoties cernatur extra aquam uolitans, tempe-
 states mutari, Trebius Niger autor est. Xiphiam, id est,
 gladium, rostro mucronato esse, ab hoc naues perfoßas
 mergi in oceano ad locum Mauritanie qui Cotta uocetur,
 non procul Lixo flumine. Idem lolignes euolare ex
 aqua tradit, tanta multitudine ut nauigia demergant. E-
 manu uestuntur pisces in pluribus quidem Cæsaris uil-
 lis: sed quæ ueteres prodidere, in stagnis non piscinis ad-
 mirati, in Eloro Siciliae castello non procul Syracusis:
 item in Labradij Iouis fonte anguillas: hæ & in aures
 additas gerunt. Similiter in Chio iuxta senum delubrum:
 In Meßopotamiae quoq; fonte Cabura, de quo diximus.
 Nam in Lyciae Myris in fonte Apollinis, quem Curiu
 appellant, ter fistula euocati ueniunt ad augurium. Diri-
 pere eos carnes obiectas latum est consultantibus, caudis
 abigere dirum. Hierapoli Syriae in lacu Veneris ædituo-
 rum uocibus parent uocati, exornati auro ueniunt, adu-
 lantes scilpuntur, ora hiantia manibus inferendis præ-
 bêt. In Stabiano Campaniae ad Herculi petram, mela-
 nuri in mari panem abiectum rapiunt, ydemq; ad nul-

lum cibum, in quo hamus sit, accedūt. Nec illa in nouissimis mira, amaros esse pisces ad Pelen insulam, & ad Clazomenas. Contra, ad scopulum Sialiae ac Leptu Africae & Eubaeam & Dyrrhachium. Rursus ita salso, ut possint salsamenta existimari, circa Cephaleniam & Ampelon & Paron, & Deli petras: in portu eiusdē insulae, dulces. Quam differentiam pabulo constare nō est dubium. Apion maximum piscium esse tradit porcum, quem Lacedaemonij orthagoriscum uocant. Grunire cum cum capiatur. Esse uero illam naturae accidentiam, quod magis miremur, etiam in locis quibusdam, appposito occurrit exemplo. Siquidem salsamenta omnium generum in Italia Bencuenti recentia effici constat. Pisces marinos in usu fuisse protinus à condita Roma, auctor est Cassius Hemina, cuius uerba de ea re hic subiūcā: Numa constituit ut pisces qui squamosi non essent ni pollucerent patrimonia, commentus ut conuiuia publica et privata, cōneq; ad puluinaria facilius compararentur, ni qui ad polluctum emerent, precio minus parcerent, eaq; praemerarentur. Quantum apud nos Indias margaritis pretium est, de quibus suo loco satis diximus, tantum apud Indos in curatio. Nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius: item in Persico uocatur Iace, laudatissimum in Gallico sinu circa Orchadas insulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanam. Nascitur et apud Grauisacas, & ante Neapolin Campaniae, maximeq; rubens, sed molle, et ideo uilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccae eius candidae sub aqua ac molles, exemptae confestim durantur & rubescunt, quasi corna

fatina specie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uinat. Itaque occupari, euelliq; renibus, aut acri ferramento præcidi. Hac de causa chrysalium uocatum interpretatur. Probatissimum quàm maxime rubes, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, uel rursus inane, aut concuum. Autoritas bactarū eius non minus Indorum uiris quoque preciosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum uatesq; imprimis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quàm hoc notesceret, Galli gladios, scuta, galeas adorabant eo. Nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquàm raro cernatur in suo orbe. Suxuli infantie adal ligati, tutelam habere creduntur. Contraq; torminum ac uesicæ & calculorum mala in puluerem igne redacti, potiꝫ cum aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti, aut si febris sit, ex aqua somnum affrunt: Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius pototradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcientibus excreantibus ue medetur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat. Vlcerum cana explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantia rerū attinet, quam Græci antipathiam uocāt, nihil est usquā uenenatius, quàm in mari pastinacæ, utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios quidem pisces, sed pastinacæ præcipue, sicut in terra serpentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem, sed & nullus ac laser.

De his quibus in terris & in aquis uictus est, & de castoreis medicina, & obseruationes. Cap. III.

Pectabilis naturæ potentia in his quoque, quibus & in terris & in aqua uictus est, sicut & fibris, quos castores uocant, & castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis cum capiuntur negat. Sextius diligentissimus medicina. Quinimo paruos esse substrictosq; & adherentes spinæ, nec adimi sine uitæ animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes, cum ueri testes parui admodum reperiuntur. Præterea ne uescias quidem esse, cum sint geminæ, quod nulli animalium. In his folliculis inueniri liquorem, & asseruari sale. Itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude, coniunctibus gummi cum sale ammoniaco: quoniam ammoniaci coloris esse debeant, tunicis circumdati liquore ueluti mellis ærosi, odoris grauis, gustu amaro & acri, friabiles. Efficacissimi è ponto Galatiæ, mox Africae. Sternutamenta olfactu mouent. Somnū conciliant, cum rosaceo & peucedano peruncto capites & per se poti in aqua: ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitant. Vuluarumq; exanimationes uel subditi, & menses ac secundas cient, duabus drachmis ex aqua cum pulegio poti. Medentur & uertigini, opisthotonis, tremulis, spasticis, neruorum uitijs, ischiadicis, stomachicis, paralyticis, perunctis omnibus: Vel tri ti ad crassitudinem mellis cum semine uiticis, ex aceto aut rosaceo. Sic & contra comitiales sumpti: poti uero contra inflationes, tormina, uenena. Differentia tantum cōtra genera est mixtura. Quippe aduersus scorpiones,

ex uino bibuntur: aduersus phalanga & araneos, ex mulso, ita ut uomitione reddantur: aut ut retineantur, cū ruta. Aduersus chalcidas, cum myrrate. Aduersus cerastē et presteras, cum panace, aut ruta ex uino. Aduersus ceteras serpentes, cum uino. Dari binas drachmas satis est, eorum quæ adijciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitum ex lacte, aut aqua. Aduersus elleborū album ex aqua mulsā nitroq; Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurem à cuius parte doleant. Auriū doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciūt cum melle. Attuo inuncti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoque fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. Adseruatur autē optime in sua uestica, ut aliqui existimant.

De testudine, & multorum piscium medicinæ, & obseruationes. Cap. IIII.

Eminus similiter uictus in aquis terrāq; & g testudinum, effectus quoque pari honore habēdi, uel propter excellens in usu precium, naturāq; proprietatem. Sunt ergo testudinum genera, terrestres, marinæ, lutariæ, & quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidam ē Græcis emydas appellant. Terrestrium carnes suffusionibus proprie, magicisq; artibus resutandis, & contra uenena salutare produntur. Plurimæ in Africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq; pro antidoto dari dicuntur: & ex iure in cibo sumptæ, strumas discutere, ac lienes tollere: Item comitiales morbos. Sanguis earum claritatem uisus facit, suffusionesq; oculorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & simillium, & ranarum uenena auxiliatur, seruato sangui-

ne in farina pilulis factis, et cum opus sit in uino datis: Felle testudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodest, & scorpionum plagæ instillari. Tegumenti canis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraq; sanat. Squamæ e summa parte derasa, & in potu data uenærem cohibent. Eo magis hoc mirum, quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quàm in uesica dissectarum, inueniri posse non arbitror: et inter ea hoc quoque esse quæ portentosa magi demonstrent: aduersus aspidum ictus singulare, efficaciore tamen, ut aiunt, cimicibus admixtis. Oua durata illinuntur strumis, et ulceribus frigore aut adustione factis. Sorbentur in stomachi doloribus. Marinarum carnes admixtæ ranarum carnibus cõtra salamandras præclare auxiliantur. Neque est testudine aliud salamandræ aduersus. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo, omniaq; capitis ulcera curantur. Inarescere autem eum oportet, lenteq; ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cum polline frumeti. Misceatur aut sanguis heminis tribus aceti, hemina uini addita his, et cū hordeacea farina, aceto quoque admixto, ut sit quod deuoretur fabe magnitudine, Hæc singula & matutina & uespertina dantur, dein post aliquot dies uespera. Comitialibus instillatur ore diducto, his qui modice corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annum colluantur testudinum sanguine, immunes à dolore fiunt. Et anhelitus discunt, quasq; orthopnoas uocant: ad hæc in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit, cicatrices extenuat, tonsillas sedat & ang-

nas, & omnia oris vitia. Priuatum nomas ibi: item ardentium testium. Naribus illitum, comitiales erigit, attollitq;. Idem cum uernatione anguium aceto admixto, unice purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel admiscunt, decoctarumq; carniuum testudinis suatum, addita æque uernatione anguium. Sed diu in uino testudinem excoquunt. Oculorum quoque vitia omnia fel inunctum cum melle emendat: suffusiones et marinæ fel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum. Capillus inficitur felle. Contra salamandras uel suatum decoctum bibisse satis est. Testudinum est tertium genus in cæno & paludibus uiuentium. Latitudo his in dorso pectori similis, nec connexo incurua calyce, ingrata uisu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanque in suatensa sarmenta coniectæ, diuidentibus se tegumentis rapiuntur: tum euulsa carnes earum coquuntur in aquæ congio sale modice addito: ita decoctarum, ad tertias partes suatus, paralysin & articulares morbos sentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas, sanguinemq; uitiatum. Sistitur ab eo remedio aluiis aquæ frigida potu. Ex quarto genere testudinum, quæ sunt in amnibus, diuulsarum pingui cum aiçeo herbatufo, admixto unguento & semine lilij, ante accessiones si perungantur ægri, præter caput, mox conuoluti calidam aquam bibant, quartanis liberari dicuntur. Hanc testudinem quintadecima luna capi oportere, ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sextadecima luna perungi tradunt. Ex eodem genere testudinum sanguis instillatus crebros capitis dolores sedat: Item strumas. Sunt qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarum

capitibus præcis, excipi nono fictili iubeant. Ignem sacrum, cuiuscunque generis sanguine illini. Item capitis ulcera manantia, & verrucas. Iidem promittunt testudinum omnium fimo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit, aliqui tradunt, tardius ire navigia, testudinis pedem dextrum uehementia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiore esse uersitatem animalium, maiorisq; miraculi: sed hoc utilius est, uitæ contributa habere remedia, cum aliud aliq; proffit, aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus, remedia in morbos digesta. Et primum contra uenena & uenenata animalia.

Cap. V.

Enenatum mel diximus ubi nasceretur. Auxilio est piscis aurata in cibo. Vel si ex melle synæro fastidium cruditas ue que sit grauissima incidat: testudinem circuncisis pedibus, capite, cauda decoctam, antidotum esse, autor est Pelops, scincumq; Appelles. Qui esset scincus, diximus: sapius uero quantum ueneficium menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur, ut diximus, nullus. Item contra pastinacam et scorpiones terrestres marinosq; & dracones, & phalangia illitus sumptus ue in cibo. Eiusdem recentis e capite cinis contra omnia uenena, priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse, aut certe nocere, stella marina uulpino sanguine illita, & affixa limini superiori, aut clauo æreo ianue. Draconis marini scorpionumq; ictus, carnibus earum impositis. Item araneorum morsus sanantur. In summa contra omnia uenena, uel potu, uel ictu, uel morsu noxia, scincus earum

ex iure decoctarum, efficacissimus habetur. Sunt & ser-
uatis piscibus medicinæ, salsamentorumq; cibus prodest
à serpente percussis, & contra bestiarum ictus, mero
subinde hausto, ita ut ad uesperam cibus uomitione red-
datur. Peculiariter à chalcide, ceraste, aut quas sepas uo-
cant, aut elape dipsadæne percussis. Contra scorpiones
largius sumi, sed non euomî salsamenta prodest, ita ut
sitis toleretur, & imponere eadem plagis conuenit. Con-
tra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius
habetur, Priuatim contra presteris morsum sarda pro-
dest. Imponuntur salsamenta & contra canis rabiosi:
uel si non sint ferro uisæ plagæ, corporaq; clysteribus
exinanita, hoc per se sufficit. Et contra draconem mari-
num ex aceto imponuntur. Idem & cybij profectus.
Draco quidem marinus ad spinæ suæ, qua ferit, uene-
num ipse impositus, uel cerebro toto prodest. Ranarum
marinarum ex uino & aceto decoctarum, succus con-
tra uenena bibitur & contra ranæ rubetæ uenenum,
& contra salamandras. Flumiatiles, si carnes edantur
iis uel decoctarum sorbeatur prosunt, & contra leporē
marinum, & contra serpētes supradictas. Contra scor-
piones ex uino. Democritus quidem tradit, si quis extra-
hat ranæ uiuētī linguam, nulla alia corporis parte ad-
herente, ipsaq; dimissa in aquam, imponat supra cordis
palpitationem mulieri dormienti, quæcunque interroga-
uerit, uera responsuram. Addunt etiamnum alia magi,
quæ si uera sunt, multo utiliores uitæ existimentur ranæ
quàm leges. Nanque harundine transfixa natura per
os, si furculus in menstruis defigatur à marito, adultē-
riorum tædium fieri. Carnibus earum uel hamo addi-

tis, præcipue purpuras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt, obijciq; formicis oportere, eam partē quam appetant contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt, ob id rubetarum nomine ut diximus, quas Græci phrynos uocant, grandissimæ cunctarum, geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorum. Mira de his certatim tradunt autores. Illatis in populum silentium fieri. Officulo quod sit in dextro latere in aquam feruētē deiecto, refrigerari uas, nec postea feruere nisi exempto. Id inueniri obiecta ranæ formicis, carnibusq; erosis, singula in solum addi. Et aliud esse in sinistro latere, quo deiecto feruere uideatur, apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi, amorem concitari, & iurgia addito in potionem uenerem adalligatum stimulare. Rursus à dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas sanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliasq; febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra uenena, quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens, huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenentur, mire adiuuari produntur, nihil contra belua audēte. Efficacius etiamnum si herba potamogeton misceatur. Cancri fluuiatiles triti potiūq; ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia profunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asini: uel si non sit, caprino uel. quocunque. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadē uis contra uenenatorum omnium morsus, priuatim scytalen, & angues, & contra leporem marinum, ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauore po-

tus periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiaciunt gentianam, & dant in uino. Nam si iam pa-
 uor occupauerit, pastillos uino subactos deuorandos ita
 præcipiunt. Decem uero cācris cum ocimi manipulo ad-
 alligatis, omnes qui ibi sint scorpiones ad eum locum coi-
 turos magi dicunt: & cum ocimo ipsos cinerem uel eorū
 percussis imponunt. Minus in omnibus his marini pro-
 sunt, ut Thrasillus autor est. Nihil autem æque aduersa-
 ri serpentibus quā caneros, suesq; percussas hoc pabu-
 lo sibi mederi. Cum sol sit in cancro, torqueri serpentes.
 Ictibus scorpionum et, carnes sturnatiliū cochlearum
 resistunt crude uel coctæ. Quidam ob id salsas quoque
 adseruant: imponunt & ipsis plagis. Coracini pisces
 Nilo quidem peculiare sunt: sed nos hæc omnibus ter-
 ris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones
 ualent impositæ. Inter uenena sunt piscium porci mari-
 ni spinæ in dorso, cruciatu magno laesorum, remedio est
 limus ex reliquo piscium eorum corpore. Canis rabidi
 morsu potum expauescentibus faciem perungunt adipe
 uitulini marini. Efficacius si medulla hyænæ & oleum
 è lentisco & cera misceatur. Murenæ morsus ipsarum
 capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum
 remedio est, cinere suo ex aceto illito, uel alterius. Cibi
 causa extrahi debet è dorso eius quicquid simile est cro-
 co, caputq; totum. Et hanc autem & omnia testacea mo-
 dice collui in cibus, quia saporis gratia perit. È lepore
 marino ueneficium restingunt poti hippocampi. Contra
 doryeniū echini maxime prosunt. Et ijs qui suum car-
 patii biberint, præcipue eius iure sumpto. Et cancri ma-
 rini decocti ius contra doryenium efficax habetur.

De ostreis & purpuris, alga, & eorum
remedia. Cap. VI.

Ecce licet uero contra leporis marini uene-
 na & ostrea aduersantur. Idem uidetur, nec
 potest uideri satis dictum esse de his, cum pal-
 ma mēsarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus
 aquis, & ubi plurimi influunt amnes, ideo pelagia par-
 ua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis, carentia
 busq; aquarum dulcium aduentu, sicut circa Grynum
 & Myrinam. Grandescunt syderis quidem ratione ma-
 xime, ut in natura aquatiliū diximus: sed priuatim
 circa initia aestatis multo lacte pręgnantia, atque ubi sol
 penetret in uada. Hęc uidetur causa quare minora in
 alijs locis reperiantur. Opacitas enim prohibet incremē-
 tum, & tristitia minus appetunt cibos. Variant colori-
 bus, ruffi in Hispania, fusci in Illyrico, nigra & carne
 & testa Circeijs. Pręcipua uero habentur, in quacunq;
 gente spissa, nec salina sua lubrica, crassitudine potius
 spectanda quā latitudine. Neque in luto capta, neque
 in harenosis, sed solido uado, spondylo breui atque non
 carnosio, nec fibris laciniōso, ac totē in aluo addum pe-
 ritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eoq; ar-
 gumento generosa interpretantur calliblephara appellā-
 tes. Gaudent & peregrinatione, transferriq; in ignotas
 aquas. Sic Brundisina in Auerno compasta & suum
 retinere suum, & a Lucrino adoptare creduntur. Hęc
 sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus, ne frau-
 dentur gloria sua littora, sed dicemus aliena lingua,
 quęq; peritissima huius censura in nostro auro fuit. Sūt

ergo Mutiani uerba quæ subijciam : Cyzicena maiora
 Lucrinis, dulciora Britannicis, suauiora Edulis, acriora
 Lepticiis, pleniora Lucensibus, sicciora Coryphantenis, te-
 neriora Istriciis, candidiora Circæiensibus. Sed his neque
 dulciora, neque teneriora esse ulla compertum est. In In-
 dico mari Alexandri rerum autores pedalia inueniri
 prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomen-
 clator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelli-
 gipiens, ut ter mordenda essent. Dos eorum in medici-
 na hoc in loco tota dicitur. Stomachum unice reficiunt.
 Fastidijs medentur. Addiditq; luxuria frigus obrutis ni-
 ue, summa montium & maris ima miscens. Molliunt al-
 uum leniter. Eadem cocta cum mulso, tenasmo qui sine
 exulceratione sit, liberant. Vesicarum ulcera quoque re-
 purgant. In conchis suis uti clausa uenerint, mire distilla-
 tionibus prosunt. Testæ ostreorum cinis unam sedat, &
 consillas admixto melle. Eodem modo parotidas, panos,
 mamarumq; duricias, capiti ulcera ex aqua, cutemq;
 mulierum extendit. Inspergitur & ambustus. Et denti-
 fricio placet. Pruritis quoque & eruptionibus pituitæ
 ex aceto medetur. Crudæ si tundantur, strumas sanant et
 perniones pedum. Purpuræ quoque contra uenena pro-
 sunt. Et algam maris theriacen esse, Nicander tradit.
 Plura eius genera, uti diximus. Longo folio & latiore,
 rubente, aliâ ue crispo. Laudatissima quæ in Creta insu-
 la iuxta terram in petris nascitur: tingendis etiam la-
 nis ita colorem alligans, ut elui postea non possit. E' ui-
 no iubet eam dari.

Ad

Ad alopecias, & capillos, & oculorum, & aurium,
& dentium, & faciei vitia. Cap. VII.

Lopacias replet hippocampinus cinis nitro et
a adipe suillo mixtus, aut syncerus ex aceto. Præ-
parat cutem sepiarum crustæ farina medica-
mentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo.
Item echini cum carnibus suis cremati. Fel scorpionis
marini. Ranarum quoque trium, si uiuæ in olla concre-
mentur, cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capil-
lum denigrant sanguisuga, quæ in nigro uino diebus
LX. cōputruere. Alij in aceti sextarijs duobus sanguisuga-
rum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere to-
tidem diebus, mox illini in sole. Sornatius tantam vim
habere tradit, ut nisi oleum ore contineant qui tingunt,
dentes quoq; eorum denigrare dicat. Capitis ulceribus,
muricum uel purpurarum testæ cinis, cum melle utiliter
illinitur, conchyliorum (uel si non urantur) farina ex a-
qua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo.
Omnium piscium flumiatilem marinorumq; adeps li-
quefactus oleo admixto melle, oculorum claritati pluri-
mum confert. Item castoreum cum melle. Callionymi fel
cicatrices sanat, & carnes oculorum superuacuas consu-
mit. Nulli hoc piscium copiosius, ut existimauit Menan-
der quoque in comædijs. Idem piscis & uranoscopus uo-
catur, ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel ex-
citat uisum. Et marini scorpionis ruffi cum oleo uetere
aut melle Attico incipientes suffusiones discutit, inungi-
ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines o-
culorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari
tradunt. Lepus marinus ipse quidem uenenatus est, sed

Plinius.

xxx

cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsos cohibet. Et
 ad hunc usum utilissimi minimi. Item pectunculī salsi
 triti cum cedria. Ranae quas diopetes, & calamitas uo-
 cant, sanguis earum cum lachryma uitis si euulso pilo
 palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremq; se-
 pie cortex cum lacte mulieris illitus sedat, & per se sca-
 bricias emendat. Inuertunt itaque genas id agentes, &
 medicamentum auferunt post paulum, rosaceoq; inun-
 gunt, & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice &
 nyctalopes curantur in farinam trita et ex aceto illita.
 Extrahit et squamas eius cinis. Cicatrices oculorū cum
 melle sanat, pterygia cum sale et cadmia singulis drach-
 mis. Emendat & albugines oculorum iumentorum.
 Adijciunt & ossiculis eius genas si terantur sanari. E-
 chini ex aceto epinyctidas tollunt. Eundem comburi cū
 uiperinis pellibus ranisq; & cinerem aspergi potioni iu-
 bent magi, claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla
 appellatur piscis, cui glutinosum est corium, idemq; no-
 men glutino eius. Hoc epinyctidas tollit. Quidam ex
 uentre non ex corio fieri dicunt ichthyocollam, ut gluti-
 num taurinum. Laudatur Pontica candicans et carens
 uenis squamisq; & quae celerrime liqueat. Madescere
 autem debet cocta in aqua, aut aceto nocte ac die. Mox
 tundi marinis lapidibus, ut facilius liqueat. Vtilem eā
 in capitis doloribus affirmant, et tetanothris. Ranae dex-
 ter oculus dextro, sinistro laeuis suspensi e collo natui
 coloris panno, lippitudines sanant. Quod si per coitum
 ranae eruantur, albuginem quoque, alligati similiter in
 putamine oui. Reliquae carnes impositae sugillationem
 rapiunt. Canceri etiam oculos adalligatos collo, mederi

lippitudini dicunt. Est parua rana in harundinetis & herbis maxime uiuens, muta ac sine uoce, uiridis, si forte hauriatur, uentres bouum distendens: huius corporis humorem specillis deraſum claritatem oculis inunctis narant afferre, ipſasq; carnes doloribus oculorum ſuperponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam, ſuacum earum, qui ita effluerit, admiſcent lachrymae, quae ex alba uita emanat, atque ita palpebras emendat, inutilibus pilis exemptis, acu inſtillantes hunc ſuacum in ueſtiga euulſorum. Meges pſilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putreſcentes, & hoc utebatur multis uarijsq; per aquationes autumnu naſcentibus. Idem praſtare ſanguisugurum cinis ex aceto illitus putatur. Comburni eas oportet in nouo uafe: Idem taniae iecur ſiccatum pondere X. IIII. cum oleo cedrino perunctis pilis IX. menſibus. Auribus utiliſſimum bati piſcis ſel recens, ſed & inueteratum uino. Item banchi, quem quidam myxona uocant. Item callionymi cum roſaceo inſuſum. Vel caſtareum cum papaueris ſucco. Vocant & in mari pediculos, eosq; tritos inſtillari ex aceto auribus iubent. Et perſe conchylio infecta lana magnopere prodeſt. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Sunt qui praecipue contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis ſociorum cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere, ſubinde ſtruma pennis deterſa, & poſtquam deſierit ſpumare, tepidum inſundere. Si tumeant aures, coriandri ſucco prius mitigandas ijdem praecipiunt. Ranarum adeps inſtillatus, ſtatim dolores tollit. Cancrorum fluxianilium ſuccus cum farina

hordeacea aurium vulneribus efficacissime prodest. Pa-
rotides muricum testæ cinere cum melle, uel conchylio-
rum ex mulso curantur. Dentium dolores sedantur ossi-
bus draconis marini scarificatis ginguis. Cerebro cani-
culæ in oleo decocto adseruatoq; , ut ex eo dentes semel
anno colluantur. Pastinacæ quoque radio scarificare
ginguas, et in dolore utilissimum. Conteritur is, & cum
elleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Sal-
samentorum etiam fictili uase combustorum cinis, addi-
ta farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetera
eluta in nouo uase, deinde trita prosunt doloribus. Ae-
que prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ cō-
bustæ tritæq; & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ
in aceti heminis, ut dentes ita colluantur, contineaturq;
in ore suctus. Si fastidium obstaret, suspendebat pedibus
posterioribus eas Salustius Dionysius, ut ex ore uirus
deslueret in acetum feruens, idq; è pluribus ranis. For-
tioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaresq;
ita sanari dentes præcipue putant, mobiles uero supradi-
cto aceto stabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora bi-
narum præcisis pedibus in uini hemina macerant, et ita
collui dentes labantes iubent. Aliqui totas adalligant
maxillis. Alij denas in aceti sextarijs tribus decoxere ad
tertias partes, ut mobiles dentium stabilirent. Necnon
XXXVI. *ranarū corda in olei ueteris sextario sub æreo*
testo discoxere, ut infunderent per aurem dolentis ma-
xillæ. Alij iecur ranæ decoctum & tritum cum melle
imposuere dentibus. Omnia superscripta ex marina ra-
na efficaciora. Si cariosi & foetidi sunt, centum in furno
arescieri per noctem præcipiunt. Postea tantundem salis

addi atque fricari. Enhydrius uocatur à Græcis coluber in aquis uiuens. Huius quatuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Utuntur & cancrorum cinere, nam muricum cinis densificum est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cum mellis obolis ternis, iecur pastinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphinum iecur in fictili torrent, donec pinguitudo similitudine olei fluat, ac perungunt. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutemq; erugat, extenditq; septenis diebus illitus, ita ut octavo candido ouorum foueantur. Muricum generis sunt quæ uocant Græci colycia, alij corythia, turbinata æque, sed minora multo, efficaciora etiam & oris halitum custodiētia. Iechthyocolla erugat cutem, extenditq; in aqua decocta horis quatuor, dein contusa, colluta, & subacta ad liquorem usque mellis. Ita præparata in uase nouo conditur, & in usu quatuor drachmis eius, binæ sulphuris, & anchusæ totidem, octo spumæ argenteæ adduntur, aspersaq; aqua teruntur una. Sic illita facies post quatuor horas abluuntur. Medetur & lentigini cæteri q; uitij ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excrecentes tollit & humida ulcera.

Promiscuæ medicinae. Cap. VIII.

Soras tollit rana decocta in heminis quinque aque marinae. Excoqui debet, donec sit crassitudo mellis. Fit in mari & halcyoneum appel-

latum, ex nidis, ut aliqui existimant, halcyonum et cæy cum, ut alij, e sordibus spumarum crassescens, alij e limo uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: cinereum spissum, odoris asperius alterum molle lenius, odore ferè algæ: tertium candidioris uermiculi: quartum pumicosius, spongiaeq; putri simile, penè purpureū. Quod optimum, id & milesiū uocatur. Quo candidius autem, hoc minus probabile est. Vis eorum, ut exulcerent, purgent. Vsus tostis & sine oleo mire lepras, lichenas, lentiginis tollunt cum lupino, & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras canceri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ad ulcera. Murenarum muria & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur, officulo de canda, ita ut non uulneret, prodest. Id faciendum quotidie, donec percurentur. Eadem uis & pastinacæ radio, & lepore marino imposito, ita ut celeriter remoueat: Echini testis contusis & ex aceto illitis. Item scolopendræ marinæ e melle: cancro flumiati contrito uel combusto ex melle. Mirifice prosunt & sepia ossa cum axungia uetere contusa & illita. Sic & ad parotidas utuntur, & scari piscis marini iocineribus. Quin & testis radi salisamentarij tusis cum axungia uetere, muremque cinere ex oleo ad parotidas strumasque. Riger ceruicis mollitur cum marinis, qui pediculi uocantur, drachma potæ. Castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale, ut sorbeatur suauis. Sic & opisthotono medentur, tetano, spasticis uero pipere adiecto. Anginas murenarum sal sarum ex capitibus cinis ex melle illitus abo-

let, ranarum decoctarum ex aceto suavis: hic & contra
 tonfillas prodest. Cancris fluminatiles triti singuli in hemi
 nam aquæ anginis medentur gargarizati, aut è uino, aut
 calida aqua poti. Vna medetur garum cochlearibus sub
 ditum. Vocè siluri recentes, falsiue in cibo sumpti adiu
 uant. Vomitiones nulli inueterati tritiq; in potione con
 ciunt. Suspiriosis castoreum cū ammoniaci exigua por
 tione ex aceto mulso ieiuniis utilissime potatur. Eudem po
 tio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim
 sanare dicuntur piscium modo è iure decocta in pati
 nis ranæ. Suspensæ autem pedibus, cum distillauerit in
 patinam salina earum, exenterari iubentur, abiectisq;
 interaneis condiri. Est rana parua arborem scandens,
 et ex ea uociferans. In huius os si quis expuat ipsamq;
 dimittat; tussis liberari dicitur. Præcipiunt & cochleæ
 crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi
 cruenta.

Ad iocineris uitia laterumq; ad stomachi, alui, &
 aliæ promiscuæ medicinæ. Cap. IX.

iocineris doloribus scorpio marinus in uino
 necatur, ut deinde bibatur: Conchæ longæ car
 nes ex mulso potæ cum aqua pari modo, aut
 si febres sint ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hip
 pocampi tosti sumpti, tethæq; similes ostrea in cibo sum
 ptæ: ischiadicorum muriæ siluri clystere infusa. Dantur
 autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextarijs duo
 bus per dies quindecim. Alium emollit silurus è iure,
 & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo, sto
 macho inimicum, alium facillime purgat. Sed propter
 acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et omnium p̄

*ſcium ius. Idem et urinas ciet e uino maxime. Optimū
 ē ſcorpionibus & iulide, & ſaxatilibus, nec uirus reſi
 pientibus. Coqui debent cum anetho, apio, coriandro, por
 ro, additis oleo & ſale. Purgant & cybia uetera, priua
 timq; cruditates, pituitas bilemq; trahunt. Purgant &
 myaces, quorum natura tota in hoc loco dicitur. Acer
 uantur muricum modo, uiuuntq; in algofis, gratiſſimē
 autumnō, & ubi multa dulcis aqua miſcetur mari, ob id
 in Aegypto laudatiſſimi. Procadente hyeme, amaritudi
 nem trahunt, coloremq; rubrum. Horum ius traditur
 aluum & ueſicas exinanire, interanea diſtringere, o
 mnia adaperire, renes purgare, ſanguinem adipemq; mi
 nuere: itaque utiliſſimi ſunt hydropicis, mulierum pur
 gationibus, morbo regio, articulari, inſtationibus. Item
 prodeſſe felli pituitæq; pulmonis, iocineris, ſplenis uitijſ,
 rheumatijſimis. Fauces tantum uexant, uocemq; obtūdūt.
 Ulcera quæ ſerpant, aut ſint purgāda, ſanant. Item car
 cinomata. Cremati autem ut murices & morſus canum
 hominumq; cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorū po
 tus emendat. calignes, gingiuarum & dentium uitia,
 eruptiones pituitæ, & contra dorycniū aut opocārpa
 tho antidoti uicem obtinent. Degenerant in duas ſpecies:
 in mitulos, qui ſalem uirusq; reſipiunt: Myſcas, quæ ro
 tunditate differunt, minores aliquanto atque hirtæ, te
 nuioribus teſtis, carne duriores. Mituli quoque ut muri
 ces cinere cauſticam uim habent, & ad lepas lentigines,
 maculas. Lauantur quoque plumbi modo ad genarum
 crāſſitudines, & oculorum albugines, calignesq; atque
 in alijs partibus ſordida ulcera, capitisq; puſtulas. Car
 nes uero eorum ad canis morſus imponuntur. Et pelo*

rides emolliunt aluum. Item castorea ex aqua mulsa drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti, addunt cu-
cumeris satui radices siccae drachmam, & aphronitri
duas. Tetheæ torminibus & inflationibus occurrunt:
inueniuntur hæ in folijs marinis sugentes, fungorū ue-
rius generis, quàm piscium. Eadem et tenasium dissol-
uunt, renumq; uitia. Nasctur & in mari absinthium
quod aliqui seriphum uocant, circa Taposirin maxime
Ægypti, exilius terrestri. Aluum soluit, & noxijs ani-
malibus intestina liberat. Soluunt & sepia. In cibo dan-
tur cum oleo, & sale, & farina decoctæ. Menæ salsæ cū
felle taurino illitæ umbilico, aluum soluunt. Ius pisciū
in patina coctorum cum lactucis tenasium discutit.
Canceri fluminales triti ex aqua poti, aluum sistunt, uri-
nam cient, in uino aluum. Ademptis brachijs calculos
pellunt tribus obolis cum myrrha triti, singulis eorum
drachmis. Ileos & inflationes castoreum cum dauici se-
mine & petroselini quantum ternis digitis sumatur, ex
mulsi calidi cyathis quatuor: Tormina uero cum aceto
uino mixto. Erythini in cibo sumpti sistunt aluum. Dy-
sentericiis medentur ranæ cum scilla decoctæ, ita ut pa-
stilli fiant: Fel siue cor earum cum melle tritum, ut tra-
dit Niceratus. Morbo regio salsamentum cum pipere, ita
ut reliqua carne abstineatur. Lien medetur solea piscis
impositus: Item torpedo: Item rhombus uiuus, dein re-
mittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino, ue-
sica uitia & calculos sanat. Lapis qui inuenitur in scor-
pionis marini cauda pondere oboli potus, Enhydridis ie-
cur: Blenniorum cinis cum ruta. Inueniuntur & in bā-
chi piscis capite seu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis

preclare medentur. Aiuntq; & urticam marinam in ui-
 no potam prodesse. Item pulmonem marinū decoctum
 in aqua. Oua sepiæ urinam mouent, renūq; pituitas
 extrahunt. Rupta conuulsa canceri fluminales triti in
 asinino lacte maxime sanant. Echini uero cum spinis su-
 is contusi ē uino poti calculos. Modus singulis hemina bi-
 bitur donec proffit, & aliās in cibis ad hoc proficiunt.
 Purgatur uesica & pectinum cibo. Ex his mares alij do-
 natas, alij aulos uocant, fæminas onychas. Urinam ma-
 res mouent. Dulciores fæminæ sunt & unicolores. Se-
 piæ quoque oua urinam mouent, renes purgant. Entero-
 celæ lepus illinitur tritus cum melle: lecur quoque aqua
 tici colubri. Item hydri tritum potumq; calculosis pro-
 dest. Aschiadicos autem liberant salsamenta ex siluro in
 fusa clystere, euacuata prius aluo. Sed sedis attritus ci-
 nis ē capite mugilum nullorumq;. Comburuntur autem
 in fictili uase. Illini cum melle debent. Item capitis me-
 narum cinis ad rhagadas. & ad condylomata utilis, si-
 cut pelamidum falsarum caput cinis, uel cybiorum
 cum melle. Torpedo apposita procidentis interanei mor-
 bum ibi coërcet. Cancrorum fluminalium cinis ex oleo
 & cera, rimas in eadem parte emendat. Item et mari-
 ni canceri polline. Panor salsamenta coracini discutunt:
 Sciænæ interanea & squamæ combustæ: Scorpio in ui-
 no decoctus, ita ut foueantur ex illo. At echinorum te-
 stæ contusæ & aqua illitæ, incipientibus panis resistunt.
 Muricum uel purpurarum cinis utroque modo, siue di-
 scutere opus sit incipientes, siue concoctos emittere. Qui-
 dam ita componunt medicamentum, ceræ et thuris dra-
 chmas XX. spumæ argenti XL cineris muricum X. olei

ueteris heminam. Prosunt per se balsamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti uerendorum pustulas discutunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ & impositæ. Similiter perca salsa e capite cinis melle addita. Pelamidum capitis cinis, aut squatinæ piscis cinis combusta. Hæc est qua diximus lignum potiri, quia & e mari fabriles usus exeunt. Prosunt & smarides illitæ. Item muricum uel purpurarum testæ cinis cum melle. Efficacius crematarum cum carnibus suis. Carbunculos uerendorum priuatum balsamenta cocta cum melle resungunt. At testem, si descenderit, cochlearum spuma illini uoluit. Urinæ incontinentiam hippocampi tosti & in cibo sæpius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus congru similis cum lilij radice. Pisciculi minuti, ex uentre eius qui deuorauerit exempti, & cremati, ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas Africanas cum sua carne cõburi, cineremq; ex uino signino dari. Podagris articularibusq; morbis utile est oleum, in quo decocta est rana, & ipsius intestina, & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiungunt, trium rerum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoque pellibus calciari, maxime pontici fibri. Item uituli marini, cuius cinis et adeps prodest. Item & bryon, de quo diximus, lactucæ simile, rugosioribus folijs, sine caule. Natura est ei stypticæ. Impositum lenit impetus podagræ. Item alga, de qua supra dictum est. Observaturq; in ea ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus, cancriq; marini cinis ex oleo, item fluuiatiles triti sicq; cinere & oleo subacti, & siluri adeps. Et in articulis morborum impetus se-

dant ranæ subinde recentes impositæ, quas quidam dis-
sectas iubent imponi. Corpus auget ius mitulorum, &
côcharum. Comitiales, ut diximus, coagulū uituli mari-
ni bibunt cum lacte equino, a sinio uē, aut cum puni-
sucto. Quidam ex aceto mulso. Necnon aliqui per se pi-
lulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus
ieiuniis datur. His uero qui sæpius corripuntur, clystere
infusum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse de-
bebunt, mellis & olei sextarius, & aquæ tantundem.
Ad præsens uero correptis. olfactu subuenit cum aceto.
Datur & mustelæ marinæ iecur. Item muris uel testudi-
num sanguis.

Ad febres omnium generum, & contra diuersas
infirmittates. Cap. X.

Ebrium circuitus tollit iecur delphini gustatū
ante accessiones. Hippocampi necantur in ro-
faceo, ut perungantur ægri in frigidis febr-
bus. Et ipsi adalligantur ægris. Item ex asello pisce lapil-
li qui plena luna inueniuntur in capite, alligantur in
linteolo. Pagri flumiatilis longissimus dens capillo adal-
ligatus, ita ut quinque diebus eum qui alligauerit, non
cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis
carnibus, perunctos liberant quartanis. Sunt qui stran-
gulatis in oleo ipsas clām adalligent, oleoq; eo perun-
gant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit.
Et oleum in quo intestina decocta sint. Maxime autem
quartanis liberant, ablatis unguibus ranæ adalligatæ,
& rubetæ. Iecur eius uel cor adalligatur in panno leu-
cophæo. Cancri flumiatiles triti in oleo & aqua perun-
ctis ante accessiones in febribus prosunt. Aliqui & pi-

per addunt. Alij decoctos ad quartas in uino è balineo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoque oculis earum ante solis ortum adalligatis aegro, ita ut cæcas dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eosdemq; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos, præstare uigiliam somno fugato tradunt. In lethargumq; uergentibus coagulo balenæ, aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui sanguinem testudinum lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur, & spodylus per se adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id asseruant sale, ut dent tritas in potu. Strôbi in aceto putresciti, lethargicos excitant odore. Prosunt & cardiacis, Cachectis, quorum corpus macie conficitur, tethræ utiles sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus, & cum uino potus. Grauitati saporis occurritur tactis naribus unguento, aut odoribus, uel quoquo modo obturatis, Strôbi quoque carnes tritæ, & in mulsi tribus heminis pari modo aquæ, aut si febres sint, ex aqua mulsa datæ proficiunt. Item succus cancerorum fluuiatilium cum melle. Ranæ quoque aquaticæ in uino uetere et farre decoctæ ac pro cibo sumptæ, ita ut bibatur ex eodem uase. Vel testudo decisis pedibus, capite, cauda, & intestinis exemptis, reliqua carne ita condita, ut circa fastidium sumi possit. Cancræ fluuiatiles ex iure sumpti, et phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini uel fluuiatilis cinere: Et ea quæ feruenti aqua combusta sunt. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancerorum fluuiatiliū cinere. Putantq; utendum cum cera & adipe ursino.

Prodest et febris ranarum fellis cinis. Ignēs sacros resstingunt ranarum uiuentium uentres impositi, pedibusq; posterioribus pronas adalligari iubēt, ut crebriore anhelitu prosint. Utuntur & silurorum capitum cinere salisamentorum ex aceto. Pruritus scabiēq; non hominū modo, sed & quadrupedum efficacissime sedat ietur pastinacē decoctum in oleo. Neros praecisos purpurarum cauum quo se operiunt, tusum glutinat. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocolla. Tremulos iuuat castoreum, si ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio. Sanguinem fieri piscium cibo putant, sisti polypo tuso illitoq; De quo & haec traduntur, muriam ipsum ex sese emittere, & ideo non debere addi in coquendo: secari harundine: ferro enim infici, uitiumq; trahere natura desinente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem, uel sanguinem inaresfactum. Quidam ex ea rana quam Graeci calamiten uocant, quoniam inter harundines fruticesq; uiuat, minima omnium & uiridissima, cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda est, in calice nouo combustarum cinerem, si per nates fluat, iniiciendum. Diuersus hirudinum, quas sanguisugas uocant, ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratio earū quae cucurbitarum medicinalium, ad corpora leuanda sanguine, spiramenta laxanda, indicatur. Sed uitium quod admissae semel desyderium faciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinae. Multi podagris quoq; admittendas censuere. Decidunt satietate, et pondere ipso sanguinis detractae, aut sale aspersae. Aliquando tamen

affixa relinquunt capita, quæ causa uulnera insanabilia facit, & multos interimit, sicut Messalinum è consularibus patricijs, cum ad genua admisisset. In uentibus uerus remedio uerso, maximèq; ruffæ ita formidantur. Ergo sugentia ora forficibus præcidunt, ac ueluti siphonibus defluit sanguis, paulatimq; morientium capita se contrahunt, nec relinquuntur. Natura earum aduersatur cimitibus, & suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis, narium profluvia sistit, succo porri mollitus. Extrahit tela corpori inhaerentia: Sepiarum testæ ex aqua, salsamentorum carnes, cancri flumiaticiles triti: siluri flumiaticilis, qui et alibi qui in Nilo nascitur, carnes impositæ recentes siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicem spodij prebet. Ulcera quæ serpunt, & quæ ex ijs excrescunt, ex capite menarum cinis uel siluri coercet. Carcinomata percarum capita salsarum, efficacius si cineri earum misceatur sal, & cunila capitata, oleoq; subigantur. Canceri marini cinis usti cum plumbo, carcinomata compefcit. Ad hoc & flumiaticilis sufficit cum melle lineaq; lanugine. Sed aliqui malunt alumen melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato, & cum sandarachâ trito: cacoëthe & nomæ & putrescentia cybio uetere sanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur: fistulæ aperiuntur, siccanturq; salsamentis cum lintheolo immixtis. Intraq; alterum diem callum omnem auferunt, & putrescentia ulcerum quæq; serpunt, emplastri modo subacta & illita. Et salpe expurgat ulcera in linteolis conceptis. Item echinorum testæ cinis. Caribunculos coracinarum salsamenta illita discutunt. Item.

nullorum salsamenti cinis. Quidam capite tantum uti-
 tur cum melle, uel coracinorum carne. Muricum cinis
 cum oleo tumorem tollit. Cicatrices fel scorpionis mari-
 ni. Verrucas tollit glani iecur illitum. Capitis menarum
 cinis cum allio tritus, ad thymia crudis utuntur: Fel scor-
 pionis marini ruffi: Smarides tritæ illitæ. Alex defer-
 uesacta unguium scabricia, cinisq; e capite menarum
 extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iu-
 re sumptus, & smarides cum ptisana sumptæ, uel cum
 fœniculo decoctæ, Mammæ ipsas muricum uel purpuræ
 testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cancris fluvia-
 tiles illiti uel marini pilos in mamma, uel muricum car-
 nes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mammæ
 non patiuntur. Delphini adipe linamenta accensa exci-
 tant uulvæ strangulatu oppressas. Item scombri in ace-
 to putrefacti. Percarum uel menarum capitis cinis ad-
 mixto sale & cunila oleoq; uulvæ medetur: Suffitione
 quoque secundas extrahit. Item uituli marini adeps in-
 stillatur igni naribus inter mortuarum uulvæ uittio, &
 cum coagulo eiusdem in uellere imponitur. Pulmonis
 marini cinis ad alligatus, egregie profluvia purgat. Echi-
 ni uiuentes tusi & in uino dulci poti. Sistunt & cancri
 fluminales triti in uino poti q; Item siluri suffitu, præci-
 pue Africi, faciliores partus fieri dicuntur. Cancris ex a-
 qua poti profluvia sistere: ex hyssopo purgare. Et si par-
 tus stranguletur, similiter poti auxiliantur. Eosdem re-
 centes uel aridos bibunt ad partus continendos. Hip-
 ocrates ad purgationes mortuosq; partus utitur illis, cum
 quinis lapathi radicibus, cum ruta & fuligine tritis, &
 in mulso datis potui. Item in iure cocti cum lapathio &
 apio,

apio, menstruas purgationes expediunt: lactisq; ubertate faciunt. Item in febris quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in uino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest. Contraq; ulnam olfactum cum aceto et pice, aut subditum pastillis. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in IIII. cyathis uini. Et à frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrum ue supergrediatur grauidâ, abortum facere dicitur, & periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio: si capiatur cum luna in libra fuerit, tri-duoq; asseruetur sub dio, faciles partus facere postea quoties inferatur. Adiuuare et pastinacæ radius adalligatus umbilico existimatur, si uiuenti ablatus sit, ipsaq; deniq; in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitum uulnæ panis mire resistere. Odorem esse castorei, meliusq; cum eoustum proficere. Vetera quoque ulcera & cacœthæ eiusdem cinere sanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro femina, cum salis flore contuso post plenâ lunam, & ex aqua illito. Psilothrû est thynni sanguis, fel, iecur, siue recentia, siue seruata. Iecur etiam tritum, mixtaq; cedria plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros mangoni Xant Salpe obstetrix. Eadem uis est pulmonis marini: Leporis marini sanguine & felle, uel si in oleo lepus hic necatur: Canceri scolopendræ marini cinis cum oleo: Vrtica marina trita ex aceto scillite: Torpedinis cerebrum cum alumine illitum X V I. luna. Ranae parua (quam in oculorû curatione descripsimus) sanies

efficacissime psilothrum est, si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa, mox decocta tribus heminis ad tertias, uel in oleo decocta æreis uasis. Eadem mensura alij ex quindecim ranis conficiunt psilothrum, sicut in oculis diximus. Sanguisuga quoque tostæ in uase fictili, & ex aceto illitæ, eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoque cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro uellendi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusq; multum confert delphini cum melle dentium cinis, & si ipso dente gingiue tangantur. Adalligatusq; idem pauores repentinos tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus, aut ulla corporis parte fiant, cancrorum fluxu uariatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. Siviaseisq; infantium spongia frigida cerebro tumefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat, quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus, uel piscis rubellio, uel anguillæ duæ, item uua marina in uino putrefacta, ijs qui inde biberint, tædium uini affert. Venerem inhibet echeneis & hippopotami frontis e sinistra parte pellis in linteolo adalligata, fel'ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearũ fluxuariatilium carnes sale adseruatæ, & in potu ex uino datæ: Erythini in cibo sumpti: Ictur rana diopetis uel calamitæ in pellicula gruis alligatum, uel dens crocodili maxillaris annexus brachio, uel hippocampus, uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti uorio rubetæ alligata. Equorum scabië rana decoctæ in aqua

extenuant, donec illini possit. Aiumq; ita curatos non re-
peti postea. Et Salpe negat canes latrare, quibus in ossa
rana uina data sit. Inter aquantilia dici debet & cala-
mochinus, latine adarca appellata. Nasitur circa harum
dines tenues e spuma aquae dulcis ac marinae, ubi se mi-
scent. Vinum habet causticam, ideo acopis additur contra
perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in fa-
cie. Et calami simul dici debent. Phragmitis radix reces-
tusa luxatis medetur, & spinæ doloribus ex aceto illita.
Cyprii uero, qui & donax uocatur, cortex alopecij me-
detur ustus, et ulceribus ueteratis. Folia extrahedis quæ
infixa sint corpori, et igni sacro. Paniculae flos si aures
intrauerit, exurdat. Sepiæ atramento tantum est, ut in
lucerna addito Aethiops uideri ablato priore lumine,
Anaxilaus tradat. Rubeta decocta, & in aqua potu da-
ta, suum morbis medetur, uel cuiuscunque ranæ cinis.
Pulmone marino si confricatur lignum, ardere uidetur,
adeo ut baculum ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium, centum se-
ptuaginta sex genera esse. Cap. XI.

Eracta aquantilium dote, non alienum uide-
tur indicare per tot maria, tam uasta, & tot
milibus passuum terræ infusa, extraq; circun-
data mensura penè ipsius mundi, quæ intelliguntur ani-
malia ceterum septuaginta sex omnino generum esse, eaq;
nominatim cōplecti. Quod in terrestribus uolucrisq;
fieri non quit. Neque enim omnis Indiae Aethiopiaeq;
aut Scythiae, desertorum uel nouimus feras aut uolucres
cum hominum ipsorum multo plurimæ sint differetiae,
quas inuenire potuimus. Accedat his Taprobane, insulae q;

*aliae oceani fabulose narratae. Profecto conueniet, non
 posse omnia genera in contemplationem uniuersam uo-
 cari. At hercule in tanto mari oceano quaecunque na-
 scuntur certa sunt, notioraq; quod miremur quae profun-
 do natura merfit. Ut à beluis ordiamur, arbores, physete
 res, balenae, pristis, tritones, nereides, elephāthis hoies q
 marini uocātur, rotæ, orcae, arietes, muscoli. et alij pisciū
 forma arietes, delphini, celebresq; Homero uituli. Luxu-
 ria uero testudines, & medicis fibri, quorum ē genere
 lustras nusquam mari accepimus mergi, tantum marina
 dicētes. Iam caniculæ, dromones, cornutæ, gladij, serræ:
 cōmunesq; mari, terræ, amni, hippopotami, crocodili. Et
 amni tantum ac mari thynni, thynnides, siluri, coracini,
 percae. Peculiaris autem maris acipēser, aurata, asellus,
 acarne, aphyæ, alopecias, anguilla, araneus, box, batis, bā-
 chus, batrachus, belonæ, quos aculeatos uocamus, bala-
 nus, coruus, cytharus. Chrōborū gña, cyprinus, chalcis,
 cobio. Callarias asellorū gñis, ni minor esset. Colias siue
 parianus, siue saxitanus à patria Batia, lacertorum
 minima: Ab ijs Mæotici, cybium. Ita uocatur concisa pe-
 lamis, quæ post XL. dies à Ponto in Mæotin reuertitur.
 Cordyla, & hæc pelamis pusilla, cum in Pōtum ē Mæo-
 tide exit, hoc nomen habet: cantharus, callionymus, siue
 uranoscopus, cinædi soli piscium lutei: Cnide, quam nos
 urticam uocamus. Cancrorum genera, chametrachea,
 chameleos, chamæpelorides generis uarietate distātes et
 rotunditate, chamæglycimerides, quæ sunt maiores, q
 pelorides, colycia siue corophia. Concharum genera, in-
 ter quæ & margaritifera cochleæ, quarum generis pen-
 tadactyles, melicembales, echinophoræ dicuntur quibus*

cantat. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosflexia, draco. Quidam aliud uolunt esse dracunculum. Est autem graculo similis. Aculeos in branchijs habet ad caudam spectantibus. Sic et scorpiolæ dicitur dum manu tollitur: erythinus, echeneis, echinus. Elephantæ locustarum generis nigri, pedibus quaternis, bisulcis, præterea brachia duo, binis articulis, singulisq; forficulis denticulatis. Faber siue Zeus, glauciscæ, glanius, gonger, gerres, galeos, garus, hippus, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampus, hepar, helecathenes. Sunt lacertorum genera, loligo uolitas, locustæ, lucernæ, liparis, lamyrus, lepus, leones, quorum brachia cancris similia sunt, reliqua pars locustæ, nullus, merula inter saxatiles laudata, mugil: melanurus, mena, meryx, murena, mys, mitulus, mystus, murex, oculata, ophidion, ostrea, otia, orcynon. Hic est pelamidæ generis maximus, neque redit in Mæotin, similis tritonæ, uetustate melior. Orphus, orthagoriscus, phager, phycis saxatilius, pelamis, earum generis maxima apolectus uocatur, durior tritone, phorcus, phitharus, passer, pastinaca. Polyporum genera pectines maximè et nigerrimi æstate. Laudatissimi Mitylenis, Tindaride, Salonis, Altini, Anti, in insula Alexandria in Aegypto, pectunculi, purpura, perades, pinna, pinnothera, rhinna, quem squatum uocamus. Rhombus, scirus principalis hodie. Solea, sargus, scylla, sarda. Ita uocatur pelamis longa, ex oceano ueniens. Scomber, salpa, sparus, scorpana, scorpios, sciadeus, sciæna, scolopædra, smyrus, scæpini, strombus, solæ, siue aulos, siue donax, siue onyx, siue dactylus, spondylus, smarides, stella, sponsia. Tur

dus inter saxatiles nobilis. Tomus thuriannus, quem alij
 xiphiam uocant. Thessa, torpedo, tethea. Triton pelami-
 dum generis magni, ex eo uræa cybia fiunt. Vrenæ,
 una, xiphia. His adiungimus apud Ouidium posita no-
 mina, quæ apud neminem alium reperiuntur: sed fortas-
 sis in Ponto nascuntur, ubi id uolueni supremis suis tē-
 poribus inchoauit; Bopgyrum in scopulis uiuentem, or-
 phum rubetem, rhicinumq; pullum, pictas mormyras,
 aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum, &
 placetem cauda labrum: epodas lati generis. Præter hæc
 insignia piscium tradit channem ex seipsa concipere,
 glaucum æstate nunquam apparere, pōpilum qui sem-
 per comitetur nauigiorum cursus, chromin qui nidificat
 in aquis: Helopem quoque dicit esse nostris incognitum
 undis: Ex quo apparet falli eos, qui eundem acapense
 rem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces
 multi dedere. Sunt præterea à nullo autore nominati, si-
 dis latine appellata, à Græcis sphyræna rostro similis
 nomine, magnitudine inter amplissimos, rarus, sed ta-
 men non degener, & pernæ concharum generis, circa
 Pontias insulas frequentissima. Stant uelut scillo crure
 longo in harena defixæ, hiantesq; quæ limpitudo est pe-
 dali non minus spacio. Cibum uenantur. Dentes in cir-
 cuitu marginum habent pectinatum spissatos. Intus pro-
 spondylo grandis atro est. Et hyænam piscem uidi in
 Aenaria insula captum, caput exerentem. Præter hæc
 purgamenta aliqua relatu indigna, & algis potius an-
 numeranda, quàm animalibus.

C. PLINII SECUNDI NATVRÆ
 LIS HISTORIAE LIBER
 TRIGESIMVS TERTIVS.

PROOEMIUM.

Metallorum naturæ.

ET ALIA nunc, ipsæq; opes, et re-
 rum pretia dicentur: tellurem intus in-
 quirente curâ multiplici modo: Quip-
 pe alibi diuitijs foditur, quærente uita
 aurum, argentum, electrum, æs: alibi
 delicijs gemmas, et parietum digitorumq; pigmenta:
 alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella
 cædesq; Persequimur omnes eius fibras, uidemusq; su-
 per excavatos montes mirantes dehiscere aliquando, aut
 intremiscere illam. Ceu uero non hoc etiam exemplum
 indignationis sacre parentis exprimi possit, imus in ui-
 sœra eius, et in sede manuum opes quærimus, tanquam
 parum benigna fertiliq; quaquâ calcatur. Inter hæc mi-
 nimû remedium gratia scrutamur. Quoto enim cuiq;
 fodiendi causa mediana est? Quamquam et hæc sum-
 ma sui parte tribuit, ut minime parca, faciliq; in omnia
 bus quæ profunt. Illa nos premunt, illa nos ad inferos
 agunt, quæ occultauit atque demersit, illa quæ non na-
 scuntur, ut repente mens ad inane euolans reputet, quæ
 deinde futura sit finis, seculis omnibus exhaustiendi eâ,
 quousque penetret auaritia. Quàm innocens, quàm

beata, imo uero et delicata esset uita, si nihil aliud quàm supra terras cōcupisceret, breuiterq; nisi quod secum est? Eruitur aurum & chryso colla iuxta, ut preciosior uideatur nomen ex auro custodiens. Parū enim erat unā uitæ inuenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiā sanies. Quærebat argentum auaritia, boni consuluit interim inuenisse minium, rubentisq; terræ excogitauit usum. Heu prodigioso ingenia, quot modis auximus pretia rerum? Accessit ars picturæ, & aurum argentumq; cālādo carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum irritamenta. In poculis libidines calare iuuat, ac per obscenitates bibere. Abiecta deinde sunt hæc & sordere capere, & auri argentiq; minium fuit. Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc uera luxuriæ gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices, ac temulentiae causa tenere Indiam iuuat, et aurum iam accessio est.

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, et modo auri apud antiquos, & equestri ordine, & de iure anulorum aureorum.

Caput 1.

Tinamq; posset e uita in totum abdicari aurum, sacra fames, ut celeberrimi auctores dixerent, proficissimum conuicijs ab optimis quibusque, & ad perniciem uitæ repertum: quantum feliciore æuo, cum res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit. Ita enim

(ut opinor) commercia uictus gratia inuenta, alios co-
rui boum, alios ferro captiuisq; rebus emptiſſe tradit:
quanquam et ipſe miratus aurum, æſtimationes rerum
ita fecit, ut centum boum arma aurea permutaſſe Glau-
cum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua
conſuetudine muleta legum antiquarum pecore conſtat
etiam Romæ. Peſſimum uitæ ſælus fecit, qui anulum
primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nā
de Prometheo omnia fabuloſa arbitror, quanquam illi
quoq; ferreum anulum dederit antiquitas: uinculumq;
id, non geſtamen intelligi uoluerit. Midæ quidem annu-
lum, quo circumactō habentem nemo cerneret, quis non
etiam fabuloſiorem fateatur? Manus & prorsus ſiniſtræ
maximam autoritatem conciliauere auro, non quidem
Romanæ, quorum more ferreum id erat & bellicæ uir-
utis inſigne. De reſibus Romanis non facile dixerim.
Nullum habet Romuli in Capitolio ſtatua, nec præter
Numæ Seruiq; Tullij alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc
in Tarquinij maxime miror, quorum ē Græcia ſuit o-
rigo, unde hic anulorum uſus uenit, quanquam etiam
nunc Lacedæmone ferreo utantur. Sed à Priſco Tar-
quinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis
ocidiſſet hoſtem, bulla aurea donatū conſtat: unde moſ
bulla durauit, ut eorum qui equo meruiſſent filij, inſi-
gne id haberent, cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinij
eius ſtatua ſine anulo eſſe. Quanquam & de nomine
ipſo ambigi uideo: Græci à digitis appellauere, apud
nos priſci ungulum uocabant, poſtea & Græci & no-
ſtri ſymbolum. Longo certe tempore, ne ſenatum quidē
Romanum habuiſſe aureos, manuſcriptum eſt. Siquidem

his tantum qui legati ad exteras gentes ituri essent, anuli publice dabantur, credo quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neque alijs uti mos fuit, quam qui ex ea causa publice accepissent, vulgoq; sic triumphabant. Et cum corona ex auro Hetrusca sustineretur, à tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis & serui fortasse coronam sustentis. Sic triumphauit de Iugurtha C. Marius: aureumq; non ante tertium consulatum sumpsisse traditur. Hi quoque qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur eis, intra domos uero ferreis. Quo argumento etiã nunc sponse anulus ferreus mittitur, usq; sine gemma: Nec Iliacis temporibus ullos fuisse anulos uideo, nisi quam certe Homerus dicit, cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet, & conditas arcis uestes, ac uasa aurea argenteaq; ; & ea colligata nodi non anuli nota. Sortiri quoque contra prouocationem duces non anulis tradit. Fabricam etiam deum fibulas et alia muliebri cultus, sicut inaures, in primordio factitasse sine mentione anulorum. Et qui primus instituit, cunctanter id fecit, Læuisq; manibus ac latentibus induit, cum si hos securus fuisset dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in eo aliquod intelligi etiam confertoris usui, argumentum est, maius in læua fuisse, quascutum capitur. Est quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum: ideo nescio an prior usus à foeminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum, nisi admodum exiguum, longo tempore. Certe cum à Gallis capta urbe pax emeretur, non plus quam mille pondo effici potuere. Nec ignoro duo milia pondo auri pe-

risse, Pōpeij tertio consalatu, & Capitolini Iouis solio, a Camillo ibi condita, & ideo a plerisque existimari duomilia pondo collata. Sed quod accessit, Gallorum praeda fuit, detractumq; ab his in parte captae urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos, Torquatus indicio est. Apparet ergo Gallorum templorumq; tantundem, nec amplius fuisse: quod quidem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplū reddidisset. Illud quoque obiter indicari conuenit, quoniam de anulis sermonem repetimus, editum custodiae eius comprehensum, fracta in ore anali gemma, statim exspirasse, & indicium ita extinctum. Ergo ut maxime duo tantum milia pondo, cū capta est Roma anno trecentesimo LXIIII. fuere, cum iam capitum liberorum censa essent CLII. milia quingenti LXXX. In eadem post annos CCC. VII. quod ex Capitolinae adis incendio ceterisq; omnibus delubris C. Marius filius Praeneste detulerat, credam milia pōdo: quae sub eo titulo in triumpho trāstulit Sylla, & argenti VII. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie transtulerat auri pondo XV. milia, argenti pondo C. XV. milia. Frequentior autem usus anulorum non ante Cn. Flauium Annij filium deprehenditur. Hic namq; publicatis diebus fastis, quos populus a paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus est, alioquin libertino patre genitus, & ipse Appij Caci scriba, cuius hortatu exceperat eos dies, consultando assidue sagaci ingenio, promulgaueratq; ut edilis curulis crearetur cum Q. Anio Praenestino, qui paucas ante annis hostis fuisset, praeteritis C. Petilio & Domitio, quorum patres consules fuerant: Additum Flauio, ut si-

mul & Tribunus plebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abiectos fuisse, in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosque qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter quæ nomen equitum adiectum est. Annulos quoque depositos à nobilitate, in annales relatum est, non à senatu uniuerso. Hoc actum P. Sempronio Longo L. Sulpicio Coss. Flavius nouit eadem Concordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica nõ decerneretur, ex multatitia feneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcostasi, quæ tunc supra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam eadem C. quatuor annis post Capitolinam delictam. Ita CCCCXLVIII. à condita urbe gestum est, & primum annulorum uestigium extat. Promiscui autem usus alterum secundo Punico bello: Neque enim aliter potuissent tria modia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti. Inter Cepionem quoque & Drusum ex anulo in auctione uenali, inimicitiae cœpere, unde origo socialis belli, & exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerunt: utpote cum memoria auorum multi prætura quoque functi, in ferreo consenuerint: sicut Calphurniū & Maniliū, qui legatus C. Marii fuerit Iugurthino bello, Fenestella tradit: & multi L. Fusidium illum, ad quem Scaurus de uita sua scripsit: in Quintiorum uero familia, aurum ne foeminas quidem habere mos fuit: nullosq; omnino annulos maior pars gentiū hominumq;, etiam qui sub imperio nostro degunt, hodieq; habeat. Nõ signat oriens aut Aegyptus etiam nunc, literis conten-

ta solis. Multis hoc modis, ut cætera omnia, luxuria uariavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuq; optimo digitos onerando; sicut dicemus in gemmarum uolumine, mox et effigies uarias calādo; ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signādi causam in anulis esse intelligeret solidas induit. Quasdam uero neq; ab ea parte quæ digito occultatur, auro clusit, aurumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas auroq; ipso signant, ut Claudij Caesaris principatu reperiunt. Necnon et seruitia iam ferrum auro cingunt, alia per sese mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat. Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi, sic in Numæ et Seruij Tullij statuis uidemus. Postea pollicis proximo induere, etiam deorum simulacris: dein inuit et minimo dare. Galliæ Britanniq; in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur, cæteri omnes onerantur, atque etiam priuati articuli minoribus alijs. Sunt qui tres uni minimo congerant: alij uero et huic unum tantum, quo signantem signent. Conditus ille ut res rara, et iniuria usus indigna, uelut è sacrario promitur. Et unum in minimo digito habuisse, pretiosioris in recondito suppellectilis ostentatio est. Iam alij pondera eorum ostentant. Alijs plures quàm unum gestare labor est. Alij bractas infarcire leuiore materia propter casum tutius gemmarum sollicitudini putant. Alij sub gemmis uenena cludunt, sicut Demosthenes summus oratorum Græciæ, anulosq; mortis gratia habent. Denique ut plurimum opum scelera anulis fiunt. Quæ fuit illa prisco.

rum uita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur? At nunc tibi quoque ac potus anulo uindicantur a rapina. Hoc proficere mancipiorum legiones, et in domo turba externa, ac seruorum quoque causa nomenclator adhibendus: aliter apud antiquos, singuli Marcipores Lucipores ue dominorum gentiles, omnem uictum in promiscuo habebant, nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiendae comparantur epulae, pariterque qui rapiunt eas, et clauēs quoque ipsas signare non est satis: grauatīs somno aut morientibus anuli detrahuntur: maiorque uitae ratio circa hoc instrumentum esse coepit, incertum a quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille anulus in mare abiectus, capto relatus est pisce, ipso circiter CCXXX. annum urbis nostrae interfecto. Celebratior quidem usus cum fauore coepisse debet: argumento est consuetudo uulgi, ad sponſiones etiamnum anulo exiliente, tracta ab eo tempore quo nondum erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus, nummos ante apud nos, mox coepisse anulos. De nummis paulopost dicitur. Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel coeperant esse celebres, sicut tunica ab anulis senatum tantum, quanquam et hoc sero, uulgoque purpura latiore tunicae usos inuenimus etiam praecones, sicut patrem L. Aelii Stilonis, Praeconini ob id cognominati. Sed anuli plane medium ordinem, tertiumque plebi et patribus inferuere: ac quod antea militares equi nomen dederat, hoc nunc pecuniae iudices tribuunt. Nec pridem id factum: Diuo Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo ann-

lo fuit. Itq; non equites, sed indices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicium quoque non nisi quatuor decuriæ fuere primo. Vixq; singula milia indecurijs inuenta sunt, nondum provincijs ad hoc munus admissis: Seruatumq; in hodiernum est, ne quis e nouis ciuibus in ijs iudicaret.

De decurijs iudicium, & quoties nomina equestris ordinis immutata, et donis militaribus, & quando primum corona aurea. Cap. II.

Ecuriæ quoque ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere, Tribunorum æris, & Selectorū, & Iudicium: præter hos etiamnum Nongenti uocabatur ex omnibus selecti, ad custodiendas cistas suffragiorum in comitijs. Et diuisus hic quoque ordo erat superba usurpatione nominum, cum alius se Nōgentum, alius Selectum, alius Tribunalium appellaret. Tiberij deum principatus nono anno in unitatem uenit equester ordo, anulorumq; auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistho Vetere COSS. anno urbis conditæ DCC. LXXV. quod miremur, futuri penè de causa, cum C. Sulpicius Galba, dum inuenalem famam apud principem, popinarum panis aucupatur, questus esset in senatu, uulgo institores eius culpæ defendi anulis. Hac de causa constitutum, ne cui ius id esset, nisi qui ingenuo ipsi, patri auoq; paterno sestertia CCCC. census fuisset, & lege Iulia theatri in XIIII. ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti coëptum. Propterq; hæc discrimina Caius princeps decuriam quintā adiecit: tantumq; natum est fastus, ut quæ sub diuo Augusto impleri non potuerant decuriæ, non capiant eum.

ordinem passimq; ad ornamenta ea etiam seruitute liberati transsiliant, quod ante nunquam erat factum, quoniam in ferreo anulo equites iudicesq; intelligebantur: adeoq; pronisuum id esse coepit, ut apud Claudium Cæsarem in censura eius unus ex equitibus Flavius Proculus CCCC. ex ea causa reos postularet. Ita dum separatur ordo ab ingenuis, communicatus est cum seruitijs. Iudicium autem appellatione separari eum ordinem primi omnium instituere Gracchi, discordi popularitate in contumeliam senatus: mox ea debellata, autoritas nominis uario seditionum euentu circa publicanos substitit, & aliquandiu tertie uires publicani fuisse. M. Cicero demum stabiliiuit equestre nomen in consulatu suo, ei senatum concilians, ex eo se ordine profectum esse celebrans, & eius uires peculiari popularitate querens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in republica factum est, coepitq; adijci senatui populoq; Romano equester ordo. Qua de causa & nunc post populum scribitur, quia nouissime coeptus est adijci. Quinetiam ipsum equitum nomen saepe uariatum est, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo regibusq; appellati sunt, deinde flexumines, postea trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios passuum IX. M. sine ullo peditum adiumento cepissent eius uocabuli: Idq; durauit ultra C. Gracchum. Iunius certe, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est, scriptum reliquit his uerbis: Quod ad equestrem ordinem attinet, antea trossulos uocabant, nunc equites uocant; ideo quia non intelligunt trossulos nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari: & causam quae supra indicata est exponit,

ponit, inuitosq; etiamnum tamen troscillos uocari. Sunt adhuc aliqua non omittendæ in auro differentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere, at ciues non nisi argenteis. Præterq; armillas ciuibus dedere, quas non habent externi. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus sit ea, non inueni, sed quis primū donauerit a L. Pisone traditur. A. Posthumius dictator apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis, ei cuius maxime opera capta essent, hanc coronam ex prada dedit. Item L. Lentulus C. O. S. Ser. Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piso Frugi filium ex priuata pecunia donauit, eamq; coronam testamentum reip. legauit.

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus, & de nummo aureo: et quando primum signatum est æs, argentum, & aurum, & antequam signarentur qui mos in ære, & quæ maxima pecunia primo censu, & quoties, & quibus temporibus auctoritas auri.

Cap. III.

Eorum uero honori in sacris nihil aliud exco-
dignatum est, quàm ut auratis cornibus hostiæ maiores duntaxat immolarentur. Sed in nuditia quoque in tantum adoleuit hæc luxuria, ut M. Brutus in Philippicis campis epistolæ reperiantur frementes, fibulas tribunitias ex auro geri. At Hercules idē tu Brute mulierum pedibus aurum gestari tacuisti: cuius sceleris nos coarguimus illum primum, qui auro dignitatē per anulos fecit, ut habeant in lacertis iam pridem & uiri, quod ē Dardanus uenit, itaque & Dardaniū uoca-

Plinius.

ZZZ

batur. Viriæ celticæ dicuntur: Viriles celtibericæ. Habeant
fœminæ in armillis, digitisq; totis, collo, auribus, spiris.
Discurrant catenæ circa latera, & inserta margaritarum
pondera e collo donuarum auro pœdeant, ut in somno
quoque unionum conscientia adsit: Etiamnum pedibus
induitur, atque inter stolam plebemq; hunc medium fœ
minarum equestrem ordinem facit. Honestus viri pœda
gogis id datus, balineasq; diues puerorum forma con
uertit. Iam uero etiam Harpocratem, statuasq; Aegyptio
rum numinum, in digitis uiri quoque portare incipiunt.
Fuit et alia Claudij principatu differentia, in solis his,
quibus admissione liberti eius dedissent imaginem prin
cipis in anulo ex auro gerendi, magna criminum occa
sione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis
aboluit, æqualiter publicando principem. De anulis au
reis eorumq; usu hætenus dictum sit. Proximum scelus
fecit, qui primus ex auro denarium signauit, quod &
ipsum latet autore incerto. Populus Rom. ne argento qui
dem signato ante Pyrrhum regem deuictum usus est.
Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dipondius
appendebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et
adhuc expensa in rationibus dicuntur: Item impendia
& dependere. Quin & militum stipendiorum, hoc est
sapis ponderandæ pensatores, libripendes dicuntur: quæ
consuetudine in his emptionibus quæ mancipij sunt, etiã
nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit
æs. Antea rudi usq; Romæ Remeus tradit. Signatum
est nota pecudû, unde & pecunia appellata. Maximus
census CX. M. assium fuit illo rege: Et ideo hæc prima
classis. Argentum signatû est anno urbis D. LXXXV.

Q. Fabio C O S. quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro .X. libris æris, quinarus pro quinque, sestertium pro dipondio ac semisse. Libra autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret, constitutumq; ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factæ lucri, dissolutumq; æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum navis.

In triente uero et quadrante rates. Quadrans antea triuncus uocatus à III. uncis. Postea Annibale urgente, **Q.** Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti: Placuitq; denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita resp. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro .X. assibus datus. Nota argenti fuisse bigæ atq; quadrigæ, et inde bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege Papyriana semunciales asses facti. Linus Drusus in tribunatu plebis octauam partem æris argento miscuit. Qui nunc uictoriatas appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus, mercis loco habebatur. Est autem signatus uictoria, et inde nomen. Aureus nummus post annum LXII. percussus est, quàm ægenius, ita ut scrupulum ualeret sestertijs uicenis, quod effiat in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios DCCCC. Post hæc placuit XL. M. signari ex aurilibris, paulatimq; principes imminuere pondus: minutissimus uero ad XLV. M. Sed à nummo prima est origo auaritiæ excogitata, fanore quæstrosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadam, non iam auaritia, sed fames auri: utpote cum Septimulcius C. Gracchi

familiaris, auro repensum caput eius excisum ad Optimum tulerit, plumboq; in os addito, parricidio suo rem publicam etiam arcumscripterit: nec iam quiritum aliquo, sed uniuerso nomine Romano infanti, rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit: Hæc parit habēdi cupidō. Pudet intuentem tantum nomina ista, quæ subinde noua græco sermone excogitantur, expresso argenteis uasis auro, aut incluso, quibus delicijs uenenum tam aurea quàm aurata, cum sciamus interdixisse castris suis Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi fugitiuis nostris. Messala orator prodidit Antonium triumuirum aureis usum in omnibus obscenis desiderijs, pudendo etiam crimine Cleopatræ. Summæ apud exteros licentiæ fuerat, poculo aureo puluino subdito, Philippum regem dormire solitum: Agonem Teium Alexandri Magni præfectum aureis clauis suffigere crepidas. Antonius in contumeliam naturæ uilitatem auro fecit, opus proscriptione dignum. Sed præter alia equidem miror pop. Rom. uictis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum: sicut Carthaginensi cum Annibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec potest uideri penuria mundi id uenisse. Nam Midas & Cræsus in infinitum possederant. Iam Cyrus deuicta Asia pondo XXXIIII. milia inuenerat, præter uasa aurea aurumq; factum, & in eo folia ac platanum uitemq;: Quæ uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit, & craterē Semiramidis, cuius pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Aegyptium pondo LXXX. patere Varro tradit. Iam regnauerat in

Colchis saluatus & Esuopes, qui terram uirginem natus, plurimum argenti auriq; eruisse dicitur in suano gente, et alioquin uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aurcae camerae, & argenteae trabes narrantur, & columna atque parastata, iuncto Sesoistre Aegypti rege, tam superbo, ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos e subiectis iungere ad currum solinus, sicq; triumphare. Et nos fecimus quae posteri fabulosa arbitrentur. Caesar qui postea dictator fuit, primus in aedilitate munere patris funebri, omni apparatu harenae argenteo usus est, ferasq; argenteis nasus incescere in primum uisum. Mox, quod etiam in municipijs amulantur, C. Antonius ludos scena argentea fecit. Item L. Munera, & Caius princeps in arco pegma duxit, in quo fuisse argenti podo C. XXIIII. Claudius successor eius, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas unam VII. pondo habuit, quam contulisset Hispania citior, alteram IX. quam Gallia comata, sicut titulus indicauit. Huius deinde successor Nero, Pompeij theatrum operuit auro in unum diem quod Tyridati regi Armeniae ostenderat. Et quota pars ea apparatus fuit aureae domus ambientis urbem? Auri in aerario populi Romani fuisse, Sex. Iulio, L. Aurelio COSS. septem annis ante bellum Punicum tertium, pondo DCCXXVII. argenti nonaginta duo milia, & extra numerum CCC & LXXV. M. Item Sex. Iulio, L. Marcio COSS. hoc est, belli socialis initio, DCCCXLVI. auri pondo. C. Caesar primo introitu urbis in ciuili bello suo ex aerario promulgit laterum aureorum XXVI. M. & in numerato pondo CCC. Nec fuit alijs temporibus resplendetior. Intu

lit & Aemilius Paulus, Perseo rege Macedonico deuictō, prædam pondo trium milium: a quo tempore populus Rom. tributum pendere desijt. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, post Carthaginē euersam primo inaurata sunt in Capitolio, censura L. Mummi. Inde transiere in cameras. In parietes quoq;, qui iam et ipsi tanquam uasa inaurantur: cum sua ætas uaria de Catulo existimauerit, quod tegulas æreas Capitolii inaurasset primus. Inuentores auri, sicut metallorum ferè omnium, septimio uolumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror, non colore qui in argento clarior est, magisq; diei similis, & ideo militaribus signis familiarior, quoniam is longius fulget: manifesto errore eorum qui colorem syderum placuisse in auro arbitrantur, cum in gemmis aliisq; rebus non sit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum est cæteris metallis, cum cedat per utrumque plumbō. Sed quia rerum uni nihil igne deperit, tuto etiam in incendiis rogisq; durante materia. Quinimo quo sæpius arsit, proficiat ad bonitatem. Auriq; experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis: Atque ipsum obryzum uocant. Primum autem bonitatis argumentum est, quam difficillime accendi. Præterea mirum, prunæ uolentissimæ igni indomitum, palea citissime ardescere: atque ut purgetur, cum plumbo coqui. Altera causa præti maior, quam minimū usus deterit, cum argento, ære, plumbo, liuæ producantur, manusq; sordescant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur, aut numerosius diuiditur, ut pote cuius uncia in septuagenas & quinquagenas pluresq; bractas, quaternum utroque digitorum

spargantur. Crassissimæ ex his prænestinæ uocantur,
 etiamnum retinentes nomen, Fortune inaurato ibi fide-
 lissime simulacro. Proxima bractea quæstoria appella-
 tur. Hispania strigiles uocat auri paruas massas, quod
 super omnia solum in massa auramento capitur, cum cæ-
 tera in metallis reperta igni perficiantur. Hoc statim au-
 rum est, consummata m̄q; materiam protinus habet, cum
 ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis est. Alia
 quam dicemus, coacta. Super cætera non rubigo ulla, nō
 ærugo, non aliud ex ipso quod consumat bonitatem, ma-
 nuat ne pondus. Iam contra salis & aceti succos domi-
 tores rerum constantia, superq; omnia netur, ac texitur
 lanæ modo, & sine lana. Tunica aurea triumphasse
 Tarquinium Priscum Verrius tradit. Nos uidimus
 Agrippinam Claudij principis, ædente eo nautalis præ-
 lij spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento,
 auro textili sine alia materie. Attalicis uero iampridem
 intexitur, inuento regum Asiæ. Marmori, & ijs quæ cæ-
 defieri non possunt, oui candido illinuntur: ligno glutini
 ratione composita, leucophorō uocant. Quid sit hoc, aut
 quemadmodum fiat, suo loco docebimus. Aes inaurari
 argento uino, aut certe hydrargyro legitimum erat: de
 quibus ut dicemus illorum naturam reddentes, excogita-
 ta fraus est. Nanque æs cruciatur imprimis, accensumq;
 resinguitur sale, aceto, alumine. Postea exarenatur, an sa-
 tis recoctum sit splendore deprehendente, iterumq; ex-
 halatur igni, ut possit edomitum, mixtis pumice, alumine,
 argento uino, inductas attingere bracteas. Alumen in
 purgādo nim habet talem, qualem esse diximus plūbo.

Ratio naturalis inueniendi auri; & quando primum aurea statua, & medicina ex auro. Cap. IIII.

Vrum inuenitur in nostro orbe, ut omittamus Indicū, atq; à formicis, aut gryphibus apud Scythas erutum. Apud nos tribus modis, flumen ramētis, ut in Tago Hispaniæ, Pado Italiae, Hebro Thraciæ, Pactolo Asiæ, Gange Indiæ. Nec ullum absolutius aurum est, cursu ipso trituq; perpolitum. Alio modo puteorum scrobibus effoditur, aut in ruina mōtium. Quare utraque ratio dicetur. Aurum qui quærunt, ante omnia segullum tollūt, ita uocatur indicium: alneus ubi id est, arenæq; lauantur, atque ex eo quod resedit coniectura capitur, ut inueniatur aliquando in summa tellure protinus rara felicitate: ut nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens, cum iam inuentum in summo cespite. Aliationem uocant si & auro ea tellus subest. Ceterū mōtes Hispaniæ aridi sterilesq; ; & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur, canalicium uocant, alij canaliense, marmoris glaciæ inherens, non illo modo quo in oriente sapphiro atque thebaico, alijsq; in gemmis scintillat, sed micæ amplexum marmoris. Hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum, & huc illuc, inde nomine inuento, tellusq; ligneis columnis suspenditur. Quod effessum est tunditur, lauantur, uritur, molitur in farinam. Nam quod ad pilas cidunt, a pilasudem uocant argentum, quod exit à fornacis sudore. Quæ è catino iactatur spurcitia, in omni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio.

Hæc est terra alba similis argillæ. Neque enim alia aflatum ignemq; & ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum: Cuniculis per magna spatia actis, cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura uigiliarum est, multisq; mensibus nõ cernitur dies. Arrugias id genus uocant, fiduniq; rimæ subito, & opprimunt operarios, ut iam minus temerariu uideatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquantur itaque fornices crebri montibus sustinendis. Occursant in utroque genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sapius uero, quoniam in cuniculis uapor & fumus strangulat, cadunt fracturis C. L. libras ferri terram agentibus: egeruntq; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: Lucem nouissimi arnunt. Si longior uidetur silex, latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilius existimatur opera. Est namque terra ex quodã argillæ genere glauæ mixta (candidam uocant) propè inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur, & usdem malleis, nihilq; durius putat, nisi quod inter omnia ueri fames durissima est. Peracto opere, ceruices forniciu ab ultimo cadunt, dantq; signum ruinæ, eamq; solus intelligit in cacumine montis eius puigil. Hic uoce ictu uerepente operarios reuocari iubet, pariterq; ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese longo fragore, qui concipi humana mente non possit, & flatu incredibili. Spectant uictores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum est: nec sciere esse cum fodere. Tantaq; ad pericula euincenda fuit satis causæ, sperare quod cuperent. Alius par est labor, uel hoc maioris impendij, flumina ad lauandã hæc

ruinam iugis montium ducere obiter à centesimo plerūque lapide. Corrugos uocant, à corrinatione credo, nimirum & hic labor est. Præcepisse libramento oportet, ut fruarius quando influat: itaque altissimis partibus ducitur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuicæ caduntur, sedemq; trabibus cauatis præbere coguntur. Is qui cedit, funibus pēdet, ut procul intuentibus species nefaria quidē, sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librans, et lineas itineri præfigunt. Itaque insistentis uestigijs hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines, ut uitium importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo per silices calculos uel dicuntur, & urium euitant. Ad capita deiectus in supercilij montium piscine cauantur, ducentos pedes in quasque partes, & in altitudinem denos. Emissaria in his quina pedum quadratorum ternū ferè linquuntur, & repleto stagno excussis obturamentis erumpit torrens tanta ui, ut saxa peruoluat. Alius etiamnum in plano labor. Fossæ in quas profluat cauantur, agoras uocant, eæ sternuntur gradatim. Frutex est uel ex roris marini similis asper aurumq; retinens. Lateralia cluduntur tabulis, ac prærupta suspenduntur, canali ita profluente de terra in mare. His de causis iam promouit Hispania in priore genere, quæ exhauriuntur immenso labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. Aurum arrugia quæsitum non coquitur, sed statim suū est. Inueniuntur ita massæ. Nec non in puteis etiam denas excedentes libras. Palacras Hispani, alij palacranas; iudem quod minutum est, baluacem uocant. Vlex siccatu uritur, et cinis eius lauatur substrato æspite herbofo, ut sydat aurum. Vicena milia pōn

do ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Galleciam & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot seculis hæc fertilitas. Italia parvum est uetere interdicto patrum ut diximus, alioquin nulla fecundior metallorum quoque erat tellus. Extat lex cæsoria Ictinulorum aurifodina, qua in Vercellensi agro cauebatur, ne plus quinque M. hominum in opere publicani haberent. Aurum faciendi est etiam una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus, in summa tellure, auri colore, sed fragili, lapidum specularium modo. Inuita ueratq; spes Caium principem audivissimū auri, quamobrem iussit excoqui magnum pondus, & plane fecit aurum excellens, sed ita parvi ponderis, ut detrimentum sentiret, illud propter auaritiam expertus, quanquam auri pigmenti librae XIIII. permutaretur, nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argentum uario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In uno tantum Galliae metallo, quod uocant Albi crarense XXXVI. portio inuenitur, ideo ceteris præest. Vbiunque quinta argenti portio est, electrum uocatur. Scrobes ea reperiuntur in Canaliensi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro auctoritas, Homero teste, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebores fulgere tradit. Minervæ templum habet Lindos insulae Rhodiorum, in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adijcit historia, mammae suae mensura. Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est nativum, & uenena deprehendit. Nāque di-

scurrunt in calicibus arqus celestibus similes, cum igneo stridore, & gemina ratione prædicunt. Aurea statua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam uocant holosphyraton in templo Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarum nomine hoc significauimus, nomine gentibus illi sacratissimo. Direpta est Antoni Parthicis rebus. Scitumq; narratur dictum unius ueteranorum Bononiæ, hospitali diui Augusti cœna, cum interrogaretur, esset ne uerum, eum qui primus uiolasset hoc numen, oculis membrisq; captum expirasse? Respondit enim, tum maxime Augustum de crure eius cœnare, seq; illum esse, totumq; sibi cœsum ex ea rapina esse. Hominum primus, & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit LXX. circiter olympiade. Tantis erat doctendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum plurimis modis pollet in remedijs. Vulneratisq; & infantibus applicatur, ut minus noceant quæ inferantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis maleficia, gallinarum quoque & pecorum foetoris. Remedium est abluere illatum, & spargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum salis grumo, pondere triplici misso, & rursum cum duabus salis portionibus, & una lapidis, quem schiston uocant: ita uirrus tradit rebus una crematis in fictili uase, ipsum purum & incorruptum. Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie sanat. Lomento eum conuenit ablui. Fistulas etiam sanat, & quæ uocantur hæmorrhoides. Quod si trito spuma adijciatur, putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum melanthio, & illitum umbilico, leuiter soluit al-

hum. Verrucas curari eo M. Varro est autor.

De chrysocolle, & medicinae ex chrysocolle VI.

*& mirabilis natura eius glutinandis inter
se perficiendisq; metallis. Cap. V.*

*Chrysocolle humor est in puteis quos diximus;
per uenam auri defluens, crassescente limo ri-
goribus hybernis usque in duritiam pumicis.
Laudatiorem eandem in ararijs metallis, & proximā
in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plu-
bariis, uilior etiam auraria. In omnibus autem iis me-
tallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immis-
sis in uenam aquis leuiter hyeme tota usque in Iunium
mensem, dein siccatis in Iunio & Iulio, ut planē intel-
ligatur nihil aliud chrysocolle quā uena putris. Nati-
ua duritia maxime distat, luteam uocant. Et tamen illa
quoque herba, quā luteam appellant, tingitur. Natura
est, quae lino lanae ue, ad succum bibendum. Tunditur
in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac
deinde tenuius sic cribatur. Quicquid non transineat,
reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos
digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia sol-
uatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccā-
turq; Tunc tingitur alumine schisto & herba supradic-
ta, pingiturq; antequam pingat. Refert quā bibula
docilisq; sit. Nam si rapuit colorem, adduntur & schy-
tanum atque turbystum, ita uocant medicamenta sorbe-
re cogentia. Cum tinxere pictores, orobitin uocat, eiusq;
duo genera faciunt: luteam quae seruatur in lomenta, et*

liquidam globulis sudore resolutis. Hæc utraque genera in Cypro fiunt. Laudatissima in Armenia. Secunda in Macedonia: Largissima in Hispania. Summa commendationis est, ut colorem herbae segetis late uirentis quàm simillime reddat. Visumq; iam est Neronis principis spectaculis harenam circa chrysocolle sterui, cum ipse concolori panno aurigaturus esset, introducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt. Asperam, quæ taxatur in libras V I I. Nedium, quæ denariis quiniis: Attritam quam & herbaceam uocant, quæ XIII. Sublinunt autem harenosam, priusquam inducant, atramento & parætonio. Hæc sunt tenacia eius & colori blanda. Parætonium quoniam est natura pinguiissimū, & propter leuiorem tenacissimum, atramento aspergitur, ne parætonii candor pallorem chrysocolle afferat. Luteam putant à lutea herba dictam, quam ipsam ceruleo subtritam, pro chrysocolle inducunt, nilissimo genere atque fallacissimo. Vsus chrysocolle & in medicina est ad purganda uulnera cum cera & oleo. Eadem per se arida siccatur & contrahit. Datur & in angina, orthopnoea uel miscenda cum melle. Concitat uomitiones, miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac uiridibus emplastris, ad dolores mitigandos, & cicatrices trahendas. Hanc chrysocolle medici acēsin appellant, quæ non est orobitis. Chrysocolle & aurifices sibi uendicant agglutinando auro, & inde omnes appellatam similiter nutes dicunt. Temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri impubis urina, addito nitro. Teritur Cyprio ære in Cyprio mortariis: santernam uocant nostri. Ita ferruminatur aurum, quod argentosum uocant. Signūq;

est, si addita santerna niteſcit. E' diuerſo aroſum contra hit ſe hebetaturq; & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum ſit, auro, & ſeptima parte argenti ad ſupradicta additis, unaq; contritis. Contexti par eſt reliqua circa hoc, ut uniuerſa naturæ contingat admiratio. Auri glutinum eſt ta'e Argilla ferro, cadmia æris maſſis, alumē laminis, reſina plumbo & marmori, ſed plumbum nigrum albo iungitur, ipſumq; album ſibi oleo. Item ſtannum æramētis, ſtanno argentum. Pineis optime lignis æs ferrumq; funditur, ſed & Aegyptia papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur, et Thracius lapis, idemq; oleo reſtinguitur. Ignis autem aceto maxime & uiſco et ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exuſto, iterumq; flagranti.

De argento, & argento uiuo, & ſubio, ſiue alabaſtro, & ſcoria argenti, & de ſpuma argenti. Cap. VI.

In his argenti metalla dicantur, quæ ſequens infania eſt. Nō niſi in puteis reperitur, nullaq; ſui ſpe neſcitur, nullis ut in auro lucentibus ſcintillis. Terra eſt alia ruſſa, alia cineracea. Excoqui nō poteſt niſi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi. Galenam uocant, quæ iuxta argenti uenas plerunque reperitur. Et eodē opere ignium deſcendit pars in plumbum, argentum autem ſuperne innatat, ut oleum aquis. Reperitur in omnibus penē prouincijs, ſed in Hiſpania pulcherrimum. Id quoque in ſterili ſolo atque etiam in montibus. Et ubicunque una inuenta uena eſt, non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni ſerē materia, unde metalla Græci uidentur dixiſſe. Mirum, adhuc

per Hispanias ab Annibale olim inchoatos puteos durare, sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur hodieq; qui CCC pondo Annibali sumministravit in dies, ad mille quingentos iam passus cernato monte, per quod spatium Aquitani stantes diebus noctibusq; egerunt aquas lucernarum mensura, amnemq; faciunt. Argenti uena quæ in summa reperta est, crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum, ultra nihil querebatur. Nuper inuenta æris uena infra alumen alba, nullum finem spei fecit. Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus animalibus, sed maxime canibus. Aurum argentumq; quo mollius, eo pulchrius. Lineas ex argento nigrae produci pleriq; mirantur. Est et lapis in his uenis, cuius nomina liquoris æterni argentum uiuum appellatur, uenenum rerum omnium. Exest ac perrumpit uasa permanens tæbe dira. Omnia ei innatant præter aurum, id unum ad se trahit. Ideo et optime purgat, cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in uasis, ita utiis abiectis, ut et ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur, perq; eas sudoris uice defluens, purum relinquit aurum. Ergo et cum æra inaurantur, sublitum bracteis pertinacissime retinet. Verum pallore detegit simplices aut prætenuas bractæas. Quapropter id furtum quærentes, oui liquore candido usum eum adulterauere, mox et hydrargyro, de quo suo dicemus loco. Et aliàs argentum uiuum non largum inuentum est. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut proprie dicamus, spumæ lapidis candidæ nitentisq; non tamen translucentis, strimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij lartafon.

Duo eius genera, mas & femina, magis probant fami-
nam, horridior est mas, scabriorq; & minus pondero-
sus, minusq; radians, & hanc nosior: Femina contra ni-
tet, friabilis, fissurūq; non globū dehiscens. Vis eius ad-
stringere ac refrigerare, principalis autem circa oculos:
Nanque ideo etiam plerique platyophthalmos id ap-
pellauere, quoniam in calliblepharis mulierum dilatat
oculos. Et fluxiones inhibet oculorum exulcerationesq;
farina eius & thuris gummi admixto: sistit & sangui-
nem e cerebro defluentem. Efficacior & contra recen-
tia vulnera, & contra ueteres canum morsus inspersa
farina: & contra ambusta igni, cum adipe ac spuma ar-
genti cerusaq; & cera. Vritur autem offis bubuli fimi
circumlitum in clibanis. Dein restinguitur mulierum la-
cte, teriturq; in mortarijs, admixta aqua pluuiali. Ac
subinde turbidum transfunditur in aereum uas, & mu-
datur nitro. Fex eius intelligitur plumbofissima, quæq;
subsidit in mortario abijciturq;. Dein uas in quo turbida
transfusa sunt, opertum linteo per noctem relinquitur,
& postero die quicquid innatat effunditur spongiaq;
tollitur. Quod ibi subsidit, flos intelligitur, ac linteolo in-
terposito in sole sicatur, non ut perarescat. Iterumq; in
mortario teritur, & in pastillos diuiditur. Ante omnia
autem urendi modus necessarius est, ne plumbum fiat.
Quidam non fimo utuntur coquentes, sed adipe: Alij
tritum in aqua triplici linteo sacant, fecemq; abijciunt,
idq; quod defluxit transfundunt, quicquid subsidat col-
ligentes, emplastris quoque & collyrijs miscent: Scoriā
in argento Graeci uocant helcysina. Vis eius adstringere
et refrigerare corpora. Additur emplastris ut molybde-

Plinius.

A A A

na, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxime glutinandis, & contra tenasmos, dysenteriasq; infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas, ad excreſcentia ulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia. Fit in iſdem metallis & quæ uocatur ſpuma argenti. Genera eius tria: Optima quam chryſitin uocant: Secunda, quam argyritin: Tertia quam molybditin. Et plerumque omnes hi colores in eiſdem tubulis inueniuntur. Probatiffima eſt Attica, proxima Hiſpanienſis. Chryſitis ex uena ipſa fit, argyritis ex argento, molybditis plûbi ipſius fuſura, quæ fit Puteolis, et inde habet nomen. Omnis autem fit ex cocta ſua materia ex ſuperiori catino deſluens in inferiorem, & ex eo ſublata ueruculis ferreis, atque in ipſa flamma conuoluta ueruculo, ut ſit modici ponderis. Eſt autem, ut ex nomine ipſo intelligi poteſt, ferueſcentis & futuræ materiæ ſpuma. Diſtat à ſcoria, quo poteſt ſpuma à fecce diſtare. Alterum purgantis ſe materiæ, alterum purgatæ uinum eſt. Quidā duo genera faciunt ſpumæ, quæ uocant ſterelytida & peumenem, tertium molybdenam, in plumbo dicendam. Spuma ut ſit utilis, iterum coquitur, coſractis tubulis ad magnitudinem anulorum, ita accenſa follibus, ad ſeparandos carbones cineremq; abluitur aceto aut uino, ſimulq; reſtinguitur. Quod ſi ſit argyritis, ut candor ei detur, magnitudine ſabæ coſracta, in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico & hordeo nouis, donec ea purgentur. Poſtea ſex diebus terunt in mortarijs, ter die abluentes aqua frigida: Et cum deſinant, calida, addito ſale foſſili in librâ ſpumæ obolo. Nouiſſimo die condunt in plumbeo uafe.

Alij cum faba candida et ptisana coquunt, et in sole siccant. Alij in lana candida cum faba donec lanam non denigrent. Tunc salē fossilem adiungunt, subinde aqua mutata, siccantq; diebus XL. calidissimis aestatis. Nec non in uentre suillo in aqua coquunt, exemptamq; nitro fricant, et ut supra terunt in mortarijs cum sale. Sunt qui non coquant, sed cum sale terant, et adiecta aqua abluant. Vfus eius ad collyria, et litu ad muliebrium cicatricum foeditates tollendas maculasq; et abluendum capillum. Vis autem siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere ulcera, tumores lenire. Talibusq; emplastris supra dictis ignes etiam sacros tollit cum ruta myrtoq; et aceto. Itemq; perniones cum myrtis et cera.

De minio, quantae autoritatis fuerit apud Romanos, et origine ac inuentione eius, et cinnabaris ratione in picturis, de generibus minij, et ratione eius in picturis.

Cap. VII.

Nuenitur in argentarijs metallis minium quoque, et nunc inter pigmenta magnae autoritatis, et quondam apud Romanos non solum maximae sed etiam sacrae. Enumerat auctores Verrius, quibus credere sit necesse, Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumq; corpora: sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta caenae triumphalis, et a censoribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem causam miror, quanquam et hodie id expeti constat Aethiopum populis, totosq; eo tingi proceres, huncq; ibi deorum simulacris colorem esse. Quapropter diligentius

persequemur omnia de eo. Theophrastus XC. annis ante
 Praxibulum Atheniensium magistratum, quod tempus
 exit in urbis nostræ CC. XLIX. annum, tradit inuentū
 minium à Callia Atheniense, initio sperante aurū pos-
 se excoqui harena rubente in metallis argenti, hæc fuisse
 originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs,
 sed durum & harenosum: Item apud Colchos in rupe
 quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent, id esse
 adulterum. Optimum uero supra Ephesum Cilbiamus
 agris: Harenam coci colorem habere, hanc teri, dein la-
 uari farinam, & quod subsidat, iterum lauari. Differen-
 tiam artis esse, quod alij minium faciunt prima lotura:
 apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ opti-
 mum. Auctoritatem colori fuisse non miror: Iam enim
 Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero te-
 ste, qui naueis ea cōmendat, alijs circa picturas pigmē-
 taq; rarus. Milton uocant Græci minium, quidam cinna-
 bari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic
 enim appellant illi sanie draconis elisi elephantorum
 morientium pondere, permixto utriusque animalis san-
 guine, ut diximus. Neque alius est color qui in picturis
 proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis me-
 dicamentisq; utilissima est. At hercule medici quia cin-
 nabarin uocant, pro ea utuntur hoc minio, quod uenenū
 esse paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres, quæ etiā
 nunc uocant monochromata, pingebant. Pinxerunt &
 Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni
 operis erat, prætereaq; utrumque nimis acre existima-
 tur. Ideoq; transiere ad rubricam, & sinopidem, de qui-
 bus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguine

caprino, aut sorbis tritis. Pretiū synceræ nummi quinquaginta. Iuba minium nasci & in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuenitur ad nos, nec ferè aliunde quàm ex Hispania. Celeberrimum ex Sisaponensi regione in Bætica, miniario metallo uectigalibus pop. Romani, nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquiq; Romam perfertur uena signata, ad dena milia ferè pòdo annua. Romæ autem lauatur, in uendendo pretio statuta lege ne modum excederet LXX. in libras. Sed adulteratur multis, modis unde præda societati. Nāq; est alterū genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod sit exusto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius uomitam argentum uiuum appellauimus (is enim & ipse in argentum excoquitur) sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescens, exusti q; tunduntur in farinā. Et hoc est secundariū minium, perquam paucis notum, multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur in officinis sociorum: Item scyrico. Quonam modo scyricum fiat, suo loco dicemus. Sublini autem scyrico minium, compendij ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde abluentium penicillos. Sedit autem in aqua, constatq; furantibus: Syncero cocti nitor esse debet. Secundarij autem splendor in parietibus sentit ulignem. Quāquam hoc rubigo quedam metalli est. Sisaponensibus autem miniarijs suæ uenæ harena sine argento excoquitur. Auri modo probatur. Auro candēte fucatum nigrescit. Syncerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ra-

tione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehē-
di ilico. Solus atque lunæ contactus inimicus: remedium
ut parieti sicato cera punica cum oleo liquefacta can-
dens setis inducatur, iterumq; ad motus gallæ carbonibus
aduratur ad sudorem usque. Postea candelis subigatur:
ac deinde linteis puris, sicut & marmora nitefunt.
Qui minium in officinis poliunt, faciem laxis uestias il-
ligant, ne in respirando pernicipalem puluerem trahant,
& tamen ut per illas spectent. Minium in uoluminibus
quoque scriptura usurpatur, clarioresq; literas, uel in
auro, uel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro, de argento inaurado, de coticulis in
argenti generibus, & experimentis. Cap. VIIII.

X secundario inuenit uita & hydrargyrum
in uicem argenti uini, paulo ante dilatum. Fit
autē duobus modis, æreis mortarijs pistillisq;
trito minio ex aceto, aut patinis fictilibus impositum
ferrea concha, calyce coopertum, argilla superillita. Deim
sub patinis accensum foliis continuo igni, atque ita ca-
lycis sudore deterfo, qui fit argenti colore, & aquæ li-
quore. Idem guttis diuidi facilis, & lubrico humore con-
fluere. Quod cum uenenum esse conueniat, omnia quæ
de minio in medicinæ usu traduntur, temeraria arbi-
tror: præterquam fortasse, quod illitum capiti uentriue
sanguinem sistit, dum ne quid penetret in uiscera, ac
uulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam.
Hydrargyro argentum inauratur solum nunc propè;
cum et in æra simili modo duci debeat. sed eadē fraus,
quæ in omni uita parte ingeniosissima est, uiliorem ex-
cogitauit materiam, ut docuimus. Auri argentiq; mentio.

nem comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non solitus inueniri, nisi in flumine Imolo, ut autor est Theophrastus: Nunc uero passim, quem alij heracium, alij Lydium uocant. Sunt autem modici, quaternas uarias longitudinis, binasque latitudinis non excedentes. Quod a sole fuit in his, melius quam quod a terra. His coticulis periti, cum uena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti uel aeris, scrupulari differentia, mirabili ratione, non fallente. Argenti duae differentiae. Batillis ferreis candentibus ramento imposito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas ruffo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus interuenit: seruatis in uirorum urina batillis, inficitur ita ramentum obiter dum uritur, candoremque mentitur. Est aliud experimentum politum, et in halitu hominis, si sudet protinus, nubemque disiciat.

De speculis et Aegypto argento. Cap. IX.

Aminas duci, et specula fieri non nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoque iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imaginis reddendi, quod repercusso aere, atque in oculos regresso fieri conuenit. Eadem uero in speculis usu polita crassitudine, paulumque propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest, repercussum illum respiciat, an accipiat. Quinetiam pocula ita figurantur, expulsis intus crebris seu speculis, ut uel uno intuentem, populus totidem imaginum fiat. Excogitantur et monstrifica, ut in templo Smyrnae dicata. Id euenit figurae materiae. Plurimumque refert concana sint et poculi mo-

do, an media depressa, an elata, an auersa, an obliqua, supina, an recta, qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras. Nec enim est aliud illa imago quàm digesta claritas materiæ excipientis umbram. Atque ut omnia de speculis perazantur hoc loco, optima apud maiores fuerant Brundisina, stanno & ære mixtis. Prælatæ sunt argenteæ. Primus fecit Praxiteles. Mag. Pompei ætate, Nuperq; credi coeptum, certiorē imaginem reddi, auro apposito auersis. Tingit & Aegyptus argentum, ut in nasīs Anubem suum spectet, pingitq; non cælat argentum. Transit inde materiæq; ad triumphales statuas, mirumq; crescit pretium fulgoris excæcati. Id autē fit hoc modo. Miscetur argento tertia pars æris Cyprii tenuissimi, quod coronarium uocant, & sulphuris uini quantum argenti. Cōstantur ita in fictili circumlito argilla. Modus coquendi donec seipsa opercula aperiant. Nigrescit & oui indurati luteo, ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario triumuir Antonius ferrū. Miscuit æri falsæ monetæ. Alij e pondere subtrahunt, cum sit iustum LXXXIIII. e libris signari. Igitur ars facta denarios probare, tam incunda lege plebi, ut Mario Gratidiano uicatum totas statuas dicauerit. Mirumq;, in hac artium sola uitia discuntur, & falsi denarij spectatur exemplar, pluribusq; ueris denarijs adulterinus emittur.

De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primum populus Rom. stitem sparserit. Cap. X.

¶ On erat apud antiquos numerus ultra centum milia, itaque & hodie multiplicantur hæc, ut decies

centena milia, aut saepius dicantur. Fœnus hoc fecit nū-
 musq; percussus, et sic quoque æs alienum etiamnum
 appellatur. Postea Diuites cognominati, dummodo notū
 sit, cum qui primus acceperit hoc cognomen, decoxisse
 creditoribus suis. Ex eadem gente M. Crassus negabat
 locupletem esse, nisi qui redditū annuo legionem tueri pos-
 set. In agris suis sestertiū XX. milia possedit, quirinum
 post Syllam diuissimas. Nec fuit satis, nisi totum Partho-
 rum esurisset aurum: atque ut nomen quidem optimi oc-
 cupauerit (inuat enim insectari inexplabilem istam
 habendi cupidinem) multos postea cognouimus seruitu-
 te liberatos, opulentiores, pariterq; tres Claudij principa-
 tu, Pallantem, Callistum, et Narassum. Atque ut hi omi-
 tantur, tanquam adhuc rerum potantur, C. Asinio Gal-
 lo, C. Marcio Censorino COSS. ad VI. Kal. Feb. C. Cæci-
 lius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamuis
 multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorū
 quatuor milia centum XVI. iuga bouum tria milia sex-
 centa, reliqui pecoris CC. quinquaginta septem milia, in
 numerato H-S. D C. M. Funerari se iussit sestertijs XI.
 M. Congerant excedentes numerum opes, quota tamen
 portio erunt Ptolemæi? quem Varro tradit Pompeio res
 gerente circa Iudeam, octona milia equitum sua pecu-
 nia tolerauisse: mille conuiuas, totidem aureis potorijs
 mutantem uasa cum ferulis, saginasse. Quota uero ille
 ipse (neque enim de regibus loquor) portio fuit Pythij Bi-
 thyni, qui platynam auream, uitemq; nobilē illam Da-
 rio regi donauit: Xersis copias, hoc est septies centena
 LXXXVIII. milia hominum excepit epulo, sp̄dium
 quinque mensium frumentumq; pollicitus, ut ē quinque

liberis senectuti suæ in delectu unus saltem concederetur. Hunc quoque ipsum aliquis comparet Cræso regi. Quæ (malum) amentia est id in uita cupere, quod aut etiam seruis contingeret, aut ne in regibus quidem inueniret finem? Populus Rom. stipem spargere cepit, Sp. Posthumio Q. Marcio COSS. tanta abundantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Nam quod Agrippæ Menenio sextantes æris in finus contulit, honoris id necessitatisq; propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim.

De luxuria & frugalitate in uasis, & lectis argenteis, & quando lances immodicæ factæ. C. XI.

Asa ex argento mira inconstantia humani ingenij uariat, nullum genus officinæ diu probando, nunc furniana, nunc clodiana, nunc gratiana (etenim tabernas mensis adoptauimus) nunc anaglypta, in asperitatemq; excisa, circa linearum picturas quærimus. Iam uero & mensas repositorijs imponimus, & ad sustinenda obsonia interrاديمus latera, & interest quamplurimum lima perdidit. Vasa coquinaria ex argento Calvus orator fieri queritur: At nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostræq; ætate Poppea coniunx Neronis principis deliciarioribus iumentis suis soleas ex auro quoque induere solebat. Libras XXXII. argenti Africanus sequens hæredi reliquit. Idemq; cum de Papii triumpharet, quater milies CCCC. LXX. M. pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in mensarum est apparatus. Postea uicta Numantia et deleta, idẽ Africanus in triumpho militibus X V I I. milia pondo

dedit. O' viros illo imperatore dignos, quibus hoc satis fuit. Frater eius Allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in tribunatu plebis XI. milia. Nam propter quinque pondo notatum à censoribus triumphalem senem fabulosum iam uidetur. Item Catū Aelium cum legiti Aetolorum in consulatu prandentē in fitchilibus adissent, missa ab his uasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum uitae diem quàm duo pocula, quae L. Paulus socer ei ob uir-utem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginensium dixisse, nullos hominum inter sese benignius uiuere, quàm Romanos. Eodem enim argento apud omnes cenitauisse ipsos. At Hercules Pompeium Paulinum Arelatensis equitis Rom. filiū, paterna quoque gente pulsum, quod X I I. pondo argenti habuisset apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos uero mulierum iam pridem totos operiri argento, & triclinia quaedam, quibus argētum addidisse prius traditur Caruius Pollio eques Romanus, non ut operiret, aut Delia: specie faceret, sed Punica. Idem & aureos fecit. Nec multo post argentei Deliacos imitati sunt: Quae omnia expiauit bellum ciuile Syllanum. Paulo enim ante haec facta sunt, lancesq; e' centenis libris argēti, quas tunc super quingentas numero Romae fuisse constat, multosq; ob eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant annales, qui bellum ciuile illud talibus uitijs imputauere. Nostra aetas fortior fuit Claudij principatu, seruus eius Drusillanus nomine Rotundus, dispensator Hispaniae citerioris quingenariam lan-tem habuit, cui fabricandae officina prius exaedificata

fuerat: & comites eius octingentas quinquaginta octo
 librarum: quæso ut quàm multi eas conserui eius infer-
 rent, aut quibus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit an-
 te Syllæ uictoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse ar-
 gentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum
 Fenestella dicit, qui obiit nouissimo Tiberij Cæsaris prin-
 cipatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se
 autem paulo lignea rotunda solida, nec multo maiora,
 quàm mensas fuisse. Se quidem puero, quadrata & cõ-
 pecta, aut acere operta, aut citro cœpisse. Mox additum
 argentum in angulis lineasq; per commissuras. Tympa-
 na uero se iuuenes appellata stateras, & lances quas an-
 tiqui magidas appellauerant. Nec copia tantum argenti
 fuerat uitæ, sed ualidius penè manus pretium, idq; iã
 pridem, ut ignoscimus nobis. Delphinos quinque milibus
 sestertiis in libras emptos C. Gracchus habuit. L. uero.
 Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu
 cælatos sestertiis C. Confessus tamen est nunquam se his
 uti propter uerecundiam ausum: Constat eundem VI.
 milibus sestertiis in singulas libras uasa emptâ habuisse.
 Asia primum deuicta luxuriam misit in Italiam. Si
 quidem L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati
 pondo milia quadringenta L. Et uasorum aureorum
 pondo C. milia, anno conditæ urbis quingentesimo sexa-
 gesimo quinto. Eadem Asia donata multo etiam graui-
 us afflixit mores, inutiliorq; uictoria illa hæreditas At-
 talo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in
 auctioribus regis uerecundia exempta est, urbis anno
 DCXXVI. mediis LV I. annis erudita ciuitate amare
 etiam non solum admirari opulentiam externam: im-

menſo & Achaica uictoriae momento ad impellendos mores, quæ et ipſa hoc intervallo, anno urbis DCVIII parta, ſigna & tabulas pictas inuexit, ne quid deeſſet. Pariterq; luxuria nata eſt, & Carthago ſublata, ita congruentibus fatiſ, ut liberet amplecti uina, & liceret peccare, & dignatione hinc alicui ueterum. C. Marius poſt uictoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas, & manipularis imperator.

De ſtatuſ argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibuſdam.

Cap. XII.

Argenti uſum in ſtatuas primum ad honorem diui Auguſti in adulationem temporum tranſiſſe falſo exiſtimatur. Iam enim triumpho Mag. Pompei reperimus tranſlatam Pharnacis, qui primus regnauit in Ponto, argenteam ſtatuam. Item Mithridatis Eupatoris & curruſ aureos argenteoſq; Argentum ſuccedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebiſ compedes ſibi ex eo facientium, quas induere aureas moſ triſtior uetat. Vidimus & ipſi Arellium Euſcum motum equeſtri ordine ob inſignem cum celebritate affectationem aduleſcentium ſcolæ, ex argento anuloſ habentem. Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum ebore etiam ſaſtudio, cælentur argento, uaginae batillis, balthei laminis crepitent. Iam uero à pædagogis ad tranſitum uirilitatiſ cuſtodiantur, argento fœminæ lauentur, & niſi argentea ſolia ſaſtudiant, eadem materia & abis & probris ſeruiat. Videret hæc Fabriciuſ, & ſtratiſ argento mulierum balineas, ita ut neſtigio locuſ non ſit, cum uiriſ lauantiuſ: Fabriciuſ

inquam, qui bellicosos imperatores plus, quam pateram
 & salinum ex argento habere uetabat. Videret hinc do-
 na fortium fieri, aut in hac frangi. Heu mores, Fabritij
 nos pudet. Mirum in auro cælando inclaruisse neminē,
 argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor, de
 quo supra diximus. Quatuor paria deniq; ab eo omni-
 no facta sunt: ac iam nullā extare dicitur. Ephesiae Dia-
 nae templum iacet: Capitolium incēdij. Varro et arcū
 signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo in admira-
 tione Acragas, & Boëthus, & Mys fuisse. Extant hodie
 omnium opera in insula Rhodiorū: Boëthi apud Lyn-
 diam Mineruam, Acragantis in templo Liberipatris in
 ipsa Rhodo, Bacchæ Centauriq; cælati in scyphis: Myos
 in eadem æde & Silenus, & Cupido. Acragantis & ue-
 natio in scyphis magnam famam habuit. post hos cele-
 bratus est Calamis et Antipater, quiq; satyrum in phia-
 la grauatū somno collocauisse uerius, quam cælesse di-
 ctus est Stratonicus. Mox Cyzænus Tauriscus. Item
 Ariston & Eunicus Mitylenæi laudatur. Et Hecataeus,
 & circa magni Pompei ætatem Praxiteles, Posidonius
 Ephesius, Lædus Stratiates, qui prælia armatosq; cæla-
 uit. Zopyrus qui Areopagites & iudiciū Orestis in duo-
 bus scyphis podo duodecim æstimatis. Fuit dein Pythe-
 as, cuius binæ uncia uiginti uenierūt. Ulixes & Diome-
 des erāt in phialæ emblemate, Palladiū surripientes. Fe-
 cit idē et cotos magnificia appellatos, paruulis potorijs,
 sed ē quibus ne exeplaria quidē liceret exprimere. Tā
 oportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer cru-
 starius famam. Subitoq; ars hæc ita exoleuit, ut sola iam
 uetustate censeatur, usque adeo attritis cælaturis, ne figa-

ra. discerni possit, autoritas constat. Argentum medicatis aquis inficitur, atque etiam afflatu falso, sicut in mediterraneis Hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta sil & ceruleum. Sil proprie limus est. Optimum ex eo quod Atticum uocatur. Pretium in libras XXXII. Proximum marmorosum sub dimidio Attici pretio. Tertium genus est pressum, quod alij scyricum uocant ex insula Seyro. Iam quidem & ex Achaia, quo utuntur ad picturæ umbras. Pretium in libras huius H-S bini. Dipondijs uero detractis, quod lucidum uocant, è Gallia ueniens. Hoc autem & Attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nisi marmoroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad XX. ab urbe lapidem in montibus. Postea writur, pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum adustumq; amaritudine apparet, quoniam resolutum in puluerem est.

De sile, & ceruleo, & chrysoyllis, & nestoriano: et alono, & quod non omni anno æqualiter species uendantur. Cap. XIII.

Ile pingere institueret primi Polygnotus & Mycon, Attico duntaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem Scyrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit. Ceruleum harena est. Huius genera tria fuere antiquitus: Aegyptium quod maxime probatur: Scythicum, hoc diluitur facile: cumq; teritur, in IIII. colores mutatur, cædidiorē nigrioremue, crassiorem tenuioremue. Præfertur huic etiamnum Cyprium, Accessit his Puteolanum & Hispaniense, harena ibi confici cœpta. Tin-

guitur autem omne, & in sua coquitur herba, bibitq; succum. Reliqua confectura eadem quæ chrysocolle. Ex æruleo fit quod uocatur lomentum: perficitur id lauando terendoq; ne, et hoc est ceruleo candidius, pretia eius, XXIII. in libras, cerulei XVIII. vsus in creta calcis impatiens. Nuper accessit & Nestorianum ab autore appellatum. Fit ex Aegyptij leuissima parte, pretium eius XL. in libras. Idem & Puteolani usus, præterquam ad fenestras: Vocant cælon. Non pridem apportari & Indicum est ceptum, cuius pretium XVI. in libras. Ratio in pictura ad incisuras, hoc est, umbras diuidendas ab lumine. Est & subtilissimum genus lomenti, quidam tritum uocant, quinis assibus æstimatum. Cerulei synæri experimentum in carbone ut flagret: Fraus uiola arida decocta in aqua, succoq; per linteum expresso in cretam Eretriam. Vis eius in mediana ut purget ulcera. Itaq; & emplastris adiungunt: Item causticis. Teritur difficillime sil. In medendo leuiter mordet, astringitq; et explet ulcera. Vritur in fictilibus ut prosit, Pretia rerum quæ usquam possumus, non ignoramus alia in alijs locis esse, & omnibus penè annis mutari, prout nauigationes constiterint, aut ut quisque mercatus sit, aut aliquis præualens maniceps annonam flagellet, non oblitum Deme- trium à tota Seplasia Neronis principatu accusatum apud consulem: poni tamen necessarium fuit, quæ plerunque erant Romæ, ut exprimeretur autoritas rerum.

C. PL.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS
HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS QVARTVS.

PROOEMIUM.

Aeris metalla.

Caput I.

PROXIME dicantur aeris metalla,
cui & in usu proximum est pretium,
imouero ante argentum ac penè etiam
ante aurum, Corinthio. Stipis quoq; au-
toritas, ut diximus. Hinc æra militum,
tribuni ærarij, & ærarium, & oberati ab ære dicti.
Docuimus quandiu pop. Rom. ære tantum signato usus
esset, & alia, quæ uetustas tradidit, cum æqualem urbi
auctoritatem eius declararet, à rege Numa collegio tertio
ærariorum fabrûm instituto. Vena quo dictum est modo
effoditur, igniq; perficitur. Fit & è lapide æroso, quem
uocant Cadmiæ: celebritas in Asia, & quondam in
Campania, nunc in Bergematium agro, extrema parte
Italiae. Feruntq; nuper etiam in Germania provincia
reperitum.

Genera aeris, quæ Corinthia, quæ Delia, quæ
Aegmetica.

Cap. II.

It & ex alio lapide, quem chalcitem uocant
in Cypro, ubi prima fuit aeris inuentio. Mox
uilitas præcipua, reperto in alijs terris præstā-
tiore, maxime aurichalco, quod præcipuam bonitatē ad-

Plinius.

BBB

mirationemq; diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tem-
 pore efficta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustia-
 num in Ceutronum a' pino tractu, non longi & ipsum
 æui. Successitq; ei Liuium in Gallia. Vtrumque à me-
 tallorum dominis appellatum, illud ab amico diui Au-
 gusti, hoc à coniuge, uelocis defectus. Liuium quoque
 certe admodum exiguum inuenitur. Sūma gloria nunc
 in Marianum conuersa, quod & Cordubense dicitur.
 Hoc à Liuiano cadmiā maxime sorbet, & aurichal-
 ci bonitatem imitatur in sestertijs dupōdiarijsq;, Cyprio
 suo assibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære natu-
 ralis se habet. Reliqua genera artificio constant, quæ suis
 locis reddentur, summa claritate ante omnia indicata.
 Quondam æs confusum auro argentoq; miscebatur, et
 tamen ars pretiosior erat. Nunc incertum est peior hæc
 sit, an materia. Mirumq;, cum ad infinitum operū pre-
 tia creuerint, autoritas artis extincta est. Quæstus cau-
 sa enim (ut omnia) exerceri coëpta est, quæ gloriæ sole-
 bat. Ideo etiam decorum adscripta operi, cum procures
 gentium claritatem & hac uia quærerent: adeoq; exo-
 leuit fundendi æris pretiosi ratio, ut iam diu ne fortuna
 quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua
 gloria Corinthium maxime laudatur: hoc casus misceuit,
 Corintho cum caperetur incensa, mirēq; circa id multorum
 affectatio fuit. Quippe cum tradatur non alia de causa
 Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum cum eo
 Ab antonio, quā quod Corinthijs se ei cessurum nega-
 uisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scien-
 tiam uidetur, ad segregandos se à cæteris, magis quā
 intelligere aliquid ibi subtilius: & hoc paucis docebo.

Corinthus capta est Olympiadis C. LVI. anno tertio, no-
 stra urbis DCVIII. cum ante seculo fictores nobiles esse
 desissent, quorum isti omnia signa hodie Corinthia ap-
 pellant. Quapropter ad coarguendos eos, ponemus arti-
 ficum aetates. Nam urbis nostrae annos ex supradicta cō-
 paratione olympiadum, colligere facile erit. Sunt ergo
 uasa tantum Corinthia, quae isti elegantiores nunc aes
 sculpendo transferunt modo in lucernas, modo in trul-
 las, nullo manduciarum respectu. Eius tria genera: Can-
 didum, argento nitore quam proxime accedens, in quo
 illa mixtura praeualuit. Alterum, in quo auri fulua na-
 tura: Tertium in quo aequalis omnium temperies fuit.
 Praeter haec est, cuius ratio non potest reddi, quanquam
 hominis manu facta dederit fortuna temperamentum si-
 mulacro signisq; illud suo colore pretiosum ad iocineris
 imaginem uergens, quod ideo heparicon appellant, pro-
 cul a Corinthio: longe tamen ante Aegneticum atque
 Deliacum, quae diu obtinuerunt principatu. Antiquissima
 aeris gloria Deliao fuit, mercatus in Delo conalebrante
 toto orbe, & ideo cura officinis trieliniorum pedibus
 fulerisq; Ibi prima nobilitas aeris. Peruenit deinde ad
 deum simulacra, effigiemq; hominum, & aliorum ani-
 malium. Proxima laus Aegnetico fuit. Insula & ipsa,
 nec aes gignens, sed officinarum temperatura nobilitata.
 Bos aereus inde captus in foro boario est Romae. Hic est
 exemplar Aegnetici aeris. Deliaci autem Iupiter in Ca-
 pitolio in Iouis tonantis aede: illoq; aere Myron usus est,
 hoc Polyeletus, aequales atque condiscipuli. Aemulatio
 autem & in materia fuit.

De candelabris, & templorum ornamentis. Cap. III.

Rivatum Aegina candelabrorum superficiem
 p duntaxat elaboravit, sicut Tarentum scapos,
 in his ergo iuncta commendatio officinarum
 est. Nec pudet tribunorum militarium salarijs emere,
 cum ipsum nomen à candelarum lumine impositum
 appareat. Accessio candelabri talis fuit, Theonis iussu
 praconis Clesippus fullo, gabbere praeterea et alio foedus
 aspectu, emente id Gegania sestertys L. eademq; osten-
 tante convivio emptum ludibrii causa nudatus, atq; im-
 potentia libidinis receptus in thorum, mox in testamen-
 tum, praedives numinum uice illud candelabrum coluit,
 & hanc Corinthijs fabulam adiecit: vindicatis tamen
 moribus nobili sepulchro, per quod aeterna supra terras
 Geganiae dedecoris memoria duraret. Sed cum esse nulla
 Corinthia candelabra constet, nomen id praecipue in his
 celebratur, quoniam Mummiij uictoria Corinthum qui-
 dem diruit, sed compluribus Achaiae oppidis simul aera
 dispersit. Prisci limina etiam ac ualvas ex aere in tem-
 plis factitauere. Inuenio & à Cn. Octauio, qui de Per-
 seo rege naualem triumphum egit, factam porticum du-
 plicem ad circum Flaminium, quae Corinthia sit appel-
 lata à capitulis aereis columnarum. Vestae quoque aedē
 ipsam Syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana
 sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa po-
 sita. Quinetia priuata opulentia eo modo usurpata est.
 Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilus quaestor, qđ
 aetata ostia haberet in domo. Nam triclinia aetata aba-
 cosq; & monopodia Cn. Manlium Asia deuicta pri-
 mum inuexisset triumpho suo, quem duxit urbis annuo

DLXVII. L. Piso autor est. Antias quidem L. Crassum heredem L. Crassi oratoris, multa etiam triclinia aetat uendidisse. Ex ære facta uere & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam domus maxime Apollinis Delphici dicebantur. Placere & lychnuchi pensiles in delubris aut arborum modo mala ferentium lucentes. Quale est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Thebarum expugnatione captum in Cyme dicebatur eidem deo. Transiit deinde ars ubique uulgo ad effigies deorum.

Quando primum simulacrum Romæ factum, & de origine statuarum, et honore statuarum, & generibus, & figuris. Cap. IIII.

Romæ simulacrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassij, quæ regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transiit & ab dijs ad hominum statuas atque imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine, quo magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanum fuit inuentum: certe etiã Romæ non habet uetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primo factorum certaminum uictoria, maximeq; Olympicæ: ubi omnium qui uicissent, statuas dici mos erat. Eorum uero qui ter ibi superauissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas uocant. Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogotoni tyrannicidis publicè posuerint statuas. Hoc actum est eodẽ anno, quo & reges Romæ pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Et iam

omnium municipiorum foris statuæ ornamentum esse cœpere, prorogariq; memoria hominum, & honores legendi ænobasibus inscribi, ne in sepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atq; in atrijs. Honos clientum instituit sic colere patronos.

De statujs & quibusdam alijs, & quibus primum in columna, & quando rostra, & quando primum publice, & quæ primum statuæ Romæ. Caput: V.

Ogata effigies antiquitus ita dicabantur. Placere & nudæ tenentes hastam, ab ephēborū ē gymnasijs exemplaribus, quas achilleas uocant. Græci res est, nihil uelare. At contra Romana ac militaris, thoracis addere. Cæsar quidem dictator loricatam sibi dici in foro suo passus est. Nam lupercorū habitu factæ, tam nouitiæ sunt, quàm quæ nuper prodire penulis indutæ. Manianus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Notatum ab auctoribus, & L. Actium poetam in camænarum æde maxima forma statuā sibi posuisse, cum breuis admodum fuisset. Equestres utiq; statuæ Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exēplo. Sed illi celetas tantum dicant in sacris uictores. Postea uero et qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges, sicut & elephantis. Non uetus & bigatum celebratio in his qui prætura functi curru uecti essent per circum. Antiquior columnarum, sicut C. Mænio, qui deuicerat priuos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ pop. Ro. præstabat, eodemq; in consulatu in suggestu rostra deni-

etis Antiatibus fixerat, anno urbis CCCXVI. Item C. Duellio, qui primus navale triumphum egit de Pœnis, quæ est etiam nunc in foro. Item P. Minucio præfecto annonæ extra portam trigeminam unciaria stipe collata, nescio an primo honore tali à populo, antea enim à senatu erat: præclara res, nisi frivolis cœpisset initijs. Nanque & Actii Navii statua fuit ante curiam, cuius basis conflagrauit curia incensa P. Clodii funere. Fuit & Hermodori Ephesii in comitio, legum, quas decemviri scribebant, interpretis, publice dicata. Alia causa et alia autoritas maior in Oratii Coclitis statua, quæ durat hodieq; cum hostes à ponte Sublicio solus aruisset. Equidem & Sibyllæ iuxta rostra esse non miror, tres sim licet. Una, quam Sex. Pacuvius Taurus adilis plebis restituit: Duæ, quas M. Messala Primas putarem has, & Actii Navii, positas ætate Tarquinii Prisci, nisi regum antecedentium essent in Capitolio.

De statu sine tunicis, & quibusdam alijs, & quæ prima Romæ statua equestris, & quando omnes statuae privatim & publice sublatae, & quibus Romæ mulieribus, & quæ primæ ab exteris publice posita.

Cap. VI.

X. huius Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in Rostris, & ante adem Castorum fuit Q. Marci Tremuli equestris togata, qui Sannites bis devicerat, captiq; Anagnia, populum stipendio liberaverat. Inter antiquissimas sunt & Tulli Celii, L. Rosci, Sp. Nautii C. Fulani in Rostris à Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc à Rom. pop. tribui solebat in iuria cæsis, sicut & P. Iunio & T. Cornucano, qui ab

Tenca Illyricorum regina interfecti erant. Non omitten-
 dum uidetur quod annales annotauere, tripedaneas his
 statuas in foro statutas. Hæc uidelicet mensura honorata
 tunc erat. Non præteribo C. Octauium ob unum uerbū:
 hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem,
 uirga quam tenebat forte circumscripsit, et prius quàm
 egrederetur circulo illo, responsum dare coëgit. In qua
 legatione interfecto, senatus statuam poni iussit quàm
 oculatissimo loco in Rostris. Inuenitur statua decreta et
 Taraciæ Caiæ siue Suffetiæ uirgini Vestali, ut poneretur
 ubi uellet: quod adiectum non minus honoris habet,
 quàm foeminae esse decretam. Meritum eius in ipsis po-
 nam annalium uerbis: Quod campum Tiberinū gra-
 tificata esset ea populo. Inuenio & Pythagoræ & Al-
 cibiadi in cornibus comitui positas, cum bello Samniti
 Apollo Pythius fortissimo Græcorum gentis iussisset, et
 alteri sapientissimo, simulacra celebri loco dicari, donec
 Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; est illos pa-
 tres, Socrati cunctis ab eodem deo sapientia prælato Py-
 thagoram prætulisse, aut tot aliis uirtute Alcibiadē, aut
 quenquam utroque Themistocli. Columnarū ratio erat,
 attolli supra ceteros mortales. quod et arcus significare
 nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit à Græcis.
 Nulliq; arbitror plures statuas dicatas, quàm Phalereo
 Demetrio Athenis. Siquidem C C C L X. statuere, quas
 mox lacerauerunt, nondum anno hunc numerum die-
 rum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus ui-
 cis C. Mario Gratidiano tribus, ut diximus, easdemq;
 subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ
 fuere in autoritate longo tempore. Equestrinū tamen ori-

go perquam uetus est, cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris, æu parū esset toga eam cingi: cum nec Lucretiæ, nec Bruto qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, decernerentur. Hanc primam et Oratij Coclinis publice dictam crediderim: ante enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium, et reges sibi ipsos posuisse uerisimile est: nisi Clœliæ Piso traderet ab his positam qui una obsides fuerat, redditis à Porſena in honorem eius. E' diuerso Annius Facialis, equeſtrem quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in uestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publiocolæ consulis filiæ: eamq; solam refuſiſſe, Tiberimq; transiſſe, cæteris obsidibus, quæ Porſenæ mittebantur, interemptis Tarquinij inſidijs. L. Piso prodidit, M. Aemilio C. Popilio II. COSS. à censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa forum eorum qui magistratum geſſerunt, sublatis omnes, præter eas quæ populi aut ſenatus ſententia ſtatutæ eſſent. Eam uero, quam apud ædem Telluris ſtatuisset ſibi Sp. Caſſius, qui regnum aſſectauerat, etiam conſtatam à censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni providebāt illi uiri. Extant Catonis in cenſura uociſerationes, mulieribus Romanis in prouincijs ſtatuas poni. Nec tamen potuit inhibere quominus Romæ quoque ponerentur, ſicuti Cornelie Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic poſita, ſoleisq; ſine amento inſignis in metelli publicæ portici, quæ ſtatua nunc eſt in Octauie operibus. Publice autem ab exteris poſita eſt Romæ C. Aelio tribuno plebis, lege perlata in ſtennium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis inſeſtauerat, ob id Aelium Thuri-

statua & corona aurea donauerunt. Idem postea Fabriciū donauere statua, liberati obsidione. Passimq; clientes in clientelas ita recepti: Et adeo discrimen omne sublatum, ut Annibalis etiam statuae tribus locis uisantur in urbe, cuius intra muros solus hostium emisit hastam.

De antiquis statuarijs, & pretijs signorum in modis, & colossis in urbe celeberrimis. Cap. VII.

Visse autem statuariam artem familiarem Italiae quoque & uetustam, indicant, Hercules ab Euandro sacratus, ut ferūt, in foro boario, qui triumphalis uocatur, atque per triumphos uestitur habitu triumphali: praeterea Ianus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis belliq; argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum quinquagintaquinque dierum nota, per significationem anni temporis & aui se deum indicaret. Signa quoque Thuscantica per terras dispersa, quae in Hetruria fictitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romani nominis odio inditum est, propter duo milia statuarum Vulsinios expugnatos obcyce ret. Mirumq; mihi uidetur, cum statuarum origo tam uetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata, usque ad deuictam Asiam, unde luxuria. Similitudines exprimendi quae prima fuerit origo, in ea quam plasticen Graeci uocant, dici conuenientius erit: etenim prior quàm statuaria fuit. Sed haec ad infinitum effloruit multorum uoluminum opere, si quis plura psequi uelit: omnia enim quis possit? In M. Scauri aedilitate tria milia signorum in scena tantum fuere temporario theatro. Mummius deuicta Achaia repleuit

urbem. Ipse excessit non relicturus filiae dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnum III. milia signorum esse, Mutianus ter consul prodidit, nec pauciora Athenis, Olympiae, Delphis superesse creduntur. Quis ista mortaliū persequi possit? aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamen maxime & aliqua de causa notata, noluptarium sit attingisse, artificesq; celebratos nominauisse singulorum quoque inexplicabili multitudine cum Lysippus ad sexcēta X. opera fecisse prodatur, tanta omnia artis, ut claritatem possent dare uel singula, Numerum apparuisse defuncto eo, cum thesaurum effregisset haeres: solitum enim ex manus pretio cuiusque signi denarios seponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidē ars est successu, mox & audacia. In argumentum successus unum exemplum afferam, nec deorum nec hominum similitudinis expressae. Aetas nostra uidit in Capitolio, prius quā id nouissime conflagrauit à Vitellianis incensum, in cella Iunonis, canem ex aere, uulnus suum lambentem: cuius eximium miraculum & indisereta ueri similitudo, non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat, uerum & noua satisfactione; nam summa nulla par uidebatur, capite tutelarios cauere pro ea instituti publici fuit. Audaciae innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuarum, quas colossos uocant, turribus pares. Talis est in Capitolio Apollo, translatus à M. Lucullo ex Apollonia Ponti urbe XXX. cubitorum CL. talentis factus: Talis in campo Martio Iupiter, à Claudio Casare dicatus, qui uocatur Pompeianus à uicinitate theatri. Talis & Tarenti fa-

ctus à Lysippo XL. cubitorum. Mirum in eo, quod ma-
 nu ut ferunt mobilis, ea ratio libramenti est, nullis con-
 uellatur procellis. Id quidem prouidisse & artifex dici-
 tur modico intervallo, unde maxime statum opus erat
 frangi, opposita columna. Itaque propter magnitudinem
 difficultatemq; moliendi, nō attingit eum Fabius Verru-
 cosus, cum Herculem qui est in Capitolio, inde transfer-
 ret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus
 Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lysippi suprad-
 cti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit.
 Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum
 terræmotu prostratum, sed iacens quoque miraculo est.
 Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti
 quàm pleræque statuæ. Vasti specus hiant de fractis mē-
 bris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pon-
 dere stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt
 effectum CCC. talentis, quæ contulerant ex apparatu re-
 gis Demetrii, relicto moræ tædio. Sunt alij minores hoc
 in eadem urbe colossi centum numero, sed ubicunq; sin-
 guli fuissent nobilitaturi locum. Praterq; hos deorum
 quinque, quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & Ita-
 lia, uidemus certe Apollinem in bibliotheca templi Augu-
 sti Thusianicum L. pedum à pollice, dubium ære mira-
 biliorem an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouē
 qui est in Capitolio, uictis Samnitibus sacrata lege pu-
 gnantibus, è pectoralibus eorum ocreisq; & galeis. Am-
 plitudo tanta est, ut conspiciatur à Latario Ioue. Reli-
 liquis limæ suam statuam fecit, quæ est ante pedes si-
 mulacri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem
 & capita duo, quæ P. Lentulus consul dicauit: Alterum

a' Charete supradicto factum: alterum fecit Decius, com-
 paratione in tantum uictus, ut artificium minime pro-
 babilis artificis uideatur. Verum omnem amplitudinem
 statuarum eius generis uicit ætate nostra Zenodorus,
 Mercurio facto in ciuitate Gallie Aruernis, per annos
 decem, pedum CCCC. immani pretio. Is postquam satis
 ibi artem approbauerat, Romam acitus est a' Nerone,
 ubi destinatum illius principis simulacrum colossum fe-
 cit C. X. pedum longitudine, qui dicatus Solis ueneratio-
 ni est, damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur
 in officina non modo ex argilla similitudinem insignē,
 uerum & ex paruis admodum surculis, quod primum
 operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse funden-
 di æris scientiam, cum & Nero largi aurum argen-
 tumq; paratus esset, & Zenodorus scientia fingendi cæ-
 landiq; nulli ueterum postponeretur. Statuam Aruernor-
 um cum faceret, prouincie Vibio Auito presidente,
 duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Cassio Syllano
 auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar ada-
 mata donauerat, æmulatus est, ut nix ulla differentia
 esset artis. Quantoq; maior in Zenodoro præstantia fuit,
 tanto magis deprehendi æris obliteratio potest.

Nobilitates ex ære operum & artificum C C C -

L X V I.

Cap. VIII.

Ignis quæ uocant Corinthia, plerique in ten-
 tum capiuntur, ut secum circumferant, sicut

Hortensius orator sphingem Verri reo abla-
 tam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione ne-
 ganti ei se æigmata intelligere, respondit debere, quo-
 niam sphingem domi haberet. Circumtulit & Nero

princeps Amasone, de qua dicemus: Et paulo ante C.
 Cestus consularis signum, quod secum etiam in praelio
 habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustine-
 re traduntur solitæ statuæ, ex quibus II. ante Martus ul-
 toris ædem dicatæ sunt, totidem ante regiam. Minoribus
 simulacris signisq; innumera propè artificum multitu-
 do nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias Athenien-
 sis, Ioue Olympiæ factus, ex ehore quidem: sed et ex ære
 signa fecit. Floruit autem olympiade LXXXIII. cir-
 ter CCC. nostræ urbis anno. Quo eodem tempore ænu-
 licus fuisse Alcámenes, Critias, Nestorcles, Hegeas. Et de-
 inde olympiade LXXXVII. Agelades, Callon, Polycle-
 tus, Phragmon, Gorgias, Lacon, Mycon, Pythagoras, Sco-
 pas, Perelius. Ex his Polycletus, discipulos habuit Argi-
 um, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Di-
 nonem, Athenodorum, Dameam Clitorium, Myronem.
 Lycium. Nonagesima quinta olympiade florere Nau-
 cydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles. Centesima secu-
 da Polycles, Cephisodotus, Leochares, Hypatodorus. Cen-
 tesima quarta Praxiteles, Euphranor. Cetera septima
 Echion, Therimachus. Centesima quartadecima Lysip-
 pus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lysi-
 stratus & frater eius Sthenis, Euphronides, Sostratus,
 Ion, Silanion. In hoc mirabile, quod nullo doctore nobi-
 lis fuit ipse. Discipulos habuit Zeuxim & Iadem. Cen-
 tesima uicesima Eutychides, Euthyrates, Lahippus, Ce-
 phisodotus, Timarchus, Pyromachus. Cessavit deinde
 ars, ac rursus olympiade centesimaquingagesimaquin-
 ta reuixit, cum fuisse longe quidem infra prædictos, pro-
 bati tamen, Antheus, Calistratus, Polycles, Athenæus,

Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita distinctis
celeberrimorum ætatibus insignes raptim trāscurrā,
reliqua multitudine passim dispersa. Venere autem &
in certamen laudatissimi, quāquam diuersis ætatibus
geniti, quoniam fecerant Amātonas: quæ cum in tem-
plo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissi-
mam ipsorum artificum qui præsentes erant iudicio, cū
apparuit eam esse, quam omnes secundam à sua quisq;
iudicassent: Hæc est Polycleti, proxima ab eā Phidiæ, ter-
tia Cresilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phidi-
as, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulator, fe-
cit & ex ebore æque Minervam Athenis; quæ est in
Parthenone astant. Ex ære uero, præter Amātonem su-
pradictam, Minervam tam eximie pulchritudinis, ut à
forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum et aliā
Minervam, quam Romæ Aemilius Paulus ad eadem
Fortunæ dedicauit. Item duo signa quæ Catulus in ea-
dem æde posuit palliata. Et alterum colossicon nudum,
primusq; artem toreuticā aperuisse atque demonstrasse
merito iudicatur. Polycletus Sicyonius Ageladii discipu-
lus, Diadumenum fecit molliter iuuenem C. talentis no-
bilitatum. Idem & Doryphorum uiriliter puerum. Fe-
cit & quem canona artifices uocant, lineamenta artis
ex eo petentes uelut à lege quadam; solusq; hominum
artem ipse fecisse, artis opere iudicatur. Fecit & distin-
gentem se, & nudum talo incessentem. Duosq; pueros;
item talis nudos ludentes, qui uocantur Astragalicon-
tes, & sunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullū
absolutius plerique iudicant. Item Mercurium qui fuit
Lysimachię; Herculem qui Romæ, Antæum à terra su-

finientem: Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam indicatur, & toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisset. Proprium eiusdem, ut uno crure insisterent signa, excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & penè ad unum exemplū. Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucula maxime nobilitauit, celebratis uersibus laudata, quando alieno plerique ingenio magis quàm suo commendantur. Fecit & canem, & discobolon, & Persea, & Pristas, & Satyrum admirantem tibias, & Minervam, Delphicos pentathlos, Pancratiastas, Herculem etiam, qui est apud arcum maximum in aede Pompeij Magni. Fecisse & cicadæ monumentum ac locustæ, carminibus suis Erinna significat. Fecit & Apollinem quem à triumuiro Antonio sublatum restituit Ephesijs diuus Augustus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatem uidetur, numerosior in arte quàm Polyelletus, & symmetria diligentior & ipse tamen corporum tenuis curiosus, animi sensus non expressisse, capillum quoque et pubem non emendatius fecisse, quàm rudis antiquitas instituisse. Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, Pancratiaste Delphis posito. Eundem uicit & Leontius, qui fecit stadiodromon Astylon, qui Olympiæ ostenditur, & Lybin puerum tenentem tabellam eodem loco, & mala ferentem nudum. Syracusis autem claudicantem, cuius ulceris dolorem sentire etiā spectantes uidentur. Item Apollinem citharædum, serpentemq; eius sagittis confici, qui Dicæus appellatus est, quod cum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente conditum, sinu eius celatum esset. Hic primus

neruos & uenas expressit, capillumq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cuius signa ad adem Fortune huiusce deæ sunt seminuda, unde & laudata sunt. Hic supradicto facie quoque indiscreta similis fuisse traditur: Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse Sostratus. Lysippum Sicyonium Duris negat, Tullius fuisse discipulum affirmat, sed primo ætæarium fabrum, audendi rationem cœpisse pictoris Eupōpi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, naturam ipsam, imitandam esse, non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit, ut diximus fecundissimæ artis, inter quæ dstringentem se, quem M. Agrippa ante thermas suas dicauit: mire gratum Tiberio principi: qui non quiuuit temperare sibi in eo, quanquam imperiosus sui inter initia principatus, transtulitq; in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta pop. Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepsq; quanquam adamatum reposuerit. Nobilitatur Lysippus & temulentæ tibicina, & canibus ac uenatione. In primis uero quadrigæ cum sole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnam multis operibus, a pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps delectatus admodum illa. Dein cum pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorq; talis existimatur, etiam ciuitricibus operis atque conscissuris, in quibus aurum hæserat, remanentibus. Idem fecit Hephæstionem Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto ascribunt, cum is centum prope annis ante fuerit. Idem Ale

xandri uenationem, quæ Delphis sacrata est, Athenis Satyrorum turmam. Alexandrum amicorumq; eius imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus Macedonia subacta transtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuarie arti plurimum traditur contulisse capillū exprimendo, capita minora faciendo quàm antiqui, corpora graciliora siccioraq; per quæ proceritas signorum maior uidetur. Non habet Latinum nomen symmetria, quam diligentissime custodiuit, noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas permutando: uulgoq; dicebat, ab illis factos quales essent homines, à se quales uiderentur esse. Proprie huius uidentur esse argutiae operum, custoditæ in minimis quoque rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthy-cratem: quanquam is constantiam patris potius æmulatus quàm elegantiam, austero maluit genere quàm iucundo placere. Itaque optime expressit Herculem Delphis & Alexandrum, Thespin uenatorem & Thespiadas: prælium equestre, ad Trophonij oraculum. Quadrigas Medæe complures. Equum cum fisciis. Canes uenantium. Huius porro discipulus fuit Thysicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior, ut uix discernantur complura signa, cæu senex Thebanus, Deme-trius rex, Peucestes Alexandri Magni seruator, dignus tanta gloria. Artifices qui compositis uoluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrant & Telephanem Phocæum, ignotum aliàs quoniam in Thessalia ubi habitauerat, latuerint opera eius: alioquin suffragijs ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ.

Laudant eius Larissam, & spinarum pentathlon, & Apollinem. Alij non hanc ignobilitatis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darei officinis dediderit, existimant. Praxiteles quoque marmore felicior ideo clarior fuit. Fecit tamen & ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum. Item Catagusam et Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilemque una Satyrum, quem Græci periboëton cognominant. Signa etiam quæ ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudy principatu, marmorea illi suæ per terras inclytæ parem. Item Stephusam, Spilumenem, Oenophorum, Harmodium & Aristogitnem tyrannicidas, quos à Xerse Persarum rege captos uicta Perside Atheniensibus remisit Magnus Alexander. Fecit & puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sautoctonon uocant. Spectantur et duo signa eius diuersos affectus exprimentia, flentis matronæ et meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynen fuisse, deprehēduntque in ea amorem artificis, & mercedem in uultu meretricis. Habet simulacrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis. Sed ne uideatur in hominū effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior. Alcámenes Phidia discipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui uocatur encrinomenos. At Polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis læna laudatur. Scortum hæc lyre cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, usque

ad mortem excruciatâ, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei uolentes, nec tamē scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice ueterunt. Briaxis Aesculapium et Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton Apollinem, & Iunonem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Cresilas uulneratum deficientem, in quo possit intelligi quantum restet animæ: & Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte est, quod nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisodorus Minervam mirabilem in portu Atheniensium, & aram ad templum Iouis seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur in Didymæo Aegnetica æris temperatura. Cernumq; una ita uersutus suspendit, ut linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceq; retinentibus solum, ita uertebrato dente utrisque in partibus, ut à repulsu per uices resiliat. Idem Celestiontas pueros fecit. Chareas Alexandrum Magnum, & Philippum patrem eius fecit. Ctesilaus doryphoron, & Amazonem uulneratam. Demetrius Lysimachen, quæ sacerdos Minervæ fuit annis LX=IIII. Idem & Minervam quæ musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idē equitem Sarmenem qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus, pueros duos dstringentes se fecit. Dinomenes Protefilau & Pythodemum luctatorem. Euphranoris Alexander Paris est, in quo laudatur quod omnia simul intelligatur, iudex deorum, amator Helenæ, & tamen Achillis

intersector. Huius est Minerva Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium à Q. Lutatius Catulo dicta: & simulacrum boni euentus, dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenens. Item Latona puerpera Apollinem, & Dianam infantes sustinens in aede Concordiæ. Fecit & quadrigis bigisq; & Cliduchon eximia forma: Et uirtutem et Græciam, utrasque colossæas: Mulierem ministrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotā, in quo artem ipso amne liquidiores plurimi dixerunt. Hegia Minerva, Pyrrhusq; rex laudatur, & æteliōntes pueri, & Castor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. In Pario colonia Hercules Isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & argonautas. Leocras aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede et cui ferat, parcentem unguibus etiam per uestem. Puerum Autolycon pancratio uictorem, propter quem Xenophon symposium scripsit: Iouemq; illum tonantem in Capitolio ante cuncta laudabilem. Item Apollinem diadematum. Lyciscus Lagonem puerum subdolæ ac siccata uernilitatis. Lycus & ipse puerum suffitorem. Menæchmi uitulus genu premitur, replicata cervice: ipseq; Menæchmus scripsit de sua arte. Naucydes Mercurio et Discobolo & immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Niceratus Aesculapium et Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Phryomachi quadriga regitur ab Alabiade. Polycles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam et Minervā, Phœnix Lysippi discipulus Epithersem. Stypax Cypri-

us uno celebratur signo, splachnopte, Periclis olympi-
 uernula. Hic fuit exta torrens, ignem oris pleni spiritus
 accendens. Sillanion Apollodorū fecit, fictorem et ipsum
 sed inter cunctos diligentissimum artis, & inimicum sui
 indicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiare
 cupiditatem nequit artis, & ideo insanum cognomina-
 tum. Hoc in eo expressit, nec hominem ex ære fecit, sed
 iracundiam: & Achillē nobilem. Item Epistatem exer-
 centem athletas. Strongylion Amazonem, quam ab ex-
 cellentia crurum Eucnemion appellant, ob id in comita-
 tu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum,
 quem amando Brutus Philippensis cognomine suo illu-
 strauit. Theodorus qui labyrinthum fecit Sami, ipse se
 ex ære fudit, præter similitudinem mirabilem fama ma-
 gnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, leua
 tribus digitis quadrigulam tenuit translata. Prænesti-
 tantæ paruitatis, ut totam eam currumq; & aurigam
 integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tificrates
 discipulus, aut, ut alij, Euthycratis, uicit utrosq; copia
 signorum, & de sua arte composuit uolumina. Plures
 artifices fecere Attali & Eumenis aduersus Gallos præ-
 lia, Ifigonius, Phylomachus, Stratonicus, Antigonius, qui
 condidit uolumina de sua arte. Boëthi, quanquam argē-
 to melioris, infans eximie anserem strangulat. Atque
 ex omnibus quæ retuli, clarissima quæque in urbe iam
 sunt dicata à Vespasiano principe in templo pacis, alijsq;
 eius operibus, uiolentia Neronis in urbem conuecta, &
 in sellarijs domus aureæ disposita. Præterea sunt æqua-
 litate celebrati artifices, sed nullis operum suorum præ-
 apui. Ariston qui & argentum calare solitus est, Cal-

lias, Clesias, Cantharus Sicyonius, Dionysodorus Critiae
 discipulus, Deliades, Euphorion, Eunuchs, & Hecatæus.
 Argenti cælatores, Lesbocles, Prodorus, Pythodichus, Po-
 lygnotus. Idem pictores nobilissimi. Item ex cælatori-
 bus Stratonicus, Scymnus qui fuit Critiae discipulus.
 Nunc percensebo eos, qui eiusdē generis opera fecerūt;
 ut Apollodorus, Androbolus, Asclepiodorus, Alenias phi-
 losophos: Apellas & adorantes fæminas, Antigenus &
 Perixyomenon tyrānicidasq; supradictos. Antimachus,
 Athenodorus fæminas nobiles: Aristodemus & luctato-
 res bigasq; cum auriga, philosophos, anus, Seleucum re-
 gem. Habet gratiam suam huius quoque Doryphorus.
 Cephisodori duo fuere: Prioris est Mercurius, Liberum
 patrem in infantia nutriens. Feat et concionantem ma-
 nu elata: persona in incerto est. Sequēs philosophos fecit.
 Colotas, qui cum Phidia Iouem olympium fecerat, phi-
 losophos. Item Cleon & Cenebramus, & Callicles, &
 Cephis: Chaleostenes & comædos et athletas. Dahippus
 Perixyomenon. Daiphron, & Democritus, & Demon
 philosophos. Epizonus omnia ferē prædicta imitatus
 præcessit in tubicine, & matri interfectæ infante misera-
 biliter blandiente, Eubolidis digitis computans. Mycon
 athletic spectatus, Menogenes quadrigis. Nec minus Ni-
 ceratus omnia quæ cæteri aggressus, representauit Alcibiadem,
 lampadēq; accensa matrem eius Demareten sac-
 crificantem. Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit.
 Idemq; fecit Martem & Mercurium qui sunt in Con-
 cordiæ templo Romæ. Perillum nemo laudat sauiorem
 Phalaride tyranno, cui taurum fecit, mugitus hominis
 pollicitus igne subdito, & primus eum expertus ciuium

tum iustiore seuitia. In hoc à simulacris deum hominumq; deuocauerat humanissimam artem. Ideo ne tot conditores eius elaborauerant, ut ex ea tormenta fieret? Itaque una de causa seruantur opera eius, ut quisquis illa uideat, oderit manus. Sthenis Cererem, Iouem, Mineruam fecit, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, et adorantes sacrificantesq;. Simon canem et sagittariū fecit. Stratonichus cælator ille philosophos. Scopas uterq;. Athletas aut et armatos, et uenatores, sacrificantesq; Batton, Euchiy, Glaucides, Heliodorus, Hicannus, Lopho, Lyson, Leo, Menodorus, Myagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes idē pictura clarissimus; ut dicemus, Patrocles, Polis, Posidonius, qui et argētū cælauit nobiliter natione Ephesius, Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchides, Timon, Thyfias, Thrason. Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus, semper cælumniator sui, nec finem habens diligentiae, ob id Caciotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Huius sunt saltantes Lacenæ emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidam et pictorem fuisse tradunt. Non ære captus nec arte unam solummodo Zenonis statuā Cypria in expeditione non uendidit Cato, sed quia philosophi erat, ut obiter hoc quoque noscatur tam inane exemplū. In mentione statuarum est et una non prætereunda, licet autoris incerti, iuxta rostra Herculis tunicati, oleo habitu Romæ, torua facie sentienteq; suprema in tunica. In hac tres sunt tituli. L. Luculli imperatoris, de manubijs: Alter pupillum Luculli filiū ex S. C. dedicasse: Tertius,

T. Septimium Sabinum adilem circulem ex priuato in publicum restituisse. Tot certaminum tantæq; dignationis simulacrum id fuit. Nunc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In Cyprio coronarium & regulare est, utrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas, taurorumq; felle tinctum; speciem auri in coronis histrionum præbet. Idemq; in uncias additis auri scrupulis senis, prætenui pyropi bractea ignescit. Regulare & in alijs fit metallis, itemq; caldarium. Differentia, quod caldarium funditur tantum; malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab alijs ductile appellatum, quale oë Cypriū est. Sed & in cæteris metallis, cura distat à caldario. Omne enim purgatis diligentius igni uitis, excoctisq; regulare est. In reliquis generibus palma Capano. Simile in multis partibus Italiæ provincijsq;. Sed octonas plumbi libras addunt, & lene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentie afferat, in Gallia maxime sentitur, ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura, nigrum atq; fragile conficitur. Præterea semel recoquunt, quod sepius fecisse, bonitati plurimum confert.

Differentie æris et mixturæ, et de seruando ære. C. IX.

De quoque notasse non ab re est, æs omne frigore magno melius fundi. Sequens temperatura statuaria est, eademq; tabularis hoc modo. Massa proflatur in primis, mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc est, ex usu cõempti. Peculiare in eo condimentum attritu domiti, & consuetudine nitoris ueluti mansuefacti. Miscentur & plumbi argentarij pondo duodena ac scilibræ, centenis proflati. Appellatur

etiamnum & formalis temperatura aeris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarij uigesima, maximeq; ita colorem bibit, quem Graecum uocant. Nouissima est quae uocatur ollaria, uase nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argentarij in centenas aeris additis, Cyprio si addatur plumbum, colos purpureae fit in statuarum praetextis. Aera extersa rubiginem celerius trahunt, quam neglecta, nisi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vfus aeris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est, tabulis aereis, in quibus publicae constitutiones inciduntur.

De cadmia, & medicinae. Cap. X.

Et alla aeris multis modis instrunt medicinā, utpote cum ulcera omnia ibi ocysissime sanantur. Maxime tamen prodest cadmia. Fit sine dubio haec & in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda aerariae. Plura aut genera sunt. Nāque ipse lapis, ex quo fit aes, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicinae inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiae, & cameris lateribus uel fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillae. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata: ponderosior haec priore, leuior porro secuturis. Duo eius colores: Deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est

in lateribus fornacium, quæ propter gravitatem ad ca-
 neras pervenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa
 ab argumento crusta uerius, quàm pumex, intus varia,
 ad psoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluit ex
 eo duo alia genera: Onychitis extra penè cerula, intus
 onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cate-
 rarum sordidissima, vulneribus maxime utilis. Omnis
 autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterumq; à
 medicis coquitur carbone puro, atque ubi in cinerem res-
 dît, extinguitur uino aminæo, quæ ad emplastra præ-
 paratur, quæ uero ad psoras, aceto. Quidam in ollis fi-
 ethilibus tusam urunt, ac lauant in mortarijs, postea sic-
 cant. Nymphodorus lapidem ipsum, quàm grauissimû
 spississimûq; urit pruna, & exustum Chio uino restin-
 guit tunditq; mox linteo cribrat, atq; in mortario terit,
 mox aqua pluuia macerat, iterumq; terit quod subsidit
 donec cerusæ similis fiat nulla dentium offensa. Eadẽ
 Iollæ actio, sed quàm purissimum lapidem eligit. Cad-
 mie effectus, siccare, sanare, sistere fluxiones, pterygia et
 sordes oculorum purgare, scabriciem extenuare, & quic
 quid in plumbi effectû dicemus. Et æs ipsum ad omnia
 eadem uritur, præterq; albugines oculorum & cicatri-
 ces. Ulcera quoque oculorum cum lacte sanat, idq; Ae-
 gyptij collyrij modo terunt in coticulis. Facit & uomi-
 tiones e melle sumptum. Vritur autem Cyprium in ficti-
 libus crudis cum sulphuris pari pondere, circumlito spi-
 ramento in caminis, donec uasa ipsa percoquantur. Qui-
 dam & salem addunt, alij alumen pro sulphure, alij
 nihil: sed aceto tantum aspergunt. Vstum teritur mortæ-
 rio Thebaico, aqua pluuia lauanur, minore effectû, ite-

rumq; adiecta largiore teritur, & dum considat relinquitur, hoc sæpius, donec ad speciem minij redeat. Tunc siccatum in sole, in area pyxide seruatur.

De scorria, & flore, & squama æris, & stomomate, & ærugne, & hieracio. Cap. XI.

T scorria æris simili modo lauatur, minore effectu quàm æs ipsū. Sed et æris flos medicinae utilis est. Fit ære fuso, & in alias fornaces translato: ibi flatu: crebriore excutuntur uelut milij squamæ, quas uocant florem. Cadunt autem, cum panes æris aqua refrigerantur rubenq;. Similiter ex eis fit, quam uocant lepida, & sic adulteratur flos, ut squama ueniat pro eo. Est autem squama hæc decussa ui clauis, per quos panes ærei ferruminantur. In Cyprijs maxime officinis omnia. Differentia hæc est, quod squama excutitur ictibus ijsdem panibus, flos cadit sponte. Squamæ est alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum, quod uocant stomoma. Atque hæc omnia medici, quod pace eorum dixisse liceat, ignorant, pars maior & nominibus, in tantum a consiciendis his medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quotiens incidere in libellos, componere ex his uolentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri cōmentaria credunt seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti, factaq; iampridem emplastra & collyria mercantur, tabesq; mercium. Fraus seplasiæ sic exteritur. Et squama autem & flos uruntur in patinis fethilibus aut æreis, deinde lauantur, ut supra, ad eosdem usus. Et amplius ad narium carnosā uitia, itemq; sedis & grauitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsæ,

Et ulcera oris farina admota. Tollit Et tonsillas cum melle. Fit Et ex candido ære squama, Cypria longe inefficacior. Necnon urina pueri prius macerant clauos panesq;. Quidam uero excussam squamam rerunt, Et aqua pluvia lauant. Dant Et hydropicis eam duabus drachmis in mulsi hemina, Et illinant cum polline. Ac ruginis quoque magnus usus. Sed pluribus fit ea modis. Nanque Et è lapide ex quo coquitur æs deraditur, Et ære candido perforato, atque in cadis super acetum suspensio, æreo obturatis operculo, multo probatiore quàm si hoc idem squamis fiat. Quidam uasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto, raduntq; X. die. Alij uinaces contegunt, totidem post dies radunt. Alij delinatæ æris scobæ aceto spargunt, uersantq; spathis sæpius die, donec absumatur. Eandemq; scobem alij terere in mortarijs æreis ex aceto malunt. Ocysissime uero contrahit coronarij æruginem, recisamenti in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime Rhodiam æruginem. Alij pumice aut gummi. Præcipue autem fallit atramento sutorio adulterata. Cætera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ sincera est, suum colore retinet: quæ mixta atramento rubescit. Deprehenditur Et papyro, galla prius macerato: Nigrescit enim statim ærugine illita. Deprehenditur et uisu, maligne uirens. Sed siue synceram siue adulteram, apertissimum est siatam in patina noua uri Et uersari, donec ut fauilla fiat: postea teritur Et reconditur. Aliqui in crudis fictilibus urunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli Et thus masculum admiscant. Lauatur autem ærugo sicut cadmia. Vis eius col-

lyrijs oculorum aptissima, & delachrymationibus mor-
dendo proficiens. Sed ablui necessarium penicillis cali-
dis donec rodere desinat. Hieracium uocatur collirium,
quod ita maxime constat: Temperatur autem idem am-
moniaci uncjs quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atra-
menti sutorij, quod chalcanthum uocant, totidem, misyos
uero una, croci sex. Hæc omnia trita aceto Thasio colli-
guntur in pilulas, excellentis remedij contra glaucoma-
tum initia & suffusionum, contra caligines & scabri-
cias et albugines ac genarum uitia. Cruda autem ærugo
uulnerarijs emplastris miscetur. Oris etiã ginginaruq;
exulcerationem mirifice emendat, & labiorum ulcera
cum oleo. Quod si & cera addatur purgat, & ad cicat-
ricem perducit. Aerugo & callum fistularum erodit,
uitiorumq; quæ circa sedem, siue per se, siue cum ammo-
niaco illita, uel colliryj modo in fistulas adacta. Eadẽq;
cum resinæ terebinthinæ tertia parte subacta, lepras
tollit.

De scolecia, & chalci, & misy, et sory, & chal-
cantho. Cap. XII.

St & alterum genus æruginis, quam uocant
e scoletiam, in Cyprio ære, hoc trito alumine &
sale, aut nitro pari pondere cum aceto albo,
quàm acerrimo. Non fit hoc nisi æstuosissimis diebus
circa canis ortum. Teritur autem donec uiride fiat, con-
trahatq; se in uermiculorum speciem, unde & nomen.
Quod uitium ut emendetur, duæ partes quæ fuere ac-
ti, miscentur urina pueri impubis. Idem autem in medi-
camentis & santerna efficit, qua diximus aurum fer-
ruminari, ususq; utriusque qui æruginis. Scolecia fit &

per se rafa ab arario lapide, de quo nunc dicemus. Chalcitum uocant lapidem ex quo & ipsum aes coquitur. Distat à cadmia, quod illa super terram ex subdialibus petris ceditur, hæc ex obrutis. Item, quod chalcitis friat se statim mollis natura, ut uideatur lanugo concreta. Est et alia distinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & misyos, & soryos, de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili uenarum discursu, friabilis, nec lapidosa. Putant & recentem utiliore esse, quoniam inueterata foris fiat. Vis eius ad excrescentia in ulceribus, sanguine sistere, gingiuas, unam, tonsillas farina compescere. Vuluæ quoque uitrys in uellere imponitur. Cum suato uero porri, uerendorum additur emplastris. Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus XL. & colorem croci trahit. Tunc admixto cadmiæ pari pondere, medicamentum efficit, psoricon dictum. Quod si duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperentur, acrius hoc idem fiet. Acrius etiamnum & uehementius, si aceto quam uino temperentur. Tosta uero efficacior fit ad eadem omnia. Sory Aegyptium maxime laudatur, multum superato Cyprio, Hispaniensi & Africo, quanquam oculorum quoque curationi quidam utilius Cyprium putant. Sed in quacunque natione optimum, cui maximum uirus olfactu, trituq; pinguius nigrescens, & spongiosum. Stomacho res contraria in tantum, ut quibusdam olfactu modo uomitiones moueat, & Aegyptium quidem tale. Alterius nationis contritum splendet. Et misy est lapidifus. Prodest autem & dentium dolori, si contineatur atque collatur: & oris ulceribus grauib; quæq;

serpunt. Vritur carbonibus, ut chalcitis. Misy aliqui tradiderunt fieri ex isto lapide in scrobibus, flore eius luteo miscente se ligni pinei fauilla. Reuera autē ē supradicto fit lapide, concretum natura discretumq; , & optimum in Cypriorum officinis: cuius notae sunt friati aureae scintillae, & cum teratur harenosa natura, siue terra chalcitidi similis. Hoc admiscunt qui aurum purgant. Vtilitas autem eius infusi cum rosaceo auribus purulentis, & lana impositi capitis ulceribus. Extenuat etiam scabrias oculorum inueteratas. Praecipue utile tonsillis, contraq; anginas & suppurata. Ratio, ut XVI. drachmae in hemina aceti coquantur addito melle, donec lente= scat. Sic ad supradicta utile est. Quotiens opus sit moliri uim eius, mel aspergitur. Erodit & callum fistularū ex aceto fouentium, & collyrijs additur. Sistit & sanguinem, ulceraq; quae serpent, quae ne putrescant. Abs= mit & excrecentes carnes. Peculiariter uirilitatis uitij utile, & foeminarum profluium sistit. Graeci cognationem aeris fecerunt nomine & atramento sutorio. Appel= lant enim chalcanthum. Nec ullius æquo mira natura est. Fit & in Hispania ē puteis stagnis ue, habentibus id genus aquae. Decoquitur ea, admixta dulci pari men= sura, et in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transitis dependent restes lapillis extentae, quibus adhaerescens limus uitreis acinis imaginem quandam uuae reddit. Exemplum ita siccatur diebus XXX. Color est ceruleus perquam spectabili nitore, nitrumq; esse creditur. Diluendo fit atramentum tinguendis corijs. Fit et pluribus modis, genere eo in scrobes cauato: quarum ē lateribus distillantes hyberno gelu sturias, stalagmias uocant,

cant, neque est purius aliud. Sed ex eo candidum colore sentientem uiolam, leucoion appellant. Fit & in saxorum catinis, pluuia aqua corrinato limo gelante. Fit et salis modo, flagrantissimo sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, fossile aut factitium appellant. Hoc pallidius: & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probant maxime Cyprium in medicina usu. Sumitur ad depellenda uentris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum, ac naribus instillatum. Item stomachum, cum melle aut aqua malsa sumptum. Medetur & oculorum scabriei dolori q; necnon & caligini, & oris ulceribus. Sistit & sanguinem narium. Item hæmorrhoidū. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda uulnera, & excresecientia ulcerum. Tollit & unguas, uel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quodq; ex eo candicat, in eo usu præfertur uiolaceis, & grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiā per se illitum sanat, sed stringit cicatrices. Nuperq; inuentū, ursum in harena et leonum ora aspergere illo: tantaq; est uis in astringendo, ut non queant mordere.

De pompholige, & spodo, & antispodo, et diphryge, & triente Seruilio. Cap. XIII.

Tiamnum in ærarijs reperiuntur quæ uocant pompholygem & spodon. Differentia, quod pompholyx lotura paratur, spodos illota est.

Aliqui id quod sit candidum leuissimumq; pompholygem dixere, & esse æris & cadmiæ fauillam. Spodon

Plinius.

DDD

nigriorem ponderosiorēq; esse, derasam parietibus for-
nacium, mixtis scintillis, aliquando & carbonibus. Hæc
aceto accepto odorem aeris præstat, & si tangatur lingua
saporem horridum. Conuenitq; oculorum medicamentis,
quibuscunque uitis occurrens, et ad omnia quæ spodos.
Hoc solum distat, quod huius elutior uis est. Additur &
in emplastra, quibus lenis quæritur refrigeratio & sicc-
tio. Vtilior ad omnia quæ uino lota est. Spodos Cypria
optima. Fit autem liquefcentibus cadmia & ærario la-
pide. Leuissime hæc efflatur & ocys, euolatq; è fornaci-
bus, & tectis adhærescit, à fuligine distans candore.
Quod minus candidum ex ea, immature fornacis ar-
gumētum est, hoc quidam pompholygem uocant. Quod
uero rubicundius ex ijs inuenitur, acriorem uim habet,
exulceratq; adeo, ut cum lauatur si oculos attingat, exce-
ret. Est & mellei coloris spodos, in qua plurimum aeris
intelligitur. Sed quodcunque genus lauando fit utilius.
Purgatur ante pinna, dein crassiore lotura. Digitis sca-
briciem exterunt. Media uis eius est, quæ uino lauatur.
Est aliqua & in genere uini differentia. Leni enim lo-
ta collirijs oculorum nimium uigilijs fatigatorum apta
putatur. Eadē efficacior ulceribus quæ manant, uel oris
quæ madent, & omnibus medicamentis quæ parantur
contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodos,
quam uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis affirma-
tur, quæ fiat in aurarijs, nec in alia parte magis est uitæ
ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla,
uiliissimis rebus utilitates easdem excogitauit. Antispodō
uocant cinerem fici arboris uel caprifici, uel myrti folio-
rum cum tenerrimis ramorum partibus, uel oleastri uel

cydonij mali uel lentisci. Item ex moris immaturis, id est candidis, in sole arefactis, uel e' buxi coma, uel pseudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, uel ænanthes. Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, similiter poltere inuicem est. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur. In æræijs officinis & psegrma fit, iam liquato ære atque percocto, additis etiamnum carbonibus, paulatimq; accensis, ac repente uehementiori flatu expuitur æris palea quedam. Solum quo excipiat stratum esse debet. Facile ab ea discernitur quam in iisdem officinis diphrygem uocant Græci, ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in camino, donec excoquatur in rubricam. Fit & in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paulatim circumdatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fæce subsidente. Differetia est quidem, quod æs ipsum in catino defluit, scoria extra fornaces, flos supernatat, diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, ferruminari, circa hunc æs feruere, ipsum uero non percoqui, nisi translatus in alias fornaces, & esse nodum quendam materiae. Id quod ex cocto supersit, diphrygem uocari. Ratio eius in medicina similis supradictis, siccare & excrementa consumere, & perpurigare: probatur lingua, ut eam siccet tactu statim, saporemq; æris reddat. Vnum etiamnum æris miraculum non omitemus. Seruilia familia illustris in festis, trientem æreum pascit auro & argento, consumentem utrumque. Origine atque natura eius incòperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messala senis ponam. Serui-

litorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiaq; sacra quotannis faciunt: quem ferunt aliàs creuisse, alias decreuisse uideri, & ex eo aut diminutionem, aut honorem familie significari.

De ferro & ferreis metallis, & differentia
ferri. Cap. XIII.

Roxime indicari debent metalla ferri, optimo
p pessimoq; uitæ instrumento. Siquidem hoc tel-
lurem scindimus, serimus arbuta, ponimus
pomaria, uites squalore deciso annis omnibus cogimus in-
uenescere Hoc extrimus testa, cædimus saxa, omnesq;
ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes,
latrocinia, non cominus solum, sed etiam missili uolu-
criq;, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc uero
pennato, quam sceleratissimam humani ingenij fraudẽ
arbitror. Siquidem, ut ocyus mors perueniret ad homi-
nem, alitem illam fecimus, pennasq; ferro dedimus.
Quamobrem culpa eius non naturæ fiat accepta. Ali-
quot experimentis probatum est, posse innocens esse fer-
rum. In fœdere quod expulsis regibus populo Rom. de-
dit Porfena, nominatim comprehensum inuenimus, ne
ferro nisi in agricultura uterentur. Et stilo scribere intus-
tum est, ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Pom-
pei in tertio consulatu extat edictum, in tumultu necis
Clodianæ, prohibentis ullum telum esse in urbe. Et ta-
men uita ipsa non desijt honorem mitiorem habere fer-
ro quoque: Aristonidas artifex cum exprimere uellet
Athamantis furorem Learcho filio præcipitato residen-

tem, pœnitentiãq; ferrum & æs misceat, ut rubigine eius per nitorem aris relucente, exprimeretur uerecundia rubor. Hoc signum extat Thebis hodie. Est in eadẽ urbe & ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborum dei patientia inductus. Videmus & Romæ scyphos & ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obsistit eadem naturæ benignitas, exigentis à ferro ipso pœnas rubigine, eademq; providentia nihil in rebus mortalius faciente quàm quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, quippe insula etiam Italia Ilua gignente, minimaq; difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadem excoquẽdis uenis. In Cappadocia tantum quæstio est, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniã persusa certo fluvio terra, neque aliter ferrum & fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cœliue. Aliæ molle tantum, plumbôq; uicinius subministrant: aliæ fragile & ærosum, rotarumq; usibus & clauis maxime fugiendum, cui prior ratio conuenit: aliud breuitate sola placet, clauisq; caligarijs: aliud rubiginem celerius sentit: stricturæq; uocantur eæ oēs, quod nõ in alijs metallis, à stringenda acie uocabulo imposito. Et fornacium maxima differentia est. In ijs quidem nucleis ferri excoquitur ad indurandam aciem, aliôq; modo ad densandas incudes malleorum uel rostra. Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania, & Turia ssonem, Comum in Italia, cum ferraria metalla in his locis non sint. Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro est, Seres hoc cum

uestibus suis pellibusq; mittunt. secunda Parthico: neque
 alia genera ferri ex mera acie tēperantur, ceteris enim
 admiscetur. Mollior complexus in nostro orbe. Aliubi ue-
 na bonitatem hanc pręstat, ut in Moricis: aliubi factu-
 ra, ut sulmone aqua, uti diximus. Quippe cum in ex-
 aciendo oleares cotes, & aquariae aque differant, &
 oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cum excoquatur ue-
 na, aquae modo liquari ferrum, postea in spongas fran-
 gi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua
 in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se-
 ulascitur. Contactum nanque eo celerius subinde rubigi-
 nem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus, concor-
 diaq; quam cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab
 eo lapide accipit, retinetq; longo tempore, aliud apprehē-
 dens ferrum, ut anulorum catena spectatur interdum,
 quod imperitum vulgus appellat ferrum uiuum, uulne-
 raq; tali asperiora fiunt. Lapis hic & in Cantabria na-
 scitur, non ille magnes uerus caute continua, sed sparsa
 bubbatone, ita apellant, nescio an uitro fundēdo perim-
 de utilis, nondum enim expertus est quisquam, ferri uti-
 que inficit aciem, ut magnes. Eodem lapide Dinocrates
 architectus Alexandriae Arsinoës templum concame-
 rare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius ē ferro pen-
 dere in aëre uideretur. Intercessit mors, & ipsius. &
 Ptolemæi, qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum o-
 mnium uena ferri largissima est. Cantabriae maritimæ
 parte, quam oceanus alluit, mons prærupte altus, incre-
 dibile dictu, totus ex ea materie est, ut in ambitu oceani
 diximus.

De temperatura ferri, & medicinae ex ferro, & aeru-
gine, & rubigine, & squama ferri, & hygrem-
plastro. Cap. XV.

Errum accensum igni, nisi daretur ictibus, cor-
fumpitur. Rubens non est habile tundendo,
neque antequam albescere incipiat. Aceto aut
alumine illitum fit aeri simile. A rubigine vindicatur ce-
russa & gypso, & liquida pice. Haec est temperatura a
Graecis antipathia dicta. Ferunt quidam & religione
quadam id fieri. Ex extare ferream catenam apud Eu-
phraten amnem, in urbe quae Zeugma appellatur, quae
Alexander Magnus ibi unxerat pontem, cuius anulos
qui resecti sunt rubigine infestari, carentibus ea priori-
bus. Medicina e ferro est & alia quam secandi. Namq[ue]
circūscribi circulo, ter uel circumlato mucrone, & adultis
& infantibus prodest contra noxia medicamenta: &
prae fixisse in limine e sepulchro euulsos clauos, aduer-
sus nocturnas lymphationes. Pungiq[ue] leuiter mucrone
quo percussus homo sit, contra dolores laterū pectorumq[ue]
subitos qui punctionem afferant. Quadam uestione sa-
nantur: priuatimq[ue] uero canis rabidi morsus. Quippe
etiam praualente morbo, expauescentesq[ue] potum, uesti
plagi ilico liberantur. Calefit etiā ferro candente aqua,
in multis uitijs, priuatimq[ue] dysentericis. Est & rubigo
ipsa in remedijs, et sic Telephum proditur sanasse Achil-
les, siue id aerea, siue ferrea cuspide fecit. Ita certe depin-
gitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri detrahatur
humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare, siccare, re-
stringere. Emendat alopecias illita. Utuntur & ad sca-
brias genarum pustulasq[ue] totius corporis, cum cera &

oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Item ad scabiem: Paronychia digitorum & pterygia in linteolis. Sistit & foeminarum profluvia imposita uelleribus. Plagis quoque recentibus uino diluta, & cum myrrha subacta. Et condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoque illita lenit. Squama quoque ferri in usu est ex acie aut mucronibus, maxime simili, sed acriore ui q̃ rubigo, quam obrem & contra epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemq; sistit, cum uulnera maxime ferro fiant. Sistit & foeminarum profluvia. Imponitur & contra lienum uitia. Haemorrhoidas cōpescit, ulcerumq; serpentina. Et genus prodest, farinae modo aspersa paulisper: praecipua tamen commendatio eius in hygrem-plastro ad purganda uulnera fistulasq; & omnem cal- lum erodendum, & rasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo: Obolis ex cimolia creta duobus, drachmis sex ex aere, totidem ex squama ferri, totidem cera, ex olei sextario. His adiungitur, cum sunt repurgāda uulnera aut replenda, ceratum.

De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro. Cap. XVI.

Equitur natura plumbi. Cuius duo genera, ni- grum atque candidum, Pretiosissimum can- didum a Graecis appellatum cassiteron. fabu- loseq; narratum in insulas Atlantici maris peti, uiti- busq; nauigijs circumfritis corio aduehi. Nunc certum est in Lusitania gigni & in Gallecia, summa tellure ha- renosa, & coloris nigri: Pondere tantum ea deprehen- ditur. Interveniunt & minuti calculi, maxime torrenti- bus siccatis. Lavant eas harenas metallici, & quod sub-

sidit coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurarijs metallis (quæ elutia uocant) aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore uariatos, quibus eadē grauitas quæ auro. Et ideo in calathis in quibus aurū colligitur, remanent cum eo, postea ciminis separantur, conflatiq; in album plumbum resoluuntur. Non fit in Gallectia nigrum, cum uicina Cantabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argentum, cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidē secum sine nigro. Album habuit auctoritatem & Iliacis temporibus, teste Homero, cassiterō ab illo dictum. Plumbi nigri origo duplex est: Aut enim sua provenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mixtisq; uenis cōflatur. Eius qui primus fuit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus argentum, quod remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata, dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus.

De stanno, plumbo argentario, & quibusdam alijs. Cap. XVII.

Tannum illitum æneis uasis, saporem gratiorem facit, & compescit æruginis uirus: mirumq; pondus non auget. Specula quoque ex eo laudatissima, ut diximus, Brundisij temperabantur, donec argenteis uti capere & ancillæ. Nunc adulteratur stannum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo mixtis alibi plumbi nigriq; libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Idem et tertiarium uocant, in quo duæ nigri portiones

sunt, & tertia albi. Pretium eius in libras XXX. Et hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium uocant, & eo quæ uolunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo CXXX. In libras, albo per se syncero pretia sunt X X X. nigro XVI. Albi natura plus aridi habet. Contraq; nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mixtura utile est. Neque argentum ex eo plumbatur, quoniam prius liquefcit argentum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum inuento, ita ut uix discerni queat ab argento, eaq; incoctilia uocant. Deinde & argentarium incoquere simili modo cæpere, equorum maxime ornamentis, iumentorumq; iugis in Alexia oppido, reliqua gloria Biturigum fuit. Cæpere deinde & effeda, & uehicula, & petorita exornare. Similiq; modo ad aurea quoq; & argentea stacula inanis luxuria peruenit: quæq; in scyphis cerni prodigum erat, hæc in uehiculis atteri, cultus uocatur. Plumbi albi experimentum in charta est, ut liquefactum pondere uideatur non calore rupisse. India neque æs, neque plumbum habet, gemmisq; suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasq; utimur, laboriosius in Hispania eruto, totasq; per Gallias: sed in Britannia summo terræ corio adeo large, ut lex ulro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt nomina: Iouetanum, Caprariense, Oleastrense. Nec differentia ulla scorix, modo sit excocta diligenter. Mirumq; in his solis metallis, quod derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus ær, æque ut formæ nas quasdam fecundiores abortus facere. Nuper id com

pertum in Bætici Santurēsi metallo, quod locari solitum
X. libris per CC. ante annos, postquam oblitteratum erat
LV. locatum est. Simili modo Antonianum in eadem
provincia pari locatione peruenit ad pondo CCCC. uecti-
galis. Et mirum, aqua addita non liquecere uasa ē plu-
bo constat. Eadem in aqua calculus arenus uē quadrās
si addatur, uas peruri.

Mediane de plumbo, & scoria plumbi, de molybde-
na siue galena, de psimmythio, & sandaracha.

Caput.

XVIIII.

N medicina per se plumbi usus est cicatrices
reprimere: ad alligatisq; lumborum et renum
parti laminis frigidiore natura inhibere impe-
tus Veneris. Visaq; in quiete Venerca sponte natura erū-
pentia usque in morbi genus, his laminis Caluus orator
cohibuisse traditur, uiresq; corporis studiorum labori ce-
stodisse. Nero (quoniam ita dys placuit) princeps lami-
na pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis
uocibus demonstrauit rationem. Coquitur ad medicinæ
usus patinis fictilibus substrato sulphure minuto, lami-
nis impositis tenuibus, opertisq; sulphure & ferro mi-
xtis. Cum coquitur, munuenda in eo opere foramina spi-
ritus conuenit, alioquin plumbi ē fornacibus halitus na-
xius senatur & pestilens, & canibus ocysissime: omnium
uero metallorum, muscis & culicibus. Quamobrem nō
sunt ea cedia in metallis. Quidam in coquendo scobem
plumbi lima quæsitam sulphuri miscēt. Alij cerusam
potius quàm sulphur. Fit & lotura plurimi usus in me-
dicina, cum seipso teritur in mortarijs plumbeis addita
aqua celesti, donec crassescat. Postea supernatans aqua

tollitur spongys: quod crassissimum fuit, siccatum diuidi-
 tur in pastillos. Quibam limatum plumbum sic terunt.
 Quidam etiam plumbaginem admiscunt. Alij uero ac-
 tum, alij uinum, alij adipem, alij rosam. Quidam in
 mortario lapideo, & maxime Thebaico, plumbeo pistil-
 lo terere malunt, candidiusq; fit ita medicamentum. Id
 autem quod ustum est plumbum, lauatur, ut sibi & cad-
 mia. Potest astringere, sistere, contrahere cicatrices. Vnus
 enim ex eodem & in oculorum medicamentis, & ma-
 xime contra procidentiam eorum & inanitatem, & ul-
 cerum excrescentia, rimasq; sedis aut hæmorrhoidas &
 condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Ci-
 nis autem usi ad ulcera serpentina aut sordida. Eademq;
 quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in patinis p
 laminas minutas cum sulphure uersatum rudibus ferre-
 is, aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein
 refrigeratum teritur in farinam. Alii elimatam scobem
 in fictili crudo coquunt in caminis, donec percoquatur
 figlinum. Aliqui cerusam miscunt pari mensura, aut
 hordeum, teruntq; ut in crudo dictum est, & præferunt
 sic tritum plumbum spodio Cyprio. Scoria quoque plu-
 bi in usu est, optimaq; quæ ad luteum maxime colorem
 accedit sine plumbi reliquiis aut sulphuris specie & ter-
 ra carens. Lauatur hæc in mortarijs minutim fracta,
 donec aqua luteum colorem trahat, & transfunditur
 in uas purum, idq; sæpius usque dum subsidet, quod uti-
 lissimum est: eosdemq; effectus habet quos plumbum, sed
 acriores. Mirari suauit experientia uitæ, ne fece qui-
 dem rerum excrementorumq; foeditate intentata tot mo-
 dis. Fit & spodium ex plumbo eodem modo, quo ex

Cyprio ere diximus. Lauatur in linteis raris in aqua caelesti, separaturq; terrenum transfusione, cribratumq; teritur. Quidam puluerem pennis detergere malunt, ac terere in uino odorato. Est & molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi & argenti uena communis. Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoq; minus plumboſa, friabilis & modice grauis. Cocta cū oleo, iocineris colorem trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam uocant. Laudatiſſima quæ in Zephyrio fiat. Probantur minime terrene, minimeq; lapideſce, coquuntur lauanturq; ſcoriæ modo. Vſus in liparas ad lenienda refrigerandaq; ulcera. Emplaſtrisq; quæ non alligantur, ſed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus molliſſimisq; partibus. Compoſitio eius eſt libris tribus, & cære libra una, olei tribus heminis, quod in ſenili corpore cum ſcabiſ ſcabiſ additur. Temperatur & cum ſpuma argenti, & ſcoria plumbi, ad dyſenteriam & tenaſimum ſouendo calida. Pſimythium quoque, hoc eſt, ceruſſam, plumbariæ dant officinæ. Laudatiſſimum in Rhodo. Fit autem ramentis plumbi tenuiſſimis ſuper uas aceti aſperrimi impoſitis, atque ita diſtillatibus. Quod ex eo cecidit in ipſum acetum, arefactum molitur & cribratur, iterumq; aceto mixto in paſtillos diuiditur, & in ſole ſiccatur aſtate. Fit et alio modo, addito in urceos aceto, plumbo obturatos per dies X. deaſoq; æu ſitu, ac ruruſ deiecto, donec deficiat materia. Quod deaſum eſt teritur & cribratur, & coquitur in patinis, miſceturq; rudiculis donec ruſſeſcat, & ſimile ſandarachæ fiat. Dein lauatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur ſimiliter poſtea

Et in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradictis, leuissima tantum ex omnibus: præterq; ad candlerem foeminarum. Est autem letalis potus, sicut spuma argenti. Postea cerussa ipsa si coquatur ruffi scit. Sandarachæ quoque propemodum dicta natura est. Inuenitur autem et in aurarijs et in argentarijs metallis, melior quo magis ruffi, quoque magis uirus redolens, ac pura friabilisq;: valet purgare, sistere, exalficere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cū melle sumpta, vocem lymphidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusq; iucunde medetur, cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoque cum cedro, ipso nido-re itidem medetur. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimum, coloris etiā in auro, excellentius. Quod uero pallidius aut sandarachæ similis est, deterius existimatur. Est et tertium genus, quo miscetur aureus color sandarachæ. Vtraque hæc squamosa. Illud uero siccum purumq; gracili uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ supra, sed acrior. Itaque et causticis additur, et psilothris. Tollit et pterygi ad digitum, et verrucarum, carnesq; narium, et condylomata, et quicquid excrescit. Torretur ut ualidius prosit in noua testu, donec mutet colorem.

C. PLINII SECVNDI NATVRA-
LIS HISTORIAE LIBER
TRIGESIMVS QVINTVS.

PROOEMIUM.

ET ALLORVM quibus opes cō-
stant, adnascentium quoque eis natura
m indicata propemodum est, ita connexis
rebus, ut immensa medicanae sylua, &
offinarum tenebrae, & morosa caelan-
di pingendiq; ac tingendi subtilitas simul dicerentur.
Restant terrae ipsius genera lapidumq; uel numerosiore
serie plurimis singula à Græcis præcipue uoluminibus
tractata. Nos in ijs breuitatem sequemur utilem instituti
modo, nihil necessarium aut naturale omitteutes.

Honos picturae.

Caput I.

Rimumq; dicemus quæ restant de pictura, ar-
p te quondam nobili, tunc cum expeteretur à re-
gibus populisq; & illos nobilitante, quos esset
dignata posteris tradere: nunc uero in totum marmori-
bus pulsa, iam quidem & auro: nec tantum ut parietes
toti operiantur, uerum & interraso marmore, uermicu-
latisq; ad effigies rerum & animalium crustis. Non
placent iam abaci, nec spacia montis in cubiculo deliten-
tia: Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudij princi-
patu inuentum. Neronis uero, maculas quæ non essent,

in crustis inferendo unitatem variare, ut oratus esset Numidicus, ut purpura distingueretur Sinnadicus, qualiter illos nasci optarent delitiae. Montium hæc subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, ut quam plurimum incendijs perdat.

Honos imaginum.

Cap. II.

Magnum quidem pictura, quam maxime similes in ævum propagabantur figurae, quod in totum exolevit. Aerei ponuntur clypei, argentæ facies surdo figurarum discrimine, statuarum capita permutantur, vulgatis iam pridem salibus etiã carminum. Adeo materiam malunt conspici omnes, quam se nosci. Et inter hæc pinacothecas veteribus tabulis consunt, alienasq; effigies colunt, ipsi honorem non nisi in pretio ducentes, ut frangat hæres, furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie uiuente, imagines pecuniæ nõ suas relinquunt. Idem palæstras athletarum imaginibus, & ceromata sua exornant, et vultus Epicuri per cubicula gestant, ac circūferunt secum. Natali eius uicesima luna sacrificant, feriasq; omni mense custodiunt, quas iactas uocant, hi maxime qui se ne uiuentes quidem nosci uolunt. Ita est profecto, artes desidia perdidit: & quoniam animorum imagines non sunt, negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atrijs hæ erant, quæ spectarentur non signa externorum artificum, nec ara aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armarijs, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilia funera. Semperq; defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius qui unquam fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrabant ad imagines pictas. Tablina codicibus

bus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ foris & circa limina animorū ingentium imagines erant, affixis hostiū spolijs, quæ nec emptori refringere liceret, triumphabantq; etiam dominis mutatis ipsæ domus: & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus testis, quondie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messalæ oratoris indignatio, qua prohibuit inferi genti suæ Leuinorū alienam imaginem. Similis causa Messalæ seni expressit uolumina illa quæ de familijs condidit, cum Scipionis Africani transisset atrium, uidissetq; adoptione testamentaria Salutionis, hoc enim ei fuerat cognomen, Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis uirtutum amor: multoq; honestius quàm mereri, ne quis suas expeteret. Non est prætereundum & nouitium inuentum. Siquidem non solum ex auro argento'ue, aut certe ex ære in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur, quinimo etiam quæ non sunt finguntur, pariuntq; desyderia non traditi uultus, sicut in Homero euenit: Quo maius (ut equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere qualis fuerit aliquis. Asinij Pollionis hoc Romæ inuentum, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum re publicam fecit. An priores cøperint Alexandria & Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere, non facile dixerim. Imaginum amorem flagrasse quondam testes sunt, & Atticus ille Ciceronis, ad to de his uolumine, & M. Varro benignissimo inuento infer-

tis voluminum suorum fecunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras, aut uetustatem æui contra homines ualere, inuentione muneris etiã dñs inuidiosus, quando immortalitatem non solum dedit, uerumetiam in omnes terras misit, ut præsentem esse ubique & claudi possent.

Quando primum clypei imaginum publicæ, quando in domibus positi, & de picturæ initijs, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate picturarum in Italia. Cap. III.

T hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum uero clypeos in sacro uel publico priuatim dicere primus instituit (ut reperiō) Ap. Claudius, qui consul cum Seruilio fuit anno urbis CCLIX. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos, placuitq; in excelsospectari, & titulos honorum legi. Decora res, utique si liberorum turba paruulis imaginibus, ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendat: quales clypeos nemo non gaudens fauensq; aspicit. Post eum M. Aemilius, collega in consulatu Q. Lutatij, non in basilica modo Aemilia, uerum & domi suæ posuit, id quoque Martio exemplo. Scitis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines: Vnde & nomen habuere clypeorum, non ut peruersa grammaticorum subtilitas uoluit, à cluendo. Origo plena uirtutis, faciem reddi in sacro cuiusque qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauerunt & clypeos & imagines, secumq; in castris tulere. Certe captis eis talem Hasdrubalis inuenit Q. Martius Scipionum in Hispania ultor: isq; clypeus supra fores

Capitolinae aedis usque ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re anno tatur, ut L. Manlio, Q. Fulvio COSS. anno urbis quingentesimo LXXV. M. Aufidius tutela Capitolij redemptor, docuerit patres argenteos esse clypeos, qui pro aereis per aliquot iam lustra assignabantur. De picturae institutis incerta, nec instituti operis questio est. Aegyptij sex milibus annorum apud ipsos inuentam, priusquam in Graciam transiret, affirmant, uana praedicatione, ut palam est. Graeci autem alij Sicyone, alii apud Corinthios repertam, omnes umbra hominis lineis arcu ducta. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus et monochromaton dictam, postquam operosior inuenta erat: duratque talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt a Philocle Aegypto, uel Cleanthe Corinthio. Primi exercere Ardicem. Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent ascribere institutum. Primus inuenit eas colorare, testa (ut ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Prisci Romani regis patrem, fugientem a Corintho iniurias Cypseli tyranni, mox docebitur. Iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certe hodieque antiquiores urbe picturae Ardeae in aedibus sacris, quibus equidem nullas aequae demiror, tam longo aeuo durantes in orbitate tecti, ueluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi Atalanta & Helena cominus pictae sunt nuda ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed altera ut uirgo, ne ruinus quidem templi

concuſſæ. Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est libidine accenſus, ſi tectorii natura permiſſet. Durant & Cære, antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; quiſquis eas diligenter æſtimauerit, nullam artium celerius conſummata, cum Iliacis temporibus non fuiſſe eam appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturæ, & qui uictorias ſuas pictura propoſuerunt, & quando externis picturis dignitas reddita Romæ. Cap. IIII.

Pud Romanos quoque honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea pictorum traxerunt Fabii clariffimæ gentis, princepsq; eius cognominis ipſe ædem ſalutis pinxit anno urbis conditæ CCCCL. quæ pictura durauit ad noſtram memoriam, æde Claudii principatu exuſta. Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis Pacuuii poëtæ pictura. Ennii ſorore genitus hic fuit: clarioremq; eam artem Romæ fecit gloria ſcænæ: Poſtea non eſt ſpectata honeſtis manibus, niſi forte quis Turpilium equitem Romanum e Venetiæ noſtræ ætatis uelit referre, hodieq; pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læna iſ manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa ſenectâ, Aterius Labeo prætorius, etiam proconſulatu præuincię Narbonenſis functus. Sed ea res in riſu, & iam contumelia erat. Fuit & principum uirorum non omittendum de pictura celebre conſilium. Q. Pedius, nepos Q. Pedii conſularis triumphaliſq; a Cæſare dictatore coheredis Auguſto dati, cum natura mutus eſſet, eum Meſſala, orator, ex

cuius familia pueri auia erat, picturam docendum censuit, idq; etiam diuus Augustus comprobauit. Puer magni profectus in ea arte obijt. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (ut existimo) a M. Valerio Maximo Messala, qui princeps tabulam picturæ prælii, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab urbe condita quadringentesimononagesimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulamq; uictoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrem Africanum tradunt, iratum haud immerito, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionem & Aemiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruerat, situm eius expugnationesq; depictas proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando; qua comitate proximis comitibus consulatum adeptus est. Habuit & siena ludis Claudij Pulchri magnâ admirationem picturæ, cum adtegrularum similitudinē corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatē Romæ publice fecit primus omnium L. Mūmius, cui cognomen Achaici uictoria dedit. Nā cum in præda uendēda rex Attalus V. I. M. festerium emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretiū miratus, suspicatusq; aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam Attalo multum querēte, & in Cereris delubro posuit, quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde uideo et in foro positas uulgo. Hinc enim ille Crassi oratoris lepos agēis sub ueteribus, cum testis compellatus instaret: Dic ergo Crasse qualem me reris? Talem, inquit, ostē-

dens in tabula pictum inficetissime Gallum exeretem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus interrogatus, quanti eum aestimaret, respondit, sibi donari nolle talem uiuum uerumq; sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator, Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis. Post eum M. Agrippa uir rusticitati, quàm delitij propior. Extat certe eius oratio magnifica, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisq; publicandis: quod fieri satuius fuisset, quàm in uillarum exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiace & Veneris mercata est a Cyænienis H-S. XII. M. In thermarum quoque validissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas, paulo ante cum reficeretur sublatas. Super omnes diuus Augustus in foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas, quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac uictoriam posuit, & quas dicemus sub artificum mentione in templo Cæsaris patris. Idem in curia quoque, quam in comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Neminem sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, astante cum baculo sene, cuius supra caput tabula bigæ depēdet. Nicæas scripsit se iniussisse, tali enim usus est uerbo. Alterius tabula admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salua ætatis differentia, superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, uel unam si quis tantum hanc tabulam aestimet, potentia artis, cum propter Philocharē ignobilissimos alioquin Glauconem filiumq; eius Aristippum, senatus populusq; Rom. tot seculis spectet. Po-

suit & Tiberius Caesar minime comis imperator, in templo ipsius Augusti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis. Cap. V.

Actenus dictum sit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxis-
sent, diximus, cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromata genera picturae uocauerint, qui deinde, & quæ & quibus temporibus inuenierint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & inuenit lumen atque umbras, differentia colorum alterna uice sese excitante. Deinde adiectus est splendor, alius hic qui in lumen: quem quia inter hoc & umbram esset, appellauerunt tonon: commissuras uero colorum & transitus, armogen.

De coloribus natiuis, & factitijs. Cap. VI.

Vnt autem colores austeri aut floridi. Vtrunque natura aut mixtura euenit. Floridi sunt quos dominus pingenti præstat, minium, armeniū, annabaris, chrysocolla, Indicum, purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alij nascuntur, alij fiunt. Nascuntur sinopsis, rubrica, parætonium, mulinum, erytria, auripigmentum. Cæteri finguntur, primumq; quos in metallis diximus. Præterea è uilioribus ochra, cerussa usta, sandaracha, sandyx, syricum, atramentum. Sinopsis inuenta est primum in Ponto, inde nomen, à Sinope urbe. Nasatur & in Aegypto. Balearibus, Africa: sed optima in Lemno & in Cappadocia; effossa è spelæcis.

Quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suis colos, extra maculosus. Hæcque usi sunt ueteres ad splendorem. Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, et inter has media. Pretium optimæ in libras X I I I. denarij. Vsus ad penicillum, aut si lignum colorare libeat. Eius quæ ex Africa uenit, octoni asses: cicerculum appellât. Quæ magis cæteris rubet, utilior abacis. Idem pretium eius, quæ pressior uocatur, & est maxime fusca. Vsus eius ad bases abacorum. In medicina uero blâdus, emplastrisque & malagmatis siue siccâ compositione eius, siue liquida facilis, contra ulcera in humore sita, ueluti oris, sedis. Aluum sistit infusa: Fœminarum profluvia, pota denarij pondere. Eadem adusta, siccâ scabrias oculorum, è uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidam secundæ autoritatis. Palmam enim Lemniæ dabant, minio proximam. Hæc est multum antiquis celebrata, cum îsula in qua nascitur. Nec nisi signata uenûdabatur, unde et sphragidem appellauere. Hæc minium sublinunt, adulterantque. In medicina præclara res habetur: Epiphoras enim oculorum mitigat, et dolores circuli. Aegilopas manare prohibet. Sanguinem reijcientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur et contra lienum renique uitia, & purgationes fœminarum. Item & contra uenena; & serpentium ictus terrestrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus, fabris utilissima. Aegyptia & Africana, quoniam maxime sorbentur. Picturis autem apta nascitur. et in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis nouis luto circumlitis. Quo magis arsit in caminis, hoc melior. Omnis autem rubrica siccâ, ideoque &

emplastris conuenit, igni etiam sacro. Sinopidis Ponticæ
 selibra, silis luadi libris X. Et melini græciensis dua-
 bus mixtis, tritisq; una per dies XII. leucophorum fit;
 hoc est, glutinum auri, cum inducitur ligno. Parætoniô
 nomen loci habet ex Aegypto, spumam maris esse dicunt.
 Solidatam cum lino, Et ideo conchæ minutæ inueniun-
 tur in eo. Fit Et in Creta insula atque Cyrenis. Adul-
 teratur Romæ creta cimelia decocta conspissataq;. Preti-
 um optimo in pondo sex X. E' candidis coloribus pinguis-
 simum, Et tectorijs tenacissimum propter leuiorem. Meli-
 num candidum Et ipsum est, optimum in Melo insula.
 In Samo quoque nascitur. Sed eo non utuntur pictores
 propter nimiam pinguedinem. Acubantes effodiunt ibi
 inter saxa uenas scrutantes. In medicina eundem usum
 habet quem eretria creta. Præterea linguam tactu siccant.
 Pilos detrahit Et mitigat. Pretium in libras sestertij sin-
 guli. Est Et colos tertius e' candidis cerusse, cuius ratio-
 nem in plumbi metallis diximus. Fuit Et terra per se
 in Theodoti fundo inuenta Smyrnæ, quâ ueteres ad na-
 uium picturas utebantur. Nunc omnis ex plumbo Et
 aceto fit ut diximus. Vtâ casu reperta incendio Piræi,
 cerussa in oris cremata. Hac primus usus est Nicias su-
 pradiçtus. Optima nunc Asiatica habetur, quæ Et pur-
 purea appellatur. Pretium eius in libras æris. V. Fit Et
 Romæ cremato sile marmoroso Et restincto aceto. Sine
 iusta non fiunt umbra. Eretria terræ suæ habet nomen.
 Hac Nicomachus Et Parasius usi. Refrigerat e' mollitq;.
 Explet uulnera si coquatur, ad siccanda præcipue utilis,
 Et capitis doloribus, Et ad deprehendenda pura. Sub-
 esse enim ea intelligitur, si ex aqua illita non arescat.

Sandaracham & Ochram Iuba tradit in insula rubri maris Topazeo nasci. Sed inde non peruehūtur ad nos. Sandaracha quo modo fieret diximus. Fit adulterina & ex cerussa non in fornace cocta. Colos esse debet flā meus. Pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur, æqua parte rubrica admixta sandycem facit. Quamquā animaduerto Virgilium existimasse herbam id esse, illo uersu.

Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos,
Pretium in libras dimidium eius quod sandarachæ.
Nec sunt alij colores maioris ponderis. Inter factitios est & syricum, quo minium sublini diximus. Fit autem si nopide & sandyce mixtis. Atramentum quoque inter factitios erit, quanquam est & terra geminae originis. Aut enim falsuginis modo emanat, aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores, qui è sepulchris carbones infectos effederent. Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis, resina uel pice exustis. Propter quod officinas etiam edificauere. fumū eum non emittentes. Laudatissimum eodem modo fit è tædis. Adulteratur fornacū balinearumq; fuligine, quo ad uolumina scribenda utuntur. Sunt qui & uini fecem siccata excoquant: affirmantq; si ex bono uino fex fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnotus & Mycon celeberrimi pictores Athenis, è uinaceis fecere, trygnon appellant. Apelles commentus est ex ebore combusto facere, quod elephantinum uocant. Apportatur et Indicū ex India, inexplorata adhuc inuentionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhærescit æreis cor

anis. Fit & e tædis ligno combusto, tritusq; in mortario
 carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura, sed ex his nō
 fit. Omne autem atramentum sole perficitur, librarium
 gummi, tectorium glutino admixto. Quod autem aceto
 liquefactum est, ægre eluitur. E reliquis coloribus quos
 a dominis dari diximus propter magnitudinem pretij;
 ante omnes est purpurissum & creta argentaria: cum pur
 puris pariter tingitur, bibitq; eum colerem celerius la
 nis. Præcipuum est primum, feruēt ahenō rudibus me
 dicamentis inebriatum. Proximum egesto eo addita cre
 ta in ius idem. Et quoties id factum est, lenatur bonitas
 pro numero dilutione sanie. Quare Puteolanum potius
 laudatur, quā Tyrium aut Getulicum, uel Laconicum,
 unde præciosissimæ purpuræ. Causa est, quod hyssino
 maxime inficitur, rubiamq; cogitur sorbere. Vilissimam
 a Canusio. Pretium huic a singulis denarijs in libras
 ad XXX. Pingentes sandycæ sublimata mox ouo inducentes
 purpurissum, fulgere minij faciunt. Si purpuram face
 re maluit, ceruleum sublinunt; mox purpurissum ex ouo
 inducunt. Ab hoc maxima auctoritas Indico. Ex India
 uenit harundinum spumæ adhærescente limo, cum teri
 tur nigrum. At in diluendo mixturam purpuræ ceru
 lei; mirabilem reddit. Alterum genus eius est in pur
 purarijs officinis innatans cortinus, & est purpuræ spu
 ma. Qui adulterant uero Indicum stercore columbina
 aut cretam Selinusiā, uel anulariam uitro inficiunt:
 Probaturn carbone. Reddit enim quod syncerum est flam
 mam excellentis purpuræ, et dum fumat odorem maris
 olet. Ob id quidam & scopulis id colligi putant. Pretium
 Indico denarij viginti in libras. In medicina Indicum

rigores & impetus sedat. Siccitatis oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocolla modo infectus. Optimumque est quod maxime viride est, communicato colore cum ceruleo. Solebant libræ eius tricenis nummis taxari. Inuenta per Hispanias harena est, similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos uilitas rediit. Distat à ceruleo candore modico, qui teneriorem hunc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantum alendos habet, maximeque in palpebris. Sunt etiamnum nouitij duo colores è uilissimis, viride quod Appianum uocatur, & quod chrysocollam luteam mentitur, ceterum parum multa sunt mendacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatum sestertijs in libras. Annulare quod uocant, candidum est, quo muliebres picture illuminantur. Fit & ipsum ex creta admixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis, unde & annulare dictum.

Qui colores udo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugnae propositæ sunt. Cap. VII.

X omnibus coloribus cretulam amare, udoque illi recusant purpurissimum, Indicum, ceruleum, melinum, auripigmentum, appianum, cerussa. Cera tinguntur iisdem his coloribus ad eas picturas que inuruntur, alieno parientibus genere, sed classibus familiariori, iam uero & onerarijs nauibus, quoniam & pericula expingimus, ne quis miretur et rogos pingi. Inuatque pugnaturas ad mortem, aut certe cadem speciose uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate subit

antiquitatem mirari. Quatuor coloribus solis immortalia opera illa fecere, ex albis melino, ex silacis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echiō, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabula eorum singulae oppidorum ueniret opibus. Nunc et purpuris in parietes migrantibus, et India conferente fluminum suorum limum, et draconum et elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. Ita est, quoniam, ut supra diximus, rerum non animi pretiis exorbatur. Et nostrae aetatis insaniam ex pictura non onerant. Nero princeps iusserat colosseum se pingi CXX. pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in Marianis hortis, accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daret Antii munus gladiatorum, publicas porticus inuestiuit pictura, ut constat, gladiatorum ministrorumq; omnium ueris imaginibus redditus. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi coepit à C. Terentio Lucano. Is auo suo, à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamq; pictam in nemore Dianae posuit.

De aetate picturae, operum et artificum indicatura, nobilitates CCCV. Cap. VIII.

Vne celebres in ea arte, quàm maxima breuitate percurram, neque enim instituti operis est talis executio. Itaque quosdā uel in trāscursum

Et in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, ex-
 ceptis operum claritatibus, quæ et ipsa conueniet attingi,
 siue extant, siue interciderè. Non constat sibi in hac
 parte Græcorum diligentia, tam multas post olympia-
 das celebrando pictores, quàm statuarios autores. Pri-
 mumq; olympiade nonagesima, cum et Phidiam ipsum
 initio pictorem fuisse tradatur, clypeumq; Athenis ab eo
 pictum. Præterea in confesso sit, octogesimatertia fuisse
 Panæum fratrem eius, qui clypeum intus pinxit in
 Aegide Mineruæ quam fecerat Colotes Phidiæ discipu-
 lus, et in faciendo Ioue Olympio adiutor. Quid? quod
 in confesso perinde est, Bularchi pictoris tabulâ, in qua
 erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ He-
 raclidarum nouissimo, qui et Myrsilus uocatus est,
 repensam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id
 circa ætatem Romuli acciderit necesse est, duo enim deui-
 cesima olympiade interijt Candaules, aut (ut quidâ tra-
 dunt) eodem anno quo Romulus, nisi fallor, manifesta
 iam tum claritate artis atque absolutione. Quod si reci-
 pi necesse est, simul apparet multo uetustiora principia
 esse, eosq; qui monochromatis pinxerint, quorum ætas
 non traditur aliquanto ante fuisse, Hygienontem, Di-
 nian, Charman, et qui primus in pictura marem fœ-
 minamq; discreuit, Eumarum Atheniensem figuras o-
 mnes imitari ausum, quique inuenta eius excoluerit; Ci-
 monem Cleoneum. Hic catagrapha inuenit, hoc est obli-
 quas imagines, et uarie formare uultus, respicientes, su-
 spicientes uel et despicientes. Articulis etiam membra di-
 stinxit. Venas protulit, præterq; in ueste et rugas et si-
 nus inuenit. Panæus quidem frater Phidiæ, etiam præ-

lium Atheniēſium aduerſus Perſas apud Marathonem factum pinxit. Adeo iam colorum uſus percrebuerat, adeoq; ars perfectā erat, ut in eo praelio iconicoſ duceſ pinxiſſe tradatur, Athenienſium, Milciadem, Callimachum, Cynegyrum, Barbarorū Darium Tiſſepherne.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt. Cap. IX.

Vinimo certamen picturæ etiam floreſcente eo inſtitutum eſt Corinthi ac Delphiſ: primuſq; omnium certauit cum Timagora Chalcidenſe, ſuperatuſq; eſt ab eo Pythiſ, quod & ipſius Timagoræ carmine uetuiſto apparet, chronicorum errore nō dubio. Alij quoque poſt hoſ clari fuere ante nonageſimam olympiadem, ſicut Polygnotuſ Thafiſ, qui primuſ, muliereſ luada ueste pinxit, capita earum mētriſ uerſicoloribuſ operuit, plurimuſq; picturæ primuſ contulit. Si quidem inſtituit oſ adaperire, denteſ oſtendere, uultu ab antiquo rigore uariare. Huiuſ eſt tabula in porticu Pompeij, quæ ante curiam ei uſuerat, in qua dubitatur, aſcendentem cum clypeo pinxerit, an deſcendentem. Hic Delphiſ ædem pinxit. Hic et Atheniſ porticuſ quæ Pæcile uocatur, gratuito, cum partem ei uſ Mycon mercede pingeret, unde maior huic autoritaſ. Siquidem Amphictyoneſ, quod eſt publicuſ Græciæ conciliuſ, hoſpitiæ ei gratuita decreuere. Fuit & aliuſ Mycon, qui minoris cognomine diſtinguitur, cuiuſ filia Timarete & ipſa pinxit. Nonageſima autem olympiade fuere Aglaophō, Cephiſodoruſ, Phryluſ, Euenor pater Parasi & præce-

ptor maximi pictoris, de quo suis annis dicemus: omnes iam illustres, non tamen in quibus hærere expositio debeat, festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Atheniensis nonagesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit, primusq; gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans, & Ajax fulmine incensus, qui Pergami spectatur hodie: Neque ante eum tabula ullius ostenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intrauit, olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemq; iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, à quibusdā falso in octogesimanona olympiade positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himeræum, & Nesciam Thasium, quoniam utrius eorum discipulus fuerit ambigatur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit, arte ipsi ablata Zeuxin ferre secum. Opes quoque tantas acquisiuit, ut in ostentatione earum, Olympiæ aureis literis in palliorum tesseriis intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse dicere, sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopem, in qua pinxisse mores uidetur, & athletam. Adeoque sibi in illo placuit, ut uersum subscriberet, celebrem ex eo; inuisurum aliquem facilius quàm imitaturum. Magnus est Iupiter eius in throno astantibus dijs: Et Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pauente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus articulisq; alioquin tantus diligentia, ut Agrigentinis facturus tabulam, quam
in templo

in templo Iunonis Lacinia publice dicarent, inspexerit
uirgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in
quaque laudatissimum esse, pictura redderet. Pinxit et
 monochromata ex albo. Aequales eius & annuli fuere
 Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parafius.

De auibus per picturam deceptis, & quid difficil-
 limum in pictura. Cap. X.

Escendisse hic cum Zeuxide in certamen tra-
 ditur. Et cum ille detulisset uas pictas tanto
 successu, ut in scenam aues aduolarent, ipse de-
 tulisse linteum pictum traditur, ita ueritate repræsentat
 ta, ut Zeuxis alitum iudicio tumentis, flagitaret tandem
remoto linteo ostendi picturam, atque intellectu errore
 concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse aues
 sefellisset, Parafius autem se artificem. Fertur & postea
 Zeuxis pinxisse puerum uas ferentem, ad quas cum
 aduolarent aues, eadem ingenuitate processit iratus ope-
 ri, & dixit, uas melius pinxi quàm puerum. Nam si
 & hoc consummasset, aues timere debuerant. Fecit &
 figlina opera, quæ sola in Ambracia relictæ sunt, cum
 inde musas Fuluius Nobilior Romam transferret. Zeu-
 xidis manu Romæ Helena est in Philippi porticiabus: Et
 in Còcordiæ delubro Marsyas religatus. Parafius Ephe-
 si natus, & ipse multa constituit. Primus symmetriam
 picturæ dedit, primus argutias uultus, elegantiam ca-
 pilli, uenustatem oris, confessione artificum in lineis ex-
 tremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa sub-
 tilitas, Corpora enim pingere & media rerum, est qui-
 dem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint.
 Extrema corporum facere, & desinentis picturæ mo-

Plinius.

FFF

dum includere, rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se, ostendatq; etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonos & Xenocrates, qui de pictura scripsere, prædicantes quoque non solum confitentes. Alia multa graphidis uestigia extant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. Minor tamen uidetur sibi comparatus in medijs corporibus exprimendis. Pinxit & demonem Atheniensium, argumento quoque ingenioso. Volebat nanque uarium, iracundum, iniustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem, exalsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacemq; & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea qui Romæ in Capitolio fuit: & Nauarchum thoracatum. Et in una tabula quæ est Rhodi, Meleagrum, Hercule, Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta, neque obliterated, hoc ipso miraculum auget. Pinxit & Archigallum, quam picturam amauit Tiberius princeps: atq; ut autor est Decius Eucleo LX. sestertijs æstimatam, cubiculo suo inclusit. Pinxit et Cresam nutricem, infantemq; in manibus eius. Et Philiscum & Liberum patrem astante Virtute: & pueros duos, in quibus spectatur securitas & simplicitas ætatis: Item sacerdotem, astante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ, Hoplitides: alter in certamine ita decurrens, ut sudare uideatur: alter arma depouens, ut anhelare sentiat. Laudantur & Aeneas Castorq; ac Pollux in eadē tabula: Item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulixes. Facundus artifex, sed quo nemmo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis.

Nanque & cognomina usurpauit Abrodiatum se appellando alijsq; uerbis principem artis, & eam ab se consummatam. Super omnia Apollinis se radice ortum: & Herculem, qui Lyndi est, talem à se pictum, qualē saepe in quiete uidisset. Ergo magnis suffragijs superatus à Timanthe Sami in Aiace armorumq; iudicio, herois nomine se moleste ferre dicebat, quod iterū ab indigno uictus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens. Nam Timanthi uel plurimum affuit ingenij. Eius enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura, cum mactos pinxisset omnes, præcipue patrum, cum tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius uultum uelauit, quem digne non poterat ostendere. Sūt & alia ingenij eius exēplaria, ueluti Cyclops dormiēs in paruula tabula Cuius & sic magnitudinem exprimere cupiēs, pinxit iuxta Satyros, thyrso pollicem eius metientes: atque in omnibus eius operibus intelligitur plus semper quàm pingitur, & cum ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, artem ipsam complexus uiros pingendi, quod opus nunc Romæ in templo Pacis est. Euxenidas hac ætate doruit. Aristidem præclarum artificem, Eupompus Pamphilum Apellis præceptorem. Est Eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius autoritas tanta fuit, ut diuiserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Hæladicum & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiso Hæladico tria facta sūt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. Pamphili pictura est cognatio, & prælium ad Philiuentem,

Iphigenia

& victoria Atheniensium. Item Ulixes in rate. Ipse
 Macedo natione, sed primus in pictura, omnibus literis
 eruditus, præcipue arithmetice et geometricæ, sine quibus
 negabat artem perfici posse: docuit neminem minoris ta-
 lento annis decem, quam mercedem & Apelles & Me-
 lanchius ei dedere. Et huius autoritate effectum est Si-
 cyone primum, deinde & in tota Græcia, ut pueri inge-
 nui ante omnia graphicen, hoc est picturam, in buxo
 docerentur, recipereturq; ars ea in primum gradum
 liberalium. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eâ
 exercerent, mox ut honesti, perpetuo interdicto, ne serui-
 tia docerentur. Ideo neque in hac neque in toreuticæ, ulli
 us qui seruiert opera celebrantur. Clari etiam centesi-
 ma septima olympiade extitere, Echion & Therimachus.
 Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater, item tragœ-
 dia & comœdia, Semiramis ex ancilla adipiscens re-
 gnum, anus lampadas præferens, & noua nupta uere-
 cundia notabilis. Verum omnes prius genitos futurosq;
 postea superauit Apelles, consque olympiade centesima
 XII. in pictura prouectus, ut plura solus propè quàm
 cæteri omnes contulerit, uoluminibus etiam æditis quæ
 doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte uen-
 stas fuit, cum eadem ætate maximi pictores essent, quo-
 rum opera cum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse
 ijs unam illam Venerem dicebat, quam Græci charitæ
 uocant, cætera omnia contigisse, sed hac soli sibi neminẽ
 parem. Et aliam gloriam usurpauit, cum Protogenis
 opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie mi-
 raretur. Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse, aut
 illi meliora, sed uno se præstare, quod manum ille de te

Pictura ars
 liberalis ha-
 bita.

Apelles

bula nesciret tollere, memorabili præcepto, nocere sepe-
niam diligentiam. Fuit autem non minoris simpli-
 citatis quàm artis. Nam cedeat Amphioni de dispositio-
 ne, Aselepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo
 distare deberet. Scitum est, inter Protogenem & eum quod
 accidit: Ille Rhodi uiuebat: quod cum Apelles ad nauigaf-
 set, auidus cognoscendi opera eius, fama tantum sibi co-
 gniti, continuo officinam petiit. Aberat ipse, sed tabulam
 magnæ amplitudinis in machina aptatâ picturæ, anus
 una custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, in-
 terrogauitq; à quo quæsitum diceret: Ab hoc, inquit A-
 pelles: arreptôq; peniculo lineam ex colore duxit sum-
 miæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Protogeni quæ gesta
 erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contem-
 platum subtilitatem, dixisse Apellem uenisse: nō enim ca-
 dere in alium tam absolutum opus. Ipsum tunc alio co-
 lore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse, præcepisseq;
 abeuntem si redisset ille, ostenderet, adijceretq; hunc esse
 quem quæreret, atque ita euenit, Reuertitur enim Apel-
 les, sed uinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullū
 relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes ui-
 ctum se confessus in portum deuolauit, hospitem quæ-
 rens. Placuitq; sic eam tabulam posteris tradi, omnium
 quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptam
 eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio;
 auide ante à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine
 nihil aliud continentem quàm lineas uisum effugientes,
 inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso
 allicientem, omniq; opere nobiliore. Apelli fuit alioquin
 perpetua consuetudo, nunquam tam occupatam diē agē-

ulla dies
e linea

di, ut non lineam ducendo exerceret artem, quod ab eo in proverbium uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, uicia quæ notarentur auscultabat, uulgum diligentiore iudicem quàm se præferens. Feruntq; à sutore reprehensum, quod in crepidis una intus pauciores fecisset ansas, eodem postero die superbo emendatione pristinae admonitionis cauillante circa crus, indignatù pro-

prouer. spexisse, denunciantem ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum in proverbium uenit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam uentitanti: nam ut diximus, ab alio pingi se uenit edicto. Sed & in officina imperite multa differenti silentium comiter suadebat, ride-
alli solo con
mon fuit de
ingens Ale
anquam
lagnum.
ri eum dicens à pueris qui colores tererent. Tantù erat auctoritati iuris in regem, alioquin iracundum: quam Alexander ei honorem clarissimo præbuit ex-
plo. Namque cum dilectam sibi ex palladis suis præcipue nomine Campaspen nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iussisset, eumq; tum pari captum amore sensisset, dono dedit eam. Magnus animo, malor imperie sui, nec minor hoc facto quàm uictoria aliqua. Quippe se uicit, nec thorum tantum suum, sed etiam affectù donauit artifice: ne dilectæ quidem respectu motus, ut quæ modo regis fuisset, modo pictoris esset. Sunt qui uenerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. Sordebat ille suis, ut plerumq; domestica: percontantiq; quanti licitaretur opera effecta, paruum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talē-

tis pōpōsit, famamq; dispersit se emere, ut pro suis uen-
 deret. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendum arti-
 ficem, nec nisi augentibus pretium cessit. Imagines adeo
 similitudinis indiscretæ pinxit, ut incredibile dictu A-
 pion grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex fa-
 cie hominum addiuinantem (quos metoposcopos uocant)
 ex ijs dixisse aut. futurae mortis annos aut præterita.
 Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptole-
 mæo, quo regnante Alexandriam ui tempestatis expul-
 sus subornato fraude æmulorum plano regio inuitatus,
 ad regis cenam uenit. Indignantq; Ptolemæo, & uo-
 catores suos ostendenti, ut diceret a quo eorum inuita-
 tus esset, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in
 pariete delinxiuit, agnoscente uultum plani rege ex in-
 choato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginem al-
 tero lumine orbam, primus excogitata ratione uitia con-
 dedit obliquam nanque fecit, ut quod corpori deerat, pi-
 ctura potius deesse uideretur: tantumq; ea in parte è fa-
 cie ostendit, quam totam poterat ostendere. Sunt inter
 opera eius & expirantium imagines. Quæ autem no-
 bilissima sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem è
 mari diuus Augustus dixit in delubro patris Cæsaris,
 quæ Anadyomene uocatur, uersibus Græcis tali opere,
 dum laudatur, uicto, sed illustrato. Huius inferiore par-
 tem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verum
 ipsa iniuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc ta-
 bula carie: aliamq; pro ea Nero principatu substituit suo
 Dorothæi manu. Apelles inchoauerat aliam Venerem
 Cois, superaturus etiam suam illam priorem. Inuidit
 mors peracta parte, nec qui suaderet operi ad præscri-

pta lineamenta inuentus est. Pinxit & Alexandrum
 Magnum, fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ
 XX. talentis auri. Digni eminerere uidentur, & fulmen
 extra tabulam esse. Sed legentes meminerint, omnia ea
 constare quatuor coloribus. Immane tabulæ pretium ac-
 cepit aureos mensura, non numero. Pinxit & Megaby-
 zis sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam, Clytū equo ad
 bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum
 porrigentem. Alexandrum & Philippum quoties pin-
 xerit, enumerare superuacuum est. Mirantur eius Abro-
 nem Samij, & Menandrum regem Cariae Rhodij. Itē
 Ancaum; Alexandriae Gorgosthenem tragædum; Ro-
 mæ Castorem & Pollucem cum uictoria & Alexan-
 dro Magno. Item belli imaginem, restrictis a tergo ma-
 nibus, Alexandro in curru triumphante: Quas utraq;
 tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberr-
 imis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius
 pluris existimauit, in utrisque excisa facie Alexandri
 diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur
 manu esse & in Antoniae templo Herculem auersum, ut
 (quod est difficillimum) faciem eius ostendat uerius pi-
 ctura quàm promittat. Pinxit & heros nudum, eaq;
 pictura naturam ipsam pronocauit. Est & equus eius,
 siue fuit, pictus in certamine, quod iudicium ad mutas
 quadrupedes pronocauit ab hominibus: Nanque ambi-
 tu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas in-
 ductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinnuere,
 idq; postea semper illius experimentum artis ostentatur.
 Fecit & Neoptolemm ex equo aduersus Persas, Ar-
 chelaum cum uxore & filia, Antigonnū thoracatum

tum equo incidentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo: Dicitur nam sacrificantiam virginum choro mixtam, quibus uisum Homeri uersus uideri idipsum describentis. Pinxit et quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgura, fulguræq; Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellunt. Inuicta eius et cæteris profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit, quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui, ut idipsum repercussu claritates colorum excitaret, custodiretq; a puluere et sordibus, ad manum intuenti idem appareret. Sed et tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, ueluti per lapidem specularem intuentibus e longinquo: et radè res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret. Aequalis eius fuit Aristides Thebanus: Is omnium primus animum pinxit, et sensus omnes expressit, quos uocant Græci eithæ: Item perturbationes, durior paulo in coloribus. Huius pictura est, oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammam adrepēs infans: intelligiturq; sentire mater, et timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit prælium cum Persis; C. homines ea tabula complexus, pactusq; in singulos minas denas à tyranno Elatensium Mnasone. Pinxit et currentes quadrigas, et supplicantem penè cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Anapauomenen propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem et Ariadnen, spectatos Romæ in ade Cereris; Tragadum et puerum, in Apollinis, cuius tabulæ gratia interijt pictoris insana,

eadem

Aristides

cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludorum Apollinarium. Spectata est & in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docētis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Quam arte tantum ualuit, ut Attalus rex unam tabulam eius C. talentis emisse tradatur. Simul ut dictum est, & Protogenes floruit, patria ei Caunus, gentis Rhodys subiectæ. Summa eius paupertas initio, artisq; summa intentio, et ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. Quidam & naues pinxisse usque ad annum L. argumentum esse, quod cum Athenis celeberrimo loco Minervæ delubro propylæo pingeret, ubi fecit nobilem Paralum & Hemmonida, quam quidam Nausicam uocant, adiecerit paruulas naues longas in ijs, quæ pictores parerga appellant, ut appareret a quibus inijs ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Palmam habet tabularum eius Ialysus, qui est Romæ, dictus in templo Paas: quem cum pingeret, traditur madidis lupinis uixisse, quoniam simul famem sustinerent & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit subsidio iniuriæ & uetustatis, ut decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mire factus, ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non indicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, cum in reliqua omni parte (quod difficillimum erat) sibi ipse satis fecisset. Displicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere, spumaq; illa pingi non ex ore nasci, anxio animi cruciatus, cum in pictura uerum esse non uerisimile uellet, absterferat sæpius mutaueratq; penicillum, nul-

lo modo sibi approbans. Postremo iratus arti quod intelligeretur, spongiam eam impegit inuiso loco tabulae, et illa reposuit ablatis coloribus, qualiter cura optauerat, fecitq; in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret popy^{on}ta retinentem equum. Canem ita Protogenes monstrauit & fortuna. Propter hunc Ialysum, ne cremaret tabulas Demetrius rex, cum ab ea parte sola posset Rhodum capere, non incendit, parcetēq; picturae fugit occasio uictoriae. Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo, hoc est Demetrii castris. Neque interpellatus praelijs inchoata opera intermisit omnino, sed acutus a rege interrogatusq; qua fiducia extra muros ageret, respondit, scire se illi cum Rhodijs bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo rex in tutelam eius stationes, gaudens, quod posset manus seruare quibus iam pepercerat: et ne sapius auocaret, ultro ad eum uenit hostis. Relictisq; uictoriae suae uotis, inter arma & murorum ictus spectauit artificē. Sequiturq; tabulam eius temporis haec fama, quod eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est, quem Anapauomenon uocant, ne quid desit temporis eius securitati, tibiā tenens. Fecit & Cydippen, Telepolemum, Cylistum tragædiarum scriptorem meditantem, & athletam & Antigonum regem, & imaginem matris Aristotelis philosophi: qui ei etiam suadebat, ut Alexandri Magni opera pingeret, propter aeternitatem rerum. Impetus animi & quaedam artis libido in hac potius eum tuleret. Nouissime pinxit Alexandrum ac Pana. Fecit & signa ex aere, ut diximus. Eadem aetate fuit Asclepiodo-

rus, quem in symmetria mirabatur Apelles. Huic Mnæ-
 son tyrannus pro duodecim dijs dedit in singulos mnas
 trecentas: Idemq; Theomnesto in singulos heroas mnas
 centenas. His annumerari debet Nicomachus, Aristode-
 mi filius ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpine:
 quæ tabula fuit in Capitolio in Minervæ delubro supra
 ædiculam Iuventutis. Et in eodem Capitolio alia quam
 Plancus imperator posuerat; uictoria, quadrigam in
 sublima rapiens. Hic primus Ulixi addidit pileum. Pin-
 xit & Apollinem & Dianam, deumq; matrem in leo-
 ne sedentem: item nobiles Bacchas arreptantibus Satyris,
 Scyllamq; quæ nunc est Romæ in templo Pacis. Nec
 fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt namq; conduxisse
 pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno quod
 is faciebat Telesti poetæ monumentum, præfinito die in-
 tra, quem perageretur, nec multo ante uenisse, accenso in
 poenam tyranno, paucisq; diebus absoluisse celeritate &
 arte mira. Discipulos habuit Aristidem fratrem, &
 Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cuius ta-
 bula nullis postferenda Cassandro regi picta, continuit
 Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit & La-
 sciuiam, in quatres sileni comessantur. Hic celeritatem
 præceptoris secutus, breuiore etiamnum quasdam pi-
 cturæ uias & compendiaras inuenit. Annumeratur
 his & Nicophanes elegans & concinnus, ita ut uetusta
 opera pingeret propter æternitatem rerû, impetuosius ani-
 mi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & graui-
 tas artis. Multum a Zeuxide & Apelle abest Apellis di-
 scipulus Perseus, ad quem de hac arte scripsit, qui hu-
 ius fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerunt et fi-

epidori
 dicar

scophanes
 215.

lū, Nīceros & Aristippus, cuius est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus. Nanque subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo, e quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus. Proposito nescio an destruxerit se, quoniam humilia quidem secutus, humilitatis tamen summam adeptus est gloriam. Tonstrinas sutrināsque pinxit, & asellos & obsonia ac similia, ob hoc cognominatus Rhyparographos, in ijs consummatae uoluptatis. Quippe eae pluri uenire, quàm maximæ multorū. E' diuerso meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub ueteribus. Hic scēnas optime pinxit, sed hominem pingere non potuit. Contra Dionysius nihil aliud quàm homines pinxit, ob hoc Antropographus cognominatus. Parua & Callides fecit. Item Calaces comiciis tabellis. Vtraque Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philip-pum cum Minerva, qui sunt in schola in Octauiae porticibus: & in Philippi Liberum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emissso expauescentem: In Pompeia uero Cadmum & Europem. Idem iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocatur. Ipse in Aegypto natus didicit a Ctesidemo. Decet non sileri & Ardeatis templi pictorem, præsertim ciuitate donatum ibi & carmine, quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loca picturis condecorauit,
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quē nunc et post semper ob artem hāc Ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis literis Latinis. Non fraudā
do & Ludio diui Augusti ætate, qui primus instituit
amœnissimam parietum picturam, uillas, & porticus,
ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos,
amnes, littora, qualia quis optaret, uarias ibi obambu-
lantium species, aut nauigantium, terrarq; uillas adeun-
tium a sellis aut uehiculis. Tam piscantes, aucupantesq;
aut uenantes, aut etiam uindemiantes. Sum in eius exē-
plaribus nobiles palustri accessu uillæ, succollantium spe-
cie mulieres labentes trepidæq; feruntur: plurimæ præ-
terea tales argutiæ, facetissimi sales. Idemq; subdialibus
maritimas urbes pingere instruit, blandissimo aspectu
minimoq; impedio. Sed nulla gloria artificum est, nisi
eorum qui tabulas pinxere, eoq; uenerabilior apparet
antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tan-
tum, nec domos uno in loco mansuras, quæ ex incendijs
rapi non possent. Casula Protogenes contentus erat in
hortulo suo. Nulla in Apellis tectorijs pictura erat. Non-
dum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars
urbibus excubabat, pictorq; res cōmunis terrarum erat.

Arellius Fuit & Arellius Romæ celeber, paulo ante diuum Au-
gustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper
alicuius amore fœminæ flagrans, & ob id deas pin-
gens, sed dilectarum imagine. Itaque in pictura eius
scortæ numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus,
idemq; floridus, humilis rei pictor Amulius. Huius erat
Minerua spectantem aspectans quacunque aspiceretur.
Paucis diei horis pingebat, id quoque cum grauitate,
quod semper togatus quāquam in machinis. Carcereius
artis domus aurea fuit, & ideo non extant exempla

*alia multa
opus est
mores*

alia magnopere. Post eum fuisse in autoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus, qui Honoris & Virtutis ades imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior.

De auium cantu compefcendo, & quis encausfo & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, sparsimq; precia mirabilia picturarũ. Cap. XI.

On est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in triuuiratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum ijs postero die expostulauit, somnum ademptum sibi uolucrum concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum arcũdedere loco. Eoq; terrore aues tũc siluisse narrantur, & postea cognitum est ita posse compefcæ. Ceris pingere ac picturã inurere quis primus excogitauerit, non constat. Quidam Aristidis inuẽtum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto uetustiores encausficæ picturæ extitere, ut Polygnoti & Nicanoris et Archesilai Pariorum. Lysippus quoque Aeginæ picturæ suæ inscripsit encausen, quod profecto non fecisset, nisi encausfica inuenta. Pamphilus quoque Apellis præceptor non pinxisse tantum encausfica, sed etiam docuisse traditur. Pausiam Sicyorum primum in hoc genere nobilem: Brietis filius hic fuit, eiusdemq; primo discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes Thebis cum reficerentur, quondam à Polygnoto picti, multumq; comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo ge-

nere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit, nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Parnas pingebat tabellas, maximeq; pueros: hoc æmuli eum interpretabantur facere, quoniam tarda picturæ ratio esset illa. Quamobrem arti daturus & celeritatis famam, absoluit uno die tabellam, quæ uocata est hemere-sios, puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipem suam, inuentricem coronarum, certandoq; imitatione eius, ad numerosissimam florum uarietatem perduxit artem illam: postremo pinxit illam sedentem cum corona: quæ est nobilissimis eius tabula appellata est stephanoplectos, ab alijs stephanopolis, quoniam Glyceræ uenditando coronas sustentauerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar, quod apographon uocant, L. Lucullus duobus talentis emit à Dionysio Athenis. Pausias autem fecit & grandes tabulas, sicut spectatam in Pœpeij porticibus bouum immolationem. Eam enim picturam primus inuenit, quam postea imitati sunt multi, æquauit autem nemo. Ante omnia cum longitudinem bouis ostendere uellet, aduersum eum pinxit, non transuersum, unde & abunde intelligitur amplitudo. Deim cum omnes, quæ uolunt eminentia uideri, candicantia faciât, coloremq; condiant nigro: hic totum bouem atrii coloris fecit, umbræq; corpus ex ipsa dedit, magna prorsus arte in æquo extantia ostendens, & in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitam egit, diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas enim omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romam transtulit. Post eum eminuuit longe ante omnes Euphranor Isthmius, olympiade C I I I I. idem qui inter fictores dictus

res dictus est à nobis. Fecit & colossos & marmora ac
 scyphos scalpfit: docilis ac laboriosus ante omnes, & in
 quocunque genere excellēs ac sibi equalis. Hic primus
 uidetur expressisse dignitates heroum, & usurpasse sym-
 metriam. Sed fuit uniuersitate corporum exilior, capiti-
 bus articulisq; grandior. Volumina quoque composuit
 de symmetria & coloribus. Opera eius sunt, equestre
 praelium, XII. dy. Theseus, in quo dixit eundem apud
 Parasium rosa pastum esse, suum uero carne. Nobiles
 eius tabulae Ephesi, Vlixes simulata uesania bouem cū
 equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium con-
 dens. Eodem tempore fuit & Cydias, cuius tabulam Ar-
 gonautas H-S CXLIIII. Hortensius orator mercatus
 est, eiq; eadem fecit in Tusculano suo. Euphranoris autē
 discipulus fuit Antidotus. Huius est clypeo dimicans et
 luctator, tibicenq; inter pauca laudatus. Ipse diligentior
 quā numerosior, & in coloribus seuerus, maxime in-
 claruit discipulo Nicea Atheniēsi, qui diligentissime mu-
 lieres pinxit. Lumen et umbras custodiuit, atque ut emi-
 nerent ē tabulis picturae maxime curauit. Opera eius,
 Nemea aduecta ex Asia Romam à Syllano, quam in
 curia diximus positam: Item Liber pater in aede Con-
 cordiae: Hyacinthus, quem Caesar Augustus delectatus eo
 secum deportauit Alexandria capta, & ob id Tiberius
 Caesar in temp'o eius dicauit hanc tabulam: et Diana.
 Ephesi uero est Megabyxi sacerdotis Ephesiae Dianae se-
 pulchrum, Athenis necromantia Homeri. Hanc uendere
 noluit Attalo regi talentis LX. potiusq; patriae suae do-
 nauit, abundans opibus. Fecit & grandes picturas, in
 quibus sunt Calypso & Io, & Andromeda, Alexāder

quoque in Pompeij porticibus præcellens, & Calypso se-
dens. Huic quidem ascribuntur quadrupedes. Prosperri-
me canes expressit. Hic est Nicias, de quo dicebat Praxi-
teles interrogatus quæ maxime opera sua probavit in
marmoribus, quibus Nicias manum admoisset, tantum
circumlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur aliū
eodem nomine, an hunc eundem quidam faciunt olym-
piade centesima XII. Niciæ comparatur, & aliquanto
præfertur Athenion Maronites Glaucionis Corinthij di-
scipulus, & austerior colore, et in austeritate incundior,
ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo E-
leusine Phylarchum, Athenis frequentiam quam uoca-
uere polygynæcon. Item Achillem uirginis habitu oc-
cultatum vlixæ deprehendente. Et in una tabula, quæq;
maxime inclaruit, agasonem cum equo. Quod nisi in iu-
uenta obisset, nemo ei compararetur. Est nomen & He-
raclidi Macedoni. Initio naues pinxit: captoq; rege Per-
seo Athenas commigravit, ubi eodem tempore erat Me-
trodorus pictor idemq; philosophus, magnæ in utraque
scientia autoritatis. Itaque cum L. Paulus deuicto Per-
seo petisset ab Atheniensibus ut sibi quàm probatissimū
philosophum mitterent ad erudiendos liberos, itemq; pi-
ctorem ad triūmphum excolendum, Athenienses Me-
trodorum elegerunt, professi eundem in utroque desy-
derio præstantissimum, quod edicto quoque Paulus in-
dixit. Timomachus Byzantius Cæsaris dictatoris æta-
te Aiacem ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris ge-
nitricis adeo positas, octoginta talentis uenundatas. Ta-
lentum Atticum XVIIH. S. taxat M. Varro. Timoma-
chi æque laudantur Orestes, Iphigenia in tauris, & Le-

tychion agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem: præcipue tamen ars ei fauisse in Gorgone uisa est. Pausiæ filius et discipulus Aristolaus è severissimis pictoribus fuit, citius sunt Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theseus: imago Atticæ plebis, bouum immolatio, sunt quibus et Mechopanes eiusdem Pausiæ discipulus placeat. diligentia, quam intelligant soli artifices, aliàs durus in coloribus, sed et multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Talesque sunt eius picture: Cum Aesculapio filia Hygia, Aegle, Panacea, Iaso, et piger qui appellatur Ocnos spartum torquens, quod a fellus arrodit. Hactenus indicatis in genere utroque proceribus, non silebuntur et primis proximi. Aristoclidès, qui pinxit eadem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur, ac pulchra aliàs domo splendente, ipsiusque pueri ore. Item lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa, Ptolemao uenante. Sed et nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem Apocropontæ appellant. Aristophon Ancaëo uulnerato ab apro cù socia doloris Aspale: numerosa que tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Vlixes, Deiphobus, Dolon. Androbios pinxit Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem, Artemon Danaën mirantibus eam prædonibus, reginam Stratonice, Herculem et Deianiram. Nobilissimas autem quæ sunt in porticiabus Octaviæ operibus, Herculem ab Oeta monte Doridos exiit mortalitate consensu deorum in cælum euntem, Laomedontis circa Herculem et Neptunum historiam. Alcamachus Diophippum, qui pancratio Olympiæ circa pulcheris iactum

(quod uocant aconiti) uicat: coniti Nemea. Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetrices & dearum clamorem. Ctesidemus Oechaliae expugnatione & Laodamia. Ctesides reginae Stratonices iniuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit uoluntatem cum piscatore, quem reginam amare sermo erat. Eamq; tabulam in portu Ephesi proposuit, ipse uelis raptus est, Regina tolli uenit, utriusque similitudine nire expressa. Cratinus comados Athenis in Pompio pinxit. Eutyichides bigam: regit Victoria. Eudorus scena spectatur, idem & ex aere signa fecit. Iphis Neptuno & Victoria. Habron amicitiam & concordiam pinxit, & deorum simulacra. Leontiscus Aratum uictorem cum trophaeo, psaltriam. Leon Sappho. Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines, Herculem iristem insaniae poenitentia. Nealcas Venerem, ingenuosus & solers in arte. Siquidem cum praelium nauale Aegyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum uolebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non poterat. Asellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei. Oenias Syngenicon. Philiscus officinam pictoris, ignem confluente puero. Phalerion Scyllam, Simonides Agatharchum & Mnemosynen. Simus iuuenem requiescentem in officina fullonis, quinquatrus celebrantem, idemq; Nemesis egregiam Theodorus uero emungentem: Idem ab Oreste matrem et Aegistum interfici, bellumq; Iliacum pluribus tabulis, quod est Romae in Philippi portibus, & Cassandram quae est in Concordiae delubro:

Leontium Epicuri cogitantem, Demetrium regem, Theodorus Orestis insaniam, Thamiram citharædum. Tauriscus Discobolum, Clytemnestram, Paniscum, Polynicen regnum repetentem, & Capanea, Nō omittetur inter hos insigne exemplum. Nanque Erigonus tritor colorum Nealæ pictoris in tantum ipse profecit, ut celebrem etiā discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Aeginetæ fictoris. Illud uero perquam rarum ac memoria dignum, etiā suprema opera artificum imperfectasq; tabulas, sicut Irin Aristidis, Tindaridas Nicomachi, Medea Timomachi, & quam diximus Venerem Apellis, in maiori admiratione esse quā perfectā. Quippe in ijs liniamenta reliqua, ipsæq; cogitationes artificum spectantur, atque in lenocinio commendationis dolor est. Manus cum id agerent extinctæ desiderantur. Sunt etiamnum non ignobiles quidem, in transcurso tamen dicendi, Aristonides, Anaxander, Aristobulus Syrus, Archesilas Tisicratis filius, Coribas Nicomachi discipulus, Carmanides Euphranoris, Dionysodorus Colophonius, Diogenes qui cum Demetrio rege uixit, Eucymedes, Heraclides Macedo, Mydon Soleus Pyromachi statuarij discipulus, Mnasicheus Sicyonius, Mnasicus Aristonidis filius & discipulus, Nessus Habronis filius, Polemon Alexandrinus, Theodorus Samius & Stadius Nicosiſthenis discipuli, Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. Pinxere & mulieres, Timarete Niconis filia Dianam in tabula, quæ Ephesi est antiquissima pictura. Irene Cratini pictoris filia & discipula, puellam quæ est Eleusine. Calypso senem & præstigiatores Theodorum. Alcistene saltatorem. Aristarete Nearchi filia & discipula Aescu

Lapsum. Lala Cylicena perpetua uirgo. M. Varronis inuenta Roma. Et penicillo pinxit, et astro in ebore imagines mulierum maxime, Et Neapolitanum in grandi tabula, suam quoque imaginem ad speculum. Nec ullius uelocior in pictura manus fuit: artis uero tantum, ut multum immanitate pretij antecederet celeberrimos eadem etate imaginum pictores. Sopylon Et Dionysium, quorum tabulae pinacothecas implent. Pinxit Et quadam Olympias, de qua hoc solum memoratur, discipulum eius fuisse Autobolum. Encausto pingendi duo fuisse antiquius genera constat, cera, et in ebore astro, id est uiriculo, donec classes pingi capere. Hoc tertium accessit, resolutis igni ceris penicillo utendi, quae pictura in nauibus, nec sole nec sale uentisque corrumpitur. Pingunt Et uestes in Aegypto inter pauca mirabili genere, candida uela postquam attriuere illinentes non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere, non apparet in uelis, sed in cortinam pigmenti feruentis mersa, post momentum extrahuntur picta. Mirumque, cum sit unus in cortina color, ex illo alius atque alius fit in ueste, accipientis medicamenti qualitate mutatus. Nec postea abluipotest, ita cortina non dubie confusura colores si pictos acciperet. Digerit eos ex uino, pinguntque dum coquit. Et adusta uestes firmiores fiunt, quam si non ureretur.

Plastices primi inuectores, de simulacris, Et uasis fictilibus, Et pretio eorum. Cap. XII.

E pictura satis superque, contextuisse his Et plastice conueniat: Eiusdem opere terrae fingere ex argilla similitudines, Dibutades Sicyonius

figulus primus inuenit Corinthi filia operæ: quæ captæ amore iuuenis illo abeunte peregre, umbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circūscripsit, quibus pater eius impressa argilla typum fecit, & cum ceteris fictilibus induratum igni proposuit, cumq; seruatum in nymphæo donec Corinthum Mummius euerteret tradunt. Sunt qui Samio primos omnium plasticen inuenisse Rhæcum & Theodorum tradant, multo ante Bactradas Corintho pulsos. Demaratum uero ex eadē urbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priscum regē populi Romani genuit, comitatos fictores Enochira et Enggrammum, ab ijs Italiæ traditam plasticen. Dibutadis inuentum est, rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere. Primusq; personas tegularum extremis imbricibus imposuit, quæ inter initia protypa uocant. Postea idem ecotypa fecit. Hinc & fastigia templorum orta, propter hunc plasticæ appellati. Hominis autem imaginem gypso è facie ipsa primus omnium expressit, cerâq; in eam formam gypsi infusa emendare instituit. Lysistratus Sicyonius frater Lysippi, de quo diximus. Hic ex similitudinem reddere instituit, ante eum quàm pulcherrimas facere studebant. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creuitq; res in tantum, ut nulla signa statuæ ue sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorē hanc fuisse scientiam, quàm fundendi æris. Plasticæ laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus, idemq; pictores: qui Cereris adē Romæ ad circum maximum utroque genere artis suæ excoluerūt, uersibus inscriptis græce, quibus significarunt, à dextra opera Damophili cē, à parte læua Gorgasi. Ante hanc adem Thysanica

omnia in ædibus fuisse, autor est M. Varro. Ex hac cum reficeretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse. Item signa ex fastigijs dispersa. Fecit & Chalcoſthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romæ uuas, item pisces, ita ut non sit aspectu discernere à ueris. Idē magnificat Archesilauum L. Luculli familiarem, cuius proplasmata pluris uenire solita artificibus ipsis, quàm aliorum opera. Ab hoc factam Venerem genitricem in foro Caesaris, & priusquam absolueretur, festinatione dedicandi positam. Deinde ei à Lucullo H. S. LX. signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere uolenti, exēplar ē gypso factum talento. Laudat & Pasitelem, qui plastice matrem statuariae sculpturae q; & calaturae esse dixit, & cum esset in omnibus his summus, nihil unquā fecit antequam finxit. Præterea elaboratam hanc artē Italiae & maxime Hetruriae: Turianumq; à Fregellis acutum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Iouis in Capitolio dicendam. Fictilem eum fuisse, & ideo mirari solitum: Fictiles in fastigio templi eius quadrigas, de quibus saepe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodieq; materiae nomē in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deū erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne dijs quidem conficiebant. Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum et in urbe crebra & municipijs mira calatura, & arte firmitateq; cui sanctiora auro, certe innocetiora. In sacris

quidem etiā inter has opes nō murrhinis crystallinis ne
 sed fictilibus prolibatur sympulis: inenarrabili terræ be-
 nignitate, si quis singula æstimet, etiam ut omittantur in
 frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicame-
 torum, metallorū generibus, beneficia eius. quæq; adhuc
 diximus, uel quæ assiduitate satiant figlinarum opera,
 imbricibus, tubulis, tegulisq; ad balineas hamatis, uel ad
 tecta coctilibus laterculis frontatisq; aut quæ rota fiūt,
 etiam fictilibus dolijs ad uina excogitatis, et ad aquas.
 Propter quæ Numa rex septimum collegium figulorum
 instituit. Quin et defunctos sese multi fictilibus dolijs
 condi maluerunt, sicut M. Varro, Pythagoræ modo in
 myrti et oleæ atque populi nigrae folijs. Maior quoque
 pars hominum terrenis utatur uasis. Samia etiamnum in
 esculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem et Ar-
 retium in Italia: et calicem tantum Surrentum, Asta,
 Pollentia: in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum.
 Habent et Tralleis opera sua et Mutina in Italia,
 quoniā et sic gentes nobilitantur. Hæc quoque per ma-
 ria terrasq; ultero citroq; portantur, insignibus rotæ offi-
 cinis Erythris. Hodieq; in templo ostenduntur amphoræ
 duæ propter tenuitatem consecratæ, discipuli magistriq;
 certamine, uter tenuiorem humū duceret. Cuius laus ma-
 xima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc seueritatis
 quoque exemplis: Q. Coponium inuenimus ambitus
 damnatum, quia uini amphoram dedisset dono ei, cuius
 suffragij lano erat. Atque ut luxu quoque aliqua con-
 tingat autoritas figlinis, eripatinum, inquit Feneſtella,
 appellabatur summa cœnarum lautitia. Vna erat mu-
 renarum, altera luporum, tertia myxonis piscis, inclina

tis iam scilicet moribus, ut tamen eos præferre Græciæ etiam philosophis possimus. siquidem in Aristotelis hæredum auctoritate LX. patinas uenisse traditur. Nam nos cum unam Aescopi tragædiarum histrionis in natura auium diceremus sesterijs. DC. stetisse, non dubito indignatos legentes. At Hercules, Vitellius in principatu suo CC. sesterijs condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eo peruenit luxuria, ut etiam fictilia pluris consistent, quàm murhina. Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in conquisitione exprobrauit patinarum paludes Vitellij memorie, quàm illa fœdiores, cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obijciebat interisse CXXX. conuinas. Nobilitantur: us oppida quoque, ut Rhegium, et Cumæ. Samia testa matris deum sacerdotes qui galli uocantur, uiriliter amputant, nec aliter citra perniciem; si M. Cælio credamus, qui linguam sic amputandam obiecit graui probro, tanquam & ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis utendo sic, ut firmitus durent tussis calce addite, quæ uocantur signina. Quo genere et pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates, & de puluere Puteolano, & alijs terræ generibus quæ in lapidem uertuntur. Cap. XIII.

Erū & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miretur: pessimam eius partem, ideoq; puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, mersumq; protinus fieri

lapidem unum inexpugnabilem undis, & fortio-
 quotidie, utique si cumano misceatur cemento. Eadem est
 terræ natura in Cyrena regione, sed ibi non pulvis,
 uerum ipsa terra qualibet magnitudine excisa & de-
 mersa in mare lapidea extrahitur. Hoc idē circa Cassan-
 driam produnt fieri. Et in fonte Cnidio dulci intra octo
 menses terram lapidescere. Ab Oropo quidem Aulidem
 usque quicquid terræ attingitur mari mutatur in saxa.
 Non multum puluere Puteolano distat ē Nilo harena te-
 naissima sui parte, non ad sustinenda maria fluctusq;
 frangendosq;, sed ad debellanda corpora palastræ stu-
 dijs. Inde certe Patrobio, Neronis principis liberto, ad-
 uehebatur. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro
 Alexandri Magni ducibus fabulum hoc portari cum re-
 liquis militaribus cōmercij reperio. Plura de hac par-
 te non sum dicturus, non Hercules magis quā de ter-
 ræ usu in ceromatis, quibus exercendo inuentus nostra
 corpora, vires animorum perdidit.

De parietibus fornacis, & lateritijs, & eorum
 ratione. Cap. XIII.

Videtur non in Africa Hispaniaq; ex terra parie-
 tes, quos appellant fornaceos, quoniam fornax
 cum modo circumdati utrinque duabus tabu-
 lis insarciuntur uerius quā instruuntur, ævis durant,
 incorrupti imbribus, uentis, ignibus, omniq; cemento fir-
 miores. Spectat etiam nunc speculas Annibaljs Hispa-
 nia, terrenasq; turres iugis montium impositas. Hinc &
 æspitum natura, castrorum nullis accommodata, contra

fluminum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto, & lateribus crudi extrui quis ignorat? Lateres non sunt e' sabuloso, neque harenoso, multoq; minus calciloso ducendi solo, sed e' cretoso & albicante, aut ex rubrica, uel si iam ex sabulo, e' masculo certe. Finguntur optime uere, Nam solstitio rimosi fiunt, quos edificijs non idoneos probant. Quin & intritum ipsum eorum prius quam fingantur, macerari oportet. Genera eorum tria, Didoron quo utimur, longum sesquipede, latum pede. Alterum tetradoron. Tertium pentadoron. Graeci enim antiqui doron palmum uocabant, & ideo dora miniera, quia manu darentur. Ergo a' quatuor & quinque palmis, prout sunt, nominantur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus, maiore in publicis utuntur. in Graecia Pitanae in Asia, & in ulterioris Hispaniae ciuitatibus Massia & Calento fiunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim e' terra pumicosa, cum subigi potest utilissima. Graeci, praeterquam ubi e' silice fieri poterat structura, parietes lateritios praetulere. Sunt enim aeterni, si ad perpendicularum fiant, ideo & ad publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum spectat. Sic Patris aedes Iouis et Herculis, quamuis lapideas columnas & epistylia arcundarent. Domum regiam Attali Trallibus. Item Sardibus Craesi, quam gerusian fecere. Halicarnassi mausolea, quae etiam nunc durant. Lacedaemone quidem excisum lateritijs parietibus opus tectorium propter excellentiam picturae ligneis formis inclusum, Romam deportauere in aedilitate ad comitium exornandum Murena & Varro. Quod opus cum per se

mirum esset, translatum tamen magis mirabantur. In Italia quoque lateritius murus Aretij & Menania est. Romæ non fiunt talia ædificia, quia se squipedalis paries non plus quàm unam contignationem tolerat. Cautumq; est ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure, alumine, & generibus eorum, & medicinae.

Cap. XV.

AEC sicut dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime mira natura est sulphuris, quo plurima domantur. Nasçitur in insulis Aeolij inter Siciam & Italiam, quas arde re diximus. Sed nobilissimum in Melo insula. In Italia quoque inuenitur in Neapolitano Campanoq; agro, collibus qui uocantur leucogæi: quod est cuniculus effessum perficitur igni. Genera quatuor: Vinum, quod Græci apyron uocant, nascitur solidum, hoc glebosum. Eo solo ex omnibus generibus medici utuntur. Cætera enim liquore constant, & conficiuntur oleo incocta. Vinum autem effoditur, translucetq; et uiret. Alterum genus appellant glebā, fullonum tantum officinæ familiare. Tertio quoq; generi unus tantum est usus ad suffiendas lanas, quoniam candorem tantum molliemq; confert. Egula uocatur hoc genus. Quarto autem ad ellychnia maxime conficienda. Cætero tanta uis est, ut morbos comitiales deprehendat nidore, impositum igni. Lusit & Anaxilaus eo, candens in calice nouo, prunaq; subdita circumferens, exardescens percussu pallorem dirum uelut de-

functorum, offundente conuiujs. Natura eius calfacit, concoquit, sed & discutit collectiones corporum, ob hoc talibus emplastris malagmatibusq; miscetur. Renibus quoque & lumbis in dolore cum adipe, mire prodest impositum. Aufert et lichenas à facie cum terebinthi resina, & lepras. Harpacticon uocatur à celeritate auellendi, auelli enim subinde debet. Prodest & suffiriosis linctum. Parulenta quoque extussientibus, & contra scorpionum ictus. Vitilignes uinum nitro mixtum, atque ex aceto tritum & illitum tolit. Item lentes in palpebris, aceto sandarachato admixto. Habet & in religionibus locum ad expiandas suffitu domos. Sentitur uis eius & in aquis feruentibus. Neque alia res facilius accenditur, quo apparet, ignium uim magnam etiam ei inesse. Fulmina & fulgura quoque sulphuris odorem habent, ac lux ipsa eorum sulphurea est. Et bituminis uicina est natura, alibi limus, alibi terra. Limus è Iudæa latu, ut diximus, emergens. Terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimum. Spissantur hæc utraque, & in densitatem coeunt. Est uero liquidum bitumen, sicut Zacynthium, & quod à Babylone inuehitur. Ibi quidè & candidum gignitur. Liquidum est et apolloniaticum, quæ omnia Græci pissasphalton appellant ex argumento picis & bituminis. Gignitur et pingue liquorisq; olei in Sicilia Agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id harundinum panniculis colligunt citissime sic adhærescens. Vniuntur eo ad lucernarum lumina olei uice. Item ad scabiem iumentorum. Sunt qui & naphthen de qua in secundo diximus uolumine, bituminis generi ascribant. Verum ardens eius uis ignium naturæ cognata

procul ab omni usu abest. Bituminis probatio, ut quam maxime splendeat, sitq; ponderosum ac graue. Leue autem modice, quoniam adulteratur pice. Vis bituminis quæ sulphuris, sistit, discutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat acensum. Ad suffusiones oculorum & albugines Babylonium efficax traditur, item ad lepras, lichenas, pruritusq; corporum. Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicant. Dentium doloribus medentur simul cum nitro illita. Tussim ueterē & anhelitus cum uino potum emē dat. Dysentericis etiam datur eodem modo, sistitq; a' uū. Cum aceto uero potum discutit concretum sanguinem, et detrahit. Mitigat lumborum dolores, item articularum. Cum farina hordeacea impositum, emplastrum peculia re facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnere colligat. Glutinat nervos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma, & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti. Comitiales morbos ustum deprehendit. Vulnarum strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo. Procidencia sedis suffitu reprimat. Purgationes foeminarum in uino potum elicit. In reliquo usu aramentis illinitur, firmatq; ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoque usum præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet in ferrarijs fabrorum officinis tingendo ferro, clauorumq; capitibus, & multis alijs usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera, quod intelligitur salsugo terræ. Plura & eius genera. In Cypro candidum & nigrum, exigua coloris differentia, cum sit usus magnas quoniam inficiendis claro colore lanis candidum liqui

dumq; utilissimum est, contraq; fuscis aut obscuris ni-
 grum. Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex a-
 qua limoq; hoc est terræ exudantis natura. Corruatum
 hyeme æstiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præ-
 cox, candidum fit. Gignitur autem in Hispania, Aegy-
 pto, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa: insulis Sardi-
 nia, Melo, Lipara, Strongyle. Laudatissimum in Aegy-
 pto, proximum in Melo. Huius quoque duæ species, li-
 quidum spissumq;. Liquidi probatio, ut sit lymphidum
 lacteumq;, sine offensis fricantium, cum quodam igni-
 culo caloris. Hoc phorimon uocant. An sit adulteratum,
 prehenditur succo punici mali. Syncerum enim mixtura
 ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & scabræ natu-
 ræ, & quod inficiatur galla. Ideoq; hoc uocant parapho-
 ren. Vis liquidi aluminis astringere, indurare, rodere.
 Melle admixto sanet oris ulcera, papulas, pruritusq;.
 Hæc curatio fit in balineis duabus mellis partibus, tertia
 aluminis. Virus alarum sudoresq; sedat. Sumitur pilu-
 lis contra lienis uitia, pellendumq; pruritus ac per uri-
 nam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melan-
 thio admixtis. Concreti aluminis unum genus schiston
 appellant Græci, in capillamenta quædam canescentia
 dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere.
 Hoc fit è lapide, ex quo et chalcitin uocant, ut sit sudor
 quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus
 aluminis siccit, minusq; sistit humorem inutilem corpo-
 ribus. Sed auribus magnopere prodest insusum, uel illi-
 tum, uel oris ulceribus, dentibusq;, si salina cum eo con-
 tineatur. Et oculorum medicamentis inseritur apte, uerè
 disq; utriusque sexus. Coquitur in patinis, donec liqua-
 ri desinat.

ri desinat. Inertioris est alterum generis, quod strongylen uocant. Duæ eius species, fungosum atque omni humore dilui facile, quod in totum damnatur. Melius pumicosum, & foraminum fistulis spongæ simile, rotundumq; natura, candido propius, cum quadam pinguedine sine harenis friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum uocant, ab insula Melo, ut diximus. Nulli uis maior neque astringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabritas extenuat, combustum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinē quoque sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum, renaſcentem mollit lanuginem summam. Omnium generum uis in astringendo. Vnde nomen Græcis. Ob id oculorum uitæ aptissima sunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium ulcera: putrescentia ulcerum compeſcit cum adipe, & hydropicorum eruptiones ſiat. Et aurium uita cum ſucto punici mali. Et unguium scabritas, cicatricumq; duritas & pterygia, pernioſes. Phagedænas ulcerum ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata. Lepras cum ſucto olerum. Cum ſalis uero duabus partibus uita quæ ſerpunt. Lendes & alia capillorum animalia permixtum aquæ. Sic & ambuſtis prodeſt, & furfuribus corporum cum ſero & pice. Infunditur & dysentericis. Vnam quoque in ore comprimit, ac tonſillas. Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo aduectum. Nam ad reliquos uſus uitæ in corijs lanisq; perficiendis, quanti ſit momenti, ſignificatum eſt. Ab his

Plinius.

HHH

per se omnia ad medicinas pertinentia terra genera tractabimus.

De terra Samia, & Eretria, & Chia, &
Selinusia, & Pigniti, & Ampelini
medicinæ. Cap. XVI.

Amiæ duæ sunt: quæ syropicon, & quæ aster
appellantur. Prioris laus, ut recens sit & le-
uis, linguaq; glutinosa. Altera glebosior, can-
dida. Vtraque uritur, ac lauatur. Sunt qui præferant
priorem. Pro sunt sanguinem expuentibus. Emplastrisq;
quæ siccandi causa componuntur, oculorum quoque me-
dicamentis miscentur. Eretria totidem differentias habet.
Nanque & alba est, & cinerea, quæ præfertur in me-
dicina. Probatur mollitie, & quod si æra præducantur
violaceum reddit colorem. Vis & ratio eius in meden-
do dicta est inter pigmenta. Lauatur omnis terra (in hoc
enim loco dicemus) persusa aqua siccataq; solibus, iterum
ex aqua trita ac reposita, donec consadat, & digeri pos-
sit in pastillos. Coquitur in calicibus crebro concussu. Est
in medicaminibus et Chia terra candicans, effectus eius
qui Samiæ. Vfus ad mulierum maxime cutem. Idem et
Selinusiae. Lacti coloris est hæc, & aqua dilui celerri-
ma. Eademq; lacte diluta, & tectoriorum albaria in-
terpolantur. Pignitis Eretriæ simillima est, grandiori-
bus tantum glebis & glutinosa, cui effectus idem qui
cimoliæ, infirmior tamen. Bitumini simillima est ampe-
litis. Experimentum eius, si æræ modo accepto oleo li-
que scat, et si nigricans colos maneat tostæ. Vfus ad mol-

liendum discutiendumq; Ad hæc medicamentis addi-
tur, præcipueq; in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestium usus, cimolia,

Sarda, Vmbrica, saxum, argenta-

ria. Cap. X, V I I.

Reræ plura genera. Ex ijs cimoliae dua ad
medicos pertinentia, candidum, & ad purpu-
rissimum inclinans. Vis utrique ad discutiendos
tumores, & sistendas fluxiones aceto assumpto. Panos
quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita, pustulasq;
Si uero aphronitrum & nitrum adiiciatur, & acetum,
pedum tumores sanat, ita ut in sole curatio hæc fiat, &
post sex horas aqua salsa abluatur. Testium uero tumori-
bus Cypria cera addita prodest. Et refrigerandi quoque
natura cretæ est, sudoresq; immodicos sistit illita. Atq;
ita papulas cohibet ex uino sumpta in balineis. Lauda-
tur maxime Thessalica. Nasatur & in Lycia circa Bu-
bonem. Est & alius cimoliae usus in uestibus. Nam Sar-
da quæ affertur è Sardinia, candidis tantum assumitur
inutilis uersicoloribus, & est uilissima omnium cimo-
liae generum: preciosior Vmbrica, & quam uocant sa-
xum. Proprietasq; saxi, quod crescit in macerando, atq;
pondere emittur, illa mensura. Vmbrica non nisi polien-
dis uestibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque
partem attingere, cum lex Metella extet follombus di-
cta, quam C. Flaminius & L. Aemilius censors dedere
ad populum ferendâ. Adeo omnia maioribus curæ fue-
re. Ergo ordo hic est; Primû abluatur uestis Sarda, dein

322
 Sulphure sufficitur, mox desquamatur. cimelia, quæ est co-
 lor is ueri, Fuscatus enim deprehenditur, nigrescitq; , &
 effunditur sulphure. Veros autem & preciosos colores
 emollit cimelia, & quodam nitore exhilarat contrista-
 tos sulphure: candidis uestibus saxum utilius à sulphu-
 re, inimicum coloribus. Græcia pro cimelia tymphaico
 utitur gypso. Alia creta argentaria appellatur, nitorem
 argento reddens. Est & nilissima qua arcum præduce-
 re ad uictoriæ notam, pedesq; uenaliū trans mare ad-
 uectorum denotare instituerunt maiores. Talemq; Plo-
 tium mimicæ scænæ conditorem: & astrologiæ consobri-
 num eius Manlium Antiochum, item grammaticæ Ta-
 berium Erotem, eadem naue aduectos uidere proauī.

323
 Qui & quorum liberti præpotentes. Cap. XVIII.

Ed quid hos refero aliquo literarum honore
 s commendatos? Talem in catastra uidere Chry-
 sogonum Syllæ, Amphionem Q. Catuli, Hero-
 nem L. Luculli, Demetrium Pompeij, Augemq; Deme-
 trij, quanquam & ipsa Pompeij credita est: Hipparchū
 M. Antonij, Menam & Menecratem Sex. Pompeij,
 aliosq; deinceps, quos enumerare iam non est, è sangui-
 ne quirinum & proscriptionum licentia ditatos. Hoc
 est insigne uenaliū gregibus, opprobriumq; insolentis
 fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum uidimus,
 ut prætoria quoque ornamenta decerni à senatu iubente
 Agrippinæ Cl. Caesaris uiderimus libertis: tantumq; nō
 cum laureatis fascibus remitti illo, unde cretatis pedi-
 bus aduenissent.

De terra ex Galata, terra Clupea, terra Baleari-
ca, terra Ebusitana. Cap. XIX.

Raterea sunt genera terræ proprietatis suæ
p de quibus iam diximus, sed et hoc loco red-
denda natura: Ex Galatâ insula, et circa
Clupeam Africa, scorpiones necat, Balearis et Ebu-
sitana serpentes.

HHH iii

C. PLINII SECUNDI NATVRÆ
LIS HISTORIAE LIBER

TRIGESIMVS SEXTVS.

PROOEMIUM.

Naturæ lapidum, ac marmorum luxu-
ria. Caput I.

APIDVM Natura restat, hoc est,
precipua morū insaniæ, et ut gēnæ cū
sucanis atque crystalli cum murrhinis
sileantur. Omnia namq; quæ usq; ad hoc
uolumen tractauimus, homini aliqua
ex causa genita uideri possunt. Montes natura sibi fece-
rat ad quasdam compages telluris uisceribus densandis,
simul ad impetus fluminum domandos, fluctusq; fran-
gendos, ac minime quietes partes coercendas durissima
sui materia. Cædimus hos, trahimusq; nulla alia, quàm
deliciarum causa, quos transcendisse quoque mirū fuit.
In portento propè habuere maiores Alpes ab Anniba-
le exuperatas, et postea à Cimbris, nunc ipsæ cædu-
tur in mille genera marmorum: promontoria aperiu-
tur mari, et rerum natura agitur in planum. Euehimus
ea quæ separadis gentibus pro terminis constituta erāt,
nauesq; marmorum causa fiunt, ac per fluctus sæuissi-
mam rerum naturæ partem, huc illucq; portantur iuga
montium, maiore etiamnum uestigia, quàm cum ad fri-
gidos potius nas petitur in nubila cæloq; proximæ rupes

canantur, ut bibatur glacie. Secum quisque cogitet quæ
 precia horum audiat, quas uehi trahiq; moles uideat.
 Sed & quàm sine his multum fuerit beator uita, ad
 quamq; multorum necesse sit necesse ista facere, imo ueri-
 us pati mortaleis, quos ad usus, quas ue ad uoluptates
 alias, nisi ut inter maculas lapidum iaceant, cum uero nō
 tenebris noctū dimidiæ parti uitæ cuiusque gaudia hæc
 auferentibus. Ingens ista reputantem subit etiam anti-
 quitatis rubor. Extant censoriæ leges, glandia in canis
 glresq; & alia dictu minora apponi uetantes. Marmo-
 ra inuehi, & maria huius rei causa transiri, quæ ueta-
 ret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus osten-
 derit. Cap. II.

Icat fortassis aliquis: Non enim inuehebatur.
 Id. quidem falsò. Trecentas LX. columnas M.
 Sauri ædilitate ad scenam theatri temporarij
 & uix uno mense futuri in usu, uiderunt portari silen-
 tio legum. Sed publicis nimirum indulgentes uoluptati-
 bus: Id ipsum cur? aut qua magis uia irrepunt uitia q̃
 publica? Enimvero non alio modo in priuatos usus illa
 uenere, ebora, aurum, gemmæ, aut quid omnino dys re-
 liquimus? Verū esto indulserint publicis uoluptatibus,
 etiam ne tacherunt maximas earum atque adeo duode-
 quadragenū pedum Lucillei marmoris in atrio Scan-
 ri collocari nec clām illud occulteq; factum est. Satisda-
 ri sibi damni infecti egit redemptor cl'ocatum, cum in
 palatium extraherentur. Non ergo in tam malo exem-

plō moribus cauere utilius fuerat, quā tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter fictilia deorum fastigia?

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit. Romæ. Cap. III.

Ec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improvidæ ciuitati obrepfisse quodam uitæ rudimento. Iam enim L. Crassum oratorem illum, qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio, Hymettias tamen nec plures sex aut longiores duodenū pedum, M. Brutus in iurgijs ob id uenerem palatinam appellauerat. Nimirum ista omisere moribus uictis: frustra q; interdicta quæ uetuerant cernentes, nullas potius quā irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequentur meliores nos esse probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius quā de marmoribus dicamus, hominum in ijs præferenda iudicamus pretia. Ante igitur artifices per-
censebimus.

Qui primum laudati in marmore scalpendo, & quibus temporibus. Cap. IIII.

Armōre scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis geniti in Creta insula, etiamnum Medis imperantibus, priusq; quā Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est, olympiade circiter L. II Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarum omnium metallorum patria. Deorum quorundam simulacra publice locauerant Sicyoni, quæ

prius quam absoluerentur, artifices iniuriam questu abierunt in Actolos. Protinus Sicyonios famies innasit ac sterilitas, mororq; dirus: Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum respondit, si Dipæus & Scyllis deorum simulacra perfecissent. Quod magnis mercedibus obsequijsq; impetratum est. Fuere autem simulacra ea Apollinis, Dianæ, Herculis, Minervæ, quod e cælo posita tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore

C X X V I. de marmore Pario & Mau-

soleo.

Cap. V.

Vm ij essent, iam fuerant in Chio insula Ma-
 c las sculptor, dein filius eius Miarades, ac de-
 inde nepos Anthermus Chius, cuius filij Bupa-
 lus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere, Hip-
 ponactis poetæ ætate, quem certum est LX. olympiade
 fuisse. Quod si quis horum familiam ad proavum usq;
 retrò agat, inueniet artis eius originem cum olympia-
 dum origine cœpisse. Hipponactis notabilis fœditas uul-
 tus erat, quam ebriæ imaginem eius lascivia iocorum ij
 proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indi-
 gnatus amaritudinem carminum distinxit in tantum,
 ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod
 falsum est. Complura enim in finitimis insulis simula-
 cra postea fecere, sicut in Delo, quibus subiecerunt car-
 men, non uitibus tantum censerî Chium, sed & operi-
 bus Anthermi filiorum. Ostendunt & Iasiy Dianam
 manibus eorum factam. Et in ipsa Chio narrata est ope-
 ris eorum Dianæ facies in sublimi posita, cuius uultum

intrantes tristem, exeuntes exhilaratum putant. Romæ
 signa eorum sunt in Palatina æde Apollinis in fastigio,
 & in omnibus ferè quæ diuus Augustus fecit. Patris
 quoque eorum & Deli fuere opera, & in Lesbo insu-
 la. Dipœni quidem Ambracia, Argos, Cleone, operibus
 refectæ fuere. Omnes autem tantum candido marmore
 usi sunt è Paro insula, quem lapidem capere lychnitē
 appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis caderetur,
 ut autor est Varro, multis postea candidioribus refertis.
 Nuper etiam in Lunensium lapidarius. Sed in Pariorū
 mirabile proditur, gleba lapidis unius cuneis diuiden-
 tium soluta imaginem Sileni intus extitisse. Non omitten-
 dum hanc artem tanto uetustiore fuisse, quàm picturā
 aut statuariam, quarum utraque cum Phidia cœpit
 LXXXIII. olympiade, post annos circiter CCCXXXII.
 Et ipsum Phidiam tradunt scalpsisse marmora, Vene-
 remq; eius esse Romæ in Octauie operibus eximie pul-
 chritudinis. Alcamenem Atheniensem (quod certum est)
 docuit in primis nobilem, cuius sunt opera Athenis cō-
 plura in ædibus sacris, præclaraq; Venus extra muros,
 quæ appellatur Aphrodite ἐν κνίτοις. Huic summam
 manum ipse Phidias imposuisse dicitur. Eiusdem disci-
 pulus fuit Agoracritus Parius ei ætate gratus. Itaque e
 suis operibus pleraque nomini eius donasse fertur. Certa-
 nere autem inter se ambo discipuli in Venere faciendā.
 Vicitq; Alcamenes non opere, sed ciuitatis suffragiis cō-
 tra peregrinum suo fauentis. Quare Agoracritus ea le-
 ge signum suum uendidisse traditur, ne Athenis esset, et
 appellasse nemesim. Id positum est Rhamnunte pago At-
 ticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Est & in

matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti
opus. Phidiam clarissimam esse per omnes gentes quæ
Iouis olympi famam intelligunt, nemo dubitat: sed ut
et merito laudari sciant etiam qui opera eius non ui-
derunt, proferemus argumenta parua et ingenij tenu-
um. Neq; ad hoc Iouis Olympi pulchritudine utemur,
non Minervæ Athenis factæ amplitudine, cum sit ea co-
bitorum XXV trebore hæc et auro constat: sed scito
eius, in quo Amazonum prælium cælauit, intumescente
ambitu parmæ, eiusdem concina parte deorum et gi-
gantum dimicationem; in soleis uero Lapitharum et
Centaurorum: adeo momenta omnia compacta artis il-
lius fuisse. In base autem quod cælatum est, Pædoras ge-
nesin appellauit. Ibi dii sunt XX numero nascentes, ui-
ctoria præcipue mirabili. Periti mirantur et serpentem;
et sub ipsa cuspide æream sphingem. Hæc sunt obiter di-
cta de artifice nunquam satis laudato, simul ut noscatur
illam magnificentiam æquale fuisse et in paruis. Pra-
xitelis ætatem inter statuarios diximus, qui marmoris
gloriæ superauit etiam semet. Opera eius sunt Athenis
in Ceramico, sed ante omnia et non solum Praxitelis,
uerum et in toto orbe terrarum Venus, quam ut uide-
rent multi, nauigauerunt Gnidum: Duas fecerat, simulq;
uendebat, altera uelata specie, quam ob id quidem præ-
tulerunt optione, quorum conditio erat Coi, cum alteram
etiam eodem pretio detulisset, seuerū id ac pudicū ar-
bitrantes: Reiectam Gnidij emerunt, immensa differen-
tia famæ. Voluit eam postea à Gnidijs mercari rex Ni-
comedes, totum æs ciuitatis alienum, quod erat ingens,
dissolutorum repromittens. Omnia perpeti maluerit, nec

immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitauit Gnido-
 dum. Aedicula eius tota aperitur, ut conspici possit un-
 dique effigies deæ, fauente ipsa ut creditur facto. Nec mi-
 nor ex quacunque parte admiratio est. Ferunt amore ca-
 ptum quendam, cum delituisse noctu simulacro cohæ-
 sisse, eiusq; cupiditatis esse indicem maculam. Sunt in
 Gnido & alia signa marmorea illustrium artificū. Li-
 ber pater Bryaxidis, & alter Scopæ & Minervæ. Nec
 minus aliud Veneris Praxitelicæ specimen, quàm quod
 inter hæc sola memoratur. Eiusdem est Cupido obiectus
 à Cicerone Verri, ille propter quem Thespiæ uisebantur,
 nunc in Octauia scholis positus. Eiusdem & alter mu-
 dus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidie no-
 bilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alcidas Rho-
 dius, atque in eo quoque simile amoris uestigiū reliquit.
 Romæ Praxitelis opera sunt, Flora, Triptolemus, Ceres
 in hortis Seruilianis, boni Euentus & bonæ Fortunæ si-
 mulacra in Capitolio: Item et Mænades, & quas Thya-
 das uocant, & Caryatidas, & Sileni in Asinij Pollionis
 monumentis, & Apollo & Neptunus. Praxitelis filius
 Cephisodorus rei et artis hæres fuit. Cuius laudatum est
 Pergami symplegma signum nobile, digitis corpori ue-
 rius, quàm marmori impressis. Romæ eius opera sunt
 Latona in palatij delubro. Venus in Asinij Pollionis
 monumentis, et intra Octauia porticus in Iunonis æde
 Aesculapius ac Diana. Scopæ laus cum his certat. Is fe-
 cit Venerem & Pothon & Phaëthontem, qui Samo-
 thraciæ sanctissimis ceremonijs coluntur. Item Apollinē
 Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Seruilianis
 hortis, duasq; chamæteras circa eam, quarum pares in

Asinij monumentis sunt, ubi & Canephorus eiusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo. Flaminio Neptunus ipse & Thetis atque Achilles, Nereides supra Delphinos & cete & hippocampus sedentes. Item tritones, chorusq; Phorci & pristes, ac multa alia marina, eiusdem viantus omnia, magnum et præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset. Nunc uero præter supradicta, quæque nescimus, Mars est etiamnum sedens colossus eiusdem in templo Bruti Callaici apud circum eundem ad Lauicanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda Praxitelicam illam Gnidiam antecedens, & quencunque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumq; æcerui, omnes à contemplatione talium abducunt, quoniam oculosorum, & in magno loci silentio aptæ admiratio talis est. Quæ de causa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Vespasianus imperator in operibus Pacis suæ dixit, antiquorum dignam famam. Par hesitatio est in templo Apollinis Sosiani, Nioben cum liberis morientem, Scopas an Praxiteles fecerit: Item Ianus pater in suo templo dictus ab Augusto ex Aegypto aduectus, utrius manu sit, iam quidem et auro occultatus. Similiter in curia Octauiæ quæritur de Cupidine fulmen tenente. Id demum affirmatur, Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multæ in eadem schola sine autoribus placent: Satyri quatuor, ex quibus unus Liberum patrem palla uelatum humeris præfert: et alter Liberum similiter, tertius ploratum infantis cohibet: quartus cratere alterius sitim sedat: duæq; nymphe uelificantes suæ ueste. Nec minor

quæstio est in septis, Olympum & Pana Chironemq;
 cū Achille qui fecerint, præsertim cū capitali satis datio
 no fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadē æta
 te Bryaxin & Timotheum, & Leocharem, de quibus
 simul dicendum est, quoniam pariter cælauēre Mausoleum,
 hoc est sepulchrum ab uxore Artemisia factum
 Mausolo Cariae regulo qui obiit olympiadis centesimæ
 anno II. Opus id ut esset inter VII miracula q̄ maxi
 me artifices fecere: patet ab austro & septentrione sexa
 genos ternos pedes, breuius à frontibus, toto circuitu pe
 des quadringentos XI. attollitur in altitudinem XXV.
 cubitis: cingitur columnis XXXVI. Ab oriente cælauit
 Scopas, à septentrione Bryaxis, à meridie Timotheus,
 ab occasu Leochares. Priusq; quàm peragerent, regina
 Artemisia, quæ mariti memorie id opus extrui iusserat,
 obiit. Non tamen recesserunt, nisi absoluto iam, id glo
 riæ ipsorum artisq; monumentum iudicantes, hodieq;
 certant manus. Accessit & quintus artifex. Nanque su
 pra pteron pyramis altitudine inferiorem æquauit,
 XXIII gradibus in metæ cacumen se contrahens. In
 summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc
 adiecta CXL pedum altitudine totum opus includit. Ti
 mothei manu Diana Romæ est in palatio Apollinis des
 lubro, cui signo caput reposuit Aulanius Enander. In
 magna admiratione est & Hercules Menestrati: Et He
 cate Ephesi in templo Dianæ post adem, in cuius contē
 platione admonent editui parcere oculis, tanta marmo
 ris radiatio est. Non postferuntur & Charites in propy
 lais Atheniensium, quas Socrates fecit, alius ille quàm
 pictor, idem ut aliqui putant. Nam Myronis illius, qui

ære laudatur, anus ebria est Smyrnæ in primis inclita. Pollio Asinius ut fuit acris uehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua uoluit. In ijs sunt centauri nymphas gerentes Archesitæ, Thestiades Cleomenis, Oceanus & Iupiter. Entochi, Hippiades Stephani, Hermerores Taurisci non cælatoris illius, sed Tralliani. Iupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli. Zetus & Amphion & Dirce & taurus, uinculumq; ex eodem lapide, à Rhodo aduecta opera Apollonijs & Taurisci. Pærentum ij certamen de se fecere, Menecraten uideri professi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber pater Eurychidis laudatur, ad Octaniæ uero porticum Apollo Philisci Rhodij in delubro suo. Item Latona & Diana, & musæ nouem, & alter Apollo nudus. Eū qui citharam in eodem templo tenet, Timarchides fecit. Intra Octaniæ uero porticus in æde Iunonis ipsam deā Dionysius et Polycles: aliam Venerem eodem loco Philiscus. Cætera signa Praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filij Iouem, qui est in proxima æde fecerunt. Pana & Olympum luctantes, eodem loco Heliodorus, quod est alterum in terris symplegma nobile, Venerem lauantem sese. Dædalum astantem Polycharimus. Ex honore apparet in magna autoritate habitum Lysiae opus, quod in palatio super arcum diuus Augustus honori Octanijs patris sui dicauit in ædícula columnis adornata. Id est quadriga currusq; & Apollo ac Diana ex uno lapide In hortis Seruilianis reperiō laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem. Deinde multorum obscurior fama est, quorundam

claritati in operibus eximiiis obstante numero artificum, quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Laocoonte qui est in Titi imperatoris domo, opus omnibus & picturae & statuariae artis preferendum. Ex uno lapide eum & liberos draconumq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodii. Similiter palatinas domos Caesarum replevere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippae Pantheum decorauit Diogenes Atheniensis, & Caryatides in columnis templi eius probantur inter pauca operum: sicut in fastigio posita signa, sed propter altitudinem loci minus celebrata. In honore est & in templo illo Hercules, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificauerunt uictima, humi stans, ante aditum porticus agnationes sitæ. Fuere & Thespiades ad ædem Felicitatis, quarum unam adamauit eques Romanus Iunius Pisciculus, ut tradit Varro: admiratur & Pasiteles, qui etiam quinque scripsit uolumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græcia Italiae ora, & ciuitate Romana donatus cum iis oppidis, Iouem fecit eburneum in Metelli æde, quæ campus petitur. Accidit ei, cum in naualibus ubi ferae Africanæ erant, per caueam intuens leonem cælaret ut ex alia cauea panthera erumperet non leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera complura dicitur, sed quæ fecerit nominatim non refertur. Archesilaum quoque magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse lænam tradit, aligerosq; ludentes cum

tes cum ea Cupidines, quorum alij religatam tenerent, alij e cornu coegerent bibere, alij calciarent socis, omnes ex uno lapide. Idem et a Coponio XIII. nationes, quæ sunt circa Pompeium, factas autor est. Inuenio et Canachum laudatum inter statuarios, fecisse marmorea. Nec Sauron atque Batrachum obliterari conuenit, qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa, natione et ipsi Lamcones. Quidam et opibus præpotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco et modo usurpasse. Sunt certe etiam in columnarum spiris insculpta nomina eorum argumenta rana atque lacerta. In Iouis æde extitisse picturam cultusque; reliquos omnes fœmineis argumentis constat. Etenim facta Iunonis æde cum inferrentur signa, permutasse geruli traduntur, et id religione custoditum, uelut ipsis dijs sedem ita partitis. Ergo et in Iunonis æde cultus est, qui Iouis esse debuit. Sunt et in paruis marmoreis famam consecuti, Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca, et Callicrates cuius fornicarum pedes atque alia membra peruidere non est.

Quando primum marmorum in edificijs usus, et quis primus Romæ crustauerit parietes, et quibus ætatibus quæque marmora in usum uenerint, et quis primus marmora seuerit, et ratio scandendi: de harena.

Cap. VI.

AEC SIM dicta de marmorum sculptoribus, h summaque claritate artificum, quo in tractatu subit mentem non fuisse tum auctoritatem macroloso marmoris: fecere e Thasio, Cycladum insularum, Plinius.

III

æque & e' Lesbio: liuidius hoc paulo. Versicolores quidem maculas, & in totum marmorum apparatus Menander etiã diligentissimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Columnis denum utebantur in templis, nec lautitiæ causa (nôdum enim ista intelligebantur) sed quia firmiores aliter statui non poterant. Sic est inchoatum Athenis templum Iouis Olympij, ex quo Sylla Capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam & apud Homerum, dicit enim Paridis os marmore saxo percussum, sed hactenus regias quoq; domos cum laudatissime præter æs, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adorans. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas Chiorum lapidici nã ostenderunt, cum extruerent muros, facito in id M. Ciceronis sale, omnibus enim ostentabant ut magnificum: Multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis. Et Hercules non fuisset picturæ honos ullus, non modo tantus, in aliqua marmorum autoritate. Secandi marmor in crustas nescio an Cariæ fuerit inuentum. Antiquissima, quod equidem inueniã, Halicarnassi Mausoli domus Proconnesio marmore ex-culta est, lateritijs parietibus. Is obiit olympiadis C. anno II. urbis Romæ anno CCC. II. Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formijs natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit tali autore inuenta re. Hic nanque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proficissus, quem ut res est, domus ipsius clari-
us quàm Catullus dixit habere, quicquid habuisset co-

mate Gallia. Nanq; adiecit idem Nepos eum primum totis adibus nullā nisi ē marmore columnam habuisse, omnes solidas ē Carystio aut Lunensi. Denique M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. Is fuit consul anno urbis DC. LXVI. hoc primum inuecti Numidici marmoris uestigium inuenio, non in columnis tantum crustis ue, ut Mamurra carystium posuit, sed in massa & uilissimo liminū usu. Post hunc Lepidum ferme quadriennio L. Lucullus consul fuit, qui nomen (ut apparet ex re) Luculleo marmoris dedit, admodum delectatus illo, primusq; Romam inuexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur autem in Nili insula, solumq; penē horum marmorum ab amatore nomen accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit scena M. Scauri, non facile dixerim sectos an solidis glebis politos, sicuti est hodie Iouis tonantis aedes in Capitolio. Nondum enim secti marmoris uestigia inuenerat Italia. Sed quisquis primum inuenit secare luxuriamq; diuidere, importuni ingenij fuit. Harena hoc fit, & ferro uidetur fieri, serra in præterui linea premente harenas uersando, tractuq; ipso secante. Aethiopiæ hæc maxime probatur. Nam id quoque accessit, ut ad Aethiopas usque peteretur quod faceret marmora, imo uero etiam in Indos, unde margaritas quoque peti seueris moribus indignum erat: hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex Aethiopia. Illa nulla scabrie secat. Indica non æque leuizat, sed ea combusta poliētes marmora fricare iubentur. Simile & Naxiæ uinum est &

roptidi, quæ uocatur Aegyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secandis. Postea reperta est harena nõ minus probanda, ex quodã Adriatici maris uado, æstu nudante obseruatione non facili. Iam quidem quacunque harena secare è flumijs omnibus fraus artificum ausa est, quod dispendium admodum pauci intelligunt. Crassior enim harena laxioribus segmentis terit, & plus erodit marmoris, maiusq; opus scabricia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuantur crustæ. Rursusq; Thebaica polituris accommodatur, & quæ fit è poro lapide aut è pumice.

De Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum. Cap. VII.

5 Ignis è marmore poliendis, gemmisq; etiam scilpendis atque limandis Naxium diu placuit ante alia, ita uocantur cotes in insula Cypro genitæ. Vicere postea rex Armenia uectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta noticia, nec facile est enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoque loco non suum marmor inuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia tamen in lapidicinis gignuntur, sed multa & sub terra sparsa. Pretiosissimi quidem generis Lacedæmonium uiride, cunctisq; hilarius. Sic & Augustum, ac deinde Tiberiũ, in Aegypto Augusti ac Tiberii primũ principatu reperta. Differentiaq; eorum est ab ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde & nomen accepit, quod hæc maculas diuerso modo colligunt: Augustum undatim crispum in uertices. Tiberium sparsim conuoluta canicie. Neq; ex ophite

columnæ, nisi parvæ admodum inveniuntur, Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticas ac lethargias adalligari iubent candidantem. Contra serpentes autem à quibusdā laudatur præcipue ex his, quem tephriam appellant, à colore cineris. Vocatur & Memphites à loco, gemmantis naturæ: cuius usus convenit iis, quæ urenda aut secanda sunt, ex aceto illitus. Obstupeſcit enim ita corpus, ut non ſentiat cruciatum. Rubet porphyrites in eadem Aegypto, ex eo candidis intervenientibus punctis, leucostictos vocatur. Quantislibet molibus cadendis ſufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Cl. Cæsari procurator eius in urbem ex Aegypto aduexit Triarius Pollio, non admodum probata nouitate. Nemo poſtea certe imitatus eſt.

Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia, quem uocant baſalten, ferrei coloris atque duritiæ. Vnde & nomen ei dedit. Nunquam hic maior repertus eſt, quàm in templo Pacis ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: argumento Nili XVI. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augentis ſe amnis eius intelliguntur. Non aſimilis illi narratur in Thebis delubro Serapîs, ut putant Memnonis ſtatua dicatus: quem quotidiano ſolis ortu contactum radiis, crepare dicunt. Onychen etiam tum in Arabiæ montibus, nec uſquam alibi naſcî putauere noſtri ueteres: Sed in Germania potius naſis inde factis primum, dein pedibus lectorum ſellisq; Cornelius Nepos tradit magno fuiſſe miraculo, cum P. Lentulus ſpinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum oſtendiſſet: poſt quinquennium de-

inde, triginta duorum pedum longitudine columnas uiderisse se. Variatum in hoc lapide postea est. Namque promeraculo insigni, quatuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in cœnatione, quam Callistus Cæsaris Claudij libertorū potentia notus sibi exædificauerat.

De alabastrite, & lygdino, & alabandico. Cap. VIII.

Vnc aliqui lapidem alabastritē uocant, quem hanc uas ad uasa unguentaria, quoniam optime seruare incorrupta dicitur. Idem & usus emplastris conuenit. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriae. Hic cæteris candidior. Probatissimus uero in Carmania, mox in India: Iam quidem & in Syria Asiaq;: Viliissimus autem & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quammaxime mellei coloris, in uertice maculosi atque non translucidi. Vitis in ijs cornuus color aut candidus, & quicquid simile nitro est. Paulum distare ab eo in unguentorum fide multi existimant lygdinos in Tauro repertos, amplitudine qualāces craterasq; non excedant, antea ex Arabia tantum aduehi solitos, candoris eximij. Magnus & duobus contrariae inter se naturæ honos: Coralitico in Asia reperto, mensuræ non ultra bina cubita, candore proximo ebori & quadam similitudine. E' diuerso niger est Alabandicus terræ suæ nomine, quanquam & Miletī nascens, ad purpuram tamen magis aspectu declinante. Idemq; liquatur igni, ac funditur ad usum uitri. Thebaicus inter tinctus aureis guttis, inuenitur in Africæ parte Aegypto adscriptæ, cōtilis ad terenda collyria quadam utilitate

naturali conueniens. Circa syenem uero Thebaidis sye-
nites, quem ante pyrrhopacilon uocabant. Trabes ex eo
fecere reges quodam certamine obeliscos uocantes, So-
lis numini sacros. Radiorum eius argumentum in-
effigie est, et ita significatur nomine Aegyptio. Primus
omnium id instituit Mitres, qui in Solis urbe regnabat,
somnia iussus, et hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim
sculpturae illae effigiesq; quas uidemus, Aegyptiae sunt li-
terae. Postea et alij regum in supradicta urbe, Sochis
quatuor numero, quadragenorū et octonū cubitorum
longitudine: Ramises autem is, quo regnante Ilium ca-
ptum est, quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde
ubi fuit Meneidis regia, posuit alium, longitudine unde-
cenis pedibus per latera cubitis quatuor.

De obelisco, et Thebaico, et Alexandrino, et de il-
lo qui est in circo magno. Cap. IX.

Pius id fecisse dicuntur XX. M. hominum. Ipse
rex cum subrecturus esset, uerereturq; ne ma-
china ponderi non sufficerent, quo maius pe-
riculum circa artificum denuncicaret, filium suum ad-
alligauit cacumini, ut salus eius apud molientes prodes-
set lapidi. Hac admiratione operis effectum est, ut cum
oppidum id expugnaret Cambyses rex, uentumq; esset
incendio ad crepidines obelisci, extingui ignem iuberet
molis reuerentia, qui urbis nullam habueret. Sunt et
alii duo, unus a Smarre positus, alter ab Erastio sine
notis, quadragenum octonum cubitorum. Alexandriae
statuit unum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadel-
phus, quem exacerat Nectabis rex purum: maiusq;
opus fuit in deuehendo statuendo ne multo quàm in ex-

cidendo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt
 rate, Callixenus à Phœnice, fossa perducta usque ad ia-
 centem obeliscum è Nilo. Nauesq; duas in latitudinem
 patulas, pedalibus ex eodem lapide ad rationem gemi-
 nati per duplicem mensuram ponderis oneratis, ita ut
 subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ri-
 pis utrinque: postea egestis laterculis alienatas naues ex-
 cepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte
 eodem, et artificem donatum talentis quinquaginta. Hic
 autem obeliscus fuit in Arsinoë positus à rege supradi-
 cto, munus amoris in coniuge, eademq; sorore Arsinoë.
 Inde eum naualibus incommodum Maximus quidam
 præfectus Aegypti trāstulit in forum, reciso cacumine,
 dum uult fastigium addere auratū, quod postea omisit.
 Et alij duo sunt Alexandria in portu ad Cæsaris tem-
 plum, quos exadit Mesphees rex. quadragenūm binūm
 cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romā
 deuehendi, spectatis admodum nauibus. Diuus Augu-
 stus priorem aduexerat, miraculiq; gratia puteolis na-
 ualibus perpetuis dicauerat, sed incendio consumpta est.
 Diuus Claudius aliquot per annos asseruatam, qua Ca-
 ius Cæsar importauerat, omnibus quæ unquam in ma-
 ri uisa sunt mirabiliorē, turribus Puteolano ex pulue-
 re ædificatis perductam Ostiam, portus gratia mersit,
 alia ex hoc cura nauium quæ Iberi subuehant. Quo
 experimento palām fuit, non minus aquarū huic amni
 esse quā Nilo. Is autem obeliscus, quem diuus Augu-
 stus in circo magno statuit, excisus est à rege Semnefer-
 teo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, centū ui-
 ginti quinque pedum, et dodrantis, præter basim eiusdē

lapidis: is uero qui est in campo Martio, nouem pedum minor, à Sesostride. Inscripti ambo rerum naturæ interpretationem Aegyptiorum opera philosophiæ continent.

De illo qui est in campo Martio pro gnomone. Cap. X.

I qui est in campo, diuus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas solis umbras, dierumq; ac noctium magnitudines, strato lapide ad obelisci magnitudinem, cui par fieret umbra Romæ confecto die sexta hora, paulatimq; per regulas (quæ sunt ex ære incluse) singulis diebus decresceret ac rursus augeretur, digna cognitu res & ingenio faciendo. Mælius mathematicus apicem auratam pilam addidit. cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atq; alia incrementa iaculantem apicem, ratione (ut ferunt) à capite hominis intellecta. Hæc observatio triginta iam fere annis non congruit, siue solus ipsius dissono cursu, et cæli aliqua ratione mutato, siue uniuersa tellure aliquid à centro suo dimota, ut deprehendi & in alijs locis accipio, siue urbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto, siue inundationibus Tiberis sedimento molis facto: quanquam ad altitudinem impositæ rei, in terrâ quoq; dicantur iacta fundamenta.

De tertio obelisco Romæ in Vaticano. Cap. XI.

Eritus Romæ in Vaticano, Caij & Neronis principum circo, ex omnibus unus omnino fractus est in molitione, quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius Cæsariborum, quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus Aegyptijs & sphinge. Cap. XII.
 Icantur obiter & pyramides in eadem Aeg-
 d gypto, regum pecunie ociosa ac stulta ostenta-
 tio. Quippe cum faciendi eas causa a plerisque
 traditur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidians
 tibus præberent, aut ne plebs esset ociosa. Multa circa hoc
 uanitas illorum hominum fuit, uestiaq; complurium in
 choatarum extant. Vna est in Arsinoite nomo, duæ in
 Mæphi, non procul labyrintho, de quo & ipso dicemus.
 Totidem ubi fuit Moeridis lacus: hoc est fossa grandis.
 Sed Aegyptus inter mira ac memoranda narrat harum
 acutissima extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres,
 quæ orbem terrarum implevere fama, sanè conspi-
 cuae undique annauigantibus, sitæ sunt in parte Afri-
 cæ monte saxeo steriliq; inter Memphin oppidum,
 & quod appellari diximus Delta, a Nilo minus qua-
 tuor milia pass. a Memphi sex, uico appposito quem
 uocant Busirin, in quo sunt assueti scandere illas. Ante
 has est sphinx; uel magis miranda, qua syluestria sunt
 acrolentium. Amasin regem putant in ea conditum, &
 uolunt inuectam uideri. Est autem saxo naturali elabo-
 rata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem
 centum duos pedes colligit, longitudo pedum C. XLIII.
 est, altitudo a uentre ad summū apicē in capite LXII.
 Sed pyramis amplissima ex Arabicis lapidianis con-
 stat. Trecenta LX. hominum milia annis XX. eam con-
 struxisse prodūtur. Tres uero factæ annis LXXVIII.
 & mensibus IIII. Qui de ijs scripserint, sunt Herodo-
 tus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras, Dionysius,
 Artemidorus, Alexander Polyhistor, Butorides, Anti-

sthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos
 non constat à quibus facta sint, iustissimo casu obli-
 ratis tantæ vanitatis autoribus. Aliqui ex iis prodide-
 runt, in raphanos, & allium ac cepas mille octingen-
 ta talenta erogata. Amplissima octo iugera obtinet soli,
 quatuor angulorum paribus intervallis, per octingentos
 octogintatres pedes singulorum laterum, altitudo à ca-
 cumine pedes XXV. Alterius intervalla singula p qua-
 tuor angulos pares DCC. XXXVII. comprehendunt.
 Tertia minor prædictis, sed multo spectatior, Aethiopicis
 lapidibus assurgit CCCLXIII. pedibus inter angulos.
 Vestigia ædificationum nulla extant. Harena late pura
 arcu, lentis similitudine, qualis in maiori parte Africa.
 Quæstionum summe est, quam ratione in tanta in al-
 titudinem subiecta sint cimenta. Alij enim nitro ac sale
 adaggeratis cum crescente opere, ac peracto fluminis ir-
 rigatione dilutis: alij lateribus è luto factis extractos pô-
 tes, peracto opere in privatas domos distributos: Nilum
 enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. In
 pyramide maxima est intus puteus octoginta sex cubito-
 rum, flumen illo admissum arbitrantur. Mensuram al-
 titudinis earum omniumq; similium deprehendere, in-
 venit Thales Milesius, umbram metiendo, qua hora par
 esse corpori solet. Hæc sunt pyramidum miracula: Su-
 premumq; illud, ne quis regum opes miretur, minimam
 extitisse laudatissimam, à Rhodope meretricula factâ.
 Aesopi fabularum philosophi conserva quondam & cõ-
 tubernalis hæc fuit, maiore miraculo tantas opes mere-
 tricio esse conquistæ quæstus. Magnificatur & alia tur-
 ris, à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Ale-

zandriæ, quam constiſſe DCCC. talentis tradunt: magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiſerit Soſtrati Gnidiꝝ architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Vſus eius nocturno nauiũ curſui ignes oſtendere, ad prænuncianda uada, portusq; introitum: ſicut iam tales compluribus locis ſagrant, ut Puteolis ac Rauennæ. Periculum in corrinatione ignium ne ſy- dus exiſtimetur, quoniam e' longinquo ſimilis flammæ aspectus eſt. Hic idem architectus primus omniũ penſilem ambulationem Gnidi feceſſe traditur.

De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, & Italo. Cap. XIII.

Itanius & Labyrinthos, uel portentosiſſimum d' humani ingenij opus, ſed non ut exiſtimari po- teſt falſum. Durat etiam nunc in Aegypto in Heracleopolite nomo qui primus factus eſt annos, ut tradunt, III MDC. a Petefuco rege, ſiue Tithoë. Quã- quam Herodotus totum opus regis eſſe dicit, nouiſſimẽq; Pſammetichi. Cauſam faciendi uarie interpretantur. De moteles regiam Motherudis fuiſſe, Lycias ſepulchrum Mæridis, plures ſoli ſacrum id extructum, quod maxi- me creditur. Hinc utique ſumpſiſſe Dædalum exemplar eius labyrinthi, quem fecit in Creta, non eſt dubium, ſed centeſimam tantum portionem eius imitatum, quæ itane- rum ambages ocurſusq; ac reſuſus inexpli- cables continet: non (ut in pauimentis puerorum uel ludicris campeſtribus uidemus) breui lacinia milia paſſ. plura am- bulationis continentem, ſed crebris foribus inditis ad fal- lendos ocurſus, redeundumq; in errores eoſdem. Secun- dus hic fuit ab Aegypto labyrinthus; tertius in Leno:

quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius, quod miror equidem, introitu columnisq; reliquis e molibus cōpositis, quas dissolvere ne secula quidem possint, adiuvantibus Heracleopolitis, qui id opus inuisum mire infestare. Positionem operis eius singulasq; partes enarrare non est, cum sit in regiones diuisum atque in praefecturas (quas uocant nomos) sedecim, nominibus earum totidē uastis domibus attributis: praeterea templa omniū Aegypti deorum contineat, superq; Nemeses quindecim aediculis incluserit pyramides complures quadragenarum ulnarum, senos radice muros obtinētes. Fessi iam cundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius exaelsa, porticusq; ascendunt nonagenis gradibus omnes: intus columnæ de porphyrite lapide, deorum simulacra, regum statuae, monstrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis est situs, ut adaperiētib; fores, tonitruū intus terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæq; rursus extra murum labyrinthi aedificiorum moles, pterō appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino paucæ ibi Circummon spado Nectabis regis, ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoque traditur, fulsisse trabibus spinæ oleo incoctæ, dum fornices quadrati lapidis assurgerent. De Aegypto & Cretico labyrinthis, satis dictum est. Lemnius similis illis, columnis tantum centum quadraginta mirabilior fuit: quarum in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero circum agente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus, & Theodorus indigena. Extraq; adhuc reli-

quæ eius, cum Cretici Italiq; nulla uestigia extant. Nanque & Italicum dici conuenit, quem fecit sibi Porse-
na rex Hetruriæ sepulchri causa, simul ut externorum
regum uanitas quoque ab Italis superaretur. Sed cum
excedat omnia fabulositas, utemur ipsius M. Varronis
in expositione eius uerbis: Sepultus est, inquit, sub urbe
Clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide qua-
drato: singula latera pedum lata tricenū, alta quin-
quagenū: inq; basi quadrata intus labyrinthum inex-
tricabilē: quod si quis improperet sine glomere lini, exi-
tum inuenire nequeat. Supra id quadratum pyramides
stant quinque, quatuor in angulis, & in medio una, in
imo latæ pedum septuagenūquinū, altæ centūquin-
quagenū: ita fastigiata, ut in summo orbis æneus & pe-
tasus unus omnibus sit impositus, ex quo pendeant ex-
cepta catenæ tantinabula, quæ uento agitata, longe soni-
tus referant, ut Dodonæ olim factum. Supra quem or-
bem quatuor pyramides insuper singulæ extant altæ pe-
dum centenū. Supra quas uno solo quinque pyramides,
quarum altitudinem Varronem pudit adicere. Fabu-
læ Hetruscæ tradunt eandem fuisse, quam totius operis:
adeo uesana dementia quæsisse gloriam, impendio nul-
li profuturo. Præterea fatigasse regni uires, ut tamē laus
maior artificis esset.

De pensili horto & oppido, & templo Dianæ
Ephesiæ. Cap. XIII.

Eguntur & pensiles hortos, imo uero totū op-
pidum fecisse Aegyptiæ Thebæ, exercitus ar-
matos subito educere solitis regibus, nullo oppi-
danorum sentiente. Etiam hoc minus mirum, quā

quod flumine mediū oppidum inter fluēte. Quæ si fuisset, non dubium est dicturum Homerum fuisse, cum cētum portas ibi prædicaret. Magnificentia uera admiratio extat templum Ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terra motus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, ante calcatis ea substrauere carbonibus, dein uelleribus lanæ. Vniuerso templo longitudo est CCCC. XXV. pedū, latitudo ducentorum uiginti, columnæ centum uiginti septem à singulis regibus factæ, LX. pedum altitudinis: ex ijs XXXVI. cælata, una à Scopæ. Operi præfuit Ctesiphon architectus. Summa miracula, epistylia tantæ molis attolli potuisse. Id consecutus est ille peronibus harena plenis, molli puluino super capita columnarum exaggrato, paulatim exinaniens ab imo, ut sensim totum in cubili syderet. Difficillime hoc contigit in limine ipso, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit; nec sedit in cubili, anxio artifice mortis destinatione suprema. Traduntq; in ea cogitatione fessum nocturno tempore in quiete uidisse præsentem deam, cui templum fiebat, hortantem ut uiueret, se composuisse lapidem: atq; ita postero die apparuit, ponderēq; ipso correctus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurimum librorum instar obtinent, nihil ad specimen naturæ pertinentia.

De delubro Cyziæ, et lapide fugituo, et de echo septies resonante, et de ædificio sine clauo, et mirabilia ædificiorum Romæ.

Cap. XV.

Urat et Cyziæ delubrum, in quo filum aureum commissuris omnibus polito lapidis subiecit arti-

fex, eburneum Iouem dicaturus, intus, coronante eum
 marmoreo Apolline. Tralucet ergo iunctura tenuissi-
 mis capillamentis, leniq; afflatu simulacra resouente,
 præter ingenium artificis ipsa materia quamuis occulta
 in pretio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis, su-
 gilius appellatus: Argonautæ eo pro ancora usi, ibi reli-
 querant. Hunc e' Prytaneo (ita uocatur locus) sæpe pro-
 fugum fixere plumbo. Eadē in urbe iuxta portam quæ
 Thracia uocatur, turres VI. acceptas uoces numerosio-
 re repercussu multiplicant: nomenq; huic miraculo Echo
 est à Græcis datum. Et hoc quidem natura locorū eue-
 nit, & plerunque consualium, ibi casu accidit. Olym-
 piæ autem arte mirabili modo in portu quam oppi-
 dani heptaphoron appellant, quoniam septies eadē uox
 redditur. Cyzi & buleuterion uocant ædificium am-
 plū sine ferreo clauo, ita disposita contignatione, ut exi-
 mantur trabes sine fulturis ac reponantur. Quod item
 Romæ in ponte sublicio religiosum est, posteaquam Co-
 clite Horatio defendente ægre reuulsus est. Verum &
 ad urbis nostræ miracula transire conueniat, non gen-
 torumquæ annorumquæ dociles scrutari uires, & sic
 quoque terrarum orbē uictum ostendere: quod accidisse
 toties penè, quot referentur miracula, apparebit. Vniuer-
 sitate uero acervata, & in quendam unum cumulum cō-
 iecta, non alia magnitudo exurget, quàm si mundus
 alius quidam in uno loco narretur. Nam ut circum ma-
 ximum à Cæsare dictatore extructum longitudine sta-
 diorum trium, latitudine unius, sed cum ædificijs inge-
 rum quaternum, ad sedem CC. LX. milium inter ma-
 gna opera dicimus, non ne inter magnifica basilicam

Pauli columnis e Phrygiis mirabilem, forumq; diui Augusti, templum Pacis diui Vespasiani imperatoris Augusti, pulcherrima operum quæ unquam: Pantheon Ioui ultori ab Agrippa factum, cum theatrum ante texerit Romæ Valerius Ostensis architectus ludis Libonis? Pyramidas regum miramur opera, cum solum tantum foro extruendo H-S mille ducentis Cæsar dictator emerit: Et siquidem impensæ mouent captos auaritiæ animos, P. Clodius quem Milo occidit, sestertijs CXL-VII. milibus domo emptæ habitauerit: quod equidem non secus ac regum insaniam miror. Itaque & ipsum Milonem sestertia DCC. M. æris alieni debuisse, inter prodigia ai humani duco. Sed tunc senes aggeris nasti spatium, & substructiones insanas Capitolij mirabantur: præterea cloacas, operum omnium dictu maximum suffsis montibus, atque (ut paulo ante retulimus) urbe pensili, subterq; nauigata, a M. Agrippa in ædilitate post consulatum, permeatus corruuati VII. amnes, cursuq; præcipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coacti, insuper mole imbrium concitati nada ac latera quatunt: aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus, pugnantq; diuersi aquarum impetus intus, & tamen obnixa firmitas resistit: trahuntur moles internæ tantæ, non succumbentibus causis operis: pulsant ruinae sponte præcipites, aut impactæ incendijs, quatitur solû terræmotibus: durant tamen a Tarquinio Prisco annis DCCC. prope inexpugnabiles: non omittendo memorabili exemplo, uel eo magis, quoniam celeberrimis rerû conditoribus omissum est: cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret, essetq; labor incertum lon-

gior an periculosior, passim conscita nece quiritibus tæ-
 dium fugientibus, nouum & inexcogitatum antea po-
 stea q; remedium inuenit ille rex, ut omnium ita defun-
 ctorum figeret crucibus corpora spectanda ciuibus, si-
 mul. & feris uolucribusq; laceranda. Quamobrem
 pudor Ro. nominis proprius, qui saepe res perditas ser-
 uauit in prælijs, tunc quoque subuenit. Sed illo tempore
 imposuit iam erubescens, cum puderet uiuos, tanquam
 puditurum esset extinctos. Amplitudinem cauis eam fe-
 cisse proditur, ut uehem fœni large onustam transmittē-
 ret. Parua sunt cuncta quæ diximus, et omnia uni com-
 paranda miraculo, antequam noua attingam. M. Lepi-
 do, Q. Catulo consulibus, ut cōstat inter diligentissimos
 auctores, domus pulchrior non fuit Romæ, quàm Lepidi
 ipsius. At hercule intra annos XXXV. eadem centesi-
 mum locum non obtinuit. Computet in hac æstimatione,
 qui uolet, marmorum molem, opera pictorum, impedia
 regalia, et cum pulcherrima laudatissimaq; certantes cœ-
 tum domos, posteaq; eas ab innumerabilibus alijs in hūc
 diem uictas. Profecto incendia puniunt luxum: nec ta-
 men effici potest, ut morēs aliquid ipso homine morta-
 lius intelligant. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis
 uidimus urbem totam cingi domibus principum, Caij
 & Neronis, & huius quidem (ne quid deesset) aurea.
 Nimirum sic habitauerunt illi qui hoc imperium fecere;
 tantas ad uincendas gentes triumphosq; referendos ab
 aratro aut foco exeuntes, quorum agri quoque mino-
 rem modum obtinuere, quàm cellaria istorum. Subit
 uero cogitatio, quota portio harū fuerint arcæ illæ, quas
 inuictis imperatoribus decernebant publice ad exædifi-

candas domos: Summusq; illarum honor erat, sicut in L. Valerio Publicola, qui primus consul fuit cum L. Bruto, post tot merita, & fratre eius, qui bis in eodem magistratu Sabinos deuicerat, adijci decreto, ut domus eorum fores extra aperirentur, & ianua in publicum reijceretur. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoque domos. Non patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui, docebimusq; etiam insaniam eorum uictam priuatis operibus M. Scamri, cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles, maiusq; sit Syllæ malum tanta priuigni potentia, quàm proscriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate sua opus maximum omnium, quæ unquam fieri humana manu facta, non temporaria mora, uerum etiam æternitatis destinatione: Theatrum hoc fuit. Scena ei triplex altitudine CCCLX. colunarum, in ea ciuitate, quæ sex hymettias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Imā pars scenæ e marmore fuit, media e uitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus: imæ duodequadragenū pedum. Signa ærea inter columnas, ut indicauimus, fuerunt tria milia numero. Cauea ipsa æpit hominum LXXX. milia, cum Pompeij amphitheatri toties multiplicata urbe, tantoq; maiore populo, sufficiat large XL. M. Sed & reliquus apparatus tantus Attalicæ ueste, tabulis pictis, cæteroq; choragio fuit, ut in Tusculanam uillam reportatis quæ superfluebant quotidiani usus delictijs, incensa uilla ab iratis seruis, concremaretur ad H. S. M. Aufert animum, & a destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamq; connecti mæ

iorem insaniam e ligno. C. Curio, qui bello civili in Cæ-
 sariæ partibus obiit, funebri patris munere, cum opi-
 bus apparatūq; non posset superare Scaturū: unde enim
 illi utricus Sylla, & Metella mater proscriptionum se-
 catrix? unde M. Scaturus pater, toties princeps ciuitatis, et
 Marianis sodalitū rapinarum provincialium sinus? cū
 iam ne ipse quidem Scaturus comparari sibi posset, quā-
 do hoc certe incendiū illius præmiū habuit, coniectis
 ex orbe terrarum rebus, ut nemo postea par esset insa-
 niæ illi: ingenio ergo utendum fuit: operæ pretium est scī-
 re quid inuenerit, et gaudere moribus nostris, ac nostro
 modo nos uocare maiores: Theatra duo iuxta fecit am-
 plissima e ligno, cardinum singulorum uersatili suspen-
 sa libramento: in quibus utrisque antemeridiano ludorū
 spectaculo ædito inter sese auersis, ne inuicem obstrepe-
 rent scænæ, & repente circumactis ut contra starent, po-
 stremo iam die descendentes tabulis, & cornibus inter
 se cōeuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorū
 spectacula ædebat, ipsum magis auctoratum populū Ro-
 manum circumferens. Quid enim miraretur quisque in
 hoc primum? inuentorem an inuentum? artificem an au-
 ctorem? ausum aliquem hoc excogitare an suscipere? parē-
 re an iubere? Super omnia erit populi furor, sedere au-
 si tam infida instabiliq; sede. En hic est ille terrarum ui-
 ctor, & totius domitor orbis, qui gentes & regna diri-
 bet, iura externis mittit, deorum quædam immortalū
 generi humano portio, in machina pendens, & ad peri-
 culum suum plaudēs. Quæ uilitas animarum ista? aut
 quæ querela de Cannis? quantum mali potuit accidere?
 Hauriri urbes terræ hiantibus, publicus mortalium do-

lor est. Eae populus Romanus uniuersus uelut duobus nauigijs impositus, binis cardinibus sustinetur, et seipsum depugnantem spectat, periturus momento aliquo luxatus machinis: & per hoc quaeritur tribunitijs concionibus gratia, ut pensiles tribus faceret. Qualis hic in rostris? Quid non ausurus apud eos, quibus hoc persuaserit? Vera nanque consentientibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnavit uniuersus. Variavit hanc magnificentiam suam fessis turbatisq; cardinibus, & amphitheatri forma custodita, nouissimo die duabus per medium scenis athletas edidit, raptisq; e contrario repente pulpis eodem die uictores e gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentiũ imperator, non opibus insignis, uti qui nihil in censu habuerit praeter discordiam principum. Sed dicatur uera aestimatione inuicta miracula, quae Q. Marcius rex fecit. Is iussus a senatu aquarum Appiae & Anienis tegula ductus reficere, nouam a nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra praeturae suae tempus adduxit. Agrippa uero in aedilitate sua, adiecta Virgine aqua caeteris corruatis atque emendatis, lacus DCC. fecit: praeterea salientis CV. castella CXXX. complura etiam cultu magnifica: operibus ijs signa CCC. aerea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore CCCC. eaq; omnia annuo spatio. Adicit ipse in aedilitatis suae commemoratione, & ludos unde sexaginta diebus factos, & gratuita praebita balinea CLXX. quae nunc Romae ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendiũ operis inchoati a C. Caesare, & peracti a Claudio, quippe

à lapide quadragesimo ad eam excelsum, ut in omnes urbis montes leuarentur, influxere Curtius atque Ceruleus fontes, Erogata in id opus sestertia quingentæ LV. M. Quod si quis diligentius aestimauerit aquarum abundantiam in publico, balineis, piscinis, domibus, curiis, hortis, suburbanis, nullis, spatioq; aduenientis extructos arcus, montes perfossos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudij inter maxima equidem ac memoranda duxerim, quamuis destitutum successoris odio, montem perfossum ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabili profecto impendio, et operarum multitudine per tot annos: cum aut corruiatio aquarum, qua terrenus mons erat, egeretur in uertice machinis, aut silex caderetur, omniaq; intus in tenebris fierent, quæ neque concipi animo, nisi ab ijs qui uidere, neque humano sermone enarrari possunt. Nam portus Ostiensis opus prætereo, item uias inter montes excisas, mare Tyrrhenum à Lucrino molibus seclusum, tot pontes tantis impendijs factos. Et inter plurima alia Italiæ miracula, ipsa marmora in lapidicinis crescere autor est Papyrius Fabianus, naturæ rerum peritissimus: Exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montium ulcera. Quæ si uera sunt, spes est nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis. Cap. XVI.

Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas, quis dubitet in primis magnetem occurrere? quid enim mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas? Dederat uo

tem saxi, ut diximus, respondentem homini, imo uero
 & obloquentem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce sen-
 sus manusq; tribuit illi. Quid ferri duritia pugnacius?
 sed cedit & patitur mores: trahitur nanque à magne-
 te lapide, domitrixq; illa rerum omnium materia ad
 inane nescio quid currit: atque ut propius uenit, assistit,
 teneturq; & complexu hæret. Syderitini ob hoc alio no-
 mine appellant, quidam Heracleon. Magnes appellatus
 est ab inuētore (ut autor est Nicander) in Ida repertus.
 Nanque & passim inuenitur, ut in Hispania quoque.
 Inuenisse autem fertur, clauis crepidarum & baculi cu-
 spide hærentibus, cum armenta pasceret. Quinque ge-
 nera magnetis Sotacus demonstrat. Aethiopicum, è Ma-
 gnesia Macedoniae contermina Bœbeida lacum petenti-
 bus dextra, tertium in Echio Bœotiae, quartum circa A-
 lexandriam Troadem, quintum in Magnesia Asiae. Dif-
 ferentia prima, mas sit an foemina: proxima in colore.
 Nam qui in Macedonia & Magnesia reperiuntur, rus-
 si nigriq; sunt. Bœotius uero rufi coloris plus habet, q̃
 nigri. Is qui in Troade inuenitur, niger est & foemi-
 nei sexus, ideoq; sine uiribus. Deterrimus autem in Ma-
 gnesia Asiae, candidus, neque attrahens ferrum, simi-
 lisq; pumici. Compertum tanto meliores esse quanto sunt
 magis cerulei. Aethiopicis laus summa datur, pondusq;
 argento rependitur. Inuenitur hic in Aethiopia Zimiri:
 ita uocatur regio harenosa. Ibi & hæmatites magnes san-
 guinei coloris, sanguinemq; reddens si teratur, sed &
 crocum. In attrahendo ferro non eadem quæ magneti
 hæmatitæ natura. Aethiopici argumentum est, quod ma-
 gnetem quoque alium ad se trahit. Omnes autem y o c i o

lorum medicamentis profunt ad suam quisque portionē maximeq; epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati tritiq;. Alius rursus in eadē Aethiopia non procul mōs gignit lapidem theameden, qui ferrum omne abigit, respuitq;. De utraque natura sapius diximus.

De lapidibus qui cito absument corpora in eis condita, & de his qui diu seruant, & de asio lapide medicinae eius.

Cap. XVII.

Apidem ē Scyro insula integrum fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi. In Asso Troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo, absumi constat intra XL. diem, exceptis dentibus. Mutianus specula quoque & strigiles & uestes & calciamenta illata omnia lapidea fieri auctor est. Eius generis & in Lycia saxa sunt & in oriente, quae uiuentibus quoque adalligata, erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus nec absumentis chernites, ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt. Pariōq; similis candore et duritia, minus tamen ponderosus, qui porus uocatur. Theophrastus auctor est & translucidos lapides in Aegypto inueniri, quos ophitae similes ait, quod fortassis tunc fuerit, quoniam & ij desinunt & noui reperiuntur. Asius gustu salsus podagras lenit, pedibus in uase ex eo cauatō inditis. Præterea omnia crurum uitia in ijs lapidiciānis sanantur, cum in metallis omnibus crura uitiuntur. Eiusdem lapidis flos appellatur, in farinam mollis, ad quēdā perinde efficax. Est autem similis pumici russo. Admixtus aeri Cyprio mammarum uitia emendat: Pici autem resinae ue strumas & panos discutit. Prodest &

Phthiricis linctū. Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit, excreſcentia erodit. Et ad beſtiarum morſus utilis. Repugnantia curationi ac ſuppurata ſitat. Fit ca-
taplaſma ex eo podagris, mixto fabæ lomento.

De ebore foſſili & lapidibus offeis & palmatis
& aliorum generibus. Cap. XVIII.

i Dem Theophraſtus & Mutianus, eſſe aliquos
lapides qui pariant, credunt. Theophraſtus
autor eſt & ebur foſſile candido & nigro co-
lore inueniri, & oſſa è terra naſci, inueniriq; lapides
offeos. Palmati circa Mundam in Hiſpania, ubi Cæſar
dictator Pompeium uicit, reperiuntur, idq; quones frega-
ris. Sunt & nigri, quorum autoritas uenit in marmo-
ra, ſicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores
eſſe tradit, quàm in Italia. E' diuerſo albos coranos du-
riores, quàm parios. Idem Lunenſem ſilicem ferra ſecta-
ri, at Tuſculanum diſſilire igni. Sabinum fuſcum addi-
to oleo etiam lucere. Idem molas uerſatiles Voſſinijs in-
uentas, aliquas & ſponte motas inuenimus in prodi-
gijs. Nuſquam hic utilior quàm in Italia gignitur, la-
pisq; non ſaxum eſt. In quibuſdam uero prouincijs o-
mnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere mollio-
res, qui & cote leuigantur, ut procul intuentibus ophiteæ
uideri poſſint. Neque eſt alius firmior, quando & la-
pidis natura, ut lignum, ſimiliter imbres ſolesq; aut hye-
mes non patitur, in alijs atque alijs generibus. Sunt qui
& lunam non tolerant, & qui uetuſtate rubiginem tra-
hant, colorem uè candidum oleo mutant.

De curalio uel pyrite, & medicinis eius, & ostracite, de
 amianto lapide & medicinis eius, & melitino
 lapide et uiribus eius, de gagate lapide et medi-
 cinis eius, de spongijs, de phrygio la-
 pide et natura eius. C. XIX.

Olarem quidam pyriten uocant, quoniam sit
 plurimus ignis illi: sed est alius etiamnum py-
 rites similitudine aeris. In Cypro eum reperi-
 ri uolunt, & in metallis quæ sunt circa Acarnaniam,
 unum argenteo colore, alterum aureo. Coquuntur uarie.
 Ab alijs iterum tertioq; in melle, donec consumatur li-
 quor. Ab alijs pruna prius, dein melle, & postea lauan-
 tur ut æs. Vsusq; eorum in medicina exalfacere, siccare,
 discutere, humorem extenuare, & duritijs nimias mol-
 lire. Vtuntur & crudis tuisq; ad strumas atque furun-
 culos. Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt,
 plurimum habens ignis, quos uiuos appellamus, & po-
 derosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime
 necessarij, qui clauo uel altero lapide percussi, scintillas
 edunt: quæ exceptæ sulphuratis aut fungis aridis uel fo-
 lijs, dicto celerius ignem trahunt. Ostracite similitudi-
 nem testæ habent. Vsus eorum pro pumice ad leuigandã
 cutē. Poti sanguinē sistunt, et illiti cū melle ulcera dolo-
 resq; mamarū sanant. Amiatus alumini similis, nihil
 igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim
 magorum. Gæoden ex argumento appellant, quoniã am-
 plexus est terram, oculorum medicamentis utilissimum:
 item mammarum & testium uitijs. Melitites lapis suc-
 cum remittit dulcem mellitumq; tuisus. Et cææ mixtus

eruptionibus pituitæ maculisq; corporis medetur, & facium exulcerationi. Epinyctidas tollit, & uuluarum dolores impositus uelleri. Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gagis Lycae. Aiunt & in Leucola expelli mari, atque infra XII. stadia colligi. Niger est, planus, pumicosus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore si terator grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cum uritur, odorẽ sulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua, oleo restinguitur. Ezgat serpentes ita, recreatq; uulvæ strangulationes. Deprehendit fonticum morbum & uirginitatem suffitus. Idem ex uino decoctus, dentibus medetur. Strumisq; ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant axinomantium, & peruri negant, si euenturum sit, quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in spongijs, & sunt nativi. Quidam eos terolithos uocant, quoniam uesticæ medentur, calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Est autem gleba pumicosa. Vritur ante uino perfusus, flaturq; follibus, donec ruffescat, ac rursus dulci uino restinguitur, & hoc trinis uicibus, tingendis uestibus tantum utilis.

De hæmatite & quinque generibus eius, & schisto. Cap. XX.

Chistos & hæmatites cognationem habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vstus minij colorem imitatur. Vritur ut Phrygius, sed non restinguitur uino. Adulteratur schisto. Hæmatitẽ discernunt uenæ rubentes, & friabilis est natura. Oculis cruore suffusus mire conuenit: sistit profluum mulierum potus.

Bibunt eum & qui sanguinem reiecerunt, cum succo punicæ mali. Et in vesicæ vitæ efficac. Bibitur & in uino contra serpentium ictus. Inferior ad omnia hæc eadē est, quem schiston appellant. Sed in ijs commodior croco similis, peculiarius splendet, proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri: prociuentesq; oculos præclare cohibet. Hæc est sententia eorum qui nuperrime scripsere. Sed Sotacus ē uetustissimis autoribus, quinque genera hæmatitarū tradit præter magnetem: principatum dat ex ijs Aethiopico, oculorum medicamentis utilissimo, et ijs quæ panchresta appellant. Item ambustis. Alterum androdamanta dicit uocari, colore nigro, pondere ac duritia insignem, & inde nomen traxisse, præcipueq; in Africa repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite. Reddere enim succum sanguineum, & esse ad iocineris uitia præcipui remediū. Tertium genus Arabici facit, simili duritia, uix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis elatiten uocari, quandiu crudus sit: coctum uero milititen, utilem ambustis, ad omnia utiliore rubrica. Quinti generis schiston hæmorrhoidas reprimentem. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere à ieiuniis sumendos, ad uitia sanguinis. Idem autor schiston alterius generis quàm hæmatiten tradit, quem uocant anthraciten. Nasci in Africa nigrum, attritū aquarijs cotibus reddere ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem, ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

De quatuor generibus aëtitis, & calamo, & samio,
& arabo, & pumicibus. Cap. XXI.

Etites lapis ex argumento nominis magnam
a famam habet. Reperitur in nidis aquilarum,
sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt bi-
nos inueniri, marem & foeminam. Nec sine iis parere
quas diximus aquilas, & ideo binos tantum. Genera eo-
rum quatuor. In Africa nascentem pusillum & mollē,
intra se ac ueluti in aluo habentem argillam suauem,
candidam, ipsum friabilem, quem foeminei sexus putat.
Marem autem qui in Arabia nascitur, durum gallae si-
milem, aut subrutulum, in aluo habentem durum lapidē.
Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamen atq; dilatatus, ceteris enim
globosa facies: Habet in aluo harenam iucundam &
lapillos, ipse tam mollis ut etiam digites frietur. Quarti
generis taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem
in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac
ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus & ro-
tundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec
quicquā tenerius. Aëtiae omnes grauidis adalligati mu-
lieribus uel quadrupedibus in pelliculis, scarificati ute-
ri animalium continent partus, non nisi parturiant re-
mouendi, alioqui uuluae exadunt. Sed nisi parturienti-
bus auferantur, omnino non pariunt. Est & lapis sa-
mius in eadem insula, ubi terram laudauimus, polien-
do auro utilis. Vtilis et in medicina oculorum ulceribus
cum lacte, quo supradictum est modo, contra ueteres la-
chrymationes. Prodest & contra uitia stomachi potus,
uertigines sedat, mentesq; commotas restituit. Quidam

Et morbis comitialibus utiliter dari putant, Et ad uri-
 nae difficultates, Acopis etiam miscetur. Probatum graui-
 tate Et candore. Vulus Et partus contineri ad alligato-
 co tradunt. Arabus lapis ebori similis, dentifricijs
 accommodatur crematus. Privatim hæmorrhoidas sanat
 cum lanugine linteorum, linteolis insuper impositis. Nō
 præmittenda est Et punicum natura, appellatur qui
 dem ita Et cætera saxa erosa annis: in edificijs musea
 uocant, dependentia ad imaginem specus arte reddēda.
 Sed Et ū pumices qui sunt in usu corporum leuigando-
 rum foeminis, iam quidem Et uiris, atque (ut ait Catul-
 lus) libris, laudatissimi sunt in Melo, Scyro, Aeolijs insu-
 lis. Probatio in candore Et in minimo pondere, Et ut
 quammaxime spongiosi aridiq; sint, ac teri faciles, nec
 harenosi in fricādo. Vis eorum in medicina, extenuare,
 siccare. In ustrina ter siccantur, ita ut torreantur carbone
 puro, ac toties uino restinguantur albo. Lauantur dein-
 de ut admia, Et siccati conduntur quamminimū uli-
 ginoso loco. Vsus farinae eius oculorum maxime medica-
 mentis. Vlcera purgat eorum leuiter, expletq; cicatrices
 Et emendat. Quidam tertia ustrione refrigeratos potius
 quā restinctos, terere malunt ex uino. Adduntur etiā
 ad malagmata capiti uerendorumq; ulceribus. Utilis-
 sima fiunt ex his dentifricia. Theophrastus autor est, pon-
 tores in certamine bibendi præsumere farinam eius, sed
 nisi immenso potu impleantur periclitari: tantamq; re-
 frigerandi naturam esse, ut musta feruere desinant pu-
 mices addito.

De lapidibus mortuorum medicinalium, & molli-
bus lapidibus, & speculati lapide, & siliabus,
& phengite, & cotibus, & reliquis ad structu-
ram lapidibus, igni & tempestatibus resistenti-
bus.

Cap. XXII.

Vtoribus curæ fuerit lapides mortuorum quo-
que, nec medicinalium tantum aut ad pigmen-
ta pertinentium. Ephesiumq; lapidem in ijs
prætulere ceteris, mox & Thebaicum, quem pyrrhopæ-
alon appellauimus. Aliqui psaronium uocant Tertium
ex chalaſio chryſiten. Medici autem & basaniten. Hic
enim lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii autem lapides qui
ſuauem reddunt, oculorum medicamentis utiles exiſtimā-
tur, ideoq; Aethiopici maxime ad ea probantur. Tana-
rium uero lapidem & Pœnicum, & hæmatiten ijs me-
dicamentis prodeſſe tradunt, quæ ex croco componantur.
Ex alio Tanario qui niger eſt, & ex Pario lapide nõ
æque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabaſtrite Ae-
gyptio, uel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis ex
quo uafa et etiam cados faciunt. In Siphno lapis eſt qui
cauatur, tornaturq; in uafa coquendis cibis utilia, uel ad
eſculentorum uſus, quod in Comenſi Italiae lapide acci-
dere ſciunt. Sed in Siphno ſingulare, quod excaſſatus
oleo nigreſcit dureſcitq; natura molliſſimus: Tanta qua-
litate differentia eſt. Nam mollitiæ & trans Alpes
præcipua ſunt exempla. In Belgica provincia candidũ
lapidẽ ſerra, qua lignũ, faciliusq; et, ſecant ad tegularũ
& imbricum uicem: uel ſi libeat, ad quæ uocant pauo-
nacea tegendi genera: & hi quidem ſectiles ſunt. Specu-
laris uero (quoniam & hic lapis nomen obinet) facilio-

re multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat, nec tota, sed intra centum milia passuum circa Segobricam urbem. Iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inuentum Africa. Post ferendos omnes tamen Hispaniæ, et Cappadociæ molliissimis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris. Sunt & in Bononiensi Italiæ parte breues, maculosi, complexu silicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis qui in Hispania puteis effudiuntur profunda altitudine. Nec non & saxo inclusus sub terra inuenitur, extrahiturq; aut exciditur. Sed maiori parte fossilis natura, absolutus segmenti modo, nunquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ, quidam autumant crystalli modo glaciari. Et in lapidem concreescere manifesto apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales, & medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis naturam post unam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum sit mollitia nota perpetiendi solis rigorisq; nec senescit, si modo iniuria absit, cum hoc etiam in cements multorum generum accadat. Inuenere & alium usum in ramentis quoque, circum maximum ludis circensibus sternendi, ut sit in commendatione candor. Nerone principe in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus atque translucens, etiam qua parte fulvæ inciderant uenæ, ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellant à Servio rege sacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus opertis interdum claritas ibi diurna erat, haud alio quàm specularium modo, tanquam

tanquam inclusa luce non transmissa. In Arabia quoque
 esse lapidem vitri modo translucidum, quo utuntur pro
 specularibus, Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides
 transisse conveniat, primumque cotes ferro acuendo. Mul-
 ta earum genera: Cretica diu maximam laudem habue-
 re, secundam Laconica ex Taygeto monte, utraque oleo
 indigentes. Inter aquarias Naxia laus maxima fuit,
 mox Armeniaca, de quibus diximus, Ex oleo et aqua
 Ciliciae pollent, ex aqua Arsinoëtica. Reperta sunt et
 in Italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Nec
 non et trans Alpes, quas passernices vocant. Quartae
 ratio est salina hominis proficientium in constrinarum
 officinis, inutilis fragili mollitia. Flaminitana ex Hispa-
 nia atteriore in eo genere praecipue. Reliqua multitudo la-
 pidum in totum aedificijs inutilis est mortalitate molli-
 tia. Quaedam tamen loca non alium habent, sicut Car-
 thago in Africa: exercetur halitu maris, fricatur vento, et
 verberatur imbri. Sed cura tuentur picando parietes, quo-
 niam et tectorij calce roditur. Sciteque dictum est, ad te-
 ctum eos pice, ad unum calce uti, quoniam sic musta con-
 diunt. Alia mollitia circa Romam Fidenati et Albano.
 In Liguria quoque, Umbria, et Venetia, albus lapis
 dentata ferra secatur. Hi tractabiles in opere, labore quo-
 que tolerant, sub tecto duntaxat. Aspergine et gelu pru-
 nisque rumpuntur in testas, nec contra humores et auram
 maris robusti. Tiburtini ad reliqua fortes, vapore dissi-
 liunt. Nigri silices optimi, quibusdam in locis et ruben-
 tes. Non minusquam vero et albi, sicut in Tarquinien-
 si Arutianis lapideanis circa lacum Volsiniensem. Et in
 Statonien-
 si sunt, quibus ne ignis quidem nocet. Idem et
 Plinius.

in monumenta scalpti, contra uetustatem quoque incorrupti permanent: ex ijs formæ sunt, in quibus æra funduntur. Est & uiridis lapis, uehementer igni resistens, sed nusquam copiosus. Et ubi inuenitur, lapis, non saxum est. Et reliquis pallidus, incemento raroutilis. Globosus, contra iniurias fortis, sed ad structuram infidelis, nisi multa suffrenatione deuinctus. Nec certior fluxuatis, semper ueluti madens. Remedium est in lapide dubio, æstate eum eximere, nec ante biennium eum inferere tecto, domitum tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint, in subterranea structura aptatur utilius. Quæ resisterint, tutum est uel celo committere. Græci è lapide duro ac silice æquato construunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fecerint, isodomion uocant genus structuræ. At cum inæquali crassitudine structa sunt, pseudisodomion. Tertium est emplecton, tantummodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri, ut commissuras antecedentium medijs lapides obtineant, necessarium est. In medio quoque pariete, si res patiatur: si minus, utique à lateribus. Medios parietes sarcite fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulatam structuram, quam frequentissime Romæ struunt, rimis opportunâ. Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendiculum respondere oportet.

De cisternis & calce, & harenæ generibus, & mixtura calcis & harenæ, & uitæ structuræ, & tectorijs & columnis. Cap. XXIII.

T cisternas harenæ puræ & asperæ quinque partibus, calcis quàm uehementissima duabus construi conuenit, fragmentis silicijs non exæ-

dentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari solum parietesq; similiter. Vtilius geminas esse, ut in priore uitia considunt aquæ, atque per eolum in proximam transeat maxime pura aqua. Calcem e' uario lapide Cato Censorius improbat. Et albo melior, quàm ex duro, et structura utilior. Quæ ex fistuloso, tectoriis. Ad utrumque damnatur ex silice. Vtilior eadem ex effesso lapide, quàm ex ripis fluminu collecto. Vtilior e' molari, quia est quædam pinguior natura eius. Mirum, aliquid postquam arserit, accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossitia, cui quarta pars calcis addi debet. Flumiati aut marine tertia. Si et testæ tuscæ tertia pars addatur, melior materia erit. Ab Apennino ad Padum non inuenitur fossitia, nec marina. Ruinarum urbis ea maxima causa, quod furto calcis sine ferrumine suo cementa componuntur. Intrita quoque quo uetustior eo melior. In antiquarum ædium legibus inuenitur, ne recentiore trima uteretur redemptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fœda uere. Tectoriumq; nisi ter harenato, et bis marmorato inductum est, non satis splendoris habet. Vliginosa et ubi salsugo uitiat, testaceo sublini uilius. In Græcia tectoriis etiam harenatum quod inducturi sunt, prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo, donec rutro non cohereat. Contra in albario opere, ut macerata calx ceu glutinu hæreat. Sed macerari non nisi à gleba oportet. In Elide ædes est Minervæ, in qua frater Phidiæ Pannæus tectorium induxit lacte et croco subactum, ut ferunt: ideoq; si teratur in ea hodieq; salina pollice, odorem croci saporemq; reddere traditur. Columnæ in ade densius posi-

te, crassiores videntur. Genera earum quatuor. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent, Dorica vocantur: quæ nonam, Ionica quæ septimam, Thuscanica. Corinthiis eadem ratio quæ Ionicis. Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima, ideoq; graciliores videntur. Ionici enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinum delubri. In Ephesie Dianæ æde, de qua prius fuit sermo, primum columnis spiræ subditæ, & capitella addita. Placuitq; altitudinis octava pars in crassitudine, et ut spiræ haberent crassitudinis dimidiū, septimæq; partes detraherentur summarum crassitudinis. Præter has sunt quæ vocantur Attica columnæ, quæ ternis angulis, pari laterum intervallo.

De medicinis calcis, & malthe, & gypso. Cap. XXIII.

Alas & in medicina magnus usus. Eligitur recens, nec aspersa aquis, urit, discutit, extrahit, incipientesq; serpere ulcerum impetus coeret. Aceto & rosa ceo temperata perducit ad cicatricē. Luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur. Eadem compositione & strumis. Malthe è calce fit recenti, gleba uino restinguitur. Mox tunditur cum adipe suillo & ficu, duplici linamento: quæ res omnium tenacissima, & duritiā lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur ante. Cognata calces gypsum est. Plura eius genera. Nam è lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis, & è terra foditur, ut in Cypro ac Perrhæbis: è summa tellure & Tymphaicum est.

Qui coquitur lapis, non dissimilis alabastritæ esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquuntq; fimo bubulo, ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est e lapide speculari, squamamve talem habente. Gypso madido statim utendum est, quoniam celerime coit, ac siccatur: tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur. Vsus gypsi in albarijs, sigillis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplum illustre C. Procleium Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso potu, consciuisse sibi mortem.

De pavimentis & quando primum Romæ, & subdialibus pavimentis, & Græcanicis, & quando primum cameræ. Cap. XXV.

Pavimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami stravit, quem vocant asarotonæon, quoniam purgamenta cœnæ in pavimento, quæq; euerri solent, veluti relictæ fecerat parvis e testulis tinctisq; in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, et aquam umbra capitis infuscans. Apricantur aliæ stabentes sese in canthari labro. Pavimenta credo primum facta, quæ nunc reuocamus barbarica, atque subtegulæna, in Italia fistucis pavita: hoc certe ex nomine ipso intelligi potest. Romæ sculpturatum in Iouis capitolini æde primum factum est post tertium Punicum bellum initum. Frequentata vero pavimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio est Lucilianus ille uersus: Ante pavimenta atque emblemata uermiculata.

subdialia Græci in uenere, talibus domos contegentes, facili tractu & tepente, sed fallaci ubicunque imbres gelant. Necessarium binas per diuersum coassationes sub sterni, capita earum præfigi ne torqueantur, & ruderum nouo tertiam partem testæ tuscæ addi. Deinde rudus, in quo duæ quintæ calcis misceantur, pedali crassitudine festucri. Tunc nucleo crasso sex digitos induci, et ex tessera grandi non minus alta duos digitos strui. Fastigium uero seruari in pedes denos sesquingentem, ac diligenter cote despumare, quernisq; axibus contabulare. Quæ torquentur, inutilia putant. Imo & silice aut palea substerni melius esse, quo minor uis calcis perueniat. Necessarium & globosum lapidem subijci. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligendum etiam unum genus græcanicum. Solo festucrio iniicitur rudus, aut testaceum pauimentum. Deim spisse calcatis carbonibus inducitur sabulo calce ac fauilla mixtis, materia crassitudine semipedali ad regulam et libellam exigatur, & est forma terrena. Si uero cote depoliturum est, nigri pauimenti usum obtinet. Lithostrota ceptauere iam sub Sylla parauulis certe crustis, extatq; hodie quod in Fortunæ delubro Præneste fecit Pulsa deinde ex humo pauimenta in cameras transiere è uitro: nouitum & hoc inuentum. Agrippa certe in thermis quas Romæ fecit, siglinum opus encausto pinxit, in reliquis albaria adornauit: nō dubie uitreas facturus cameras, si prius id inuentum fuisset, aut à parietibus scænæ, ut diximus, scauri peruenisset in cameras. Quamobrem & uitri natura indicanda est.

De origine nitri, & ratione faciendi, & de ob-
 diano nitro, & generibus multiformibus
 nitri. Cap. XXVI.
 Ars est Syriæ, quæ Phœnice uocatur, finitima
 p. Indææ, intra montis Carmeli radices paludē
 habens, quæ uocatur Candebæa. Ex ea credi-
 tur nasci Belus amnis quinque M. pass. spatio in mare
 perfluens iuxta Ptolemaidem coloniam. Lentus hic cur-
 rit, insalubris potu, sed ceremonijs sacer, limosus, uado
 profundus. Non nisi refuso mari harenas fatetur. Flucti-
 bus enim uolutatæ nitefcunt, detritis sordibus. Nunc &
 à marino creduntur astringi morsu, non prius utiles.
 Quingentorum est passuum non amplius littoris spa-
 tium. Idq; tantum multa per secula gignendo fuit nitro.
 Fama est appulsa naue mercatorum nitri, cum sparsi
 per littus epulas pararent, nec esset cortinis attollendis
 lapidum occasio, glebas nitri è naue subdidisse. Quibus
 acensis permixta harena littoris, translucens nobilis
 liquoris fluxisse riuos, & hanc fuisse originem nitri.
 Mox, ut est astuta & ingeniosa solertia, non fuit conten-
 ta nitrum misuisse, ceptus addi & magnes Lapis: quo-
 niam in se liquorem nitri quoque ut ferrum trahere
 creditur. Simili modo & calculi splendentes multifariā
 cepti uri, deinde cōchæ et fossiles harenæ. Autores sunt,
 in India è crystallo fracta fieri, & ob id nullū cōpara-
 ri Indico. Lenibus autē aridisq; lignis coquitur, addito
 cyprio ac nitro, maxime ophirio. Continuis fornacibus
 ut æs liquatur, massæq; fiunt colore pingui nigricantes.
 Acies tanta est quacunque, ut citra ullū sensum ad ossa
 confecerit quicquid afflauerit corporis. Ex massis rursus

funditur in officinis, tingiturq; Et aliud statu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo calatur, Sidone quondam ijs officinis nobili, siquidem etiam specula ex cogitauerat. Hæc fuit antiqua ratio nitri. Iam uero & in uulturno mari Italiae harena alba nascens, sex M. pass. littore inter Cumas atque Lucrinum, quæ molliissima est, pila molaq; teritur. Deinde miscetur tribus partibus nitri pondere uel mensura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa quæ uocatur ammo-nitrum: atque hæc recoquitur, & fit uitrum purum, ac massa uitri candidi. Iam uero & per Gallias Hispaniaq; simili modo harenæ temperantur. Fecit Tiberio principe excogitatum uitri temperamentum, ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam, ne æris, argenti, auri metallis præcia detraherentur: eaq; fama crebrior diu quam certior fuit. Sed quid refert, Nero nis principatu reperta uitri arte, quæ modicos calices duos, quos appellabant pterotos. H. S. sex milibus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerantur, ad similitudinem lapidis quem in Aethiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore uisu, atq; in speculis parietum pro imagine umbras red-dente. Gemmas multi ex eo faciunt. Videmusq; & solidas imagines diui Augusti, capti materia huius crassitudinis. Dixitq; ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremonijs repertam ibi in hereditate eius qui præfuerat Aegypto, obsidianam imaginē Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc nitri similitudine interpolata. Xenocrates obsidianum

lapidem in India & in samnio Italia & ad Oceanū
in Hispania nasci tradit. Fit & tincturae genere ob-
dianum; ad escaria uasa et totum rubens vitrum, atque
non translucens haematium appellatum. Fit & album
& murrhinum, aut hyacinthos sapphirosq; imitatum;
& omnibus alijs coloribus. Nec est alia nunc materia
sequacior, aut etiam picturae accommodatior. Maximus
tamen honos in candido translucentibus, quam proxi-
ma crystalli similitudine. Vsus uero ad potandum argē-
ti metalla & auri pepulit. Est autem caloris impatiens,
ni praecedat frigidus liquor: cum addita aqua uitreae pi-
lae sole aduerso, in tantum exardescant, ut uestes exu-
rant. Fragmenta teporata agglutinantur tantum, rur-
sus affundi non queunt, praeterquam abrupta sibi met:
ueluti cum calculi fiunt, quos quidam abaculos appel-
lant, aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Vitruū
sulphuri concoctum ferruminatur in lapidem. At per-
actis omnibus quae constant ingenio, artem natura facit
te, succurrit mirari, nihil penē non igni perfici.

Ignium miracula, & medicinae prodigia.

Caput.

XXVII.

Gnis accipit harenas, ex quibus alibi vitrum,
i alibi argentum, alibi minium, alibi plumbi
genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fun-
dit. Igne lapides in aes solvuntur, igne ferrum gigni-
tur, ac domatur, igne cremato lapide cements in testis
alligantur. Alia saepius uri prodest. Eademq; materia
aliud gignitur primis ignibus aliud secundis, aliud ter-
tius. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus,
atque interuisse creditus, maioris fit uirtutis. Immensa

Et improba rerum natura portio: Et in qua dubiū si-
 plura absumat, an pariat. Est Et ipsis ignibus medica-
 nis. Pestilentiae quae solis obscuracione contrahitur, ignis
 suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles
 Et Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad con-
 uulsa uiscera aut confusa, ut M. Varro autor est: Ipsi-
 enim uerbis eius utar: Lix cinis est inquit. foci. Inde
 enim cinis luxatis potus medetur: ut licet uidere gladi-
 tores cum deluserint, hac iuuari potione. Quin Et car-
 bunculum genus morbi, quo duos consulares nuper ab-
 sumptos indicauimus, querneus carbo tritus cum melle
 sanat. Adeo in rebus damnatis quoque ac iam nullis, sunt
 aliqua remedia, ut in carbone esse Et cinere. Non prae-
 ribo Et unum foci exemplum, Romanis literis clarū:
 Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in
 foco eius comparuisse genitale e cinere ma-
 sculini sexus: eamque quae insederat
 ibi, Tanaquilis reginae ancil-
 lam Ocrisiam capti-
 uam, consurre-
 xisse gra-
 ui-
 dam. Ita
 Seruium Tullū
 natū, qui regno succe-
 sit. Inde Et in regia cubanti
 puero caput arsisse uisum, creditum=
 quae Laris familiaris filium. Ob id com-
 pitalia Et ludos Laribus primum instituisse.

C. PLINII SECUNDI NATVR
 LIS HISTORIAE LIBER
 TRIGESIMVS SEPTIMVS.
 PROOEMIUM.

Origo gemmarum.

T N I H I L. Instituto operi desit, gē
 mae supersunt, & in arctum coacta re-
 rum naturae maiestas, multis nulla sui
 parte mirabilior. Tantum tribuunt va-
 rietati, coloribus, materiae, decori, uiola-
 ri etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas uero ex
 tra precia ulla taxationemq; humanarum opum arbi-
 trantes, ut plerisque ad summam absolutamq; rerum
 naturae contemplationem satis sit una aliqua gemma.

Quae fuerit origo gemmarum, & quibus initijs in tan-
 tum haec admiratio exarserit, diximus quadatenus in
 mentione auri anulorumq; Fabulae primordium à ru-
 pe Caucaesa tradunt, Promethei uinculorum interpreta-
 tione fatali: primumq; saxi fragmentum inclusum fer-
 ro ac digito arcundatum, hoc fuisse anniū, et hoc gēma.

De gemma Polycratis tyranni & Pyrrhi regis, &
 qui sculptores optimi, & nobilitates artificum,
 & qui primus dactylohecam Romae habuit.

Caput.

I.

h Is initijs capit autoritas, in tantum amore elata,
 ut Polycrati Samio senio insularum ac littorū

tyranno felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiam ipse, satis piamenti in unius gemmæ uoluntario dāno uideretur, si cum fortunæ uolubilitate paria faceret: pla neq; ab inuidia eius abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, proiectus nauigio in altum, anulum merfit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus, escæ uice raptum, ut faceret ostentum, in culinam domini rursus fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat: ostendumq; Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & nouissimum propè locum tot prælatis obtinentem. Post hunc anulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur achaten, in qua IX. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, ut musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud autores, præterquam Ismeniam choraulem, multis fulgentibusq; uti solitum, comitante fabula uanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denarijs smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone, iussisse numerari. Et cum duo relati essent, immutato precio, male me Hercules curatum, dixisse. Multum enim detractum gemmæ dignitati. Hic uidetur instituisse, ut omnes musicæ artis hac quoque ostentatione censerentur, ueluti Dionysodorus æqualis eius & æmulus, ut sic quoque par uideretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter musicos, Nicomachus, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla periticia electas: forte quadam his exē

plis initio uoluminis oblati aduersus istos, qui sibi hæc ostentationem arrogant, ut palàm sit eos tibicinum gloria timere. Polycratis gemma quæ demonstratur, illibata intacta q; est. Ismenia ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hanc eadem opinionem edictum Alexandri Magni, quo uetuit in gemma se ab alio scalpi quàm à Pyrgotele, non dubie clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fuere, quiq; diui Augusti imaginem similem expressit, qua postea principes signabant. Dioscorides. Sylla dictator traditione Iugurtæ semper signauit. Est apud autores & Intercatiensem illum, cuius patre Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat, pugnae eius effigie signasse, uulgato Stilonis Praeconini sale, quid nam fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset. Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas in matris auulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine eius reddi postulabat, non in fausto lepore accipientium, ænigmata afferre eam sphingem. Quinetiâ Mæcenatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad euitanda conuicia sphingis, Alexandri Magni imagine signauit. Gemmas plures, quod peregrino appellabant nomine dactylothecæ, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliiq; eiusdem ætatis autores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar di-

Stator sex dactylotheas in Veneris genitricis con-
 cravit Marcellus Octavia genitus in Palatina. Apolli-
 nis aede unam. Victoria tamen illa Pompeij primū ad
 margaritas gemmasq; mores inclinavit: sicut L. Scipio-
 nis & Cn. Manlij ad calatum argentum, & uestes At-
 talicas, & triclinia arata: sicut L. Mummiū ad Corin-
 thia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pompeij, & na-
 tura crystalli & medicinis, & luxuria circa ea;
 & quando primum inuenta myrrhina, & lu-
 xuria circa ea, & natura myrrhinorū, quae menti
 ti sunt autores de sucino. Cap. II.

D uti planius noscatur, verba ex ipsis Pom-
 i peij triumphorum actis subiiciam. Ergo tertio
 triumpho quem de piratis, Asia, Ponto, genti-
 busq; & regibus in septimo operis huius volumine in-
 dicatis, M. Pisone, M. Messala consulibus, pridie calend.
 Octobris, die natalis sui egit, transtulit alueum cum tesse-
 ris lusorium ē gemmis duabus, latum pedes tres, lōgum
 pedes quatuor: & ne quis de ea re dubitet, nulla gemma-
 rum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem
 accedente, in eo fuit luna aurea pondo XXX: lectos tri-
 cliniarum tres: nasa ex auro & gemmis abacorum no-
 vem. Signa aurea tria, Minervae, Martis, & Apollinis.
 Coronas ex margaritis triginta tres. Montem aureū qua-
 dratum cum cervis & leonibus, & pomis omnis gene-
 ris, circumdata vite aurea. Museum ex margaritis, in cu-
 ius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij ē mar-
 garitis, illa regno honore grata, illius probi oris veneran-
 diq; per cunctas gentes, illa inquam ex margaritis, sene

ritate uicta & ueriores luxuriæ triumpho. Quod profecto inter illos uiros durasset cognomen Magni, si prima uictoria sic triumphasset. E' margaritis Magne, tam prodigi re, & fœminis reperta, quam gerere te fas non sit, hinc fieri tuos uultus? sic te preciosum uideri? Non ne illa similior tui est imago quam Pyrenæi iugis imposuisti? Graue profecto fœdumq; probrū erat, ni uerius iræ deorum ostentum credi oporteret: clareq; intelligi posset, iam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cetera triumphī eiusdem quā uerissime subiiciam Reipublicæ datum mille talentū, legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, H. S. bina milia, commilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caij principis, qui super omnia muliebria sœculos induebat e' margaritis: & Neronis principis, qui sœptora, & personas, et cubicula uiatoria unio nibus construebat. Quinimo etiam ius uidemur perdidisse corripienti gemmata potoria, & uariæ suppellectilis genera, anulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit? Eadem uictoria primum in urbem murrhina induxit. Primusq; Pompeius sex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ proutinus ad hoium usum trāsire, abacis et escarijsq; uasis inde expetitis. Excreuitq; indies eius rei luxus, murrhino LXXX. sestertijs empto, capaci plane ad sextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos consularis, ob amorē obroso eius margine, ut tamen iniuria illa præcium augeret: neque est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit, licet æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit,

ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrum ped-
culiare trans Tiberim hortis exposita occuparent: quod
a populo impleri canente se, dum Pompeiano praeludit,
etiam Meroni satis erat, qui uidit tunc annumerari uni-
us scyphi fracta membra, quæ in dolore credo seculi
inuidiamq; fortunæ, tanquam Alexandri Magni cor-
pus in conditorio seruari ut ostentarentur, placebat. T.
Petronius consularis moriturus, inuidia Neronis prin-
cis, ut mensam eius exhæredaret, trullam murrhinam
CCC. sestertis emptâ fregit. Sed Nero, ut par erat prin-
cipem, uicit omnes CCC. sestertisapidem unam paran-
do. Memoranda res, tanti imperatorem patremq; pa-
triae bibisse. Oriens murrhina mittit. Inueniuntur enim
ibi in pluribus locis, nec insignibus, maxime Parthici
regni: præcipue tamen in Carmania. Humorem putant
sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos
excedunt abacos. Crassitudine raro, quanta dictum est
nasti potorio. Splendor his sine uiribus, nitorq; uerius
quàm splendor. Sed in precio uarietas colorum, subinde
arcumagentibus se maculis in purpuram candoremq;,
& tertium ex utroque ignescentem, uelut per transitum
coloris purpura rubescente, aut lacte candescente. Sunt
qui maxime in iis laudent extremitates, & quosdam co-
lorum percussus, quales in cælesti arcu spectantur.
His maculæ pingues placent, translucere quicquam aut
pallere uitium est. Item sales uerrucæq; non eminentes,
sed ut in corpore etiam plerunq; sessiles. Aliqua & in
odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum
facit, gelu uehementiore concreto. Non aliubi certe repe-
ritur, quàm ubi maxime hybernæ nives rigent: glaciæq;
esse

esse certum est, unde & nomen Græci dedere. Oriens et hanc mittit, sed Indica nulla præfertur. Nascitur & in Asia, nilissima circa Alabandam & Orthosiam, finitimisq; montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europæ Alpium iugis. Iuba autor est, & in quadam insula rubri maris ante Arabiam sita nasci, quæ Neron vocetur. Et in ea quæ iuxta gemmam topazion ferat, cubitalēq; effessam a Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci perquam mirandi ponderis, immensis iugis depressis ad libramentū aquæ puteis. Mirum et quod Xenocrates tradit Ephesius, avaro in Asia & Cypro excitari. Non enim inueniri in terreno, nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius uero est, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus sæpe deportari. Sudines uero negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci, quod certum est: non enim reperitur in aquosis, quanquam in regione prægelida, uel si ad uada usque glaciuntur amnes. Cælesti humore paruaq; niue id fieri necesse est, ideo caloris impatiens, nisi in frigido potu abdicatur. Quare sexagulis nascatur lateribus, non facile ratio inueniri potest, eo magis quod neque mucronibus eadem species est, & ita absolutus est laterum lenor, ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc uisa nobis erat, quā in Capitolio Livia Augusta dicauerat, librarum circiter L. Idem Xenocrates autor est, uas amphorale uisum, et aliqui ex India crySTALLUM sextariorū quatuor. Nos liquido affirmare possumus, in cauitibus Alpium nasci adeo inuijs, ut plerumque fune pendentes eam extrahant. Peritis signa et indicia nota sunt. Infestantur plurimis uitijs, scabro, ferru

gine, maculosa nube, occulta aliquando uomica, prædura fragiliq; centro & sale appellato. Est & ruffa aliquibus rubigo. Alijs capillamentum rimæ simile. Hoc artifices litura occultant. Quæ uero sine uitio sunt, puras esse malunt, acenteta appellantes, nec spumei colorislympidæ aquæ. Postrema autoritas in pondere est. Inuenio medicos, quæ sunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare, quàm crystallina pila aduersis posita solis radijs. Alius hic furor. H-S. CL. M. trullam unam non ante multos annos mercatam à matrefamiliâs, nec diuite. Item Nero amissarum rerum nuncio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illis. Hæc fuit ratio seculum suum punientis, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mire ad similitudinem accessere uitrea, sed prodigij modo, ut suū precium auxerint crystalli, non diminuerint. Proximū locum in delicijs fœminarum tamen adhuc tantum, succina obtinent, eandem omnia hæc quam gemmæ autoritatem, sanè maiorem aliquibus de causis crystallina et murrhina, rigidi potus utraque. In succinis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas Græcorum diligentia. Legentes modo æque perperantur me de ortu eorum, cum hoc quoque intersit uitæ, scire posteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaëthontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum uocamus: & electrum appellatum, quoniam sol uocitatus sit elector, plurimi poëtæ dixerunt, primi q; ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. Quod esse

falsum Italia testimonio patet. Diligentiores eorum Ele-
ctridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas
dilaberetur Padus. Quae appellatione nullas unquam ibi
fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse, in quas
quicquam cursu Padi deuehi possit. Nam quod Aescy-
lus in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit,
eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus et
Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum et
Padum, faciliorem ueniam facit ignorati fucini, in tan-
ta orbis ignorantia. Modestiores sed aequi falsum prodi-
dere, in extremis Adriatici sinus rupibus inuis arbores
stare, quae canis ortu hoc effunderent gummi. Theophra-
stus in Liguria effodi dixit. Phaethontem in Aethiopia
Ammonis obisse, ob id delubrum ibi esse atque oraculum,
electrumque gigni. Philemon fossile esse, et in Scythia
erui duobus locis. Candidum atque cerei coloris quod
uocaretur electrum in alio loco fuluum, quod appella-
retur sialternicum. Demostratus lyncurion id uocat, et
fieri ex urina lyncum bestiarum. E maribus fuluum
et igneum, e feminis languidius atque candidum. Alij
dixere langurium, et esse in Italia bestias languurias.
Zeniochemis langas uocat easdem, et circa Padum ijs
uitam affirmat. sudines arborem quae gignat in Ligu-
ria. In eadem sententia et Metrodorus fuit. Solacus cre-
didit in Britannia arboribus effluere, quas electridas
uocauit. Pytheas Guttonibus Germaniae genti acoli
aestuarium oceani Mentonomon nomine, spacio stadiorum
sex milium. Ab hoc diei navigatione insula abesse Abal-
lum. Illo uere fluctibus aduehi, et esse concreti maris
purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo, proxi

misq; Teutonis uendere. Huic & Timæus credidit, sed insulam Baltiam uocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Nicias solis radiorum suum intelligi uoluit. Hos circa oceanum credit uehementiores in terra actos, pinguem sudorem in ea parte oceani relinquere, deinde aestibus in Germanorum littora eijci. Et in Aegypto nasci simili modo, & uocari Sacal. Item in India, gratusq; thure esse Indis. In Syria quoque faminas uerticillos inde facere, & uocare harpaga, quia folia & paleas uestiumq; fimbrias rapiat. Theophrastus oceano id exaestuante ad pyrenæi promontorium eijci, quod & Xenocrates credidit, qui de ijs nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asarubas, qui tradidit iuxta Atlanticum mare esse lacum Cephisida, quem Mauri uocant electrum. Hunc sole exaffectum e limo dare electrum fluitans. Mnesias Africae locum Sicyonem appellatum, & Cratin amnem in oceanum effluentem e lacu, in quo aues quas meleagridas & penelopas uocat uiuere. Ibi nasci ratione eadem qua supra dictum est de electri de lacu. Theomenes dicit, iuxta Syrtim magnam hortu hesperidum esse, ex quo in stagnum cadat, colligi uero a uirginibus Hesperidum. Ctesias Indis flumen esse Hypobarum, quo uocabulo significetur omnia uasa ferre bona fluere a septentrione in exortuum Oceanum, iuxta montem syluestrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytaoras uocari, qua appellatione significetur prædulcis suauitas. Mithridates in Germaniæ litoribus esse insulam, uocariq; eam Oserictam, cedri genere syluosam, inde defluere in petras. Xenocrates non suauitatem tantum in Italia, uerumetiam thicium uocari, a Scythiis

uero sacrum, quoniam & ibi nascatur. Alios putare in
 Nymidia gigni. Super omnes est Sophocles Tragicus poë-
 ta, quod equidem miror tanta grauitate cothurni, et præ-
 terea uitæ fama, aliâs principe loco genitus Athenis, re-
 bus gestis, exercitu ducto. Hic ultra Indiam fieri dixit è
 lachrymis meleagridum auium Meleagrum deslen-
 tium. Quod & credidisse eum, uel sperasse alijs persua-
 deri posse, quis non miretur? quam uè pueritiam tam
 imperitam posse reperiri, quæ auium ploratus annuos
 credat, lachrymas uè tam grâdes, auesq; è Græcia, ubi
 Meleager perijt, ploratum isse in Indos? Quid ergo? non
 multa æque fabulosa produnt poëtæ? Sed hoc ea in re
 quæ quotidie inuehatur atque abundet, & hoc menda-
 cium coarguat, serio quenquam dixisse, summa hominû
 contemptio est, & intoleranda mendaciorû impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria suc-
 cinorum, & lyncurio & medicina. Cap. III.

Ertum est gigni in insulis septentrionalis occa-
 ni, & à Germanis appellari glessum, itaque
 & à nostris unam insularum ob id glessa-
 riam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem-
 gerente Austraiam à barbaris dictam. Nascitur autem
 de fluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in
 cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia. De-
 satur rigere uel tepore autumnali. Cû intumescens æstus
 rapuit ex insulis, certe in littora expellitur, ita uolubilo,
 ut pendere uideatur atque confidere in uado: quod ar-
 boris suauum esse prisca nostri credidere, ob id succinum
 appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus
 in attritu odor, & quod ætensum tedæ modo ac nidore

flagret. Affertur à Germanis in Pannoniam maxime provinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannonia, id accipietes circa mare Adriaticum. Pado uero annexa fabula uidetur causa, hodieq; transpadanarum agrestibus forminis, moniliū uice succina gestantibus, maxime decoris gratia: sed & medicina: quando consillis creditur resistere, & faucium uitij, uario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. DC. fere M. p. à Carnunto Pannonia, abest littus Germaniæ ex quo inuehitur, per cognitum nuper. Vidit enim eques Romanus, missus ad id comparandū à Iuliano, curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & littora peragrauit, tanta copia inuenta, ut retia arcendis feris podium protegentia succinis nodarentur, arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit XIII. librarum. Nasci & in India certum est. Archelaus qui regnauit in Cappadocia, illinc cortice inherente tradit aduehi rude, poliriq; adipe suis lactentis incoctum. Liquidum primo destillare, argumento sunt quedam intus translucencia, ut formicæ aut culices, lacertæq; quas adhaesisse musteo non est dubium & inclusas indurescēti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec cereis precium. Fuluis maior autoritas. Ex ijs etiamnum amplior translucētibz, præterquam si nimio ardore flagrent, imaginemq; igneam inesse, nō ignem placet. Summa laus fulernis à uini colore dictis, molli fulgore perspicuis. Sunt et in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoque notum fieri oportet,

quodcumque modo tingui libeat, hædorum seuo & anchusæ radice, quippe etiam conchylio inficiuntur. Caterum attritu digitorum acceptæ ut caloris attrahunt in se paleas & folia arida, ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque succini oleo addito flagrant dilucidius, diutiusque; quæ lini medulla. Taxatio in delicijs tanta, ut hominis quavis parua effigies, uiuorum hominum uigentiumque; precia superet, prorsus ut castigatio una non sit satis. In Corinthijs æs placet auro argentoque; mixtum, in cælati ars & ingenia. Murrhinorum et crystallinorum diximus gratiam: uniones, quod capite arcu feruntur, gemmæ digitis, in omnibus denique alijs uitijs ostentatio aut usus placet, in succinis deliciarum tantum conscientia. Domitius Nero in cæteris uitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Poppeæ in hoc nomen adoptauerat, quod etiam carmine succinos appellando. Et quoniam nullis uitijs desunt preciosa nomina, ex eo tertius hic quidem colos caput expeti à matronis. Usus tamen succinorum inuenitur aliquis in medicina, sed non ob hoc fæminis placent. Infantibus alligari amuleti ratione prodest. Calistratus & quicumque ætati contra lymphationes prodesse tradit. Et urinae difficultatibus potum, alligatumque. Hic & differentiam nouam attulit appellando chrysolectrum quasi coloris aurei, et matutino gratissimi aspectus, rapacissimum ignium, & si iuxta fuerint, celerissime ardescens. Hoc collo adalligatum, mederi febribus et morbis: Tritum cum melle ac rosæcco aurium uitijs. Et si cum melle attico conteratur, oculorum quoque obscuritatibus. Stomachi etiam uitijs uel per se farina eius sumpta, uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiam gemmæ

mis, quæ sunt translucida, adulterandis magnum habent locum, maxime amethystus, cum omni, ut diximus, colore tingatur. De lyncurio proxime dici cogit autorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam; quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem, scalpiq; . Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec uisam in æuo nostro gemmam ullam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos uesicæ eo poto elidi, & morbo regio occurrere, si ex uino bibatur, aut si portetur. Et tamen nunc gemmarum confessa dicemus à laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus, sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magorum infanda uanitas, quando illi uel plurima prodidere de gemmis, medicinæ ex his species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis, & margaritis. Cap. IIII.

Aximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, precium habet adamas; diu non nisi regibus & ijs admodum paucis cognitus, unus modo in metallis repertus, perquam raro comes auri, nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in Aethiopum tantum metallis inueniri existimauere, inter delubrum Mercurij atque insulam Meroën, dixeruntq; non ampliore cucumeris semine, aut colore dissimilem inueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro

nascentis, sed quadam crystalli cognatione. Siquidem et colore translucido non differt, & laterum sexangulo lenore turbinatus in micronem, aut duabus contrarijs partibus, quo magis miremur, ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur, magnitudine uero etiam auellanae nuclei. Similis est huic quidem arabicus, minor tantum, similiter & nascens, ceterum pallore gentis, & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur, ita respuentes ictum, ut ferrum utrinque dissiliet, incudesq; etiā ipse dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est, simulq; ignium uictrix natura, & nunquam incalescens. Vnde et nomen indomita uis Græca interpretatione accepit. Vnum ex ijs uocāt cenchron, quod est milij magnitudine. Alterum macedonicum in Philippico auro repertum, & hic est cucumis femini par. Post hos Cyprius uocatur in Cypro repertus, uergens in æreum colorem, sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hunc est syderites ferrei splendoris, pondere ante ceteros, sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari potest, quod & Cyprio euenit, breuiterq; ut degeneres nominis tantum autoritatem habent. Idq; quod totis uoluminibus his docere & mandare conati sumus, de discordia rerū concordiaq; quam antipathiam ac sympathiam appellauere Græci, non aliter clarius intelligi potest. Siquidē illa inuicta uis duarū uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; contemptrix, hirano rumpitur sanguine; nec aliter quàm recenti calidoq; macerata, & sic quoque multis ictibus, tunc etiam præterquam eximias incudes malleosq; ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentū?

quo'ue casu repertum? aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti, & in foedissimo animalium? Numinum profecto muneris talis inuentio omnis est. Nec querenda in ulla parte naturæ ratio, sed uoluntas. Et cum feliciter rumpere contingit, in tam paruas frangitur crustas, ut cerni uix possim. Expetuntur à sculptoribus, ferroq; includuntur, nullam non duritiā ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum, ut iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Adamas & uenena irrita facit, & lymphationes abigit, metusq; uentos expellit à mente, & ob id quidā eum anachiten uocauere. Metrodorus Scæpsius, in eadē Germania in Balcia insula nasci, in qua & succinum; quod equidem legerim, solus dicit, & præfert Arabicis: quod falsum esse quis dubitet? Proximum apud nos Indiciis Arabicisq; margaritis precium est, de quibus in no no diximus uolumine inter res marinas.

De smaragdi generibus, & gemmis uiridibus et translucidis. Cap. V.

Etia autoritas smaragdis perhibetur pluribus de causis. Nullius coloris aspectus incundior est. Nam herbas quoque uirentes frôdesq; auide spectamus. Smaragdos uero tanto libentius, quoniam nihil omnino uiridius cōparatum illis uiret. Præterea soli gemmarum cōtuitu oculos implent nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusq; gemmas non alia gravior oculorum refectio est, ita uiridi lenitate lassitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur uisu,

insicientes circa se repercussum aëra, non sole mutati, nō umbra, non lucernis. semperq; sensim radiantes, & uisum admittentes, ad crassitudinem sui facilitate translucida: quod etiam in aquis non fit. idem plerunque & concavi, ut uisum colligant. Quapropter decreto hominum ijs paratur scalpi uentis. Quamquam Scythicorū Aegyptiorumq; tanta durities est, ut nequeant uulnerari. Quorum uero corpus extensum est, eadem quassacula ratione supini imagines rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eorum duodecim: Nobilissimi Scythici, ab ea gente in qua reperiuntur appellati. Nullis maior austeritas, nec minus uitiij. Et quantum smaragdi à gemmis distant, tantum Scythici à ceteris smaragdis. Proximam laudem habent, sicut & sedem, Bactriani, quos in commissuris saxorum colligere dicuntur etesijs stantibus. Tunc enim tellure internitent, quia ijs uentis maxime harenæ mouentur. Sed hos minores multo Scythias esse tradūt. Tercium locum Aegyptij habent, qui eruntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus & cauinibus. Reliqua genera in metallis ærarijs inueniuntur. Quapropter principatum ex ijs Cyprij obtinent, dosq; eorum est nec in colore liquido nec diluto, uerum ex humido pinguiq; quaq; perspicitur imitante translucidum mare: pariterq; translucet & nitet, hoc est colorem expellit, et aciem recipit. Ferunt in ea insula tumulo reguli Hermitæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut terribi instrumenta refugerent thynnū, diu mirantibus nouitatem piscatoribus, donec mutauere oculis gemmas.

sed & uitia demonstrari oportet reperta. Sunt quidē omnium eadē. Quaedam tamen nationum peculiaria, sicut in homine. Ergo Cyprj varie glauci, magisq; ac minus in eodem smaragdo alijs partibus tenorem illū Scythica austeritatis non semper custodiunt. Ad hoc quibusdam intercurrit umbra, surdusq; fit color, qui improbatur, etiam dilutior. Hincq; genera distinguuntur. Et sunt aliqui obscuri, quos uocant cecos, alij densi nec ē liquido translucidi: quidam uaria nubecula improbati. Aliud est hoc quā umbra de qua diximus. Nubecula enim albicantis est uitium, cum uiridis non pertrāsīt aspectus, sed aut intus occurrit, aut excipit in fine uisum candor. Hæc coloris uitia: illa corporis, capillamentum, sal, plumbago. Ab ijs Aethiopici laudantur à Compto dierum trium itinere, ut autor est Iuba, acriter uirides, sed non facile puri aut cōcolores. Democritus in hoc genere posuit Hermineos & Persicos. Illos extumescētes pinguius. Persicos uero non translucidos, sed iucundi tenoris, uisum implere, quem non admittant, felium pantherarumq; oculis similes. Nanque & illos radiare nec perspicī. Eosdem in sole hebetari, umbris resulgere, & longius quā cæteros nitre. Omnium horum etiā uitium, quod fellis colorem aut aëris habent. In sole dilucidi quidem ac liquidi, sed non uirides. Hæc uitia & Atticis maxime sentiuntur in argentarijs metallis repertis, in loco qui Thoricos uocatur, semper minus pingues, & ē longinquo speciosiores. Frequens & ijs plumbago, hoc est, ut in sole plumbei uideantur. Illudq; peculiare, quod quidam ex ijs senescunt, paulatim uiriditate euanida, & sole leduntur. Post hos Medici plu-

rimum uiriditatis habent, interdum & e sapphiro. Si
 sunt fluctuosi, & rerum imagines complexi, ut uerbi
 gratia, papauerum aut auium, pinnarumq; uel catulo-
 rum aut sumlium. Qui non omnino uirides nascuntur,
 uino & oleo meliores fiunt, neque est aliorum magnitu-
 do amplior. Carchedonii nescio an in totum exoleuerint
 postquam metalla aeris ibi defecerunt, & semper tamen
 uilissimi fuere minimiq; iidem fragiles sed colore incer-
 ti, & uirentium in caudis pauonum columbarumq; col-
 lo plumis similes, ad inclinationem magis aut minus lu-
 cidi. Venosi quidem, squamosiq; Peculiare erat in his
 uitium sarcion appellatum, hoc est quedam gemma ca-
 ro. Mons iuxta Carchedonem in quo legebantur, smar-
 agdites uocatus est, Iuba est autor smaragdum quem cha-
 lan uocant, in Arabia edificiorum ornamentis includi,
 & lapidem, quem alahastriten Aegyptii uocant. Com-
 plures uero e proximis Laconicos in Taygeto monte
 erui Medias similes, & alios in Sicilia. Inseritur sma-
 ragdis & quae uocatur tanos, e Persis ueniens gemma,
 ingrate uiridis, atque intus sordida. Item chalcosmara-
 gdos e Cypro turbida aereis uenis. Theophrastus tradit
 in Aegyptiorum commentariis reperiri, regi eorum a
 rege Babylonio missum smaragdum munere IIII. cubi-
 torum longitudine, & trium latitudine. Et fuisse apud
 eos in Iouis delubro obeliscum e IIII. smaragdis XL.
 cubitorum longitudine, latitudine uero in una parte qua-
 tuor, & in altera duorum. Se autem scribente esse in Ty-
 ro Herculis templo stantem pilam e smaragdo, nisi po-
 tius pseudosmaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri,
 & in Cypro inuentum ex dimidia parte smaragdum,

ex dimidia lāspidem, nondum humore in totum transfigurato. Apio cognominatus Plistonices, paulo ante scriptum reliquit, esse etiam nunc in labyrintho Aegypti colosseum Serapin ē smaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certe similem habere berylli uidentur, in India originem habentes, raro alibi reperti. Poliuntur omnes sexangula figura artificum ingenijs: quoniam hebescunt, nī color surdus percussu angulorum excitetur. Aliter enim polita non habent fulgorem eundem. Probatissimi sunt ex ijs qui uiriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chrysoberylli, et sunt paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, et a quibusdā proprii generis existimatur, uocaturq; chrysoprasus. Quarto loco numeratur hyacinthiſcentes. Quinto quos aëroides uocant. Post eos autem cerini. Ac deinde oleagni, hoc est colorē olei. Postremi crystallis fere similes. Hi capillamenta habēt, sordesq; alioquin euanidi, quæ sunt omnium uitia. Indi mire gaudent longitudine eorum, solosq; gemmarum esse prædicāt, qui carere auro malint, et ob id perforatos elephātorum setis religant: et alios conuenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas, umbilicis statim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex ijs facere malunt, quā gemmas, quoniam est summa commendatio in longitudine. Quidam et angulosos putant statim nasci, et perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, additoq; auro percussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem. Vitia præter iam dicta eadē fere quæ in smaragdis, et pterygm. In nostro orbe ali

quando circa Pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas crystallo inuento adulterare reperiunt, sed præcipue beryllos.

De opali generibus, & uitiis, & experimentis, et uariis gemmis. Cap. VI.

Inimum, iidemq; plurimum ab iis differunt in opali, smaragdi tantum cedentes. India sola & horum est mater. Atque ideo eis præciosissimam gloriam compositores gemmarum & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. Est enim in iis carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens purpura est smaragdi uirens mare, & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii summo fulgoris argumento colores pigmentorum æquauerunt. Alii sulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo ætensi. Magnitudo uicem auellanam æquat, insigni apud nos historia. Siquidem extat hodieq; huius generis gemma, propter quam ab Antonio proscriptus Nonius sanator est, filius Struæ Nonii eius, quem Catullus poëta in sella curuli uisum indigne tulit: auusq; Seruili Noniani, quem consulem uidimus, illeq; proscriptus fugiens, hunc e fortunis suis omnibus anulum abstulit secum, quem certum est se fertis uiginti milibus æstimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria propter gemmam proscribentis. Nec minor Nonii contumacia, proscriptionem suam amatis: cum etiam feræ abrosas partes corporis relinquant propter quas se periclitari sciant. Vita opali, si color in florem herbæ, quæ uocatur heliotropiū, exeat, aut crystal- lum, aut gradinem: si sal interueniat aut sabricia, aut cuncta oculis cæursantia, nullosq; magis India simili-

tudine indiscreta vitro adulterat. Experimentum in sole tantum. Falsis enim contra radios libratis digito à pollice, unus atque idem translucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde uariat, & plus huc illucq; spargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique appellauere pæderota. Sunt et qui priuatum eius genus faciunt, sangenonq; ab Indis uocari dicunt. Traduntur nasci & in Aegypto, et in Arabia, & uilissimi in Ponto. Item in Galatia ac Thaso & Cypro. Quippe opali gratiā habet, sed mollius nitet, raro non scaber. Summa coloris ex aëre & purpura constat. Viriditas smaragdi deest. Cōstatq; melior ille color, cuius fulgor uini colore fuscatur, quā qui diluitur aqua. Hastenus de principatu conuenit mulierū maxime senatusconsulto. Minus certa sunt de quibus & uiri iudicant. Singulorum enim libido singulis precia facit, & præcipue regum. Claudius Cæsar smaragdos indubat & sardonychas. Primus autem Romanorū sardonychæ usus est prior Africanus, ut tradit Demostratus, et inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimā. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyches olim ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur cādore in Sarda, hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito, & utroque translucido. Talesq; esse Indici tradunt, Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotachus: hi quidem duoreliquas omnes quæ non traluceant, cæcas appellātes, quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardarum uestigio Arabicæ sunt, cæperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut ceruleum imitante, & unguem: creditum enim candido pingi, nec sine quadam spe

dam sse purpure candore in minimum transeunte.
 Has Indis non habitas in honore Zenothemis scribit:
 tantæ aliàs magnitudinis, ut inde capulos fectarent.
 Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in no-
 stro orbe initio, quoniã sola propè gemmarum sculptæ,
 ceram non auferrent. Persuasimus deinde & Indis, ut
 ipsi quoque ijs gauderent. Vtiturq; perforatis utique un-
 gus tantum in collo. Et hoc est nunc Indicarum argu-
 mentum. Arabica excellunt candore circuli prælucido
 atque non gracili, neque in recessu gemmæ aut in deie-
 ctu renitente, sed in ipsis umbonibus nitente, præterea
 substrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis ceræ aut
 corneum inuenitur, etiam circuli albi: quædam in ijs
 celestis æquus anhelatio est. Superficies uero locusta-
 rum maris crustis rubentior. Tam melleæ aut feculentæ
 (hoc enim nomen est uitio) improbantur, et si Tona alba
 fundat se, non colligat. Simili modo, si ex alio colore in
 se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede
 alieno interpellari placet. Sunt & Armeniæ ut cete-
 ræ improbandæ, sed pallida Tona. Exponenda est &
 onychis ipsius natura propter nominis societatem, hoc in
 gemmam transilit, & à lapide ex Carmania. Sudines
 dicit in gemma esse candorem unguis humani similitudi-
 ne. Item chrysolithi colorem & sardæ & iaspidis. Zeno-
 themis Indicæ onychen plures habere uarietates, igneã,
 nigram, corneam, cingentibus candidis uenis oculi mo-
 do, interuenientibus quarundam oculis obliquis uenis.
 Sotacus & Arabicam onychen tradit. Sed eam à cete-
 ris distare, quod, Indici igniculos habeat albis cingenti-
 bus Tonis singulis pluribus ue, aliter quàm in sardon-

Plinius.

NNN

che Indica. Illic enim momentum esse, hic circuli. Arabicas onychas nigras inueniri candidis *ſonis*. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi & amethysti, totumq; id genus abdicat. Veram autē onychen plurimas uariasq; cum lactis *ſonis* habere uenas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in unū redeunte concentum suauitate grata. Nec sarda natura diffrenda est, diuidua ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gemmarū ardentium natura indicāda.

De generibus carbunculorum, & uitijs, & experimentis, & gemmis ardentibus. Cap. VII.

Rincipatum habent carbunculi, a similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id a quibusdam apyroti uocati. Horum genera, Indica & Garamantica, quos & carchedonios uocauere, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adijciunt Aethiopicos & Alabandicos in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabandis. Præterea in omni genere masculi appellantur acriores, at femina languidius resurgentes. In masculis quoq; obseruant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quosdam lucidius, ac magis cæteris in sole flagrantés. Optimos uero amethystiſontas, hoc est, quorū extremus igniculus in amethysti uiolam exeat: proximos illis, quos uocant syrtitas, pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq; maxime solis percussu. Satyrus Indicos non esse claros dicit, ac plerunq; sordidos, ac semper fulgoris retorridi: Aethiopicos pingues, lucemq; non emittentes, sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse posuit, extremo

uisu nubilantem: & si ita attollatur, exardescentem, ob
 id à plerisque hunc carbunculum candidum uocari.
 Qui languidius & liuidius ex Indicis lucet, lithizō
 tas appellari. Carchedonios multo minores esse. Indicos
 etiam minus sextarij unius mensura cauari. Archelaus
 carchedonios nigrioris aspectus esse, sed igne, uel sole, et
 inclinatione acrius quàm ceteros excitari. Eosdem um
 brante tecto purpureos uideri, sub caelo flammeos, con
 tra radios solis et scintillare, ceras signantibus his lique
 scere quamuis in opaco. Multi Indicos carchedonijs cā
 didiores esse, & e diuerso inclinatione hebetari scripse
 re, etiamnum in carchedonijs maribus stellas intus arde
 re, fœminas uniuersum fulgorem fundere extra se, ala
 bandicos ceteris nigriores esse scabrosq;. Nascentur &
 in Thracia coloris eiusdem, ignem minime sentientes,
 Theophrastus autor est & in Orchomeno Arcadiæ in
 ueniri, & in Chio. Illos nigriores, e quibus & specula
 fieri. Esse & Tracenijs uarios interuenientibus maculis
 albis. Item Corinthios ex pallidiore candidos. Massilia
 quoque importari Bocchus & Olyssippone scripsit ma
 gno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec est
 aliud difficilius, quàm discernere hæc genera, tanta est
 in eis occasio artis, subditis per quæ translucere cogan
 tur. Aiuunt ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos
 quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus duran
 te fulgore. Adulterantur uitro simillima, sed cote depre
 henduntur, sicut aliæ gemmæ factitiæ, mollior enim ma
 teria & fragilis, & centrosa scobe deprehenduntur &
 pōdere, quod minus est uitreis, aliquando et pustulis ar
 genti modo relucetibus. Est et anthracinus appellata, in

Thesprotia fossilis, carbonibus similis. Falsum arbitror quod & in Liguria nasci tradiderunt, nisi forte tunc nascebantur. Esse in iis & præinctæ candida uena traduntur, harumq; igneus color ut superiorum est. Peculiarare quidem quod iactati in ignem uelut intermortuæ extinguuntur. Cōtra aquis perfusæ exardescunt. Cognata est huic sandastros, quam aliqui gramantiten uocant nascitur in India loco eiusdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem uersa. Commendatio summa, quod uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à syderū cognatione ab inspectoribus, quoniam ferè stellarum hyadum & numero & dispositione stellantur, ob id Chaldaeis in ceremoniis habitæ. Et hic mares austeritas distinguit, quodam uigore appositæ tingens. Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma, alliciens magis quàm accendens. Sunt qui præferant Arabicas Indicis, fumidæq; chrysolitho illas similes dicunt. Ismenias uero negat poliari sandastros propter teneritatē, & ob id in magno errore sunt, qui sandareson uocant. Inter omnes cōstat, quantum numero stellarum accedat, tantum & precio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis, sandaser, quod Nicanor sandaserion uocauit, alii sandaseron. Quidam uero hanc sandastron, illam sandareson, in India nascentem illam quoque, & loci nomen custodierunt: mali colore aut olei uiridis, omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lychnites appellata à lueriarum accensarum præcipua gratia. Nascitur circa Orthosiā, tota q; Caria ac uicinis locis, sed probatissima

in Indis, quam quidam remissiore carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata à prelaeis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet, alteram quæ coctâ à sole exalfectas, aut digitorum attritu, paleas & chartarum fila ad se rapere. Hoc idem & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo uilior prædictis. Nasitur apud Nasa monas in montibus, ut incolæ putant, imbre diuino. In uenitur ad repercussum lunæ, maxime plenæ. Carthagini quondam deportabatur. Archelaus et in Aegypto circa Thebas nasci tradidit, fragiles, uenosus, morienti carboni similes. Potoria nasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera sculpturæ contumaciter resistunt, partemq; æræ in signo tenent. E' diuerso ad hæc sarda utilissima, quæ nomen cū sardoniche communicauit. Ipsa gemma uulgaris, et primum Sardibus reperta. Sed laudatissima circa Babylo-niam cum lapidianæ quædam aperirentur, hærens in saxi corde. Hocq; modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus alijs locis, sicut in Ephyra et Assô. In India trium generum, rubrum, & quod demum uocant à pinguedine, tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ perlucet, crassiores sunt Arabicæ. Inueniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Aegyptum, quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent. Fæminæ pinguiore sunt, & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menandrum et Philemonem fabulæ superbiunt. Nec ullæ trans-lucen-tium tardius suffuso humore hebetantur, oleoq; ma-

gis quàm alio liquore. Damnantur ex ijs melleæ & ualidius testaceæ.

De generibus topazii, & callaide, & de gemmis uiridibus non translucen-
tibus. Cap. VIII.

Gregia etiamnum topazio gloria est, suo uiride genere, & cum reperta est prælatæ omnibus. Id accidit in Arabiæ insula, quæ Chinis uocatur: in qua Troglodytæ prædones, cum diutius fame et tempestate pressi herbis radicesq; effuderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai sententia est. Iuba topazio insulâ in rubro mari à continēte studijs CCC abesse tradit, nebulosam, & ideo quæsitam sæpe à nauigantibus, ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim Troglodytarum lingua significationem habere quærendi. Ex hac primū importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater sequentis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis, ac mire placuisse, & inde factam statuam Arsinoë Ptolemæi Philadelphi uxori quatuor cubitorum, sacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. Recentissimi auctores & circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt. Et duo eius genera faciunt, prasoidem atque chrysopteron similem chrysoprasio. Eius enim tota similitudo ad suauem porri dirigitur. Est autem amplissima generum. Eadem sola nobilium limam sentit, cæteræ saxo & cote poliuntur. Hæc & usu atteritur. Comitatur eam similitudine propior, quàm autoritate callais uiride pallēs. Nasitur post auersa Indiæ apud incolas Caucasii montis Phicaros ac Asdathas amplitudine conspicua, sed fistulosa ac sordiu plena. Syncerior multo præ-

stantiorq; in Carmania. Vtrobique autem in rupibus in-
 uis & gelidis, oculi figura extuberans, leuiterq; adha-
 rens, nec ut agnata petris, sed ut apposita. Quapropter
 scandere ad eam pigritia pedum equestres populos te-
 det, simul & periculum terret. Ergo fundus e longin-
 quo inaccessus, & cum toto musco excutunt. Hoc uesti-
 gal hocq; gestamen diuites in ceruice gratissimum norunt.
 Is census, haec gloria a pueritia deiectorum numerum
 praedicantium, in quo uaria fortuna. Quidam ictu pri-
 mo cepere praeclaras, multi insecundo nullas. Et uenatus
 quidem callidis talis: sectura formatur, aliis fragiles.
 Optimus color smaragdi: ut tamen apparet, ex alieno
 est quod placeant. Inclusa decorantur auro, aurumq;
 nulla magis decent. Quae sunt earum pulchriores, oleo,
 unguento, & mero colorem deperdunt. Viliores constan-
 tius representant, neque est imitabilior alia mendacio
 uitri. Sunt qui in Arabia inueniri eas dicunt in nidis
 auium quas melancoryphos uocant. Viridantium &
 alia plura sunt genera. Vilioris est turbae prasius, cuius
 alterum genus, sanguineis punctis obhorret. Tertiū uir-
 gulis tribus distinctum est candidū. Praefertur his chry-
 soprasius, porri suauis & ipsa referente, sed haec pau-
 lum declinans a topazio in aurum. Huic & amplitu-
 do ea est, ut cymbia etiam ex ea fiant. Cylindri quide-
 celerrime. India & has generat, & nilion, fulgore he-
 beti aut breui, & cum intueare fallaci. Sudines uero di-
 cit & in Syuero Attica flumine nasci. Est autem color
 fumida topazij, aut aliquando mellea. Iuba in Aethio-
 pia gigni tradit, & in littoribus amnis quem Nilum
 uocamus, & inde nomen trahere. Non translucet mo-

lochites spissius uirēs, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudatæ signis, & infantium custodia quadam, innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret, & sepe translucet iaspis, etiam si uictus à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes, smaragdo similem Indi: Cypros durā glaucōq; pingui. Persæ aëri similem, ob id uocatur aëriūsa. Talis & Casspia est, cerulea circa Thermoodontem amnem, in Phrygia purpurea, in Cappadocia ex purpura cerulea, atque non resurgens. Thracia Indicæ similem mittit, Chalcidia turbidam. Sed minus refert nationes quàm bonitates distinguere. Optima ergo quæ purpureæ quicquam habet, secunda quæ rosæ, tertia quæ smaragdi. Singulis autem Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocatur borea, cælo autumnali matutino similis, & hæc erit illa quæ uocatur aëriūsa. Similis est & Sardæ, imitata et uiolæ. Non minus multæ species reliquæ, sed omnes in uitio ceruleæ aut crystallo similes, aut myxis. Item terebinthiūsa, improprio (ut arbitror) cognomine, uelut è multis eiusdem generis composita gemmis. Quamobrem præstantiores fundæ clauduntur, id est patentes, nec præterquam margines auro amplectente. Vitium est & brevis in ijs nitor, & longe splendens, & sal, & omnia quæ in cæteris. Et uiro adulterantur, quod manifestum fit, cum extra fulgorem spargunt, atque non in se continent, nec diuersæ quas sphragidas uocant, publico gemmarum dominio ijs tantum dato, quoniam optime signent.

De iaspidum generibus.

Cap. IX.

Otus uero oriens pro amuletis traditur gestare
 eam, quæ ex ijs smaragdo similis est: & per
 transversum linea alba præcingitur, & grā-
 matias uocatur: quæ pluribus, polygrammos. Libet obi-
 ter uanitatem magicam hic quoque coarguere, quoniam
 hanc concionantibus utilem esse prodiderunt. Est et ony-
 chipuncta, quæ iasponyx uocatur, & nubem comple-
 xa, & nives imitata, quæ stellata rutilis punctis est, &
 sali Megarico similis, & ueluti fumo infecta, quæ capni-
 as uocatur. Magnitudinem iaspidis XI. unciarum uidi-
 mus, formatamq; inde effigiem Neronis thoracatum.
 Reddetur & per se cyanos, accommodato paulo ante ia-
 spidis nomine, colore ceruleo. Optima Scythica, dein Cy-
 pria, postremo Aegyptia. Adulteratur maxime tinctu-
 ra, idq; in gloria regis Aegyptij ascribitur, qui primus
 eam tinxit. Diuiditur autem hæc in mares foeminasq;.
 Inest aliquando & aureus puluis non qualis in sapphi-
 rinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceru-
 lea & sapphiri, raroq; cum purpura. Optimæ apud Me-
 dos, nusquam tamen perlucida. Præterea inutiles scul-
 ptura interuenientibus crystallinis centrīs. Quæ uero
 sunt ex ijs cyanei coloris, mares existimantur. Alius ex
 hoc ordo purpureis dabitur, & ab illis discedentibus.
 Principatum amethysti Indica tenent. Sed in Arabia
 quoque parte quæ finitima Syria Petrea uocatur, et in
 Armenia minore, & in Aegypto, & in Galatia reperi-
 untur. Sordidissimæ autem atque uilissimæ in Thaso
 & Cypro. Causam nominis afferunt, quod usque ad ui-
 ni colorem accedens, prius quàm eum degustet, in uiolâ

desinit. Fulgōrꝫ; quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, sed in uini colorem deficiens. Perlucens autem omnes uiolaceo colore, sculpturis faciles. Indicæ absolutū purpuræ colorem habent: Ad hancꝫ; tingentium officinæ dirigunt uota. Fūdit autem eum aspectu leuiter blā- dum, neque in oculos ut carbuntuli uibrat. Alterum earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indisakon uocant, talem gemmam sacodion. Dilutior uero ex eodem sapinos uocatur. Eadem ꝫ; paranites in con- termino Arabiæ, gentis nomine. Quartum genus colo- rem uini habet. Quintum ad uiciniam crystalli descen- dit albicante purpuræ deiectu. Hoc ꝫ; minime proba- tur, quando præcellēs debet esse in suspectu uelut ex car- bunculo resurgens quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas uocari, alij ante- rotas, multi Veneris gemmā, quod maxime uidetur dece- re ꝫ; specie ꝫ; colore extremo gemmæ. Magorum na- nitas resistere ebrietati eas promittit, et inde appellatas. Et præterea si lunæ nomen ac solis scribatur in ijs, atq; ita suspendantur collo ꝫ; capillis cynocephali uel plumis hirundinis, resistere ueneficijs. Iam uero quoquo modo adesse reges adituris. Grandinem quoque auertere ac si- milia, ꝫ; locustas, precatione addita, quam demonstrāt. Nam ꝫ; smaragdis quoque similia promissere, si aquilæ scalperentur, aut scarabei: Quæ quidem scripsisse eos non sine contemptu ꝫ; irrisu generis humani arbitror. Multum ab ea distat hyacinthos, tamen ꝫ; uicino descen- dens. Differentia hæc, quod ille emicans in amethysto fulgor uiolaceus, dilutus est in hyacintho. Primo quoque aspectu gratus, euanesceit antequam satiet, adeoꝫ; non

implet oculos, ut penè non attingat, marcescens celerius
nominis sui flore. Hyacinthos Aethiopia mittit & chry-
solithos, aureo colore translucens. Præferuntur ijs In-
dicæ. Et si variae non sint, Bactrianæ. Deterrimæ autè
Arabicae, quoniam turbidae sunt & variae, & fulgoris
interpellati nubilo macularum, etiam quæ lymphidae cõ-
tigere, ueluti scobe sua refertæ. Optimæ uero sunt quæ
in collatione aurum albicare quadam argenti facie co-
gunt. Funda includuntur perspicua. Cateris subiçatur
aurichalcum. Tamen si iam expertes gemmarum usu ap-
pellantur aliqui & chryselestri, in colorem electri de-
clinantes, matutinus aspectus iucundior. Ponticas depre-
hendit leuitas. Quædam in ijs duræ sunt ruffæq; quæ-
dam molles & sordidæ. Bocchus autor est, & in Hispania
reperitas, quo in loco crystallum dicit ad libramentũ
aquæ puteis defossis inde erutam. Et chrysolitho XII.
pondo à se uisam. Fiunt & leucochryse, interueniente
candida uena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & ui-
treis similes, ueluti croco resurgentes. Vitreæ uero ut ui-
su discerni non possint. Tactus autem deprehenditur te-
pidior in uitreis. In eodem genere sunt melichrysi, uelu-
ti per aurum sincero melle translucens, quas India
mittit, quanquam ad iniuriam fragiles. Eadem & xy-
stion parit, plebeiam ih gemmam. Cãdidarum dux est
pæderos, quanquam potest quæri, an in colore numera-
ri debeat toties iactati per alienas pulchritudines nomi-
nis, adeo decoris prærogativa in uocabulo facta est. Est
& suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt in
translucida crystallum uiridis suo modo. aer simulq;
purpura, & quidam uini aureus nitor, semperq; exte

mus in uisu, sed purpura coronatus madere singulis uideatur his & pariter omnibus. Nec gemmarum ulla est liquidior, capiti incunda, suavis & oculis. Laudatissima est in Indis, apud quos argenon uocatur. Proxima apud Aegyptios, ubi senites. Tertia in Arabia, uerum scabra. Mollius radiat Pontica & Asiatica. Ipse uero molliores sunt, Galatica & Thracia, & Cypria. Vita earum langor, aut alienis turbari coloribus, & quæ cæterarum. Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, uelut intus ambulantem ex alio atque alio reddens, eademq; contraria soli regerens candicantis radios, unde nomen inuenit, difficilis ad calandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est quæ uocatur astrios, crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenens littoribus: intus à centro cœu stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidā causam nominis reddunt, quod astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamq; minus obnoxiam uitio. Cerauniam enim uocari quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroiten, mirasq; laudes eius in magicis Zoroastrem cecinisse. Quidā diligentius de ea producit. Astrobolō Sudines dicit oculis pisciū simile esse, et radiare candido ut solē. Est inter cādidās, et quæ ceraunia uocatur, fulgorē syderū rapiēs. Ipsa crystallina splendoris cerulei in Carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas mixto & aceto per aliquot dies maceratas concipere stel-

lam eam, quæ post totidem menses relinquescat. Sotac-
cus et alia duo genera fecit ceraunia, nigras rubetēsq;
ac similes eas esse securibus: per illas quæ nigrae sunt et
rotundæ, urbes expugnari & classes, easq; betulos uoca-
ri: quæ uero longæ sunt, ceraunias. Faciunt & aliā ra-
tam admodum, & Parthorum magis quæsitam, quo-
niam non aliubi inueniatur, quàm in loco fulmine icto.
Proximum ceraunia nomen apud eos habet, quæ appel-
latur iris. Effoditur in quadam insula rubri maris, quæ
distat à Berenice urbe LX.M. pass. cætera sui parte cry-
stallus. Itaque quidam radicem crystalli esse dixerunt.
Vocatur ex argumento iris. Nam subiecto percussâ sole,
species & colores arcus caelestis in proximos parietes
eiaculatur, subinde mutans magnâq; uarietate admi-
rationem sui augens. Sexangulam esse ut crystallum con-
stat. sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inæ-
qualibus dicunt, in sole aperto proiectas, radios in se ca-
dentes discutere: Aliquas uero ante se proiecto nitore ad-
iacentia illustrare. Colores uero non nisi ex opaco red-
dunt, nec ut ipsæ habeant, sed ut repercussu parietû eli-
dant, optimâq; quæ maximos arcus facit simillimosq;
caelestibus. Est & alia iris ceræ similis et prædura: quâ
Horus crematam tusamq; ad ichneumonum morsus re-
medio esse, nasci autem in Perside tradit. Similis est aspe-
ctu, sed non eiusdem effectus quæ uocatur Zeros, alba
nigraq; macula in trāsuersum distinguente crystallum.
Expositis per genera colorum principalium gemmis,
reliquas literarum ordine explicabimus.

De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem. Cap. X.

Chates in magna fuit autoritate, nunc in nulla est: reperta primum in Sicilia iuxta flumē eiusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine, numerosa varietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phassachates, cerachates, sardachates, hæmachates, leucachates, dendrachates, uelut arbuscula insignis, antachates cum uritur myrrham redolens, coralloachates guttis aureis sapphiri modo distincta, qualis copiosissima in Creta, sacra appellata. Putant eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum eius provincie afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenta contra eadem pollēt, & alijs magnis miraculis. Reddunt enim species fluminum, nemorum & iumentorum, etiam effeda & stitacula, & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitimq; sedant in os addita. Phrygiæ uires non habent. Thebis Aegyptijs reperta carent rubentibus uenis & albis. Et hæ quoque contra scorpiones ualida. Eademq; autoritas et Cyprijs est. Sunt etiam qui maxime probent uitream perspicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia, circa Oetam, & in Parnaso, & in Lesbo ac Messene, similes limitum flcribus, & Rhodo. Alia apud magos differentia. Leonina pelli similes, potentiam habere contra scorpiones dicuntur. In Persis uero suffitu earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse si in feruentes cortinas addita refrigerent, sed ut prosint leoni

nis iubis alligandas inam hyæne pelli similem abominā-
tur, discordialem domibus. Eam uero quæ unius coloris
sit, inuictam athletis esse. Argumentum eius, quod in ol-
la plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas
subferuefacta, unum colorem ex omnibus facit minij.
Ac opis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata.
Cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem
(si credimus) soluit. Alabastrites nascitur in alabaastro
Aegypti, & in Syria. Damasco, candore inter cuncto na-
rijs coloribus, quæ cremata cum fossili sale ac trita, gra-
uitates oris & dentium extenuare dicitur. Alec torias uo-
cant in uentriculis gallinæorum inuentas crystallina
specie, magnitudine fabæ: quibus Milonem Crotoniensem
usum in certaminibus, inuictum fuisse uideri uolunt.
Androdamas argenti nitorem habet ut adamas, quadra-
ta, & semper tessellis similis: magi putant nomen impo-
situm ab eo, quod impetus hominum, & iracundias do-
mit. Ealem sit an alia argyrodamas, autores non ex-
plicant. Antipathes nigra non translucet. Experimentum
eius si coquatur in lacte, facit enim hoc myrrhæ si-
mile immixta. Eamq; contra effusionem auxiliari
magi uolunt. Arabica ebori simillima est, & hoc ui-
deretur, nisi abnueret duritia: putant contra do'ores ner-
uorum prodesse habentibus. Aromatites & ipsa in Ara-
bia traditur gigni, sed & in Aegypto circa Pisas ubiq;
lapidosa, & myrrhæ coloris et odoris, ob hoc reganis fre-
quentata. Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur, co-
loris ferrei. Aspilaten Democritus in Arabia gigni tra-
dit ignei coloris. Eam oportere cameli pilo splenicis al-
ligari, inueniriq; in nido Arabicarum alitum. Et aliam

eodem nomine ibi in leucopetra nasci, argentei coloris, contra lympharum habendam. Atiōen in India et in Perside ac Ida monte nasci tradit, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulae figuram, odoris iucundi, necessariam magis regem constituentibus. Augates multis nō alia uidetur esse, quā quæ calais. Amphitane alio nomine appellatur chryso-colla, in Indiae parte, ubi fornica erū aurum, in qua inuenitur auro similis quadrata figura, affirmaturq; natura eius quæ magnetis, nisi quod trahere quoque aurū traditur. Aphrodisiæ ex candida ruffa est. Apsyctos septenis diebus calorem tenet exalfecta igni, nigra ac ponderosa, distinguētibus eam uenis rubentibus. Putane prodesse contra frigora. Agyptham Iacchus intelligit, per album sarda nigraq; uena transeunte. Vulgus autem in nigra radice ceruleā facit. Balanitæ genera duo habent, subuirides, & Corinthij æris similitudine. Illa a Copto, hæc ex Troglodytica regione ueniunt, medias secante flamma uena. Batrachitas mittit & Coptos. Vnam ranae similem colore, alteram ebori, tertiam rubentis è nigro. Baptes mollis, alioquin odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum deo dicitur. Aliā autem quam Belum uocant, in Arbelis nasci Democritus tradit, nucis iuglandis magnitudine, uitrea specie. Baroptenus siue boryptes nigra, sanguineis & albis nodis alligata dicitur, uelut portentosa. Botrytes alia nigra est, alia pampinea, incipienti uuae similis. Bostrychiten Zoroastres uocat, crinibus mulierum similiorem. Bucardia bu-
bulo

bulo cordi similis, Babylone tantum nascitur. Brōtia ca-
 pitibus testudinum similis, et cum tonitruis cadit (ut pu-
 tatur) & fulmine tacta restinguit, si credimus. Boleniæ
 nimbo inueniuntur glebæ similitudine. Cheramydes ea-
 dem esset quam ostracem uocant, nisi quod hanc ceru-
 lea interdum bullæ cingunt. Calais sapphirum imita-
 tur, candidior, & littoroso mari similis. Capnites qui-
 busdam uidetur suum genus habere plurimis spiris su-
 mida, ut suo loco diximus: In Cappadocia & in Phry-
 gia nascitur ebori similis. Calamites à calamo, feruntq;
 plures simul coniunctos inueniri. Catochites Corsicæ
 lapis est cæteris maior, mirabilis, si uera traduntur, im-
 positam manum ueluti gummi retinens. Catopyrites
 in Cappadocia prouenit. Cepites siue cepocapites candi-
 da est, uenarum nodis cœuntibus candore imaginem re-
 gerens. Ceramites testæ colorem habet. Cinædiæ in-
 ueniuntur in cerebro piscis eiusdem nominis, candidæ
 & oblongæ, euentuq; mirandæ, si modo est fides, præ-
 sagre eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate.
 Cerites ceræ similis est: Circos piris: Corsoides cani-
 ciei hominis: Coralloachates corallo aureis guttis distin-
 ctæ. Corallis minio, gigniturq; in India & Syene.
 Craterites inter chrysolithum & electrum colorem ha-
 bet præduræ naturæ, Crocallis cerasum representat.
 Cissites circa Copton nascitur candida, & uidetur intus
 habere partium, qui sentiatur etiam strepitu. Chalcopho-
 nos nigra est, sed illisa æris tinnitum reddit, tragædis
 ut suadent gestanda. Chelidoniæ duorum sunt generū,
 hirundinum colore, & alia parte purpureæ, nigris in-
 terpellantibus maculis. Chelonia oculus est Indicæ te-

studinis, uel portentosissima magerum mendacijs. Melle enim colluto ore impositam linguæ, futurorum diuinationem præstare promittunt quintadecima luna & silēte tota die, decreſcente uero ante ſolis ortum, cæteris diebus à prima in ſextam horari. Sunt & chelonitides teſtudinū ſimiles, ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa uaticinantur. Eam uero quæ ſit aureis guttis, cum ſcætabeo deiectam in aquam feruentem tempeſtates tueri. Chlorites herbacei coloris eſt, quam dicunt magi inueniri, in ſcyllæ auis uentre congenitam ei, ferroq; includi iubent ad quædam prodigioſa moris ſui. Choasſites à ſumine dicta eſt uiridis fulgoris aurei. Chryſolampis in Aethiopia naſcitur pallidi coloris die, et noctu ignei. Chryſophis aurum uidetur eſſe. Cepionida in Aeolide Atarne, nunc pago quondam oppido, naſcuntur, multis coloribus traſlucentes, aliàs uitreæ, aliàs cryſtalline, aliàs iaſpideæ. Sed & ſordidis tantus eſt nitor, ut imagines reddant ceu ſpecula. Daphniam Zoroaſtres morbis comitialibus demōſtrat. Diadochos beryllo ſimilis eſt.

Diphrys duplex, candida ac nigra, mas ac foemina genitali utriuſque ſexus diſtinguente linea. Dionyſias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis: quæ ex aqua triſta ſaporem uini facit, & ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſine dracontias è cerebro fit draconum, ſed niſi uiuentibus abſciſſo nunquam gemmeſcit, inuidia animalis mori ſe ſentientis. Igitur mos eſt, ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacis qui uiſam eā geminam ſibi apud regem ſcripſit, bigis uehi quærentes tradit, et uiſo dracone ſpargere ſomnificæ medicamenta, atque ita præcidere. Eſſe autem candore traſlucido, nec

postea poliri, aut artem admittere. Encardia cognominatur & cardisce: Vna, in qua nigra effigies cordis eminet: Altera eodem nomine viridi colore, cordis speciem representat: Tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida. Enorchis candida est, diuisa q; fragmentis testium effigiem representat. Exhebenum Zoroastres speciosam & candidam tradit, qua aurifices aurum polunt. Eristalis cum sit candida, ad inclinationes rubescere uidetur. Erotylos eadem quæ mepicoros & hieronemon, a Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumetris in Bactris nascitur, silici similis, & capiti supposita uisa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Beli gemmam sanctissimi deorum sibi Assyrii appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. Eupetalos quatuor colores habet, ceruleum, igneum, mænium, mali. Eureos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo non adeo candida. Eurectas situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est, ex quo traditur Tyri in herculis templo facta sedes, ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit cum in candida gemma superne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocat, similem proxime dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucogeam, & leucographiam appellant, & synephten, lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fecunditatem, infantium quoque alligata collo salinam facere dicitur, in ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis uenis circumligatum galactis nocent. Galaticos argyrodama-

ti similis est, paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ
 uel ternæ. Gasidanem Medi mittunt coloris olorini uel
 ti floribus sparsam. Nasitur & in Arbellis. Hæc quoq;
 gemma concipere dicitur & intra se partum fateri con-
 cussa, concipere autem trimestri spatio. Glossopetra lin-
 guæ similis humanæ in terra non nascitur, sed deficien-
 te luna cælo decidere, et lenocinanti necessaria creditur.
 Quod ne credamus, promissi quoque uanitas facit. Ven-
 tos enim ea comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est
 quàm corallium, nominis causa, quod in duritiam lapi-
 dis mutatur: emollit maria, fulminibus & typhoni resi-
 stere affirmant. Genianen eadem uanitate inimicorum
 pœnas efficere promittunt. Heliotropiū nascitur in Aæ-
 thiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis uenis
 distincta. Causa nominis, quoniam deiecta in uas aquæ
 fulgorem solis accedentem percussu sanguineo mutat, ma-
 xime Aethiopica, eadem extra aquam speculi modo so-
 lem accipit, deprehenditq; defectus, subeuntem lunam
 ostendens. Magorum impudentiæ uel manifestissimum
 hoc quoque exemplum est, quoniam admixta herba he-
 liotropio, quibusdam quoque additis precationibus, ge-
 rentem conspici negent. Hephaestus quoque speculi natu-
 ram habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila.
 Experimentum est, si feruentem aquam addita statim
 refrigeret, aut si in solem addita aridam materiam ac-
 cendat. Nasitur in Coryco. Horminodes, ex argumento
 uiriditatis in candida gemma uel nigra, & aliquando
 pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Hexe-
 contalithos in parua magnitudine multicolor, hoc sibi no-
 men adoptauit. Reperitur in Troglodytica regione.

*Hieracites alternat tota, miluini nigricans ueluti plu-
mis. Hammites ouis piscium similis est, et alia uelut
nitro composita, prædura alioquin. Hammonis cornu
inter sacratissimas Aethiopiæ gemas, aureo colore, arie-
tini cornus effigiem reddens, promittitur prædiuina so-
mnia representare. Hormesio inter gratissimas aspi-
citur, ex igneo colore radians auro, portante secum in
extremitatibus candidam lucem. Hyæne ex oculis
hyæne, & ob id in uase inueniri dicuntur: & si credi-
mus, linguae hominis subdita futura prædicere. He-
matites in Aethiopia quidem principalis, sed & in Ara-
bia & Africa inuenitur, sanguineo colore, non omiten-
da promissis ad coarguendas barbarorum insidias. Za-
chalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem
Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: has non
contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse, a
rege etiam aliquid petitis dedit, & libris iudicijsq;
interposuit: in prælijs etiam eas salutares pronunciauit.
Est & alia eiusdem generis, quæ uocatur henui ab In-
dis, xanthos appellata Græcis, è fuluo candicans. Idæi
dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanum ex-
primunt. Icturias aliti lurido similis, ideo existimatur sa-
lubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine
liquidior. Tertia folio uiridi similis, latior prioribus, pe-
ne sine pondere, uenis luridis. Quartum genus in eo-
dem colore nigris uenis descendentibus. Iouis gem-
ma candida est, non ponderosa, tenera. Indica gen-
tium suarum habet nomen, subruffo colore, in attritu su-
dorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candi-
da, puluereo aspectu. Ion apud Indos niolacea est, sed*

raro saturo colore lucet. *Lepidotes* squamas piscium
 varijs coloribus imitatur. *Lesbias* *Lesbi* patriæ nomē
 habens, inuenitur & in India. *Leucophthalmos* ru-
 tila alijs, oculi speciem candidam nigramq; continet.
Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. *Li-
 banochros* thuris similitudinem ostendit, sed suum mel-
 lis. *Limoniates* eadem uidetur quæ *smaragdus*.
 De *lipare* hoc tantum traditur, suffusa ea omnes bestias
 euocari. *Lysimachus* *Rhodio* marmori similis est au-
 reis uenis, politur ex marmore, amplitudine in angustias
 coeūte, ut inutilia exterantur. *Leucochrysos* fit *chry-
 solitho* interalbicante. *Memnonia* qualis sit non tradi-
 tur. *Medea* nigra est, à *Medea* illa fabulosa inuenta, hæ-
 bet uenas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem
 autem uini. *Mecconites* *papauera* exprimit. *Mitrax*
 à *Persis* accepta est & rubri maris montibus *mallico-
 lor*, contra solem uarie resurgens. *Merocles* porra, ea
 lacte sudat. *Morion* *Indica* quæ nigerrimo colore
 translucet, uocatur *pramnion*, in qua misceatur & car-
 bunculi color *Alexandrinum*, ubi *sardie* *Cyprium*.
 Nasitur & in *Tyro* & in *Galatia*. *Xenocrates* et sub
Alpibus nasci tradit. Hæc sunt gemæ quæ ad *ectypas*
scalpturas aptantur. *Myrrhites* *myrrhæ* colorē habet,
 faciemq; minime gemmæ, unguenti odorem, attrita etiā
 nardi. *Myrmecias* nigra habet eminentias similes uer-
 rucis. *Myrsinites* melleum colorem habet, myrræ odorē.
Mesoleucos est, mediam gemmam candida distinguens
 re. linea: *Mesomelas*, nigra uena quemlibet colorem secū-
 te per medium. *Nasamonites* est sanguinea, nigræ ue-
 nis. *Nebrites* *Libero* patri sacra nomen traxit à *nebris*.

dum eius similitudine. sunt et aliæ nigrae generis eius-
 dē. Nymphærena urbis et gentis Persicæ nomen habet,
 similis hippopotami dentibus. Orca barbari nomi-
 nis, è nigro fuluq; ac uiridi et candido placet. Ombria,
 quam aliqui notiam uocant, sicut ceraunia et brontia,
 cadere cum imbris et fulminibus dicitur, eundemq;
 effectum habere quem brontia, narratur. Præterea in
 aras addita ea, traditur libamenta non amburi. Orites
 globosa speciei, à quibusdam et syderites uocatur, ignem
 non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea du-
 rior, altera achatae similis, nisi quod achates politura
 pinguescat: duriori tanta inest uis, ut aliæ gemæ scalpā-
 tur fragmentis eius. Ostraciti ostrea nomen et similitu-
 dinem dedere. Ophicardelon Barbari uocant nigrū
 colorem, binis lineis albis includentibus. De obsidiano
 lapide diximus superiore libro. Inueniuntur et gemmæ
 eodem nomine ac colore, non solum in Aethiopia In-
 diaq;, sed etiam in Samo, ut aliqui putant, et in littori-
 bus Hispaniensis oceani. Panchros ferè ex omnibus colo-
 ribus constat. Pangoenius non longior digito, ne crystal-
 lus uideatur, numero plurium angulorum cinctus. Pa-
 neros qualis sit, à Metrodoro non dicitur, sed carmen
 Timaridis reginæ in eadem dictum Veneri non inele-
 gans ponit, ex quo intelligitur addictam ei fecundita-
 tem. Quidam hanc pansebiston uocant. Ponticarum
 plura sunt genera. Et stellati nunc sanguineis, nunc atris
 guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem
 coloris lineas habet, alia motium conualliumq; effigies.
 Philognos, quem et chrysitē uocant, ostreae Atticæ as-
 simulata inuenitur in Aegypto. Phœnicias ex bala-

ni similitudine appellatur: Phycites, algæ. Perileucos, filo ab ore gemmæ ad radicem usque candido descendente. Pæantides, quas quidam gemonidas uocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederiq; parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur, speciesq; est eis aquæ glaciatae. Solis gemma candida est, & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam Chaldaei adhaerescensem nautibus habent: Inuenitur prasini coloris. Samothracia in sula eiusdem nominis gemmam dat nigram, ac sine potdere, ligno similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti barundine dissecti tradunt inueniri. Saraites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore, imaginem lunæ continens, redditq; eam in dies singulos crescentis minuentisq; numero, nasciq; putatur in Arabia. Syderites ferro similis, & litigio illata discordias facit, quæq; nascitur in Aethiopia Syderopetalos ex ea fit uariantibus guttis. Spongites spongiæ nomē repræsentat. Synodontites è cerebropiscium est, qui Synodontes uocantur. Syrtitæ in littore Syrtium, iã quidem & in Lucania inueniuntur è melleo colore croco refulgentes, intus autem stellas continent languidas. Syringies stipulae internodio similis, perpetua fistula canatur. Trichrus ex Africa niger est, sed tres suatos reddit à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi, candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis, Persas, apud quos gignitur, magnopere delectat, maculamq; appellant. Thracia trium generum est, uiridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. Tephritis nouæ lunæ speciem habet

curuata in cornua, quamuis cinerei coloris. Tocolithos olea nucleo similis uidetur, neque est gemmae honos, sed lingentium calculos frangit, pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem ruffi crinis. Vientana Italica gemma est, Veys reperta, nigram materiam distinguente limbo albo. Zanthem in Media nasci Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in uino palmeo & croco, cerae modo lentescere, odore magnae suauitatis. Zmilaces in Euphrate nascitur, Proconnesio marmoris similis, medio colore glauco. Zoronisios in Indo flumine nascitur: magorum gemma esse narratur, neque aliud amplius de ea.

De gemmis quae à membris hominum cognominantur, & quae ab animalibus, & de ijs quae à ceteris rebus.

Cap. XI.

St etiamnum alia distinctio, quam equidem fecerim, subinde variata expositione. Siquidem à membris corporis habent nomina. Hepatites à iocinere. Steatites singulorum animalium adipe numerosa. Adadunephros eiusdem oculus dicitur: deus et hic colitur Syris. Triophthalmos Ionaea nascitur, tres hominis simul oculos exprimens. Ab animalibus cognominantur carcinias marini caeteri colore, echites uiperæ, scorpites scorpionis aut colore aut effigie, scarites scari piscis, triglites nulli, ægophthalmos, caprino oculo: Item alia suillo: Et à gruui collo geranites, hieracites accipiteris. Aëtites à colore aquilæ candicante cauda. Myrmecites innatam repentis formicæ effigiem habet: scarabeorum cantharias. Lycophthalmos quatuor est colorum ex ruilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur,

ut luporum oculi, illis per omnia similis. Taos pauoni est similis, item aspidi quam uocari chelidoniam inuenio. Arenarum similitudo est in ammochryso, uelut auro harenis mixto. Cenchrites milij granis uelut sparsis. Dryites e truncis arborum, hæc ligni modo ardet.

Cissites in candido collucet ederae folijs, quæ totam tenent. Narcissites uenis etiam ederae distinguitur. Cymæa nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyrene ab oliuæ nucleo dicta est, huic aliquando inesse piscium spinæ uidentur. Chalaças grandinum et colorem et figuram habet, adamantinae duritiæ.

Narrant etiam in ignem addita manere suum frigus. Pyrites nigra quidem, sed attritu digitos adurit. Polizonos nigra multis zonis candicat. Astrapie in candido aut cyaneo discurrunt e medio fulminis radij.

In Phlegontide intus ardere quædam uidetur flamma quæ non exeat. In Anthracitide scintillæ discurrere aliquando uidentur. Enhydros semper rotunditatis absolutæ, in candore est leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. Polytrix in uiridi capillatur, sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt et a leonis pelle et pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellauit chrysolithū aureus, chrysoprasum herbaceus, melleus melichrota, quamuis plura eius genera sint. Melichloron est geminus parte flauus, parte melleus. Crocian croci. Polia canicem quandam sparti indicat, eandem duriolem, nigra spartopolios. Rhodites a rosa est. Melites mali coloris, Chalcites æris, Syctites fici. Ratio nominum non est in borsycate, in nigro ramosa, candidis aut sanguineis frondibus; Nec gemite;

uelut in petra candidis manibus inter se complexis.
 Ananchitide in hydromantia dicunt euocari imagines
 deorum: Synochinde umbras inferorum euocatas tene-
 ri. Deditit alba de fossa sub arbore quæ cadatur, secu-
 ris aciem nõ hebetari. Et sunt multo plures magisq; mō-
 strificæ, quibus Barbari dedere nomina, confessi lapides
 esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

De gemmis nascentibus & factitijs, & figuris gem-
 marum, cap. XII.

Emmæ nascuntur & repente nouæ ac sine no-
 minibus: ut Lampfaci in metallis auratis una
 inuenta, quæ propter pulchritudinem, Alexā-
 dro regi missa fuit, ut autor est Theophrastus. Cochlites
 quoque nunc vulgatissimæ sunt uerius quàm nas-
 centur, in Arabia repertis ingentibus glebis. Melle excoqui
 tradunt septenis diebus noctibusq; sine intermissione: ut
 omni terreno uitiosoq; decusso: purgatam glebam artifi-
 cum ingenio uarie distribui in uenas, ductusq; macula-
 tam quammaxime uendibili ratione sectantium: quon-
 damq; tantæ magnitudinis fecere, ut equis regnum in
 oriente frontalia atque pro phaleris pensilia facerent.
 Et alias omnes gemmæ mellis decoctu nitefunt, præci-
 pue Corsici, in omni alio usu acriora abhorrentes. Quæ
 naturæ sunt, & ad nouitatem accedere calliditate ingenio-
 rum contigit, ut nomen usitatum non habeant, Physes
 appellant, uelut ipsius naturæ admirationem in ipsis uen-
 ditantes, cum finis nominum non sit, quæ persequi non
 equidem cogito, innumera ex græca uanitate conficta. In
 dicatis nobilibus gemmis, etiam plebeis rarorum gene-
 rum, dictu dignas distinxisse satis erat. Illud modo mo-

mississe conueniet, incrementibus uarie maculis ac uerrucis, linearumq; interueniente multiplici ductu & colore, mutata sæpius nomina in eadem plerunque materia. Nunc communiter ad omnium gemmarum obseruationem pertinentia dicemus, opiniones secuti autorum. Cæuæ aut extuberantes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur, deinde quæ uocatur lentacula, postea clypeidos & rotunda, angulosis minima gratia. Veras à falsis discernendi magna difficultas: quippe cum inuentum sit, ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyx est cæuissimis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde mirio sumptis omnibus in suo genere probatissimis: Quinimo etiam extat commentarij autorum, quos non equidē demonstrarim, quibus modis ex cristallo tingantur smaragdi, aliæq; translucens, sardonyx est sarda, item cæteræ ex alijs. Neque est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum. Cap. XIII.

Os contra rationē deprehendendi falsas demonstrabimus, quando etiam luxuriam aduersus fraudem muniri decet, præter illa quæ in principalibus quibusq; generibus priuatim diximus. Translucens matutino probari cēsent: aut si necesse est, in quartam horam, postea uetant. Experimenta pluribus modis constant. Primum pondere, si grauiores sentiuntur, post hæc corpore. Fictiys pustulæ in profundo apparent, scabricia in cute, in capillamento, fulgoris inconstantia, prius quàm ad oculos perueniat desinens nitor. Decussi fragmenti paulum, quod in lamina ferrea tera-

tur, efficacissimum experimento excusant mangones gē-
marum. Recusant similiter & lima probationem. Obsi-
dianæ fragmenta ueras gemmas non scarificant. Facti-
tiae scarificationis candicantiam fugiunt. Tantaq; diffe-
rentia est, ut aliæ ferro scalpi non possint, aliæ non nisi
retuso, uerum omnes adamate. Plurimum autem in his
terebrarum proficiat feruor. Gemmiferi amnes sunt Ace-
sinus & Ganges: terrarū autem omnium maxime In-
dia. Et iam peractis omnibus naturæ operibus, discri-
men quoddam rerum ipsarum atque terrarum facere
conueniat. Ergo in toto orbe & quacunq; cæli conuexi-
tas uergit, pulcherrima est omnium, rebusq; merito prin-
cipatum naturæ obtinens, Italia, rectrix parensq; mun-
di altera, uiris, fœminis, ducibus, militibus, seruitijs, ar-
tium præstantia, ingeniorum claritatibus, iam situ ac
salubritate cæli atque temperie, accessu cunctarum gen-
tium facili, littoribus portuosiss, benigno uentorum affla-
tu. Etenim contingit recurrentis positio in partem utilissi-
mam, & inter ortus occasusq; mediam, aquarum copia,
nemorum salubritate, montium articulis, ferorum ani-
malium innocentia, soli fertilitate, pabuli ubertate. Quic-
quid est quo carere uita non debeat, nusquam est præ-
stantius, fruges, uinum, olea, uellera, lina, uestes, inuēci.
Ne equos quidem in trigarijs præferri ullos uernaculis
animaduerto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quandiu
libuit exercere, nullis cessit. Et ipsa nunc in se grauida
pro oī dote uarios succos, & frugum pomorumq; sapes
fundit. Ab ea, exceptis Indiæ fabulosis, proxime quidē
duxerim Hispaniam, quacunq; ambitur mari.

A B C D E F. a b c d e f g h i k l m n o
p q r s t u x y z. A B C D E F G H
I K L M N O P Q.

a a b b c c d d e e f f g g h h i i k k l l m m
n n o o p p q q r r s s t t u u x x y y z z.

A A B B C C D D E E F F G G H H I I K K
L L M M N N O O P P.

a a a b b b c c c d d d e e e f f f g g g h h h i i i
k k k l l l m m m n n n o o o p p p q q q
r r r s s s t t t u u u x x x y y y z z z.

A A A B B B C C C D D D E E E F F F G G G
H H H I I I K K K L L L M M M N N N
O O O.

Omnes sunt quaterniones, præter Q duernionem.

VENETIIS, IN AEDIBVS HAERE
DVM ALDI, ET ANDREAE
ASVLANI SOCERI,

M. D. XXXVI.

AL

DVS.

